

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

На правах рукопису

ОЛІЙНИК ГАЛИНА МИХАЙЛІВНА

УДК: 378:37.013.42+379.8

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ
ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ**

13.00.05 – Соціальна педагогіка

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Науковий керівник:

Капська Алла Йосипівна

доктор педагогічних наук, професор

Київ –2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ	13
1.1. Наукові підходи до організації освітньо-дозвіллевої діяльності як педагогічного чинника виховання учнів 5-7 класів в умовах загальноосвітньої школи.....	13
1.2. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів як соціально-педагогічна проблема	37
1.3. Функціональне поле діяльності соціального педагога в освітньо-дозвіллевій сфері	61
1.4. Діагностика стану готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.....	76
Висновки до першого розділу	98
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ	102
2.1. Обґрунтування моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів	102
2.2. Впровадження змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів	126
2.3. Аналіз результатів впровадження моделі та експериментального змістово-технологічного забезпечення підготовки студентів до освітньо-дозвіллевої діяльності.....	153
Висновки до другого розділу.....	167

ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	175
ДОДАТКИ	202

ВСТУП

Актуальність теми. Поступове входження України в європейське освітнє середовище, зміна духовних та національних пріоритетів, що відбулася в українському суспільстві в останні роки, зумовили актуалізацію реформування національної освіти, зокрема в контексті організації освітньо-дозвілєвої діяльності молодих громадян.

Перед вищими навчальними закладами нині постало завдання підготовки фахівців, здатних сприяти духовному, культурному та моральному розвитку підростаючого покоління, забезпечувати повноцінне та соціально позитивне дозвілля дітей та молоді.

Підґрунтям для вирішення цих завдань є Болонська декларація Євросоюзу, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про культуру», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні».

Організація освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів є важливим механізмом соціально-педагогічної роботи, оскільки вона сприяє залученню молодших підлітків до змістовного та корисного дозвілля, запобігає прояву соціальних негативів і найбільш повно відповідає соціальним запитам та потребам молодших підлітків, забезпечує привабливість і водночас пізнавальний характер форм соціально-педагогічної роботи; дозволяє презентувати таланти та здібності учнів.

Питання організації освітньо-дозвілєвої діяльності розкриваються у різних теоретико-методичних аспектах: функції та принципи дозвілєвої діяльності розглядаються в працях Л. Ази, В. Воловика, В. Перебенесюка, І. Петрової, А. Рижанової та ін.; сутність і специфіку дитячого дозвілля відображено в дослідженнях І. Бойчева, О. Диби, В. Пічі та інших.

Звернення до проблеми виховного впливу дозвілля на процес формування підростаючого покоління здійснювали як вітчизняні

(В. Бойчелюк, І. Корсун, С. Пішун, Н. Путіловська, О. Семенов, Н. Цимбалюк та ін.), так і зарубіжні науковці (К. Вілей, Р. Ларсон, Г. Лівазовік, Е. Хезер та ін.).

Теоретико-методичні засади підготовки соціальних педагогів до майбутньої професійної діяльності висвітлені в працях вітчизняних дослідників Р. Вайноли, О. Безпалько, А. Капської, О. Карпенко, Л. Міщик, Н. Олексюк, Ж. Петрочко, В. Поліщук, С. Савченка, С. Харченка та інших.

Окремі аспекти підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді розкрито в дисертаційних дослідженнях: С. Пащенко (підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді); Т. Лесіної (соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності); О. Чернишенко (організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками) та ін.

Необхідність вирішення проблеми підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів актуалізується також наявністю низки суперечностей між:

- об'єктивною потребою в підвищенні ефективності професійної підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів і відсутністю моделі й відповідного змістово-технологічного забезпечення цього процесу;

- потенційними можливостями змісту та форм освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів та недостатньою готовністю практиків соціально-виховної роботи до їх ефективного застосування;

– усвідомленням майбутніми соціальними педагогами важливості освітньо-дозвіллевої діяльності учнів і відсутністю в них практичних навичок організації й упровадження інноваційних форм освітньо-дозвіллевої діяльності.

Отже, об'єктивна суспільна значущість якісної професійної підготовки соціального педагога, недостатній рівень теоретичної дослідженості проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, шляхів її практичного вирішення в умовах вищого навчального закладу та розв'язання наявних суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова в рамках комплексної теми «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності», а також державної теми «Теоретичні і методичні основи соціально-педагогічної діяльності і соціально-педагогічної освіти» (РК № 0109U002310) Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Тему дисертації затверджено Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 7 від 23.02.2010 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 26.04.2011 р.).

Мета дослідження – розробити модель процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів та експериментально перевірити дієвість змістово-технологічного забезпечення.

Мета дослідження зумовила постановку таких **завдань дослідження**:

1. Розкрити сутність освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

2. Охарактеризувати функціональне поле соціального педагога в освітньо-дозвілєвій діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Обґрунтувати критерії, показники та виявити рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

4. Змоделювати процес та змістовно-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

5. Визначити та експериментально перевірити дієвість змісту, форм і методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – змістово-технологічне забезпечення процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Для виконання поставлених завдань використано комплекс **методів дослідження**, а саме: *теоретичні* – структурно-системний та теоретичний аналіз для обґрунтування й уточнення базових понять дослідження; контент-аналіз документації вищих навчальних закладів (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальний план, навчальні програми, програми практик тощо) для з'ясування змісту професійної підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів; моделювання – для побудови моделі підготовки майбутніх соціальних

педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; *емпіричні* – спостереження, опитування, самооцінка, тестування – для визначення рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний) – для перевірки ефективності змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів; *методи математичної статистики* (ранжування, порівняння коефіцієнтних величин) – для кількісного та якісного аналізу результатів експерименту.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: положення системного, особистісно-діяльнісного, гуманістично-культурологічного, компетентнісного та середовищного підходів до підготовки фахівців соціальної сфери; сучасні теорії філософії вищої освіти (В. Андрущенко, В. Гершунський, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай, В. Огнев'юк та ін.); концепції соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, Ж. Петрочко, А. Рижанова, С. Савченко та ін.); положення вікової та педагогічної психології щодо особливостей підліткового віку (Л. Божович, І. Булах, І. Бушай, Л. Виготський, С. Максименко та ін.); положення про засади професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах (Р. Вайнола, О. Карпенко, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.); педагогічні ідеї організації дозвілєвої діяльності (А. Воловик, В. Кірсанова, С. Пішун, В. Перебесенюк, Н. Цимбалюк та ін.).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *вперше теоретично обґрунтовано* поняття «підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності» та модель підготовки майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів (мотиваційно-цільовий,

теоретико-методологічний, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, процесуально-змістовий та діагностично-корекційний блоки); *охарактеризовано* функціональне поле соціального педагога в освітньо-дозвіллевій діяльності з учнями; *розроблено* соціально-педагогічні умови підготовки майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів (формування позитивної мотивації майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів; навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів; використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної освітньо-дозвіллевої діяльності); *визначено* критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-практичний), відповідні їм показники та надано характеристику рівнів (високий, базовий та елементарний) готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів;

– *уточнено* трактування понять «освітньо-дозвіллева діяльність», «готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності»; деякі аспекти організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів; складові змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів;

– *подальшого розвитку набули* організаційні форми та методи навчально-виховної роботи вищого навчального закладу, спрямовані на підготовку майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці та впровадженні в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів: соціально-педагогічних умов та змістово-технологічного забезпечення

підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів (методичних рекомендацій «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів», навчально-методичного комплексу до дистанційного курсу «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності школярів», зокрема програми курсу, планів лекційних, семінарських та практичних занять, тематики завдань для самостійної та індивідуально-дослідної роботи, методичних рекомендацій щодо їх виконання); окремих змістових модулів і тем до навчальних дисциплін «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями», «Технології соціально-педагогічної роботи».

Матеріали дисертації можуть бути використані в процесі професійної підготовки студентів зі спеціальності «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота», у системі післядипломної педагогічної освіти та підвищення кваліфікації спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а також організаторами соціально-виховної роботи загальноосвітніх навчальних закладів, класними керівниками.

Результати дослідження *впроваджено* в навчально-виховний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 1838-33/03 від 15.12.2014 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 105 від 24.12.2014 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 2147 від 25.12.2014 р.).

Експериментальною роботою було охоплено 447 осіб, з них 234 студенти II-IV курсів спеціальності «Соціальна педагогіка» (124 особи – експериментальна група; 110 – контрольна група), 16 викладачів кафедр соціальної педагогіки, 19 соціальних педагогів та 178 учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження було відображено в доповідях і повідомленнях на наукових, науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Практична соціальна робота і підготовка фахівців соціальної сфери» (Ужгород, 2010), «Соціальна робота і підготовка фахівців у світлі вимог Болонської системи» (Ужгород, 2011), «Соціальна робота на межі тисячоліть: концепції, технології, стратегії» (Київ, 2011), «Вища професійна підготовка майбутніх фахівців: вимоги євроінтеграції» (Ялта, 2011), «Наукова еліта у розвитку держави» (Київ, 2012), «Актуальні проблеми соціальної роботи: волонтерство як важливий ресурс соціальної роботи» (Ужгород, 2013), «Соціальна педагогіка: наука, професія, діяльність (здобутки двох десятиріч)» (Київ – Івано-Франківськ, 2013); *всукраїнських* – «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації» (Хмельницький, 2010-2011), «Підготовка молоді до сімейного життя: проблеми і перспективи» (Івано-Франківськ, 2011), «Актуальні питання теорії і практики психолого-педагогічної підготовки фахівців за соціономічним профілем» (Хмельницький, 2011), «Правова освіта перед викликами сучасності» (Київ, 2011), «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2012), «Інтеграційні процеси в міжнародних відносинах: історія і сучасність» (Миколаїв, 2014); *регіональних* – науково-практичний семінар «Шляхи удосконалення навчального процесу в контексті інноваційних змін у системі вищої освіти» (Тернопіль, 2011), науково-практична конференція «Актуальні проблеми соціальної роботи» (Тернопіль, 2014); *щорічних звітних* науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова та Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (2009-2015).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 22 одноосібних публікаціях. З них: 1 методичні

рекомендації, 13 статей у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у зарубіжному періодичному виданні, 7 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій.

Загальний обсяг особистого доробку становить 12 др. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 273 сторінки, із них 174 сторінки основного тексту. 20 додатків складають 71 сторінку. Робота містить 14 таблиць та 6 рисунків на 22 сторінках. Список використаних джерел налічує 253 найменування, із них – 12 іноземною мовою.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ

1.1. Наукові підходи до організації освітньо-дозвіллевої діяльності як педагогічного чинника виховання учнів 5-7 класів в умовах загальноосвітньої школи

Значущість вивчення дозвілля зумовлена потребами людей у рекреації та спілкуванні. Залежно від рівня культури особистості здійснюється вибір форм дозвіллевих занять, спрямованих на активну творчість, навчання, освіти, самоосвіту, реалізацію культурних потреб. При такому баченні проблеми дозвіллевої діяльності особливої уваги набувають її педагогічні аспекти, що впливають на суть навчально-виховної та пізнавально-розвивальної діяльності суб'єктів.

Педагогічна цінність дозвіллевої діяльності полягає в тому, що вона стимулює розвиток творчих знань і здібностей молоді, сприяє формуванню нових якостей, створює сприятливі умови для саморозвитку і самореалізації. Педагогічний підхід до організації освітньо-дозвіллевої діяльності пов'язаний з метою та особливостями діяльності суб'єктів.

Трактування дозвілля, як важливого чинника розвитку й формування особистості, висвітлено у Всесвітній доповіді ООН (2005) «Діти сьогодні та в 2015 році», в якій значну увагу було приділено організації дозвілля дітей як вагомого чинника їхньої соціалізації [252с 71, 82-87], у концепціях Ж. Дюмазед'є [54], Ж. Фураст'є [245], у котрих знайшла своє відображення ідея «цивілізації дозвілля», у Концепції дозвілля як соціального простору, розробленій Є. Дюркгеймом [53].

Соціальну та педагогічну сутність дозвілля розкрито також у працях російських дослідників Л. Акімової [3], Р. Азарової [2], Т. Кісельової [92],

Б. Мосальова [132], Г. Орлова [156], В. Патрушева [158], Ю. Стрельцова [213], В. Суртаєва [215], Б. Трегубова [222], котрі досліджують різноманітні дефініції, пов'язані зі сферою дозвілля, акцентують увагу на змістовному наповненні дозвілля, виокремлюють типи та види дозвілля, розкривають організаційні принципи, форми, методи, обґрунтовують специфіку дозвілля різних вікових груп.

Українська школа дозвілlezнавства відома працями Л. Ази [1], В. Бойчелюк [17], А. Вишняк [31], А. Воловик, В. Воловик [34], В. Кірсанова [94], В. Перебенесюк [162], І. Петрової [163-165], В. Пічі [175] та Н. Цимбалюк [227] та ін. Зокрема, на думку І. Петрової, «соціологічні дослідження дозволяють глибше розкрити провідні дозвіллеві тенденції; диференційовано структуру дозвіллевої діяльності; вивчати залежність дозвіллевої поведінки людини від соціальних чинників (віку, статті, освіти, сімейного стану, соціального статусу, професії, умов проживання тощо); визначати вплив економічних, соціально-політичних, культурних факторів на дозвіллеву діяльність на різних історичних етапах; зафіксувати зміни, які відбуваються у суспільній свідомості в контексті дозвіллевих занять та проведення вільного часу» [160, с. 74].

У свою чергу питання дозвілля глибоко вивчається педагогами, котрі розкривають суть дозвілля у контексті розвитку, соціалізації та виховання особистості, хоча слід наголосити на різноманітності суті термінологічного апарату: І. Зверєва [70], О. Диба [48], І. Корсун [101], С. Пішун [168], Н. Путіловська [186], С. Рабійчук [187], С. Цюлюпа [232]. Проте слід зазначити, що сучасні дослідження у сфері дитячого та молодіжного дозвілля в Україні ще недостатньо розкривають дозвіллеві пріоритети, ціннісні орієнтири при виборі форм дозвіллевої діяльності, інтересів, хобі; типи дозвіллевого спілкування та рівні активності дозвіллевої діяльності дітей.

Деякі праці присвячені питанню професійної підготовки педагогів та соціальних педагогів до організації дозвілля: І. Бойчев [16], С. Пашенко

[159], С. Сисоєва [197]. На жаль, в науковій літературі ще недостатня кількість дисертаційних досліджень, присвячених підготовці соціальних педагогів до організації дозвілля дітей та молоді. Така ситуація призводить до появи суперечностей між потребами практики у розвитку дозвіллевої діяльності та рівнем наукового усвідомлення найбільш ефективних шляхів і технологій організації дозвілля. А це й обумовлює той факт, що предметом нашого дослідження є змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілдової діяльності учнів 5-7 класів.

Поняття освітньо-дозвілдової діяльності зумовлене визначенням змістового аспекту понять «освіта» та «дозвілля». Вивченням освіти, як важливої сфери життєдіяльності суспільства й особистості, займалися такі вітчизняні вчені, як: В. Андрущенко [7], І. Бех [13], С. Гончаренко [38], І. Зязюн [73], В. Кремень [57], О. Терепищій [219] та ін.

В усіх розвинутих країнах освіта визнана однією із провідних складових загальнолюдських цінностей. Особливості розвитку сучасної цивілізації, зростання ролі особистості, демократизація суспільства, інтелектуалізація праці й швидкий розвиток сучасних технологій потребують створення умов, за яких проблеми освіти на державному й регіональному рівнях були б у центрі політичного бачення.

Освіта – це процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ним того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості [57, с. 614].

В Українському педагогічному словнику (Київ, 1997) поняття «освіта» розглядається, як духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є надбанням її культурного кола, а також як процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування особистості [38, с. 241].

Закон України «Про освіту» регламентує освіту як основу інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави [65]. А тому можна стверджувати, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Ґрунтуючись на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами та на принципах освіти в Україні, можна говорити про основні тенденції, які панують в освіті, доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівність умов кожної людини для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій; науковий, світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв'язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність і різноманітність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування в освіті [31, с. 34-35].

Ми сприймаємо сучасну систему освіти як таку, що має гуманістично спрямовану модель, яка відображається у створенні сприятливих умов для самовираження та розвитку особистості дитини. І для вдосконалення цього процесу необхідно залучати нові методи та механізми організації освіти. Одним із таких механізмів є дозвілля, яке сприяє розвитку та накопиченню соціально значущих якостей особистості.

Говорячи про освітні ініціативи в структурі вільного часу й дозвілля молоді, необхідно знову звернутися до тенденцій, що спостерігаються у сфері освіти. Зокрема, А. Вишняк [31], А. Воловик [34], С. Пащенко [166] та інші дослідники відносять до них масовість і неінституційність, що представляють вкрай важливий аспект розвитку сучасної освіти, який відображає діалектичний взаємозв'язок процесу освіти зі сферою вільного часу й дозвілля.

Узагальнену інформацію про трактування суті «дозвілля» вітчизняними та зарубіжними дослідниками подано нами в (додатку Б.) Як свідчить аналіз, дослідники трактують поняття «дозвілля» в контексті реалізації інтересів особистості, пов'язаних з рекреацією, саморозвитком, самореалізацією, спілкуванням, задоволенням, оздоровленням, що впливає на вільний вибір особистістю дозвіллевих занять. Разом з тим у просторі дозвілля закладена можливість не тільки виховання, але й формування соціально значущих якостей молодого покоління.

Так, А. Вишняк та В.Тарасенко, трактуючи поняття «дозвілля», зауважують, що – це, перш за все, внутрішня культура людини, наявність у неї певних особистісних якостей характеру, це організованості, потреби та інтереси, вміння, смаки, бажання, життєві цілі, що дозволяють змістовно та з користю проводити вільний час. Вони також підкреслюють, що якість дозвілля характеризується рівнем розвитку та функціонуванням відповідних закладів, без яких неможливе проведення свого дозвілля [31, с. 34].

Такий підхід співпадає з твердженням С. Кузьміна, який розглядає вільний час як фактор соціалізації особистості [103, с. 11]. У свою чергу, В. Суртаєв визначає дозвіллеву діяльність як один з найбільш важливих засобів реалізації сутнісних сил людини та оптимізації соціально-культурного середовища, що оточує її. На його думку, в освітньо-дозвіллевій діяльності, як правило, присутні моменти перетворення, пізнання та оцінки [215, с. 31].

Досить широко трактує дозвілля Є. Соколов, стверджуючи, що це спосіб організації, форма матеріально-технічного забезпечення і нормативно-ціннісної регуляції дозвілля, а також змістове багатство вільної життєдіяльності, ступінь розвитку, реалізації гармонії родових та індивідуальних потенцій людини» [205, с. 56].

Систематизувавши вище названі поняття, виявивши їх сутнісну сторону, Є. Соколов визначає дозвілля як час, коли можливий вільний вибір занять, в яких відпочинок чергується з фізичною та розумовою активністю і сутність дозвілля проявляється у: а) задоволенні соціальних потреб, розвитку фізичних та розумових здібностей людини; б) можливості всебічного та гармонійного розвитку особистості; в) підвищенні освітнього та культурного рівня, у результаті котрого людина у новій якості вступає у процес створення матеріальних та духовних потреб; г) діалектичній єдності вільного та робочого часу [205, с. 57].

Отже, можна говорити, що дозвілля виступає як вид діяльності, що має на увазі не тільки поведінку особистості, але й ті дії, що розкривають активність, сутність суб'єкта. Універсальність дозвіллевої діяльності зумовлена, перш за все, багатством її предметної (пізнавальної) та видової різноманітності. Великі можливості такої діяльності полягають у забезпеченні рекреації шляхом зміни одного виду діяльності на інший, саме в цьому і полягає компенсаторно-освітня функція дозвілля, його роль у розширенні діапазону життєдіяльності людей. Дозвілля є своєрідною сферою багатогранного сприйняття дійсності, задоволення гедоністичних потреб, користування широким спектром цінностей цивілізації. Активність дозвілля, на думку Т. Кисельова і Ю. Красильникова, здатна ефективно стимулювати включення особистості у культурно-творчий процес, забезпечити перехід від споживання до виробництва конструктивної діяльності у ситуації вільного вибору її конкретних видів, що відповідають інтересам та потребам особистості [91, с. 157].

В іншому плані Л. Акімова розглядає зміст дозвілля як впорядковану сукупність видів діяльності, а їх розмежування визначає сутнісну характеристику дозвілля. Суть дозвілля зумовлює його зміст, тобто впорядковану сукупність видів діяльності та занять, весь реальний процес дозвіллевої діяльності, реалізованої у визначених формах [3, с. 10]. Водночас автор визначає структурні елементи дозвілля: 1) об'єкт і суб'єкт (залежно від ситуації вони можуть виступати як соціальна група, індивід, педагоги, лідери та керівники об'єднань тощо); 2) зміст і рівень дозвіллевої діяльності; 3) засоби взаємодії суспільного життя об'єднань і соціокультурного середовища та вплив громадськості на діяльність дозвіллевих об'єднань; 4) стан матеріально-технічної бази; 5) розробка моделей дозвілля і критеріїв оцінки особистості та суспільства як результат їх соціодозвіллевої діяльності [133, с. 11-13]. Наближену позицію у розумінні структури дозвілля займає Ю. Стрельцов і доводить взаємозв'язок його основних частин: пізнання і споживання культурних цінностей, самоосвіту, культурно-творчі заняття, любительські заняття, ігрова діяльність, дозвіллеве спілкування, пасивний відпочинок, а також антикультурну діяльність. «Зміст дозвілля – це внутрішній зміст основних його елементів, практично кожний із цих структурних елементів має своє змістове наповнення» [212, с. 6-7].

На практичній значущості дозвілля наголошує Б. Мосальов, оскільки дозвілля виходить із потреб людей у рекреації, спілкуванні, самопізнанні самореалізації, саморозвитку та ін. Залежно від рівня культури індивіда здійснюється вибір форм дозвіллевих занять, що спрямовані на освіту, самоосвіту, активну творчість, навчання, культурні потреби. При такому розумінні соціальної значущості дозвілля відкриваються можливості навчально-виховної та пізнавально-розвиваючої діяльності її суб'єктів, що досить помітно відображається в освітніх процесах дозвіллевої діяльності [132, с. 7-9].

Аналіз теоретичного обґрунтування дозвіллевої діяльності провідними науковцями (трактування суті «дозвіллевої діяльності» вітчизняними та

зарубіжними дослідниками подано нами в (додатку А)й свідчить про визначення цього поняття, як:

– частини загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля й вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою різних груп та індивідів, ... базується на загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, побутових та інших інтересах дорослих, молоді, дітей (Т.Кисельова, Ю. Красильников)[92]; компоненти духовного і культурного життя суспільства, в якому механічно перехрещуються соціальні інститути, які забезпечують творче усвідомлення та засвоєння цінностей культури (Н. Масютін) [118];

– багаторівневої структури, основними рівнями якої є споживання, творчість і екстеріоризація (В. Кремень)[57];

– вільної діяльності, що обирається самою особистістю ... і здійснюється людиною тому, що їй так хочеться, тому, що вона продиктована особистими потребами й інтересами, а не викликана під тиском зовнішніх обставин, що змушують її до неї (А. Воловик, В. Воловик [34]; цілеспрямованої активності, котра відповідає потребам і мотивам людини, що реалізується у системі культури і дозвілля (С. Гончаренко) [38];

У контексті поєднання освітньої функції трактує суть дозвіллевої діяльності І. Сидор, яка доводить, що це сукупність творчих занять, які здійснюються разом із засвоєнням навчальних дисциплін, а також є особливою ланкою освітнього процесу, який здійснюються учасниками відповідно до їх власних інтересів з метою соціалізації. На думку автора, дозвіллева діяльність вирізняється від навчальної свободою вибору, відкриває можливості для інтелектуальної, фізичної, творчої, ігрової діяльності, що сприяє максимальній самореалізації молодій людині [195, с. 37].

Багатомірність теоретичних підходів, значна кількість дослідницьких тлумачень дозволяє нам, опираючись на дослідження Л. Акімової [3, с. 38], схарактеризувати основні ознаки дозвіллевої діяльності:

- процесуальний та творчий її характер, що є для індивіда ціллю та основною цінністю буття;
- можливість використання вільного часу; самодостатність, самоцінність вільного часу;
- суспільна цінність дозвіллевої діяльності, що окреслює нові горизонти пізнання, розвитку, реалізації та зростання особистості;
- свобода вибору занять у процесі дозвіллевої діяльності (яка за певних обставин може бути обмеженою об'єктивними чинниками);
- можливість зміни вибору занять у процесі дозвіллевої діяльності, що зумовлене пошуком форм самореалізації, зміною емоційно-дозвіллевих станів, можливостями фізичного та інтелектуального стану людини; прагненням пошуку нових форм реалізації, задоволення, різноманітності;
- самореалізація «Я-концепції».

Зазначене свідчить про те, що вибір дозвіллевих занять значною мірою зумовлений особистими потребами та інтересами людини, її психологічним та емоційним станом, соціальним самоствердженням та саморозвитком, віковими та індивідуальними особливостями.

У контексті здійснюваного дослідження особливу увагу привертає твердження Н. Яременко про те, що цінність дозвіллевої діяльності підлітків полягає в тому, що вона може допомогти особистості підлітка реалізувати всі найкращі якості, що в нього потенційно закладені. Тому сфера дозвіллевої діяльності має бути побудована таким чином, щоб її зміст і форми організації були максимально спрямовані на розкриття загальнолюдських, загальнонаціональних цінностей і формування на їх основі особистісних якостей [238, с. 5].

Як свідчить практика, різні вікові групи учнів проявляють свій інтерес до різних видів дозвіллевої діяльності по-різному. У нашому дослідженні ми розглядаємо учнів 5-7 класів як суб'єктів освітньо-дозвіллевої діяльності. Ця вікова категорія охоплює учнів 10-12 років. Молодший підлітковий вік характеризується виходом дитини на якісну нову соціальну позицію,

пов'язану з пошуком свого місця в суспільстві. Основні психологічні потреби підлітка – прагнення до спілкування з однолітками, прагнення до самостійності і незалежності, до «емансипації» від дорослих, до визнання своїх прав з боку інших людей.

Підлітковий вік розглядається як особлива соціально-психологічна і демографічна група, що має свої установки, специфічні норми поведінки, які утворюють особливу підліткову субкультуру [157, с. 225-226].

Молодші підлітки відрізняються від старших підлітків тим, що у їхній поведінці ще переважають дитячі риси, їх цікавить передусім зовнішній бік життя дорослих, те враження, яке їхні вчинки справляють на інших. Проте самі вчинки часто бувають імпульсивними і безконтрольними. Молодші підлітки ще недостатньо усвідомлюють власні дії, не прагнуть до самоаналізу, а, отже, часто не визнають очевидної провини, намагаючись будь-що виправдатися. Ще однією із важливих ознак молодших підлітків є занижена самооцінка, яка поширюється на різке невдоволення собою, на навчальну діяльність і на всю систему взаємин з оточенням [59, с. 68].

Виходячи із цього, ми беремо за основу думку С. Пащенко, яка визначає освітньо-дозвілєву діяльність, як діяльність індивіда у вільний час, спрямовану на створення соціально значущих знань і цінностей, розвитку творчого потенціалу, інтелектуального збагачення, усвідомлення себе як особистості [159, с. 17].

Практика засвідчує, що для молодших підлітків дуже важливу роль відіграє освітньо-дозвілєва діяльність, яка виступає вагомим засобом соціалізації, освіти і самоосвіти, особистісного та творчого розвитку, залученням до громадської діяльності, розвитку творчих здібностей, формування нових знань, світогляду та культури.

Серед причин важливості освітньо-дозвілєвої діяльності у житті підлітків хорватський вчений Г.Лівазовіч виокремлює її допомогу у регенування сутнісних сил дитини, релаксації та розвитку особистості підлітка. До того ж, освітньо-дозвілєва діяльність забезпечує можливість

пізнання нового, залучає до здорового способу життя, що буде протидіяти проявам підліткової антисоціальної поведінки[248, с 112].

Про значну роль освітньо-дозвіллевої діяльності у житті підлітків також свідчать матеріали члена Новозеландської ради педагогічних досліджень К.Віллі, яка у своїй доповіді «Активний відпочинок та навчання підлітків у школі», розкрила взаємозалежність між процесами навчання і організації їх освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків у Новій Зеландії. , а також автором порівнюються отримані результати з канадськими, американськими дослідженнями цього напрямку. Ранжировка дозвілля розташувалася таким чином: перегляд телепрограм, виконання домашньої роботи, заняття спортом, бесіди з другом (по телефону, переписка), використання комп'ютера, проведення часу з друзями (прогулянки), спортивні ігри ради задоволення, читання книги (не за шкільною програмою), займатися гімнастикою, брати участь у змаганнях, грати в електронні ігри, займатися співом (музикою, танцями), виготовлювати речі (макrame, шити одяг), займатися мистецтвом (малювання, танцями, грою на музичному інструментами, співом), брати участь у культурних заходах. Дослідники дійшли висновку, що гендер та етнічна приналежність відіграють важливу роль серед підлітків для їх залучення до освітньо-дозвіллевої діяльності. [253,с. 7-8].

Узагальнення теоретичних підходів дозволило розглядати освітньо-дозвіллеву діяльність як частину загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля й вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою; стимулює розвиток творчих здібностей, сприяє самоосвіті, самовихованню і саморозвитку особистості.

У процесі аналізу наукових напрацювань і практики розкрито виховний і розвивальний потенціал освітньо-дозвіллевої діяльності щодо формування особистості школярів. Визначено, що в основу організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів покладено спрямованість на задоволення прагнення молодших підлітків до поглиблення знань, пізнання навколишньої

дійсності; потреба в забезпеченні вільного вибору форм роботи відповідно до власних уподобань, інтересів, ідей і задумів; тяжіння до групових форм роботи; прагнення участі в формах роботи з сучасними назвами, змістом, сюжетом тощо.

На основі напрацювань В. Суртаєва щодо соціально-педагогічної моделі дозвілля, нами обґрунтовано механізми організації та функціонування освітньо-дозвілєвої активності учнів 5-7 класів, в основі яких знаходиться:

- активність, що базується на задоволенні освітньо-дозвілєвих потреб підлітків та спрямована на їх інтелектуально-моральне формування;

- розширення загального освітнього рівня підлітків засобом формування культури освітньо-дозвілєвої діяльності;

- створення сприятливих соціально-педагогічних умов життєдіяльності підлітка через реалізацію освітньо-дозвілєвого потенціалу особистості;

- пріоритетне залучення підлітків до освітньо-дозвілєвої діяльності з достатньо вираженим, але не затребуваними освітнім й соціально-культурним потенціалом;

- формування у підлітків вмінь саморегулювання змісту і форм проведення вільного часу;

- цілеспрямоване організаційно-методичне забезпечення освітньо-дозвілєвої діяльності підлітків.

Важливими для нашого дослідження є твердження російської дослідниці В. Бочарової стосовно того, що освітньо-дозвілєва діяльність спрямовує і визначає процес соціалізації дітей і підлітків, сприяє активному включенню їх у процес багатогранного пізнання навколишнього світу, знайомить їх з різними професіями, ремеслами, надає допомогу щодо оволодіння досвідом старших поколінь, прилучає до цінностей світової і національної культури[20, с. 82]. На основі аналізу напрацювань вчених (О. Диба [48], Т. Лесіна [109], С. Пащенко [159], І. Петрова [163], Л. Петько

[165] та ін.) стосовно суті і практики організації освітньо-дозвілєвої діяльності нами виокремлено такі основні її функції:

– *освітньо-пізнавальну*, що сприяє створенню середовища задоволення потреб та інтересів учнів 5-7 класів, активно стимулює їх прагнення до пізнання нових знань та реалізації своїх потреб і побажань;

– *виховну*, що забезпечує цілеспрямоване та систематичне формування особистості учнів середніх класів у освітньо-дозвілєвій діяльності через організоване залучення до різноманітних форм і видів освіти й дозвілля. Освітньо-дозвілєва діяльність учнів 5-7 класів має значні виховні можливості, до яких належать: вплив на формування світогляду, ціннісних орієнтацій; засвоєння учнями нових знань, пізнання й сприймання вимог соціуму; вплив на формування культури поведінки. Освітньо-дозвілєва діяльність виступає чинником формування життєвого простору, в якому активно розкриваються потреби у самопізнанні, самореалізації, самоствердженні, життєвому самовизначенні й самореалізації;

– *розвивальну*, яка проявляється у здатності освітньо-дозвілєвій діяльності впливати на розвиток творчих задатків, здібностей, умінь та навичок учнів 5-7 класів;

– *комунікативну*, проявляється у здатності освітньо-дозвілєвій діяльності сприяти розширенню контактів школярів із зовнішнім світом, соціальними групами та інститутами. Завдяки комунікації в процесі освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів мають реальну змогу пізнавати й засвоювати досвід суспільного спілкування;

– *соціалізаційну*, яка свідчить про здатність освітньо-дозвілєвої діяльності, виступає вагомим чинником соціалізації школярів, засвоєння ними соціального досвіду, системи суспільних цінностей, соціальних та міжособистісних відносин. Завдяки активній участі в освітньо-пізнавальній діяльності підлітки отримують цінну інформацію про соціальний досвід, нагромаджений попередніми поколіннями, про систему суспільних відносин, яка слугує основою їх успішної соціалізації;

– *компенсаторну (рекреаційну)*, яка передбачає здатність освітньо-дозвіллевої діяльності виступати вагомим чинником відпочинку, зняття втоми у школярів від навчальних занять та відновлення їх життєвих сил завдяки участі у різних видах і формах освітньо-дозвіллевої діяльності;

– *гедоністичну (розважальну)*, що досягається завдяки впровадженню в освітньо-дозвіллеву діяльність учнів 5-7 класів інноваційно-творчих видів і форм, які спрямовані на створення атмосфери творчості, реалізації ідей, задумів, творчої самореалізації особистості;

– *творчу*, яка передбачає створення сприятливих умов для вияву й розвитку творчого потенціалу особистості учнів підліткового віку;

– *ціннісно-орієнтаційну*, яка полягає у формуванні в школярів системи загальнолюдських ціннісних уявлень та орієнтацій, мотивів, ідеалів, переконань.

При цьому вважаємо за доцільне зазначити, що визначення функцій освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків відіграє важливу роль в усвідомленні її соціальної сутності, оскільки функції розкривають потреби суспільства, закономірності суспільного розвитку, мають на меті максимальне залучення учнів підліткового віку та сприяння їх розвитку, формування, самопізнання, життєвого й професійного самовизначення.

Слід зауважити, що освітньо-дозвіллева діяльність зможе забезпечувати успішну реалізацію усіх зазначених вище функцій лише за умови грамотної її організації й постійного регулювання з врахуванням її багатогранності й багатоаспектності, вікових й індивідуальних особливостей учнів підліткового віку. Організація освітньо-дозвіллевої діяльності передбачає моніторинг, обґрунтування, планування й упровадження різних форм, методів і засобів її здійснення.

Організаційні форми освітньо-дозвіллевої діяльності відображають зовнішній аспект узгодженої діяльності суб'єкта та об'єкта. У науковій літературі ми не зустріли класифікації форми освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків. Проте, спираючись на розроблені класифікації форм дозвіллевої

діяльності за кількістю залучених осіб, напрямками та видами діяльності, спробуємо провести аналогію. У цьому контексті цікавість представляють напрацювання дослідника Ю. Стрельцова [213, с. 36-37], який, класифікуючи форми дозвілєвої діяльності, найбільш доцільним вважає їх поділ на масові, групові та індивідуальні. До масових форм, на думку дослідника, належать: усно-презентаційні (зустрічі, бесіди, диспути), художньо-публіцистичні (вечори, розваги); художньо-видовищні (концерти, спектаклі, кінопокази, виставки, фестивалі); обрядово-святкові (обряди, свята, карнавали, масові гуляння); ігрові (розважальні програми, конкурси, олімпіади, турніри) та екскурсійно-туристичні (екскурсії, походи, експедиції). Основними груповими формами, на думку автора, є бесіди, зустрічі, обговорення, ігри, групові інтереси. Базовими формами індивідуальної роботи є заняття з педагогом, індивідуальні бесіди та консультації, робота з книгою, комп'ютером.

Дослідники Г. Зборовський та Г. Орлов класифікують форми дозвілля за рівнями його регулювання: 1) вільний час, що регулюється суспільством; 2) вільний час, що регулюється особистістю [156, с. 97-98]. До першого рівня дослідники відносять: колективну творчість, суспільну діяльність, навчання, фізичні заняття, види культурного споживання, розваги і відпочинок, що мають суспільний характер (художня самодіяльність, масові форми дозвілля). На нашу думку, автори об'єднали в одне ціле різні за своєю природою види діяльності. До другого рівня вони зараховують: індивідуальну творчість, самоосвіту, індивідуальне культурне споживання, фізичні заняття, ремесло, хобі, участь у вихованні дітей, товариські зустрічі, розваги, пасивний відпочинок. Отже, види діяльності, що регулюються суспільством чи особистістю, важко розмежувати, вони не виключають одне одного, а взаємодоповнюють.

Згідно з типологізацією дозвілєвої діяльності, освітньо-дозвілєву діяльність можна з певною долею умовності характеризувати за принципом своєрідної «піраміди», тобто розширення її видів та форм від типу до типу.

Найбільш простим типом освітньо-дозвіллевої діяльності можна назвати «домашній», який в сучасних умовах реалізується за допомогою комп'ютера, інтернету, самоосвіти або різних видів хобі, що криють у собі чітко окреслений характер впливу на розвиток особистості підлітка і тому їх можна назвати освітньо-розвивальним дозвіллям. Такий вид освітнього дозвілля набуває поширення за рахунок відвідування кіно, театрів, музеїв, концертів, клубів, діяльності у різних культурних, спортивних, освітніх, громадських об'єднань, що надає життю особистості підлітка більшу повноту і характеризує «соціально активний» тип дозвілля, котрий є «вінцем» ієрархічної «піраміди» дозвіллевої активності [3, с. 104-105].

Освітньо-дозвіллева діяльність дає можливість підлітку займатися у вільний час різноманітними видами занять за власним вибором. Вона передбачає:

- відпочинок з метою зняття втоми і відновлення фізичних і духовних сил і реалізовується через споглядання природи, роздумування, осмислення суті життя, мрії, осмислення планів, аналіз життєвих ситуацій, вчинків людей і т.п.;

- освітньо-дозвіллева діяльність має компенсаторний характер і забезпечує підліткам зміну вражень;

- освітньо-дозвіллева діяльність передбачає процеси активного пізнання, самоосвіту (читання, диспути, семінари) і залучення підлітків до пізнання, і осмислення загальнолюдських цінностей; вона передбачає поєднання процесу пізнання з відпочинком і творчим розвитком;

- освіта, самоосвіта і творчість підлітків є найбільш високим проявом організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Ми поділяємо наукову позицію українського соціолога В. Пічі, що основними напрямками дозвіллевої діяльності є:

- 1) культурне споживання, яке має індивідуальний характер (читання газет, журналів, книг, перегляд телепередач та ін.);

- 2) культурне споживання публічно-видовищного характеру (відвідування театрів, концертів, музеїв, виставок та ін.);
- 3) спілкування;
- 4) фізичні заняття, спорт;
- 5) розваги та ігри;
- 6) пасивний відпочинок [179, с. 95].

Вивчення стану освітньо-дозвіллевої діяльності дозволяє стверджувати, що серед учнів середніх класів поширеними видами дозвілля є такі, як: перегляд телебачення, комп'ютерні ігри, спілкування по скайпу, спілкування в on-laim режимі, заняття за інтересами, читання книг, що свідчить про розвивальний компонент освітньо-дозвіллевої діяльності. Варто звернути увагу також на зростання популярності комп'ютерних технологій серед дітей середнього шкільного віку як засобу інформації, так і форми дозвілля. Розвиваючий компонент освітньо-дозвіллевої діяльності учнів проявляється в таких видах діяльності, як відвідування музеїв, театрів, виставок, об'єднань за інтересами.

Проте, слід зазначити, що серед учнів 5-7 класів гра залишається домінуючим видом освітньо-дозвіллевої діяльності, який містить, як розважальний, так і розвиваючий компоненти. У грі формується і проявляється потреба підлітка впливати на світ, стати активним суб'єктом своєї діяльності. При цьому сутність гри полягає в тому, що в ній важливим є не стільки результат, скільки сам процес, процес переживань, пов'язаний з ігровими діями. Гра по своїй суті у своєрідній формі готує підлітка до життя і праці. Саме ця її особливість несе в собі значні виховні можливості, тому що, керуючи змістом гри, включаючи в сюжет гри певні ролі, можна тим самим програмувати формування певних позитивних почуттів, а у ширшому контексті й певних особистісних якостей учасників. Гра має багаті можливості щодо формування позитивного ставлення до неігрової діяльності. Гра підводить до здатності діяти в плані уяви. Природно, що підлітки, котрі мають розвинуту уяву, легше пізнають навколишній

світ, оскільки вони можуть уявити предмети і явища, недоступні безпосередньому сприйняттю [17, с. 115].

У контексті аналізу освітньо-дозвіллевої діяльності доцільно звернути особливу увагу на дозвілєвий її аспект, який сприяє зміні відпочинку, вражень, і тим самим реалізує компенсаторну її функцію. Дослідник С. Шмаков наголошує на педагогічній суті і значенні розваг і представляє розваги як важливу форму освітньо-дозвіллевої діяльності школярів, оскільки завдяки своїй різноманітності вони приносять користь та задоволення [235, с. 33].

Доцільно звернути увагу на те, що у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів вагому роль відіграють стимули, які сприяють залученню підлітків. Провідними стимулами є такі, що:

- зумовлені потребою в нових знаннях, отриманні інформації, бажанні постійно бути в курсі подій;
- пов'язані з налагодженням нових контактів, розширенням дружніх зв'язків, можливостей спілкуватися з ровесниками і дорослими;
- мають в основі суспільну думку (схвалення, осуд, колективний настрій, спрямованість, престиж колективних форм дозвілля;
- пов'язані із засобами самопізнання особистості (можливістю проявити себе, порівняти з іншими, через освітньо-дозвілєву діяльність закріпити свою роль у мікросередовищі;
- зумовлені потребою у спільних переживаннях та обміном емоційних цінностей;
- пов'язані з культурно-творчим розвитком (можливістю навчитися чогось нового, пізнати нове, вдосконалити улюблений вид освітньо-пізнавальної діяльності).

У сфері освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків особливе значення має спілкування. Спілкування є необхідною умовою життєдіяльності людини і суспільства; джерелом творчого перетворення індивіда в особистість; формою передачі знань; вихідним моментом самосвідомості особистості;

регулятором поведінки людей у суспільстві; самостійним видом діяльності. Характеризуючи особливості людського спілкування, Л. Буєва наголошує, що у спілкуванні здійснюється раціональний, емоційний та вольовий взаємозв'язок індивідів, формується і проявляється спільність настроїв, думок, поглядів, досягається взаєморозуміння, здійснюється передача і засвоєння звичок, стилю поведінки, створюється згуртованість і солідарність, що характеризує групову та колективну діяльність [21, с. 111].

Ми поділяємо наукову позицію Ю. Стрельцова стосовно того, що спілкування виступає важливою складовою діяльності різних дозвіллевих об'єднань школярів, оскільки власне спілкування лежить в основі міжособистісних та групових відносин. Форми спілкування в умовах освітньо-дозвіллевої діяльності можна класифікувати за: змістом (пізнавальні, розважальні, творчо-емоційні); часом (короткотривалі, періодичні, систематичні); характером (пасивні та активні); спрямованості контактів (неопосередковане та опосередковане); діяльністю (неофіційні та офіційні) [212, с. 19].

Найбільш поширеною формою спілкування у сфері освітньо-дозвіллевої діяльності є міжособистісне, яке характеризується добровільністю та свободою і, зазвичай, не пов'язане з будь-якою предметно-практичною діяльністю. Ми поділяємо думку В. Суртаєва, що у соціально-педагогічному плані спілкування в процесі освітньо-дозвіллевої діяльності є формою неофіційних та нормативно-нерегламентованих взаємодій, тому що підліток зустрічається з іншою людиною не як з членом об'єднання, а як з особистістю. Характерною рисою такого спілкування є високий рівень емоційної насиченості, що вирізняє освітньо-дозвіллеве спілкування від ділового [215, с. 95-96]. Окрім того, спілкування в освітньо-дозвіллевій сфері значною мірою відображає ієрархію цінностей, культурні пріоритети та позиції осіб, які взаємодіють. Аналізуючи спілкування учнів середніх класів у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності, необхідно, перш за все, звернути

увагу на їх цінності, орієнтації, потреби та побажання, оскільки власне вони зумовлюють різні типи освітньо-дозвіллевого спілкування учнів.

У процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності соціальному педагогу доцільно знати і враховувати різні типи спілкування. Так, Б. Тітов виокремлює такі основні типи дозвілєвого спілкування:

- конструктивний, який притаманний молодим людям із сильним самоконтролем та відповідальністю; характеризуються оптимізмом, вірою у власні сили. Спілкування такого типу людей є складним, непередбачливим. Вони можуть перервати бесіду у критичний момент, якщо не вбачають смислу у її подальшому продовженні. Їх освітньо-дозвілєві захоплення вирізняються незвичайністю, силою та усталені. Віддають перевагу читанню корисної літератури;

- творчий – характерний талановитим та енергійним молодим людям, що можуть одночасно успішно займатися різними справами, але не тривалий час. У спілкуванні проявляють несподівану самовпевненість та безапеляційність у своїх судженнях, поспішливість та необдуманість. Освітньо-дозвілєві інтереси цих людей є різноманітними, вони з великим ентузіазмом вступають у різні об'єднання, але працюють індивідуально, досягаючи великого успіху;

- авантюрно-романтичний тип – притаманний молодим людям, що тяжіють до колективної діяльності і намагаються бути лідерами. У спілкуванні хочуть отримати нову, але легку інформацію, що не потребує інтелектуальних зусиль. Потреба у великій кількості поверхневих контактів, що дозволяють обмінюватись такою інформацією. Освітньо-дозвілєві захоплення часто змінюються; перевагу надають різним видам ігор, бо інші види освітньо-дозвілєвої діяльності вимагають затрати певних зусиль [220, с. 139-144].

Безперечно, кожному типу дозвілєвого спілкування притаманне своєрідне засвоєння нормативного процесу, здійснення пізнавальної діяльності, накопичення індивідуального та соціального досвіду. Тому

соціальні педагоги, соціокультурні менеджери мають виступати професійними організаторами освітньо-дозвіллевого спілкування підлітків, враховуючи особливості освітньо-дозвілєвої діяльності, вікові особливості цієї категорії школярів, міжособистісні відносини та запити, потреби й побажання школярів.

Привертає увагу той факт, що протягом останніх десятиріч стрімко розвиваються інформаційні та комунікативні технології, що дають можливість розвитку нових форм спілкування. Особливо популярними серед учнів стали соціальні сайти, он-лайн ігри, чати, любительські форуми. Підліткам іноді досить важко сприймати всю отриману інформацію в мережі. У такій ситуації соціальному педагогу необхідно допомогти обрати, переосмислити та обмінятися певними думками щодо отриманої інформації. Головним завданням соціального педагога у такій ситуації є спрямування інформаційного процесу в соціальний, освітній та культурний контексти. Адже інформаційна культура має виконувати соціальні, освітні, педагогічні, психологічні, культурні, комунікативні, презентаційні, організаційні, рекреаційні та розважальні функції.

У контексті здійснюваного дослідження важливо здійснити аналіз основних методів освітньо-дозвілєвої діяльності. На думку І. Сидор, провідними методами освітньо-дозвілєвої діяльності є:

1) методи, пов'язані з освітньою діяльністю (метод мозгового штурму, постановки ключових запитань, лекція, бесіда, показ, вправи, контент-аналіз, самоаналіз, експеримент);

2) методи, пов'язані з культуротворчою діяльністю (методи організації творчого пошуку, методи вирішення творчих завдань);

3) методи, пов'язані з виховною діяльністю (метод педагогічних ситуацій, розв'язання творчих завдань, переконання, приклад, заохочення, стимулювання, доручення);

4) методи, пов'язані з просвітницькою діяльністю (виклад, демонстрування, презентація, дискусія);

5) методи, пов'язані з розважальною діяльністю (сценічний показ, імпровізація, театралізація, рольові ігри);

6) методи, пов'язані з рекреаційною діяльністю (ігри, змагання, заняття) [195, с. 138].

У сучасних умовах освітньо-дозвіллева діяльність, як і будь-яка інша діяльність, вимагає упровадження й використання інноваційних технологій. У контексті здійснюваного дослідження заслуговують на увагу технології, розроблені дослідниками Ю. Красильніковою та Т. Кисельовою [91, с. 428-455]:

1. *Культуротворчі технології*, які на думку дослідників, мають широкий спектр впливу на всіх етапах соціалізації особистості, починаючи з періоду ранньої соціалізації дитини і закінчуючи завершальним етапом – пенсійним віком. Вони виконують низку важливих функцій, пов'язаних не лише з становленням особистості, а й розвитком її творчих здібностей. До них належать:

– технології художньої-творчої діяльності, які дозволяють позитивно впливати на емоційно-чуттєву сферу підлітків, на процес виховання духовності, культури почуттів, розвиток пізнавальних інтересів і творчих здібностей особистості;

– художньо-розвиваючі технології, що забезпечують участь підлітків у різноманітних формах їх творчої реалізації та соціальних ролей, можливих напрямках творчого саморозвитку.

– культуроохоронні технології, які базуються на пізнанні, створенні та збереженні культурних цінностей та пов'язані із залученням підлітків до вивчення, збереження та відтворення культурних цінностей і культурної спадщини.

2. *Рекреативно-оздоровчі технології*, що базуються на психолого-педагогічних закономірностях розважально-ігрової, фізкультурно-оздоровчої, художньо споглядацької діяльності і забезпечують та зберігають життєздатність людини. До них відносяться:

– технології соціокультурної анімації, які є особливо привабливими для підлітків у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності. Метою анімаційних технологій є яскраво виражена гуманітарна спрямованість: сприяння соціалізації особистості в суспільстві, самопізнанні, самореалізації у суспільних відносинах, попередження їх відчуження;

– спортивно-оздоровчі, що сприяють повноцінному відновленню фізичних та духовних сил, зміні вражень, формуванню позитивного емоційного настрою, зняттю напруги та втоми, а головним їх завданням є відновлення сил та здоров'я. Окрім традиційних засобів, доцільно реалізовувати специфічні можливості музично медіативних та театральних оздоровчих програм підлітків;

– педагогічні ігрові технології – володіють педагогічними та організаційно-методичними перевагами. Вони дозволяють у короткий проміжок часу нагромадити необхідну інформацію, набути тих чи інших умінь та навиків. Педагогічні ігрові технології сприяють імітації різних видів соціальної діяльності, розширюють сферу контакту підлітка з ровесниками, іншими соціальними групами, організаціями.

3. *Освітні технології*, які покликані вирішувати численні завдання, які мають місце в освітньо-дозвілєві сфері. У широкому педагогічному значенні кожна соціокультурна освітня технологія виступає спеціально організованим процесом та забезпечує взаємодію окремих осіб та груп. У вузькому педагогічному змісті освітня технологія є механізмом формування підлітків соціально значущих якостей, цінностей, передачі суспільно-історичного досвіду та норм і правил поведінки.

4. *Соціально-захисні та реабілітаційні технології* визначають значення соціокультурної реабілітації для особистого розвитку та соціалізації підлітків, котрі потребують соціального захисту та підтримки.

Отже, предметне поле освітньо-дозвілєвої діяльності в соціально-педагогічній науці визначено як самостійний науковий напрям, для якого

провідними дефініціями та родовою основою походження стали поняття «освіта» та «дозвілля».

Установлено, що *освіта* розглядається як процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ним того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури.

Дозвілля охарактеризовано як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, що є специфічним, соціальним способом регенерації сил людини.

Виявлено сутнісні характеристики *дозвіллевої діяльності* як сукупності видів діяльності у вільний час; як психологічного стану, емоційного сприйняття дійсності; як способу оволодіння соціальним досвідом; як активності заради власного задоволення, розваги, самовдосконалення тощо.

Узагальнення теоретичних підходів дозволило розглядати *освітньо-дозвіллеву діяльність* як частину загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля й вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою; стимулює розвиток творчих здібностей, сприяє самоосвіті, самовихованню і саморозвитку особистості.

Виокремлено й схарактеризовано *функції освітньо-дозвіллевої діяльності*: освітньо-пізнавальну, виховну, розвивальну, комунікативну, соціалізаційну, компенсаторну (рекреаційну), гедоністичну (розважальну), творчу, ціннісно-орієнтаційну та надано їх змістову характеристику.

Визначено, що в основу *організації освітньо-дозвіллевої діяльності* з учнями 5-7 класів покладено спрямованість на задоволення прагнення молодших підлітків до поглиблення знань, пізнання навколишньої дійсності; потреба в забезпеченні вільного вибору форм роботи відповідно до власних уподобань, інтересів, ідей і задумів; тяжіння до групових форм роботи; прагнення участі в формах роботи з сучасними назвами, змістом, сюжетом тощо.

1.2. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів як соціально-педагогічна проблема

Підготовка соціальних педагогів у закладах вищої освіти набуває нового характеру у зв'язку з тим, що, з одного боку, більш чітко окреслені функції, завдання, обов'язки, зміст роботи, вимоги до професійно-особистісних якостей; з другого – постійно розширюється проблемне коло соціально-педагогічної діяльності, яке включає нові об'єкти і нові сфери професійної діяльності соціального педагога. А це, у свою чергу, потребує вдосконалення змісту і якості підготовки соціального педагога, зумовлених розвитком соціокультурних процесів, виявленням нових аспектів соціально-педагогічної діяльності в суспільстві.

Водночас зміни, пов'язані з модернізацією освіти, сформували нову систему професійних вимог до сучасного фахівця. Соціальні педагоги мають знати, як теоретичні основи дозвілля, так і особливості створення освітньо-дозвілєвих програм та організації різних видів діяльності, які розкривають соціальну сутність дозвілля, основні соціальні інститути дозвілєвої сфери, культурно-історичні витоки організації дозвілля в Україні; а також володіти методикою підготовки різних форм (проведення ігор, конкурсів, свят) та технологією організації різних видів освітньо-дозвілєвої діяльності.

На сучасному етапі формування професійної компетентності фахівця необхідно пов'язувати, з одного боку, з опануванням теоретичних знань, а з іншого – оволодінням методами й прийомами, уміннями й навичками професійної діяльності. Синтез теоретичних професійних знань, практичних умінь і навичок у сукупності зі здібностями та якостями особистості є базовою основою професійної компетентності фахівця, необхідної для успішного вирішення різнопланових професійних завдань освітньо-дозвілєвої діяльності.

Аналіз наукових праць, присвячених проблемі професійної підготовки соціальних педагогів, дозволяє виокремити провідні напрями здійснених наукових пошуків.

Перший напрям характеризується появою інтересу науковців до соціально-педагогічної діяльності, визначення її суті, напрямів і змісту (І. Зверева [70], А. Капська [83], Л. Коваль [96], Г. Лактіонова [105], В. Сидоров [196], С. Хлебик [96], Ж. Петрочко [164], та ін.); теорій, концепцій та технологій соціально-педагогічної діяльності (О. Безпалько [11], Р. Вайнола [23], Л. Романовська [190], Н. Олексюк [143], Ю. Поліщук [171] та інші).

Другий напрям засвідчує розширення проблематики завдяки вивченню загальних концепцій професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах (А. Капська [83], О. Карпенко [86], Л. Міщик [128], В. Поліщук [171], С. Харченко [227] та ін.) та формування професійно зумовлених особистісних якостей майбутніх соціальних педагогів: особистісного розвитку (Р. Вайнола [25]), професійно-етичної культури (О. Пономаренко [170]), професійної спрямованості (О. Москалюк [133]), професійних комунікативних якостей (О. Гура [39]).

Праці, зараховані нами до третього напрямку, розкривають професійну підготовку соціального педагога до роботи з різними категоріями клієнтів: до соціально-правової діяльності (І. Ковчина [97]), організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнівської молоді (С. Пащенко [159]), волонтерської роботи (З. Бондаренко [18]), до роботи з дітьми та молоддю (І. Зверева, [70]); девіантними підлітками (М. Малькова [114]), з громадськими дитячими та молодіжними організаціями (О. Лісовець [106]); з жіночою молоддю в умовах великого міста (Г. Лактіонова [105]).

Четвертий напрям дослідження висвітлює зарубіжний досвід підготовки соціальних педагогів (С. Когут [99], Г. Лещук [110], О. Ольхович [155], О. Пришляк [182], Г. Слосанська [203], Н. Собчак [204]) та ін.

Аналізуючи суть дефініції «професійна підготовка», ми виявили такі підходи до її трактування. Так, в енциклопедичному словнику стверджується, що це система професійного навчання, яка має за мету прискорене набуття тими, хто навчається, умінь, необхідних для виконання визначеної роботи, групи робіт [160, с. 223]; А. Капська трактує професійну підготовку соціального педагога як сукупність загальних і спеціальних знань та умінь, які забезпечують можливість роботи за певною спеціальністю. На думку дослідниці, вони набуваються в процесі теоретичного й практичного навчання у вищому навчальному закладі [82]. В. Поліщук характеризує професійну підготовку соціальних педагогів як процес і результат оволодіння цінностями соціально-педагогічної діяльності, професійно необхідними знаннями, вміннями й навичками, професійно-зумовленими особистісними якостями, які є основою формування готовності до професійної соціально-педагогічної діяльності [172, с. 139].

Дослідниця Р. Вайнола дещо розширює суть професійної підготовки педагогів в умовах закладах вищої освіти і визначає її як сукупність соціального, професійного та особистісного-морального розвитку майбутнього фахівця – компетентного, конкурентоздатного й мобільного в умовах інтенсивного розвитку змісту, форм, технологій професійної педагогічної діяльності [24, с. 75]. Схожу позицію обстоює в своєму дослідженні З. Фалинська [223], яка вважає, що професійну підготовку соціальних педагогів доцільно трактувати через соціальний аспект.

Тому на основі аналізу наукових літературних джерел (О. Безпалько [11], А. Капська [81], О. Карпенко [86], В. Поліщук [171], С. Харченко [228] та ін.) під професійною підготовкою соціальних педагогів ми розуміємо процес формування фахівця, здатного швидко й адекватно реагувати на зміни, що відбуваються у суспільстві, компетентно вирішувати соціально-педагогічні проблеми в усіх сферах суспільного життя, на всіх рівнях управління.

У сучасних умовах наукою і практикою обґрунтовано, що соціальному педагогові необхідні теоретичні й практичні знання, уміння й навички з організації соціально-педагогічної діяльності як у соціумі, так в різних практичних сферах з різними категоріями клієнтів. Володіння теоретичними і практичними знаннями забезпечує підготовку фахівців з конкретної спеціальності, а загально педагогічними, дидактичними і психологічними – загальну педагогічну підготовку. Сукупність усіх цих знань і вмінь відображає професійно-педагогічну підготовку соціального педагога [128].

Згідно з Державним галузевим стандартом вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» зміст професійної підготовки майбутнього соціального педагога освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» визначається професійною сферою діяльності: сім'я, різні типи освітніх закладів (дошкільні заклади та заклади додаткової освіти), спеціальні реабілітаційні заклади; соціальні служби; заклади охорони здоров'я; служби комунальних структур; центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, телефони довіри; установи, що належать до системи органів внутрішніх справ та юстиції; служби культурно-дозвілєвої анімації, центри дозвілля та творчості дітей; фізкультурно-оздоровчі і спортивні установи [45].

Враховуючи сфери професійної діяльності соціального педагога, його завдання і функції, дослідники професійної підготовки соціальних педагогів (Т. Шаповал, Т. Гончаренко [38]) визначили провідні напрями діяльності соціального педагога:

- вивчення соціально-педагогічних цінностей особистості, соціально-педагогічних впливів мікросередовища на людину, яка росте і розвивається;

- організація виховних і освітніх взаємодій з особистістю з метою створення оптимальних умов життєдіяльності і життєвої реалізації;

- соціально-психологічна допомога і підтримка особистості в кризових ситуаціях;

– корекція взаємин, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особистості і групи [208, с. 9].

У контексті здійснюваного дослідження заслуговує на увагу методологічний аспект змісту соціально-педагогічної діяльності, який І. Мигович визначає як взаємопроникненням трьох основних методологічних підходів, що отримали розвиток у світовій практиці професійної підготовки працівників соціальної сфери:

– *індивідуалізм*, що розглядає професійну діяльність як діяльність окремого працівника сфери соціальної роботи в межах державного підходу та завдань соціальної політики;

– *колективізм*, що розглядає соціальну (соціально-педагогічну) роботу як форму організації сумісних дій, спрямованих на подолання соціальних негараздів;

– *рефлексивний гуманізм*, що розглядає даний вид професійної діяльності як міжособистісну взаємодію, що побудована на гуманістичних цінностях, і спрямована на сприяння соціалізації особистості [126, с. 104].

У наукових джерелах поступово обґрунтовуються вченими підходи до визначення змістової складової професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної діяльності, що ґрунтуються на загальнодидактичних уявленнях про зміст і завдання педагогічної освіти (А. Алексюк [4], І. Зязюн [73], Н. Ничкало [137] та ін.). Згідно із сучасними науковими підходами російських дослідників Ю. Галагузової [35], І. Зимньої [72], В. Сластьоніна [198] та інших, професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів доцільно трактувати, як процес і як результат:

– теоретико-методичної підготовки, тобто засвоєння системи науково-теоретичних, методологічних, практичних знань, ціннісного ставлення до них, формування продуктивних спроб пізнавальної діяльності, розвиток творчого мислення і загальної культури;

– набуття загальнопедагогічних умінь (аналітичних, діагностичних, конструктивно-організаторських, прогностичних, комунікативних, рефлексивних);

– оволодіння технологіями соціально-педагогічної діяльності;

– усвідомлення суспільного й особистісного значення соціально-педагогічної діяльності, розвиток педагогічної спрямованості, орієнтація на особистісну модель співпраці з дітьми та молоддю; розвиток індивідуальних та професійно-особистісних якостей майбутнього соціального педагога на основі формування в нього потреби в професійному та особистісному саморозвитку.

У контексті нашого дослідження важливою є праця С. Харченка, в якій автор окреслює основні напрями та стратегії підготовки фахівця соціальної сфери:

1. Науковою першоосною у вирішенні проблем професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів є матеріалістична діалектика, концентрованим виразом якої є її закони, принципи й категорії.

2. У вирішенні наукових проблем побудови процесу професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери методологічне значення має матеріалістична теорія пізнання, оскільки професійне навчання є процесом пізнання.

3. У розробці, науковій побудові змісту професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери методологічну роль виконує принцип єдності логічного й історичного.

4. Дослідження й розробка процесуальної сторони професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів спираються на гносеологічний аспект навчального пізнання, механізми почуттєвого й раціонального пізнання.

5. Провідним напрямом наукового пізнання є системний підхід, тобто розгляд об'єкта дослідження як системи.

6. Початковим рівнем аналізу процесу підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності є соціальний рівень, оскільки соціальна природа навчання ніколи не має випускатися з уваги.

7. Орієнтиром на кінцевий результат навчання студентів у вищому навчальному закладі є змістовно розроблене поняття професійної готовності [227, с. 217].

Професійно-орієнтована стратегія проектування змісту професійної освіти фахівця опирається на аналіз його конкретної професійної діяльності. Перевагою цієї стратегії є чітка відповідність змісту професійної освіти вимогам підготовки майбутніх фахівців; недоліком – певна «звуженість» професійної освіти, яка обмежує можливості особистості до змін професійної діяльності.

У процесі осмислення стратегій професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до освітньо-дозвіллевої діяльності важливо враховувати такі основні складові: 1) особливості суб'єктів професійної підготовки; 2) особливості суб'єктів організації процесу професійної підготовки; 3) особливості діяльності соціального педагога у освітньо-дозвіллевій сфері; 4) особливості об'єктів соціально-педагогічного впливу в освітньо-дозвіллевій діяльності. Виходячи з цих міркувань, ми поділяємо наукову позицію Л. Міщик стосовно того, що професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності у соціально-педагогічній сфері доцільно проектувати на основі системного, особистісно-діяльнісного та індивідуально-творчого підходів [127, с. 5]. З позиції системного підходу всі складові процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів мають мати системний характер і максимально стимулювати професійне самовизначення, професійний і особистісний розвиток, отримання сукупності соціально-педагогічних знань, оволодіння соціально-педагогічними технологіями. Реалізація особистісно-діяльнісного підходу передбачає залучення студентів до різноманітних форм навчання і видів майбутньої професійної діяльності завдяки використанню їхнього особистого,

соціального та професійного досвіду. На думку вченої, продуктивності професійної підготовки можна досягти лише орієнтуючись на особистісний потенціал студентів, що дозволяє вважати концепцію підготовки майбутніх соціальних педагогів індивідуально орієнтованою [127, с. 5].

Необхідність здійснення професійної підготовки соціального педагога на основі особистісного, особистісно орієнтованого та особистісно-соціального підходів доводить Р. Вайнола, котра визначає цей процес як «сукупність соціального, професійного та особистісного розвитку майбутнього фахівця в умовах інтенсивного розвитку змісту, форм, технологій професійної педагогічної діяльності» [24, с. 77].

На думку В. Бочарової, у проектуванні змісту підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери доцільно враховувати такі дві основні стратегії: особистісно-орієнтовану та професійно-орієнтовану [20]. На думку дослідниці, суть особистісно-орієнтовної стратегії полягає в тому, що професійна освіта має базуватися на гуманістичних цінностях, і вона не має зводитися до оволодіння нормативним набором знань і умінь, а до оволодіння засобами, що ініціюють саморозвиток особистості. Недоліком цієї стратегії є недостатня узгодженість процесу професійної підготовки з майбутньою конкретною професійною діяльністю, в результаті якої можлива функціональна неспроможність випускників у професійній діяльності.

Якщо вести мову про практичну підготовку фахівців, то особливої уваги заслуговує наукова позиція А. Капської, яка вважає, що у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів необхідно робити акцент на діяльнісному підході, а саме на залученні майбутніх фахівців до різних видів професійної діяльності. Ключовим компонентом у підготовці фахівця має стати професійно-орієнтована практика, оскільки вона визначає ті загальні та конкретні завдання і дозволяє сформулювати практичні вміння та навички, якими має оволодіти висококваліфікований працівник соціальної сфери. Такий підхід допомагає осмислити майбутнім фахівцям особливості і структуру соціально-педагогічної роботи в соціумі та мікросередовищі,

озброює майбутнього фахівця сучасними соціально-педагогічними технологіями [81, с. 10-12].

У різних наукових працях спостерігаються різні концептуальні підходи до визначення особистісних якостей соціального педагога. Так, Т. Шевеленкова розглядає особистість соціального педагога на основі комплексного аналізу поняття – «особистісний потенціал», який, на думку автора, охоплює такі компоненти: професійні знання, вміння, навички (кваліфікаційний потенціал); працездатність (психофізіологічний потенціал); інтелектуальні здібності (освітній потенціал); креативні здібності (творчий потенціал); здатність до співпраці і взаємодії (комунікативний потенціал); ціннісно-мотиваційну сферу (моральний потенціал) [243, с. 109-113].

Усвідомлення багатоаспектності діяльності соціального педагога, а також з метою наукового забезпечення підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери вченими України (О. Безпалько, Р. Вайнола, А. Капська, О. Карпенко, І. Козубовська, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко) здійснюється розробка важливих наукових галузевих тем, серед яких:

- технологічні аспекти підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями населення,
- професійне становлення студентів в системі підготовки до соціальної роботи і соціально-педагогічної діяльності,
- формування творчої активності майбутніх соціальних педагогів,
- професійна підготовка соціальних педагогів,
- інноваційні технології у навчанні майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз різних наукових підходів щодо розуміння системи підготовки студентів до професійної діяльності у соціальній сфері дозволяє визначити основні ідеї, що сприяють її обґрунтуванню;

- формування професійної культури фахівця, яка визначає світоглядну, освітню і професійну спрямованість;

– спрямування процесу професійної підготовки на формування системи знань від загального до окремого, цілісної діяльності, творчої особистості та її соціальної спрямованості;

– механізм оволодіння професійною діяльністю передбачає формування спочатку «згорнутої» структури пізнання з подальшим її розгортанням через найбільш значущі елементи і побудову більш значущих елементів і побудову більш розгорнутих структур та новим узагальненням;

– цілісності всього процесу становлення особистості майбутнього соціального педагога, побудованого на основі диференціації процесу освіти, посиленню ролі практики у процесі професійної підготовки та самостійної й творчої роботи студента.

Без сумніву, при дотриманні системності у професійній підготовці соціальних педагогів ми враховуємо і те, що формування професійної компетентності фахівця освітньо-дозвілєвої діяльності має передбачати розвиток конкретних професійних якостей, необхідних майбутньому фахівцю саме у цій сфері. При цьому слід враховувати, що мотиви діяльності, спонукання фахівців соціально-педагогічної діяльності до роботи в освітньо-дозвілєвій сфері являють собою складне психологічне утворення. Воно обумовлене: по-перше, усвідомленням суспільної корисності й значущості своєї праці в організації освітньо-дозвілєвої діяльності; по-друге, розумінням впливу освітньо-дозвілєвої діяльності на розвиток особистості школяра; по-третє, станом творчого задоволення, радістю успіху від участі у цьому виді діяльності. Практика дозволяє стверджувати, що соціальний педагог, який залучає учнів до активної дозвілєвої діяльності, має володіти, насамперед, такими основними педагогічними здібностями: академічними, дидактичними, організаторськими, комунікативними, експресивними, перцептивними, креативними.

Поділяємо наукову позицію Г. Медведєвої, що у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів важливе значення мають і такі особистісні якості соціального педагога, як: любов до дітей,

самокритичність, адекватна самооцінка, терпіння, комунікабельність, оптимізм, сила волі, емпатія, прагнення до самовдосконалення, творче мислення [122, с. 84-93].

Соціально-педагогічна діяльність належить до таких видів професійної діяльності, де не тільки професійні знання, вміння та навички обумовлюють ефективність та успішність роботи, а насамперед, особистісні та моральні якості спеціаліста, зокрема, стиль поведінки соціального педагога, зумовлений сукупністю його особистісних якостей, ціннісних орієнтацій, інтересів, також значною мірою впливає на систему стосунків, які він формує не тільки у роботі з клієнтом, а й з колегами по роботі.

Окрім зазначених якостей, майбутній соціальний педагог, на думку О. Безпалько, має володіти низкою специфічних професійних умінь:

- комунікативними, котрі передбачають володіння культурою між особового спілкування, налагодження контакту з іншою людиною;

- аналітичними, котрі спрямовані на аналіз процесів, що відбуваються в соціумі;

- організаторськими – створення і розвиток офіційної та неофіційної мережі соціальної підтримки особистості;

- прогностичними, котрі передбачають прогнозування розвитку особистості з урахуванням її проблем; постановку мети діяльності та її завдань, передбачення можливого результату роботи;

- проектувальними – дозволяють створювати програми діяльності по окремих напрямках роботи; здійснювати відбір необхідних методів та форм діяльності; конкретизувати зміст роботи в кожному окремому випадку [11, с. 79-80].

Дослідниця Р. Овчарова до цього переліку додає педагогічні уміння, які сприяють організації педагогічно спрямованої діяльності в соціумі та прояву особистістю уміння саморегуляції, що дають змогу управляти і контролювати своїми емоціями у будь-якій ситуації [141, с. 40-43].

До професійно бажаних особистісних якостей зарубіжні дослідники (Ш. Рамон, Р. Саррі) відносять здатність до емпатії (співпереживання), високий соціальний інтелект, відкритість, комунікабельність, терпіння, стресостійкість [139, с. 89-91].

Вітчизняні дослідники (О. Безпалько, А. Капська, О. Карпенко) особистісні якості соціального педагога об'єднують у такі основні три групи:

– до першої групи належать вимоги, характерні для психічних процесів: сприйняття, пам'ять, уява, мислення. Також впливають психічні стани: утома, апатія, стрес, тривожність, депресія, увага як стан свідомості;

– до другої входять психоаналітичні якості, такі, як: самоконтроль, самокритичність, самооцінка своїх вчинків, а також фізична тренуваність, вміння переключатися і керувати своїми емоціями;

– до третьої групи відносяться: комунікабельність, емпатійність, візуальність, красномовство [207, с. 12-13].

Дослідниця Ю. Галагузова доповнює цей перелік і особистісні якості соціального педагога, розкриває через морально-гуманістичні, зумовлені специфікою суб'єктів діяльності (комунікабельність, емпатійність, толерантність, перцептивність, візуальність, красномовність, тактовність) [35].

Ми цілком поділяємо думку Л. Султанової, що соціальному педагогу мають бути притаманні такі особистісні якості, які мають особливе значення в організації освітньо-дозвілєвої діяльності зі школярами:

1) інтелектуальні (розвинуте емпіричне, образне, абстрактне мислення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, критичність і незалежність розуму і суджень, здатність до аналізу і синтезу);

2) комунікативні (потреба в соціальному спілкуванні, що передбачає спільну творчу діяльність, бажання ділитись думками, почуттями, безкорисна потреба приносити людям радість, толерантність до точки зору інших);

3) креативно-естетичні (здібність до творчості, почуття прекрасного, розвинута уява, сприйняття нового, заперечення псевдомистецтва, здатність бачити і розвивати в дітях творче начало);

4) креативні (уміння знайти кожній людині справу за інтересами і здібностями, базуючись на знаннях його особистісного потенціалу, захоплювати людей спільною ідеєю, добирати актив з дітей, батьків, колег, стимулювати діяльність людей через мотиваційну сферу);

5) конструктивні (вміти конструювати соціально-культурну діяльність, гнучко реагувати на зміни, що відбуваються в соціокультурній сфері і молодіжному середовищі, змінами форм і видів діяльності);

6) перцептивні (вміння проникати у внутрішній світ дитини, вміння виявляти її відношення до оточуючого світу, її емоційний настрій і впливати на нього, володіти педагогічною пильністю і чутливістю, які дозволяють передбачити результати свого впливу);

7) емоційно-вольові (емоційна стійкість, терплячість, стриманість, здатність до саморегуляції, вміння створювати навколо себе поле тяжіння) [214, с. 77].

Оптимізація процесу професійної підготовки соціальних педагогів пов'язана з активізацією пізнавальної діяльності в навчальному процесі. Активізація пізнавальної діяльності студентів може бути реалізована за таких умов:

- формування установки особистості на успіх у професійній сфері;
- підтримки високого рівня мотивації особистості до навчання;
- зняття чи нейтралізації психологічних проблем особистості.

Тому ми вважаємо, що важливим завданням професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів, є необхідність формування у них духовно-моральних цінностей, їх емоційно-естетичного, інтелектуального потенціалу, розвиток творчих здібностей. Це, у свою чергу, визначає набір засобів, за допомогою яких фахівець залучає учнів у різні види освітньо-дозвілєвої діяльності.

Це спонукає окреслити систему знань, якими має оволодіти майбутній соціальний педагог, з метою підготовки його до організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Зокрема, ми погоджуємось з Є. Казаковою, що студент має *знати*:

- функції та принципи організації системи освітньо-дозвілєвої діяльності, види, форми й зміст освітньо-дозвілєвої діяльності;

- методику підготовки і проведення ігор, конкурсів, наукових і творчих проектів, свят, флеш-мобів як основних форм освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів та іншими категоріями школярів;

- технологію організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів;

студент має *уміти*:

- застосовувати знання з основ організації освітньо-дозвілєвої діяльності на практиці;

- формувати у дітей та підлітків основи культури життєдіяльності та культури освітньо-дозвілєвої діяльності;

- організовувати різні види та форми освітньо-дозвілєвої діяльності;

- творчо працювати з матеріалами практичного досвіду проведення освітньо-дозвілєвої діяльності;

- здійснювати презентацію власних освітньо-дозвілєвих проектів та програм;

- залучати школярів до розробки і реалізації власних проектів і програм освітньо-дозвілєвої діяльності;

- здійснювати моніторинг освітньо-дозвілєвої діяльності зі школярами та працювати над її вдосконаленням.

Підготовка фахівців для освітньо-дозвілєвої сфери має здійснюватися за визначеною моделлю, але швидко змінювана соціально-культурна ситуація, нові шляхи й пріоритети в суспільному розвитку змушують вищі навчальні заклади шукати нові технології та методи навчання.

У контексті здійснюваного дослідження важливим є формування якостей, притаманних соціальному педагогу, як творчому організатору освітньо-дозвілєвої діяльності школярів, і осмислення ним відмінностей й особливостей його професійної діяльності від інших педагогічних і творчих спеціальностей.

При розгляді цього аспекту проблеми, насамперед, слід зазначити основні завдання, які вирішує соціальний педагог у роботі з дітьми у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Такими завданнями є:

- задоволення потреб, бажань, інтересів та уподобань кожного школяра;
- формування у школярів потреби і можливості творчого пізнання дійсності та творчого підходу до організації власного дозвілля;
- формування культури життєдіяльності в цілому та культури освітньо-пізнавальної діяльності, зокрема;
- формування світогляду, уподобань, смаків;
- створення у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності умов для творчої самореалізації особистості кожного школяра.

При цьому слід загострити увагу на тому, що функція популяризації та поширення цього виду діяльності є другорядною, на перше місце виступає функція виховна.

Виховний аспект у професійній діяльності соціального педагога в освітньо-дозвілєвій сфері характеризується складністю, багатогранністю, оскільки йому доводиться працювати з різними творчими особистостями і творчими групами, які мають свої особливості:

- *перша* проявляється в тому, що виховна діяльність соціального педагога в освітньо-дозвілєвій сфері має бути свідомо організованою та систематичною, з чітко визначеною метою, методами і засобами;
- *друга* проявляється в тому, що соціальний педагог, на відміну від професійних фахівців культурно-дозвілєвої діяльності, які працюють з

професійними художніми колективами, сам створює групи, колективи, об'єднання та організовує їх освітньо-дозвілєву діяльність;

– *третья* – забезпечення активності учасників освітньо-дозвілєвої діяльності. Слід зазначити, що участь школярів в різних видах і об'єднаннях освітньо-дозвілєвої діяльності є добровільною, і не регламентується ніякими нормативами, і не оцінюється жодними балами. Тому зацікавити учнів і спонукати їх брати активну участь у різних видах освітньо-дозвілєвої діяльності вимагає від соціального педагога багато зусиль і творчості.

На нашу думку, у підготовці соціального педагога важливою є проблема його методичної підготовки, оволодіння ним формами та прийомами передачі знань, сформування у дітей і молоді конкретних вмінь і навичок. Як засвідчують досвід і практика, в одних випадках соціальний педагог, як організатор, може бути сильніше підготовленим як виконавець, в інших – як методист чи як педагог. Але володіння кожним із цих умінь відіграє важливу роль в організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів;

– *четверта* особливість діяльності соціального педагога обумовлюється тим, що при виборі видів освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів необхідно враховувати елемент відпочинку. Перераховані вище особливості діяльності соціального педагога визначають і специфіку його педагогічної, психологічної та професійної підготовки.

Професійна діяльність соціального педагога в освітньо-дозвілєвій сфері базується на його постійному прагненні до більш поглибленого пізнання учасників, виявлення їх психологічних, професійних, вікових, соціальних особливостей. Це пізнання повинно протікати в динаміці, у розвитку, бо кожний день, кожна репетиція, кожна форма роботи збагачують учасників, змінюють їх внутрішній світ. Соціальний педагог повинен чітко виявляти духовні інтереси та можливості (творчі, виконавські, психологічні) кожного учасника, його морально-естетичний потенціал, слабкі та сильні сторони [128, с. 36].

Звичайно, що вивчення соціальним педагогом вихованців має бути, певною мірою, цілеспрямованим і систематичним, оскільки воно здійснюється з метою вдосконалення всіх сторін дозвіллевої діяльності та досягнення максимального ефекту.

Діяльність соціального педагога базується на реалізації певної програми розвитку її учасників. Тут важливу роль відіграють, безумовно, і психологічні фактори: настрій учасників, їхня налаштованість на пізнавальну діяльність, на творчість, їх емоційний стан.

Уміння соціального педагога створити у загальноосвітньому закладі відповідний морально-психологічний мікроклімат, самому бути в емоційно-психологічному відношенні зразком для наслідування (бадьорий настрій, оптимізм, життєрадісність) є вкрай необхідними його якостями.

Методичні засади професійної підготовки майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності мають базуватися на освітньо-кваліфікаційній характеристиці моделі фахівця й вимогах державного галузевого стандарту.

Процес професійної підготовки майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності має базуватися на таких методичних принципах:

1. Логіка, наступність і послідовність у вивченні, як окремих дисциплін, так і їх циклів, що складають основу професійної компетентності.

2. Профілювання загальнонаукових і загальноосвітніх дисциплін на спеціальність соціального педагога та його майбутню спеціалізацію.

3. Визначення оптимального співвідношення загальнонаукових, спеціальних дисциплін та дисциплін спеціалізації.

4. Оптимальне співвідношення обов'язкових дисциплін і факультативів, часу для самостійної роботи студентів та індивідуальних занять з викладачем [130, с. 86].

Проте, незважаючи на численні напрацювання, питання формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації

освітньо-дозвіллевої діяльності залишається і сьогодні поза увагою дослідників. Зважаючи на це, вважаємо за доцільне проаналізувати поняття «готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності» та продіагностувати стан готовності майбутніх соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до зазначеного виду діяльності.

Зазначимо, що перш ніж, приступити до аналізу поняття «готовність до організації освітньо-дозвіллевої діяльності», варто розкрити суть понять «готовність», «професійна готовність» або «готовність до професійної діяльності».

Аналіз наукової літератури з філософії, психології та педагогіки свідчить, що наразі немає єдиного підходу щодо трактування поняття «готовність». Особливістю є різність характеристик щодо вивчення цього терміну залежно від галузі наук. Тому вважаємо за потрібне розглянути деякі із них.

Нами здійснено аналіз основних підходів до визначення поняття «готовність», поданих у сучасних наукових та тлумачних словниках. Так, у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (Київ, 2005 р.) «готовність» трактується як «бажання роботи що-небудь», «робити з готовністю (охоче)» [28, с. 257], в «Енциклопедії освіти» (за ред. В. Кременя, Київ, 2008 р.) «готовність» до діяльності визначається як стан мобілізації психологічної і психофізіологічної систем людини, які забезпечують виконання певної системи [57, с.137].

Певний інтерес для нас представляють тлумачення цього поняття, подані в «Тлумачному словнику російської мови» [221], де під готовністю розуміють загальну готовність до будь-якої дії, завдання; словниках Т. Єфремової [58], яка характеризує готовність, як психологічну спрямованість до будь-чого; С. Ожегова [142] та Д. Ушакова [221], які під «готовністю» автори розуміють: погодженість зробити що-небудь; стан, при якому все зроблено, все готове для чого-небудь; бажання, схильність, намір, згода зробити щось [142]; [221].

На основі аналізу основних підходів до визначення поняття «готовність», поданих у тлумачних словниках, ми можемо зробити узагальнення, що «готовність» трактують як готовність до певної дії, при цьому важливим є саме прагнення здійснити цю дію належним чином.

Свою специфічну сутність має і дослідження поняття «готовність» психологами. У психології «готовність» трактується, як: установка, спрямована на виконання деяких дій, що припускає наявність певних знань, умінь, навичок [184]; сформованість психологічних властивостей, без яких неможливе успішне оволодіння діяльністю [201]; активно-дієвий стан особи, установка на певну поведінку, мобілізація сил для виконання завдання [184].

У контексті здійснюваного дослідження, цікавими, на нашу думку, є дослідження готовності окремими психологами. Так, Ф. Гоноболіна [37, с.110-111], Л. Кондрашова [100], М. Малькова [114], В. Моляко [130] та О. Щербакова [236] під готовністю розуміють складне інтегративне утворення, яке включає емоційно-вольовий, мотиваційний та когнітивний компоненти і є сукупністю знань, умінь і навичок та професійно-значущих якостей особистості; М. Дьяченко, Л. Кандибович «готовність» визначають як структурну якість особистості, що містить позитивне ставлення до конкретного виду діяльності або професії; необхідні професійно важливі здібності, темперамент, риси характеру, мотивації, знання, вміння, навички тощо [55]; І. Машук трактує готовність як «особливий психічний стан, зумовлений комплексом об'єктивних та суб'єктивних чинників, який характеризується оптимальною мобілізацією усіх ресурсів організму й утворюється внаслідок розвитку сукупності особистісних якостей та завдяки цілеспрямованій підготовці особистості» [120].

Аналіз основних підходів до визначення цього поняття у психології свідчить про врахування психологічних характеристик, психічного стану особистості, її внутрішнього бажання діяти відповідно до встановлених норм та правил при трактуванні цього поняття.

Для нас важливою є наукова позиція педагогічної спільноти щодо поняття «готовність». Так, на думку А. Деркач [47, с. 8], «готовність» є цілісним проявом властивостей особи, її розвиток означає організацію системи з накопичення суспільної інформації, стосунків, поведінки і т. п., що, активізуючись, можуть забезпечити індивіда можливістю ефективного виконання функцій.

Н. Іпполітова, досліджуючи «готовність», зазначає, що її доцільно розуміти як складну інтеграційну освіту, активно-дієвий суб'єктивний стан особи, що характеризує мобілізацію сил для виконання поставленого професійного педагогічного завдання [77, с. 117].

А. Ліненко під поняттям «готовність» розуміє «цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і волюву мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в діяльність певного спрямування» [111, с. 56].

Актуальними для нашого дослідження є наукові доробки З. Бондаренко [18], Л. Іванової [75, с. 20], О. Карпенко [86, с. 34], які розглядають поняття «готовність» у контексті аналізу процесу професійної підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників. Зокрема, З. Бондаренко визначає «готовність» через єдність особистісного та функціонального підходів як «складне особистісне утворення, що, з урахуванням певних здібностей і властивостей особистості, формується як тривалий або короткочасний стан, залежно від наявності досвіду діяльності в тій чи іншій ситуації» [18, с. 92].

Л. Іванова обстоює думку про доцільність трактування «готовності» на трьох рівнях: функціональному (як тимчасову готовність і працездатність, змобілізованість необхідних фізичних і психічних ресурсів особистості для здійснення діяльності); особистісному (як прояв індивідуальних якостей особистості, зумовлений характером майбутньої діяльності) та особистісно-діяльнісному (як цілісний прояв всіх сторін особистості, що дає можливість ефективно виконувати свої функції) [75, с. 20].

Ми погоджуємося з позицією О. Карпенко, яка розглядає готовність, як єдність двох взаємообумовлених і взаємопов'язаних складових: готовність

особистості до розвитку та саморозвитку (самовдосконалення, самокорекція, самоуправління) та готовність до діяльності [88, с. 34].

Як бачимо, у науковій літературі існують різноманітні підходи до трактування цього поняття, що зумовлено розбіжністю наукових поглядів, підходів і специфікою конкретної професійної діяльності.

Зазначимо, що похідними від поняття «готовність» є «професійна готовність» або «готовність до професійної діяльності». У вітчизняній науці зазначене поняття стає об'єктом дослідження педагогів і психологів з 60-х років ХХ століття. Сам термін «професійна готовність» остаточно утверджується в психолого-педагогічній науці в 70-х роках ХХ століття, коли вчені в своїх наукових поглядах приходять до висновку, що успішній професійній діяльності передують якісне формування готовності до неї.

Вважаємо за доцільне детально проаналізувати ті роботи, у яких дослідники розглядають структуру вказаного феномену. Зокрема, у «Словнику з соціальної педагогіки» поняття «професійна готовність» розглядається як суб'єктивний стан особистості, яка визначає себе здатною і підготовленою до виконання визначеної професійної діяльності, й намагається її виконувати [200, с. 229].

Значний інтерес для нашого дослідження мають напрацювання І. Дичківської [49], О. Дубасенюк [51], В. Масленнікової [117], В. Сластьоніна [198] та інших. Так, під «професійною готовністю» І. Дичківська розуміє психічний, активно-дієвий стан особистості, складну її якість, систему інтегрованих властивостей; процес, закономірним результатом якого є спеціальна підготовка, самовизначення, освіта й самоосвіта, виховання і самовиховання [49, с. 276-277]; О. Дубасенюк – «рису особистості, що спонукає громадсько-педагогічну активність випускника, прагнення виробити добросовісне ставлення до громадянського обов'язку, до обраного фаху» [51, с. 17]; В. Масленнікова – «інтегративне особистісне утворення, що знаходиться в координаційній і субкоординаційній взаємодії, яке містить інформаційні образи,

психофізіологічні риси фахівця, що забезпечують реалізацію механізму професійної соціально-педагогічної діяльності» [117, с. 123]; В. Сластьонін – «складне особистісне творення, що виступає важливою характеристикою професіоналізму і є особливим психологічним станом, що передбачає наявність у суб'єкта образу структури певної дії та професійної спрямованості свідомості на його виконання і включає в себе різного роду установки на усвідомлення професійної задачі, моделі ймовірної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей в їхньому співвідношенні з майбутніми труднощами та необхідністю досягнення певного результату» [198, с. 19].

Вважаємо за доцільне здійснити аналіз наукових праць, присвячених вивченню поняття «готовність до професійної діяльності». Так, на особливу увагу заслуговує дослідження Є. Зеєра і Є. Симанюка, які розглядають «готовність до професійної діяльності» як складне особистісне утворення у контексті двох рівнів. На першому рівні готовність дослідники трактують як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю; на другому – як здатність, підготовленість до певного виду професійної діяльності [70, С. 23-30].

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що дослідниками зроблені певні надбання щодо трактування поняття «готовність до соціально-педагогічної діяльності». Зокрема, на думку Ю. Галагузової, «готовність до соціально-педагогічної діяльності» включає входження в професію, оволодіння стандартами професійної соціально-педагогічної освіти, тобто все те, що піддається нормуванню і технологізації [35, с. 95].

Л. Маєвська «готовність до соціально-педагогічної діяльності» визначає як інтегративне особистісне і соціально-психологічне утворення, що є єдністю ціннісного відношення до соціально-педагогічної діяльності, професійних знань, вмінь та навичок в конкретній галузі [121].

Певною мірою уточнює суть досліджуваного явища В. Поліщук, яка трактує «готовність до професійної соціально-педагогічної діяльності» як складне особистісне утворення, що визначається цінностями соціально-педагогічної діяльності; психологічним станом готовності до виконання професійної діяльності; системною сукупністю професійних знань, умінь і навичок, необхідних для кваліфікованого виконання професійних функцій і ролей; сформованістю професійно зумовлених особистісних якостей [171, с. 326]. Ми поділяємо наукову позицію дослідниці про доцільність визначеної суті «готовності» і як інтегративної якості особистості, і як регулятора професійної поведінки, і як умову результативної діяльності.

Незважаючи на різні підходи до визначення базових понять, майже всі науковці характеризують готовність як цілісну систему із складною структурою. Так, Л. Завацька у структурі готовності фахівця до професійної діяльності, виокремлює такі компоненти: морально-психологічний (мотиваційний), науково-теоретичний і практичний [60, с.16-17]; О. Пехота обстоює позицію щодо доцільності виокремлення таких компонентів готовності, як: цілемотиваційний, змістовий, операційний, інтеграційний [166]; М. Дьяченко та Л. Кандилович – мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий, оціночний [55]; Л. Кондрашова – мотиваційний, морально-орієнтаційний, пізнавально-операційний, емоційно-вольовий, психофізіологічний, оцінний [100].

На основі аналізу наукових підходів щодо визначення суті понять «готовність», «професійна готовність», «готовність до професійної діяльності» та «готовність до соціально-педагогічної діяльності», пропонуємо авторське тлумачення поняття *«готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності»*, яке трактуємо, як динамічне інтегративне особистісне утворення, що характеризується позитивним ставленням до соціально-педагогічної діяльності, бажанням і прагненням займатися організацією освітньо-дозвілєвої діяльності, належним рівнем володіння спеціальними знаннями і

вміннями, необхідними для успішного виконання соціально-педагогічної діяльності з організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями.

Отже, підготовку майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності визначено як процес професійного становлення, поступового формування та розвитку мотиваційно-ціннісної, когнітивної та діяльнісно-практичної готовності майбутніх соціальних педагогів до даного виду роботи.

Готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності представлено як результат підготовки, динамічне інтегративне особистісне утворення що характеризується позитивним ставленням до соціально-педагогічної діяльності, бажанням і прагненням займатися організацією освітньо-дозвіллевої діяльності, належним рівнем володіння спеціальними знаннями і вміннями, необхідними для успішного виконання соціально-педагогічної діяльності з організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями.

Таким чином, основою формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів є глибока мотивація фахівця до роботи в соціально-педагогічній сфері; розуміння суті й особливостей соціально-педагогічної діяльності; володіння професійно-зумовленими особистісними якостями; знання й володіння технологіями організації освітньо-дозвіллевої діяльності зі школярами цієї вікової категорії. Ці положення мають гармонійно поєднуватися у моделі професійної підготовки майбутнього соціального педагога до освітньо-дозвіллевої діяльності школярів і залишати простір для її подальшого розвитку й вдосконалення.

1.3. Функціональне поле діяльності соціального педагога в освітньо-дозвілєвій сфері

У сучасних умовах в Україні здійснюється формування нормативної правової бази, що регулює систему професійну підготовки у вищій школі та професійну діяльність соціальних педагогів. Зокрема, документами, що визначають процес підготовки соціальних педагогів, є: Закон України «Про освіту» [65]; Закон України «Про вищу освіту» [176]; Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» [63]; Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні [179]; Положення про психологічну службу системи освіти України [174]; Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [136].

Нормативно-правовою базою, що визначає діяльність соціального педагога у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності, є: Закон України «Про сприяння соціального становлення та розвитку молоді в Україні» [66]; Закон України «Про оздоровлення і відпочинок дітей» [64]; Закон України «Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» [62]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства» [178]; Постанова Кабінету Міністрів України «Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах» [175] та інші.

Діяльність соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі спрямована на вирішення таких основних завдань:

- формування гуманних стосунків між учнями та педагогами;
- охорона та захист прав та інтересів школярів;
- вивчення особливостей особистості учнів, соціальної ситуації їх розвитку та умов життєдіяльності;

- створення атмосфери психологічного комфорту для учнів у навчальній та позанавчальній діяльності;
- організацію та координацію різних видів позанавчальної діяльності школярів;
- роботу з обдарованими дітьми;
- попередження конфліктів в учнівському колективі;
- орієнтацію школярів на здоровий спосіб життя;
- взаємодію з педагогами, психологом, батьками або опікунами для надання допомоги учням;
- вияв інтересів та потреб, проблем і труднощів школярів;
- допомогу школярам у самовизначенні;
- посередницьку діяльність між вихованцями та адміністрацією,
- педагогами школи, батьками, різними соціальними інститутами [78].

Зауважимо, що у міжнародному трактуванні одним з найважливіших напрямків діяльності соціального педагога є спрямованість на розвиток людського потенціалу через формування взаємин у сприятливому навколишньому середовищі, культурної організації дозвілля вихованців. Англійські соціальні педагоги Г.Айчстеллер і С.Голтхоф соціальну педагогіку трактують як одну із форм мистецтва і наголошують, що вона виражається через професіонала [242].

На основі аналізу професійної діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі та результатів досліджень А. Капської [81], Р. Овчарової [141], нами виокремлено основні напрями діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі (табл. 1.1).

На основі аналізу провідних напрямів діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі нами окреслено його функціональні обов'язки у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності школярів. Такими функціональними обов'язками є:

Таблиця 1.1

**Напрями діяльності соціального педагога у загальноосвітньому
навчальному закладі**

№	Напрями діяльності соціального педагога	Види і методи діяльності соціального педагога
1	2	3
1	Вивчення соціально-педагогічних цінностей особистості, соціально-педагогічних впливів мікросередовища на людину, яка росте і розвивається	Спостереження, бесіда, опитування експертів, інтерв'ю, анкетування, вивчення документів, контент-аналіз
2	Організація виховних і освітніх взаємодій щодо проблеми особистості, яка має потребу допомоги у їх вирішенні	Підтримка дітей із сімей ризику, підтримка у вирішенні проблем, співпраця з сім'єю, школою, громадою, спонукання особистості до самореалізації і самостійності
3	Соціально-психологічна допомога і підтримка особистості в кризових ситуаціях	З'ясування змісту проблеми, від редагування проблем, вибір програм і плану дій, обговорення шляхів вирішення проблеми, допомога в організації виходу з проблеми, координування зусиль найближчого оточення особистості, створення групи підтримки
4	Корекція взаємин, способів соціальної дії, посередництво в творчому розвитку особистості і групи	Моделювання ситуацій для формування досвіду, моделювання сфер успішної діяльності, організація діалогу і співпраці, організація мікросередовища із зміненими взаєминами, допомога у розблокуванні позитивних емоцій, створення й оцінка ситуації успіху, зміна уявлень особистості про своє «Я», підтримка ініціатив, створення умов для творчості

1. *Соціально-інформаційна допомога*, що спрямована на забезпечення школярів у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності різною

інформацією з питань їх життєдіяльності, навчання, відпочинку, самовизначення, самореалізації, підготовки до самостійного життя.

2. *Соціально-правове інформування*, спрямоване на захист прав і обов'язків школярів, яка сприяє реалізації правових гарантій дітей, а також їх правовому вихованню.

3. *Соціально-реабілітаційна допомога*, що передбачає посередництво соціального педагога в наданні різних послуг в центрах, комплексах, службах та інших закладах по встановленню психічного, морального, емоційного стану і здоров'я дітей, які цього потребують.

4. *Медично-соціальна підтримка*, що передбачає посередницьку місію соціального педагога в реалізації концепції формування здорового способу життя, на догляд і профілактику за хворими дітьми, попередження поведінкових девіацій неповнолітніх, соціально-педагогічний і медико-соціальний патронаж дітей і сімей групи ризику.

5. *Соціально-психологічна підтримка*, яка спрямована на створення сприятливого мікроклімату в сім'ї, загальношкільному і класному колективах, де розвивається дитина; попередження, а в разі необхідності, усунення негативних чинників, впливів, а також проблемних аспектів у взаємовідносинах з оточуючими.

6. *Соціально-педагогічна допомога*, яка спрямована на створення сприятливих умов навчання, розвитку, виховання, життєдіяльності, самовизначення.

Діяльність соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі регламентується принципами, які становлять інваріантний підхід до їх професійної діяльності. До цих принципів належать:

– цільовий характер соціально-педагогічної діяльності, що проявляється у забезпеченні соціального захисту школярів, у здійсненні заходів, що сприяють їх розвитку і вихованню з врахуванням їх вікових особливостей, індивідуальних потреб та побажань;

– активний характер соціально-педагогічної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі, орієнтованої на створення сприятливих умов, для задоволення потреб та інтересів школярів і реалізації їх потенційних можливостей;

– превентивний характер соціально-педагогічної діяльності, що передбачає здійснення профілактичних заходів з попередження девіантної поведінки.

Діяльність соціального педагога у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності базується на принципах співпраці і розуміння, відкритості і конфіденційності, своєчасної соціально-педагогічної допомоги і підтримки, пріоритетності профілактики соціально-педагогічних проблем, визнання цінності особистості школяра і значущості його проблем. У зв'язку з цим важливого значення набуває оволодіння соціальним педагогом етикою соціально-педагогічної діяльності, яка представляє собою «сукупність принципів і правил спілкування і поведінки, моральних норм і приписів, які регулюють відносини між соціальними педагогами і учнями, між самими соціальними педагогами, а також між соціальними педагогами і загальноосвітніми навчальними закладами» [191, с. 381].

Емпіричні дослідження дозволяють стверджувати, що у діяльності соціального педагога загальноосвітніх навчальних закладів при організації освітньо-дозвілєвої діяльності варто зосереджувати увагу на колективній, груповій та індивідуальній соціально-педагогічну роботу. Діяльність соціального педагога вимагає від фахівця досить багатогранних знань у різноманітних сферах та умінь, використання їх на практиці. Державним галузевим стандартом професійної підготовки соціальних педагогів визначено орієнтовний перелік знань, якими має володіти соціальних педагог для успішного виконання ним професійних завдань.

Виходячи із загального переліку фахових знань, окреслених освітньо-кваліфікаційною характеристикою соціального педагога освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», ми окреслили ті, які безпосередньо

стосуються його роботи в освітньо-дозвіллевій сфері школярів. Для успішної діяльності в означеній сфері соціальний педагог має знати:

- теорію і практику виховної роботи з учнями шкільного віку та організації освітньо-дозвіллевої діяльності;
- законодавчо-нормативну базу, що визначає організацію і проведення освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів;
- результати наукових досліджень щодо вдосконалення освітньо-дозвіллевої діяльності;
- ресурси і послуги, які сприяють реалізації освітньо-дозвіллевої діяльності зі школярами;
- фактори навколишнього середовища і суспільства, що впливають на організацію освітньо-дозвіллевої діяльності школярів;
- форми і методи освітньо-дозвіллевої діяльності;
- методи заохочення учнів середніх класів до активної участі в освітньо-дозвіллевій діяльності;
- теорію і методику виховної роботи з учнями шкільного віку;

Аналіз законодавчо-нормативних документів і наукових досліджень з проблеми діяльності соціального педагога у загальноосвітньому навчальному закладі дає підстави виокремити такі головні соціальні ролі, які виконує фахівець:

- *посередника* між дітьми і дорослими, між сім'єю і загальноосвітніми навчальними закладами, державними установами, соціальними службами і закладами.
- *адвоката*, що виконує роль захисника законних прав та інтересів школярів, а також намагається допомогти їм реалізувати свої прагнення й побажання щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності, використати при цьому ресурси загальноосвітнього навчального закладу і соціуму;
- *організатора соціально-виховної діяльності* школярів та водночас учасника цієї діяльності, яка спрямована на створення умов для прояву

школярами ініціатив, творчості, суспільно-корисної і освітньо-дозвілєвої діяльності;

– *консультанта* школярів при вирішенні складних проблем; допомагає школярам оволодівати соціальним досвідом й розвивати самостійність у вирішенні власних проблем;

– *наставника* школярів, який «супроводжує» учнів загальноосвітнього навчального закладу і сприяє успішній реалізації їх запитів, потреб, інтересів, розвитку їх здібностей;

– *конфліктолога*, який сприяє попередженню, корекції та вирішенню конфліктних ситуацій;

– *аніматора*, котрий спонукає учнів до дії, сприяючи встановленню взаємин між особистістю і суспільством;

– *експерта* у встановленні соціального діагнозу й визначенні методів компетентного втручання у конкретній ситуації [146, с. 6-7].

Зважаючи на визначені функції і соціальних ролей у професійній діяльності соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу, ми виявили прояв деяких специфічних аспектів при організації освітньо-дозвілєвої діяльності, що відображають єдність освітнього і дозвілєвого, зокрема:

1. *Виховний*, що характеризується педагогічним спрямуванням змісту і форм освітньо-дозвілєвої діяльності. При цьому соціальний педагог впливає на вибір напрямів, змісту і форм освітньо-дозвілєвої діяльності, дає вихованцям поради, формує навички позитивно спрямованої поведінки, встановлює зворотний зв'язок.

2. *Освітній*, який характеризується освітнім спрямуванням змісту і форм дозвілєвої діяльності. У процесі її планування й організації соціальний педагог сприяє тому, щоб дозвілєва діяльність носила освітній характер і сприяла активній пізнавальній діяльності школярів;

3. *Фасилітативний* – роль педагога-посередника при плануванні й організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Соціальний педагог впливає на

поведінку учнів, пропонує й обговорює з ними план освітньо-дозвіллевої діяльності, допомагає виявити ресурси її змісту і форм.

Функції соціального педагога у сфері освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів становлять собою предметно-інструментальну основу його професійної діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі. Окремі професійні функції соціального педагога у сфері освітньо-дозвіллевої діяльності загалом дозволяють визначити структуру функціональних обов'язків як певну суму знань, умінь і навичок, які забезпечують його професійну компетентність у практичній роботі зі школярами. Ми вважаємо за доцільне акцентувати на цьому особливу увагу, оскільки відсутність у майбутніх соціальних педагогів у процесі їх професійної підготовки у вищому навчальному закладі уявлень про професійні обов'язки різко знижує мотивацію до процесу навчання. За умови, якщо у ході навчання студент чітко пов'язує свою навчальну діяльність з майбутніми функціональними обов'язками, у тому числі і з обов'язками організатора освітньо-дозвіллевої діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі, відбувається актуалізація навчальної діяльності, підвищується відповідальність за якість засвоєння знань і технологій.

Аналізуючи функції соціального педагога у сфері організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів у загальноосвітньому навчальному закладі, вважаємо за необхідне розкрити різноманітність підходів до їх класифікації.

З метою визначення функціонального поля соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу у сфері освітньо-дозвіллевої діяльності нами проаналізовано праці науковців (В. Бочарової [20], Ю. Галагузової [36], Н. Заверико [61], І. Зверєвої [70], А. Капської [83], Є. Максимова [113], В. Масленнікова [117], А. Мудрика [134], Р. Овчарової [141], В. Поліщук [171] та ін.), в яких розкрито функції соціальних педагогів. У контексті здійснюваного дослідження на особливу увагу заслуговують праці вітчизняних дослідників Н. Заверико, І. Зверєвої,

А. Капської, В. Поліщук.

Зокрема, Н. Заверико виокремлює охоронно-захисну, діагностико-прогностичну, посередницьку, корекційно-реабілітаційну, профілактичну, соціально-терапевтичну, соціально-педагогічну [61]. І. Зверева – посередницьку, діагностично-прогностичну, профілактичну, корекційно-реабілітаційну, комунікативну, охоронно-захисну, організаційну, методичну, науково-дослідницьку [70].

Заслуговує на увагу підхід щодо аналізу функцій соціального педагога науковцями кафедри соціальної педагогіки НПУ імені М. П. Драгоманова (завідувача кафедри, доктора пед. наук, професор А. Капська), які у Державному галузевому стандарті виокремлюють комунікативну, організаторську, прогностичну, охоронно-захисну, діагностичну, попереджувально-профілактичну, корекційно-реабілітаційну, соціально-терапевтичну, на основі яких розроблено вперше в Україні освітньо-професійну програму за ОКР «бакалавр» [207].

Грунтовний підхід до характеристики функцій соціального педагога виявлено у дослідженнях В. Поліщук, яка виокремлює основні функції діяльності соціального педагога відповідно до сфери і рівнів його професійної діяльності у (мікро-, мезо- макро). Так, головними функціями соціально-педагогічної діяльності на макрорівні, на думку автора, є: організаційно-управлінська, дослідницька, прогностична, пропагандистсько-просвітницька, моніторингово-оціночна, моніторингово-координаційна, прогностично-діагностична, функція впливу на соціальну політику і функція забезпечення соціально-педагогічного компонента в діяльності різних відомств і структур, засобів масової інформації. На мезорівні – це комунікативна, посередницька, організаційно-регулятивна, профілактична, соціально-терапевтична, соціально-виховна, просвітницько-виховна, соціально-реабілітаційна, координаційно-посередницька. На мікрорівні – діагностична, прогностична, педагогічно-терапевтична,

корекційно-реабілітаційна, охоронно-захисна, мобілізаційно-спонукальна, реабілітаційно-адаптивна, попереджувально-профілактична [173].

Аналіз поглядів російських дослідників щодо характеристики провідних функцій соціального педагога, (В. Бочарова [20], Ю. Галагузова [36], В. Масленнікова [117], А. Мудрик [134], Р. Овчарова [141] та ін.) дозволив виявити певне співпадання позицій різних науковців. Так, Ю. Галагузова виокремлює діагностичну, прогностичну, посередницьку, корекційну, реабілітаційну, охоронно-захисну, попереджувально-профілактичну, евристичну функції [36]; А. Мудрик – оздоровчо-виховну, діагностично-прогностичну, регулятивно-комунікативну, попереджувально-профілактичну, охоронно-захисну, соціально-терапевтичну [134]; В. Масленнікова – діагностико-прогностичну, організаторську і регулятивно-комунікативну, попереджувально-профілактичну і соціально-терапевтичну, охоронно-захисну і управлінську функції [117]; Р. Овчарова називає освітньо-виховну, діагностичну, організаторську, прогностичну, попереджувально-профілактичну, соціально-терапевтичну, організаційно-комунікативну, охоронно-захисну [141].

У свою чергу В. Бочарова, Є. Максимова розмежовують групи загальнопедагогічних функцій залежно від основних фаз професійної діяльності соціального педагога: *на першій фазі* – діагностична, цільова орієнтація, планування; *на другій* – організаторська, мобілізаційно-спонукальна, комунікативна; *на третій* – формувальна; *на четвертій* – контрольна-аналітична, оцінювальна, координація і корекція; *на п'ятій* – вдосконалення; із соціально-педагогічних функцій вони виокремлюють організаторську, прогностичну, профілактичну, соціально-терапевтичну, організаційно-комунікативну і соціально-виховну [20;113].

Повністю поділяючи погляди дослідників щодо визначених ними функцій соціальних педагогів, вважаємо за доцільне висловити свою думку щодо необхідності доповнення їх переліку. Це зумовлено поступовим розширенням функціонального поля діяльності соціального педагога в

сучасних умовах з врахуванням сфери й об'єктів діяльності, оскільки, що динамічність розвитку соціально-педагогічної діяльності в Україні приносить певні зміни в її систему, як за напрямом, так і за змістом, що певною мірою змінює характер функцій соціальних педагогів.

Так, С. Пащенко у своєму дослідженні доводить, що всі функції соціального педагога відіграють важливу роль в організації освітньо-дозвілєвої діяльності, але головними є ті, що, в першу чергу, сприяють розвитку і соціалізації особистості [159]. До речі, навіть у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності досить виразно проявляються такі функції, як: психотерапевтична, рекламно-пропагандистська, евристична, дієво-практична.

Таке розширення функціонального компонента соціально-педагогічної діяльності обов'язково має враховуватися в процесі проектування програм професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, що сприяє реалізації прогностичного компонента розвитку цієї професії.

На основі аналізу напрацювань дослідників (А. Воловик, В. Воловик [34], О. Вишневський [29], В. Караковський [84], І. Сидор [195], С. Рабійчук [187] та ін.) вважаємо за доцільне дати коротку характеристику основних функцій соціального педагога у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів.

Діагностична функція соціального педагога у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності полягає у діагностуванні саме стану освітньо-дозвілєвої діяльності, вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівнів проявляти інтересів, потреб кожного із них, виявленні особливостей відносин між школярами. При цьому соціальний педагог повинен володіти теоретичними знаннями з психолого-педагогічної діагностики, а також уміннями розробляти програму індивідуального діагностування кожного учня.

Суть *комунікативної функції* соціального педагога полягає у налагодженні взаємодії між педагогічним колективом, учнями та батьками. Вона забезпечує встановлення, продовження міжособистісних контактів під час організації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітній школі, а також в обміні інформацією, формуванні позитивних поглядів.

Реалізуючи *організаторську функцію*, соціальний педагог сприяє налагодженню роботи з різними соціальними інститутами, долученню їх до виховної діяльності, відпочинку, спільної співпраці, ділових та особистих контактів, формує дружні взаємини з учнями 5-7 класів під час організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Виконуючи *попереджувально-профілактичну функцію*, соціальний педагог виявляє, запобігає та обмежує антисоціальні дії та причини дезадаптації серед учнів, забезпечує створення сприятливих умов для викорінення шкідливих звичок та асоціальних форм поведінки, які негативно впливають на здоров'я та життєдіяльність підлітків, шляхом включення учнів у змістовну освітньо-дозвілєву діяльність.

Реалізуючи *прогностичну функцію*, соціальний педагог прогнозує і проектує процес виховання і розвиток учнів, зміни діяльності суб'єктів освітньо-дозвілєвої діяльності, надає допомогу у самоосвіті, самовихованні, саморозвитку, визначає перспективи й соціально-педагогічні умови розвитку учнів середніх класів у процесі їх соціалізації.

Виконання *соціально-терапевтичної функції* сприяє вчасному попередженню і подоланню різноманітних проблем учнів 5-7 класів та встановленню довірливих взаємин між ними. Під час організації освітньо-дозвілєвої діяльності соціальний педагог повинен уміти здійснювати консультативну соціально-терапевтичну допомогу, проводити індивідуальні та групові терапевтичні зустрічі, а також залучати фахівців різних соціальних закладів до співпраці.

Виконуючи *корекційну функцію*, соціальний педагог здійснює корекцію змісту і форм виховних впливів на учнів з боку сім'ї, школи і

соціального середовища. Водночас сприяє підсиленню позитивних впливів і нейтралізації або усунення негативних впливів, які можуть завдати шкоди розвитку особистості. При потребі здійснює корекцію рівня самооцінки школярів, допомагає позбутися шкідливих звичок, що шкодять їхньому здоров'ю.

Певною складністю характеризується *посередницька функція*, яка полягає у координації та об'єднанні зусиль різних спеціалістів (психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників), а також центрів, служб для дітей, сім'ї та молоді, які здатні включатися чи навіть організувати освітньо-дозвілєву діяльність з учнями, захищати їх права та інтереси, допомагати у вирішенні складних життєвих ситуацій.

Освітня функція соціального педагога спрямована на допомогу учням в оволодінні системою наукових знань, умінь, навичок, формуванню наукового світогляду, моральних якостей, розвитку творчих сил і здібностей, активній участі учнів під час організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Найбільш повна реалізація цієї функції має забезпечити повноту, систематичність і усвідомленість знань, їх міцність і дієвість.

Здійснюючи *виховну функцію*, соціальний педагог сприяє створенню умов для формування в учнів світогляду, моральних, трудових, естетичних, етичних уявлень, поглядів, переконань, способів відповідної поведінки і діяльності, з метою реалізації цілеспрямованого та організованого процесу формування особистості в освітньо-дозвілєвій сфері діяльності.

Суть *мотиваційної функції* соціального педагога полягає у створенні сприятливих умов, що стимулюють участь учнів в організації освітньо-дозвілєвої діяльності, активізує їх діяльність у реалізації різноманітних видів і форм освітньо-дозвілєвої діяльності.

Розвивальна функція передбачає орієнтацію учнів на розвиток мислення, уваги, пам'яті під час організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів. Правильно організоване дозвілля несе пізнавальний,

навчальний та розвивальний характер, який забезпечує всебічному розвитку особистості.

Такий діапазон професійних функцій соціальних педагогів зумовлений, з одного боку, змістом соціально-педагогічної діяльності, а з іншого – тим, що об'єктом соціально-педагогічного впливу є школярі. У зв'язку з цим перелік професійних функцій соціального педагога необхідно розглядати певною мірою як ідеальну модель його діяльності, а не перелік обов'язків та вимог до якості підготовки майбутніх фахівців.

Для успішної реалізації окреслених вище функцій соціальний педагог, на нашу думку, має:

- бути професійно компетентним;
- бути ерудованою людиною у сфері культури, політики, економічного і соціального розвитку суспільства;
- уміти передбачати наслідки власних педагогічних дій, послідовно втілювати у життя цінності професії;
- володіти комунікативними навичками, зокрема, уміти правильно спілкуватися з важковиховуваними підлітками, педагогами, батьками;
- дотримуватися етики професійної поведінки, бути коректним у питаннях, що стосуються різних аспектів життя школярів та їх батьків;
- володіти емоційною врівноваженістю, бути толерантним і готовим до психологічних навантажень, добросовісно виконувати свій професійний обов'язок, не втрачаючи витримки і доброзичливості та уваги;
- уміти приймати адекватне рішення у різних ситуаціях, чітко формулювати і переконливо висловлювати свої думки.

Виконання соціальним педагогом посадових функціональних обов'язків сприяє покращенню виконання покладених на нього важливих виховних завдань. При цьому, як свідчить практика, соціальний педагог покликаний надавати кваліфіковану допомогу усім учасникам навчально-виховного процесу:

– у взаємодії з *вчителями* загальноосвітнього навчального закладу він покликаний надавати їм компетентну допомогу щодо планування і організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями з метою вдосконалення їх виховання і розвитку; налагоджувати взаємовідносини з батьками;

– у *взаємодії з учнями* соціальний педагог допомагає порадами, консультаціями щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності; формування у них умінь і навичок особистісного вдосконалення;

– у *взаємодії з батьками* – виступати у ролі компетентного консультанта, посередника, спроможного порадою чи методичною допомогою посприяти налагодженню їх взаємовідносин із дітьми у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності.

Таким чином, аналіз нормативно-правових документів, що визначають суть професійної діяльності соціального педагога, дозволив виокремити провідні функції діяльності соціального педагога в освітньо-дозвіллевій сфері: *організаторської* (менеджмент освітньо-дозвіллевої діяльності), *прогностичної* (прогнозування перспектив, результатів, передбачення наслідків освітньо-дозвіллевої діяльності), *діагностичної* (діагностування стану освітньо-дозвіллевої діяльності, вікових та індивідуальних особливостей, потреб, творчих прагнень учнів), *комунікативної* (сприяння розширенню міжособистісних та соціальних контактів учнів), *попереджувально-профілактичної* (попередження, локалізація та зменшення впливу соціальних негативів), *соціально-терапевтичної* (надання підтримки та допомоги у формах освітньо-дозвіллевої діяльності), *корекційної* (корекція змісту і форм виховних впливів), *посередницької* (координація та об'єднання зусиль педагогів, спеціалістів ЦСССДМ, інших організацій та установ), *освітньої* (сприяння створенню інтелектуально-пізнавального забезпечення освітньо-дозвіллевої діяльності), *виховної* (використання виховного потенціалу дозвіллевих форм роботи), *розвивальної* (вплив на розвиток творчих здібностей, умінь та

навичок учнів), *мотиваційної* (формування прагнення залучатися до форм організації дозволя).

Аналіз практики дозволяє стверджувати, що соціальний педагог зможе виконувати зазначені вище функції в освітньо-дозвілєвій сфері лише за умови, якщо він буде володіти необхідними знаннями, вміннями і відповідними особистісними якостями, тобто буде професійно компетентною особистістю.

1.4. Діагностика стану готовності соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що питання професійної підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери є актуальним і важливим. Це засвідчують дослідження вітчизняних учених, присвячені особливостям професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах, вивченню основних підходів до визначення змісту та структури їх професійної соціально-педагогічної діяльності, аналізу готовності до соціально-педагогічної діяльності(О. Безпалько [11], Л. Бондар [14], Р. Вайнола [24], Ю. Галагузова [35], Л. Завацька [60], І. Зверева [70], А. Капська [82], О. Карпенко [87], І. Ковчина [97], Г. Лактіонова [105], Л. Маєвська [121],Л. Міщик [128], В. Поліщук [171], С. Харченко [226] та інші).

Результати теоретичного дослідження, виконаного на підставі аналізу літературно-наукових джерел, присвячених вивченню суті «готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності» як динамічного інтегративного особистісного утворення, дозволили виокремити такі її основні структурні компоненти:*мотиваційний, теоретичний та діяльнісний*. Вважаємо за доцільне розкрити суть кожного з них. Так, *мотиваційний компонент* передбачає формування мотивації в студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності; інтересу,

спрямованості на організацію освітньо-дозвіллевої діяльності школярів та прагнення до її вдосконалення.

Теоретичний компонент готовності передбачає оволодіння сукупністю педагогічних, соціально-педагогічних, психологічних та інших спеціальних знань, необхідних у професійній діяльності соціального педагога в освітньо-дозвілєвій сфері; вмінь і навичок інтегрувати теоретичні знання в практичну діяльність; особливостей і технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Теоретичний компонент зумовлюється особливостями соціально-педагогічної освітньо-дозвіллевої діяльності, вимогам освітньо-професійної програми та державного галузевого стандарту освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка», програмами навчальних дисциплін.

Діяльнісний компонент готовності майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів передбачає розвиток у майбутніх соціальних педагогів рефлексії, здатності до самоаналізу, самокоригування, самореалізації, саморозвиток і самовдосконалення, професійного та особистісного зростання у процесі виконання професійних функцій; наявність творчого потенціалу особистості, комунікативних й організаторських умінь, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Кожен із зазначених вище компонентів характеризується певними критеріями. У психолого-педагогічній літературі поняття «критерій» трактується, як: показник, стандарт, який допомагає оцінити, порівняти педагогічне явище або процес з еталоном (О. Василенко) [26, с. 51]; ознака, оцінка досліджуваного об'єкта, процесу, явища, що визначає рівень його сформованості (С. Сисоєва) [197, с. 99].

Ми поділяємо наукову позицію М. Монахова стосовно того, що критерій є сукупністю основних показників, які розкривають норму, вищий рівень розвитку відповідної якості. На думку автора, показник є конкретним і типовим проявом однієї із суттєвих сторін критерію, за допомогою якого

можна дослідити наявність якості та судити про рівень її розвитку [131]. Тому можна стверджувати, що поняття «критерій» за сутністю є більш ширшим, ніж показник і може розкриватися, як через один, так і через цілу систему показників. Важливо те, що від вдалого вибору показника залежить повнота та об'єктивність обраного критерію.

У соціально-педагогічній діяльності показник передбачає якісно-оцінну характеристику стану об'єкта, його ознак, характеристик тощо.

З метою визначення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у процесі дослідження нами виокремлено такі критерії: *мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний*.

Соціально-педагогічна діяльність, як і будь-який інший вид діяльності, має власну систему цілей, які визначають її основні напрями діяльності, одним із яких є освітньо-дозвілєва діяльність. Досягнути успіху у професійній діяльності є можливим за наявності системи мотивації, цінностей, бажання працювати на користь своїм клієнтам і суспільству, прояву самостійності, ініціативи й творчості у роботі.

Враховуючи вище сказане, варто зазначити, що формування готовності майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів неможливе без формування позитивної мотивації до цього виду діяльності, що базується на етичних цінностях, без наявності яких важко організувати дозвілля підлітків. Виокремлений нами *мотиваційно-ціннісний критерій* готовності передбачає формування ієрархії професійних мотивів, інтересу, установок, позитивного ставлення, потреб в оволодінні знаннями з організації освітньо-дозвілєвої діяльності для того, щоб сформувати бажання, зацікавленість студентів у цьому виді професійної діяльності. Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є:

– наявність у студентів *стійкого інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у поєднанні інтересу професійного*

спрямування(передбачає вибіркове емоційно-пізнавальне, усвідомлене ставлення до певних видів діяльності і супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності);

– *позитивна мотивація студентів до навчання з метою формування готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів*(прояв потреб та інтересів; зв'язок з особистісними цінностями; прояв бажання в майбутньому займатися діяльністю у цій сфері);

– *сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів* (володіння морально-етичним регулятором взаємовідносин особистості з навколишнім світом, сферою майбутньої професійної діяльності, з іншими членами суспільства, провідними цінностями, які мають бути притаманними фахівцю соціальної сфери (любов, відповідальність, активність, моральність).

Когнітивний критерій готовності включає в себе систему глибоких знань з філософії, педагогіки, соціальної педагогіки, психології, соціальної психології, вікової психології, необхідних майбутнім соціальним педагогам у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. У контексті здійснюваного дослідження нами визначено та обґрунтовано такі показники когнітивного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів:

– *володіння системою соціально-педагогічних, психолого-педагогічних та соціально-професійних знань* (засвоєння суті освітньо-дозвілєвої діяльності, її видів, форм, способів організації відповідно до вікової категорії респондентів);

– *володіння особливостями організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів*(врахування особливостей вікового періоду підлітків, відбір ефективних методик освітньо-дозвілєвої діяльності підлітків);

– *володіння знаннями з технологій організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів* (знати форми, методи та засоби ефективної

організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів).

Діяльнісно-практичний критерій готовності характеризується як система умінь та навичок, якими має володіти майбутній фахівець для організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Показниками діяльнісно-практичного критерію є:

– *рефлексія*(уміння студентів аналізувати способи та результати власної професійно спрямованої діяльності у процесі вирішення конкретних завдань при включенні студентів у пошуково-практичну діяльність);

– *прояв творчого потенціалу особистості* (оволодіння традиційними та інноваційними технологіями організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів);

– *оволодіння комунікативними та організаторськими вміннями*(уміннями налагоджувати контакт з підлітками, спілкуватися, виявляти їх бажання, інтереси, очікування; створювати сприятливу атмосферу для діяльності, проектувати, моделювати, організовувати дійства).

Всі виокремлені критерії та показники готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, на нашу думку, тісно взаємопов'язані, взаємозумовлені та становлять цілісне утворення, що свідчить про сформованість особистісно-професійних якостей, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Якісна і кількісна характеристика визначених критеріїв і показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів дає можливість виокремити три рівні прояву цього феномена – високий, базовий та елементарний. Характеристика рівнів готовності студентів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів на виконаному етапі експериментальної роботи представлено у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Характеристика рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів

Рівні сформованості	Критерії готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності		
	Мотиваційно-ціннісний	Когнітивний	Діяльнісно-практичний
Елементарний	Прояв невпевненості у правильності вибору майбутньої професійної діяльності; відсутність мотивації, інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, несформованість системи загальнолюдських ціннісних орієнтацій; набуття професійного досвіду з організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класіврозгляд даються як один з можливих варіантів; небажання брати участь в дозвілєвих видах соціально-педагогічної роботи	Студент має недостатній рівень професійної підготовки, а саме: знань теоретичних основ організації освітньо-дозвілєвої діяльності; особливостей підліткового віку; технологій організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; недостатній рівень сформованості самостійності, активності й ініціативності у навчально-пізнавальній діяльності	Недостатній рівень сформованості рефлексії; творчого потенціалу, готовності застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності; недостатнє володіння технологіями організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів
Базовий	Достатній рівень сформованості впевненості у правильності вибору майбутньої професійної діяльності;	Недостатньо глибокі знання щодо: теоретичних основ організації освітньо-дозвілєвої діяльності;	Базовий рівень сформованості рефлексії, творчого потенціалу;

Продовження таблиці 1.2

	достатньо сформована мотивація доорганізації освітньо-дозвілєвої діяльності та інтересу до роботи з учнями підліткового віку, достатній рівень сформованості системи загальнолюдських ціннісних орієнтацій; часткове усвідомлення суспільної значущості проблеми організації освітньо-дозвілєвої діяльності; частково сформоване бажання набуті професійного досвіду з організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів	особливостей підліткового віку; технологій організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; базовий рівень сформованості самостійності, активності й ініціативності у навчально-пізнавальній діяльності	часткове оволодіння готовністю застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності; недостатньо відпрацьовані навички застосування технологій організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів
Високий	Впевненість у правильності вибору майбутньої професійної діяльності; сформована позитивна мотивація до організації освітньо-дозвілєвої діяльності та стійкий інтерес до роботи з учнями підліткового віку, сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій; чітке усвідомлення суспільної значущості освітньо-дозвілєвої діяльності у розвитку і соціалізації підлітків; переконання у необхідності в організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.	Наявність ґрунтовних знань щодо: теоретичних основ організації освітньо-дозвілєвої діяльності; особливостей підліткового віку; технологій організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; прояв самостійності, активності й ініціативності у навчально-пізнавальній діяльності.	Високий рівень сформованості рефлексії, творчого потенціалу; оволодіння різноплановими технологіями організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; прояв готовності застосовувати набуті теоретичні знання в практичній діяльності

* Джерело: розроблено автором дослідження

Аналіз базових характеристик рівнів прояву основних критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів дозволяє зробити такі узагальнення. *Елементарний рівень* передбачає відсутність чи мінімальність проявів показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів. Показники готовності в знаннях, мотивації та поведінці студентів проявляються рідко, майже непомітно чи епізодично. Студенти, показники яких сформовані на елементарному рівні, не виявляють інтересу до даної діяльності, бажання долучатися до планування, організації, проведення форм освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів, уникають участі в дозвілєвих видах соціально-педагогічної роботи.

Студентів *базового рівня* готовності вирізняє відносна комунікабельність, нестійкість мотивації щодо організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів діяльності. Вони мають певні теоретичні знання, але недостатньо вміють їх реалізовувати в організації дозвілєвої діяльності. У таких студентів помітними є прояви свідомої поведінки щодо неї, у певних ситуаціях вони демонструють обізнаність щодо організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів, беруть участь у формах соціально-педагогічної роботи за цим напрямом. Проте ці прояви не мають постійного характеру, виникають під контролем викладача чи в тих ситуаціях, коли студент сам у цьому зацікавлений. Діяльність студентів, що належать до групи базового рівня, нерідко ґрунтується на прогностичних мотивах академічної успішності, а знання вирізняються певною нестійкістю та епізодичністю проявів.

Високий рівень характеризується наявністю усіх показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів. Для студентів цієї групи характерне чітке розуміння сутності, специфіки організації освітньо-дозвілєвої діяльності, комунікабельність, стійка мотивація до участі в організації

освітньо-дозвіллевої діяльності, прагнення творчо та професійно удосконалюватися. Такі студенти володіють глибокими знаннями щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів, творчими вміннями добирати, планувати та проводити форми освітньо-дозвіллевої діяльності відповідно до ситуації соціально-педагогічної роботи. Вони демонструють широкий спектр умінь освітньо-дозвіллевої діяльності з молодшими підлітками, прагнуть долучити інших студентів та партнерів соціально-педагогічної роботи до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

Готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів потребує здійснення діагностики. Вважаємо за доцільне зазначити, що освітньо-дозвіллева діяльність є одним із провідних напрямів діяльності соціальних педагогів. Тому у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» важливо значну увагу приділити оволодінню необхідною системою знань, умінь і навичок організації освітньо-дозвіллевої діяльності різних категорій населення, у тому числі й учнів 5-7 класів.

Теоретико-методологічний аналіз змісту й особливостей освітньо-дозвіллевої діяльності, виокремлення основних структурних компонентів (*мотиваційного, теоретичного та діяльнісного*), критеріїв (*мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діялісно-практичного*), конкретизація показників готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів сприяє визначенню логіки, методики та етапів дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2011-2014 років. Загальна логіка дослідно-експериментальної роботи подана нами на рис. 1.2.

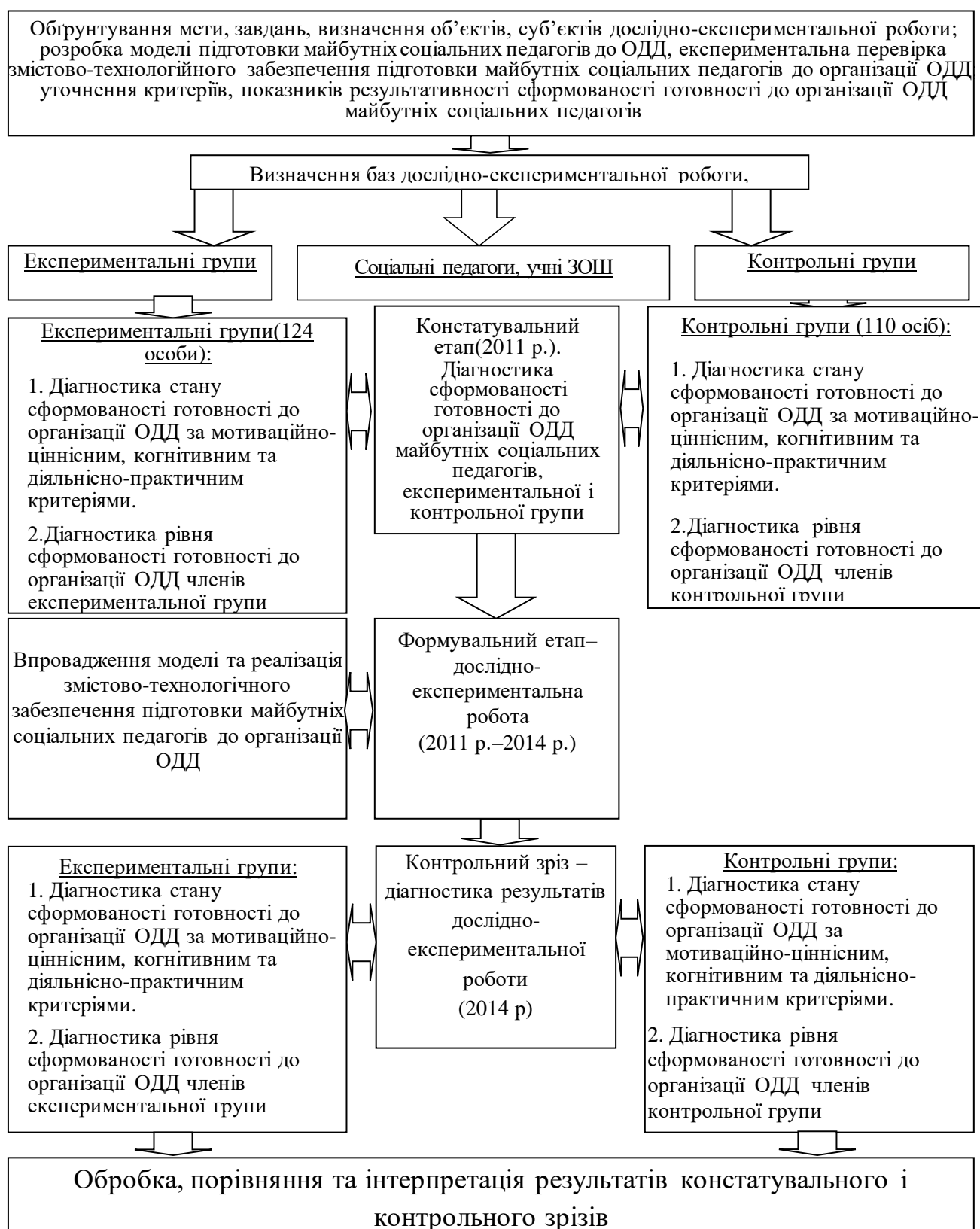

Рис. 1.1. Етапи дослідно-експериментальної роботи з упровадження моделі та реалізація змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності (ОДД)

– Констатувальний етап (2011 р.), до якого було залучено соціальних педагогів, учнів загальноосвітніх навчальних закладів та студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка та Хмельницького національного університету.

– Формувальний етап – проведення дослідно-експериментальної роботи – (2011–2014 рр.), мета якого полягає в перевірці розробленої нами моделі та реалізації змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності у вищих навчальних закладах.

– Контрольний зріз (2014 р.), що передбачає аналіз та узагальнення результатів формувального етапу дослідно-експериментальної роботи.

– Етап обробки, порівняння та інтерпретації результатів формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів в експериментальних та контрольних групах, що передбачав порівняння результатів констатувального та контрольного зрізів дослідження.

До початку констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи нами було опитано соціальних педагогів, випускників спеціальності «Соціальна педагогіка» та учнів загальноосвітніх навчальних закладів для отримання об'єктивної і достовірної інформації про стан організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів у загальноосвітніх навчальних закладах. Діагностика проводилась у два етапи. На першому етапі було опитано 19 соціальних педагогів (стаж 5-років у цій сфері) та 178 учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів м. Тернополя. З цією метою нами було використано метод експрес-опитування.

Соціальні педагоги, які брали участь в опитуванні, зауважили, що у загальноосвітніх навчальних закладах існують численні проблеми, пов'язані із організацією освітньо-дозвілєвої діяльності учнів. Однією із

проблем є відсутність можливостей для поєднання освітньої та дозвілєвої сфер діяльності учнів, що пов'язане з недостатнім матеріально-технічним забезпеченням (відсутністю приміщень, фінансування, недостатнє навчально-методичне забезпечення тощо), про що заявили більшість опитаних (17 осіб, що становить 89 %). На жаль, частина соціальних педагогів не змогли розкрити суть освітньо-дозвілєвої діяльності, технології організації цього виду діяльності (7 осіб з опитаних, що становить 37 %). Опитані констатувати про зменшення кількості безкоштовних гуртків, секцій, навчально-розважальних заходів, театралізованих дійств тощо (11 опитаних (58 %)). По-четверте, головною проблемою, про що заявили усі опитані (100 %), є відсутність належного фінансування, матеріальної, організаційної, методичної та технологічної підтримки і забезпечення освітньо-дозвілєвої сфери, що, безперечно, впливає на стан організації цього виду діяльності учнів (див. додаток В).

На думку опитаних соціальних педагогів, факторами, які здійснюють негативний вплив на освітньо-дозвілєву діяльність сучасних школярів, є:

- комерціалізація освітньо-дозвілєвої сфери;
- збільшення кількості малозабезпечених сімей із низьким рівнем доходів, що унеможлиблює залучення дітей до різних видів освітньо-дозвілєвої діяльності;
- відсутність мотивації соціальних педагогів щодо організації та реалізації різних видів та форм освітньо-дозвілєвої діяльності;
- низький рівень фінансування освітньо-дозвілєвої сфери учнів у загальноосвітніх навчальних закладах;
- недостатня професійна підготовка фахівців соціальної сфери до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів;
- недостатній науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення освітньо-дозвілєвої діяльності;

– відсутність партнерської співпраці між позашкільними установами та загальноосвітніми навчальними закладами щодо організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів.

Відсутність можливостей організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів у загальноосвітніх навчальних закладах призвела до того, що в сучасних умовах потенціал освітньо-дозвілєвої діяльності використовується не належним чином. Про це свідчить експрес-опитування, проведене серед учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів № 1, 9, 12, 18, 29 м. Тернополя. Учням було запропоновано дати відповідь на три простих запитання з метою визначення стану організації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах (додаток Д). Результати проведеного експрес-опитування свідчать про таке:

– на запитання «Як Ви розумієте суть освітньо-дозвілєвої діяльності?» лише 24 особи зуміли дати ствердну відповідь, що становить 13,5 % із усіх опитаних учнів 5-7 класів; 58 осіб зуміли частково розкрити її суть (32,6 %); а 96 осіб (53,9 %) – не зуміли;

– на запитання «Чи організовує та проводить соціальний педагог школи спільно з вами зустрічі, свята, вікторини, конкурси, театралізовані дійства, тематичні дні, тематичні лекції, вечори, навчально-пізнавильні екскурсії, віртуальні подорожі, інтернет конференції тощо?» 35 осіб відповіли ствердно, не вагаючись, що становить 19,7 % від загальної кількості осіб; 44 особи (24,8 %) – зазначили, що інколи і назвали окремі види освітньо-дозвілєвої діяльності, які проводить з ними соціальний педагог загальноосвітнього навчального закладу, в якому вони навчаються (це зустрічі, різноманітні тести, тематичні дні та тематичні лекції); 51 особа (28,6 %) відповіла, що мали тільки зустрічі з соціальними педагогами; а 48 осіб (26,9 %) – заявили, що не мають бажання брати участь у різноманітних заходах, які організовує соціальний педагог, тому не цікавляться їх видами;

– на запитання «Чи хотіли б ви, щоб соціальний педагог залучав вас до різних видів освітньо-дозвіллевої діяльності в школі та за її межами?» 127 учнів 5-7 класів (71,3 %) відповіли «Так»; 37 (20,7 %) учнів – вагалися і відповіли «Частково, залежно від виду освітньо-дозвіллевої діяльності»; 14 осіб (7,8 %) заявили, що їх це не цікавить і дали негативну відповідь «Ні».

Загальний аналіз отриманих результатів свідчить про недостатньо продуктивний стан організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів в загальноосвітніх навчальних закладах. Про це свідчать відповіді респондентів, з яких 96 осіб (53,9 %) заявили, що не володіють інформацією про зміст освітньо-дозвіллевої діяльності; 44 особи (24,8 %) – стверджують, що соціальні педагоги частково залучають їх до різних видів освітньо-дозвіллевої діяльності. Вражаючим є той факт, що 48 (26,9 %) респондентів заявили, що взагалі не володіють інформацією про специфіку діяльності соціальних педагогів. Це дозволяє стверджувати, що у загальноосвітніх навчальних закладах соціально-педагогічна робота з учнями 5-7 класів є не належному рівні, або вона перебуває в латентному стані. Зазначимо також, що 127 (71,3 %) опитаних учнів зазначили, що вони охоче включатися б у виконання різних видів освітньо-дозвіллевої діяльності.

До участі у констатувальному етапі дослідно-експериментальної роботи були залучені студенти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюката Хмельницького національного університету.

З метою визначення готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітніх навчальних закладах було опитано 234 студенти другого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка». Констатувальний

експеримент проходив в умовах реального навчального процесу. До експериментальних груп ввійшли студенти у кількості 124 особи Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка та Хмельницького національного університету. Контрольні групи склали 110 студентів.

Діагностика проводилася у вересні 2011 року. З цією метою було здійснено відбір і модифікацію методик для діагностики показників визначених критеріїв готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. Апробація визначених нами методик дозволить перевірити їх ефективність і доцільність подальшого застосування на формувальному етапі дослідно-експериментальної роботи. Зокрема, наявність стійкого інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності, що має професійне спрямування як показника *мотиваційно-ціннісного критерію*, було діагностовано анкетною-опитувальником «Структура професійних інтересів» (адаптований тест Дж. Холланда «Спрямований пошук») [211], що дозволяє зіставити інтереси та здібності студентів з можливостями різних професій, в тому числі із професією соціального педагога. Ця методика допомагає через коло інтересів точніше визначити сферу майбутньої професійної діяльності, доцільність її вибору й окреслити перспективи на майбутнє у плануванні професійної кар'єри (додатки Е 1, Е 2).

У процесі дослідження мотиваційної сфери майбутніх соціальних педагогів важливе значення має діагностика структури мотивів, їх переліку і співвідношення. Для діагностики мотивів пізнавальної діяльності у професійному навчанні (професійних, комунікативних, соціальних, пізнавальних мотивів) нами використано тест «Діагностика навчальної мотивації студентів», розроблений на основі адаптованої методики А. Реана, В. Якуніна (додаток З) [124, с. 151-154]. Майбутнім соціальним

педагогам запропоновано обрати із наведених у списку мотивів, внутрішнього і зовнішнього типів, п'ять найбільш значущих для них. За другим варіантом необхідно було оцінити за 5-бальною шкалою (від 1 бала – за найменш значущий мотив до 5 балів – за найбільш значущий) подані у списку мотиви навчально-пізнавальної діяльності за їх значущістю для опитаних.

Сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів, необхідних для організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, як показник мотиваційно-ціннісного критерію, є вагомим психолого-поведінковим регулятором їх ставлення до майбутньої професійної діяльності, до оточуючої дійсності, до інших членів колективу, учнів і суспільства в цілому. Ми погоджуємося з науковою позицією М. Ємельянової про те, що «ціннісні орієнтації соціальних педагогів утворюють стержневу основу особистості, системний компонент його культури, визначають вираженість потреби у людяності, співчутті, співучасті, що є основою відносин соціального педагога з індивідом у реальній професійній діяльності» [56, с. 153]. Загальнолюдські ціннісні орієнтації є важливою складовою структури особистості, які дають їй можливість розрізняти суттєве від несуттєвого; детермінувати мотивацію особистості; формувати професійно-необхідні якості, життєву стратегію, життєву позицію соціального педагога.

Діагностика зазначеного показника здійснювалася за адаптованою «Методикою дослідження громадянських якостей особистості» Ю. Горбенко. Нами окреслено поняття, що відображають провідні ціннісні орієнтації особистості, такі, як: «Любов», «Відповідальність», «Професійна майстерність», «Активність», «Моральність», «Добробут». Майбутнім соціальним педагогам було запропоновано дати відповідь на три різнополярних запитання до кожного з виокремлених та діагностованих понять (додатки К 1, К 2). Респондентам було запропоновано обрати одну відповідь із трьох запропонованих на кожне із

запитань. Відповідь оцінювалася за трьохбальною шкалою (від 1 до 3 балів залежно від важливості запитань).

Після обробки та аналізу отриманих даних ми визначили рівень сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у майбутніх соціальних педагогів експериментальних та контрольних груп на констатувальному етапі (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Рівні сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класіву студентів експериментальних та контрольних груп

Групи	Рівні прояву	Показники							
		Інтереси до організації освітньо-дозвілєвої діяльності		Мотиви пізнавальної діяльності		Загально-людські ціннісні орієнтації		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (124 особи)	Високий	40	32,2	42	33,8	35	28,2	39	31,5
	Базовий	53	42,7	55	44,4	60	48,4	56	45,1
	Елементарний	31	25,1	27	21,8	29	23,4	29	23,4
КГ (110 осіб)	Високий	32	29,1	35	31,8	35	31,8	34	30,9
	Базовий	53	48,2	47	42,7	50	45,5	50	45,5
	Елементарний	25	22,7	28	25,5	25	22,7	26	23,6

Результати дослідження свідчать про наявність високого рівня сформованості мотивації до освітньо-дозвілєвої діяльності у 39 (31,5 %) студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» експериментальних груп та 34 (30,9 %) контрольних груп; 56 (45,1 %) та 50 (45,5 %) опитаних з експериментальних та контрольних груп відповідно мають базовий рівень

сформованості мотивації та інтересу до освітньо-дозвілєвої діяльності, загальнолюдських ціннісних орієнтацій, необхідних для ефективної організації цього виду діяльності. При цьому 29 (23,4 %) (в експериментальних групах) і 26 (23,6 %) (в контрольних групах) – проявили елементарний рівень сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію.

Діагностика сформованості показників *когнітивного критерію* готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів здійснювалася за уточненою таксономією Блума (Андерсена), з метою перевірки, перш за все, успішності сприйняття та засвоєння навчальної інформації, що стосується процесу організації освітньо-дозвілєвої діяльності; особливостей роботи з учнями 5-7 класів задля організації їх освітньо-дозвілєвої діяльності; оволодіння технологіями організації цього виду діяльності (додатки Л 1, Л 2, Л 3, Л 4) [241]. Визначення когнітивного критерію здійснювалося шляхом проведення трьох діагностичних контрольних робіт (КР 1, КР 2 і КР 3) з використанням професійно спрямованих завдань. Рівень їх складності диференційовано відповідно до рівнів теоретичних знань та когнітивних процесів уточненої таксономії Блума (Андерсена), співвіднесених з рівнями сформованості готовності респондентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів [241].

Обробка результатів контрольних робіт дозволила отримати узагальнені дані для визначення когнітивного критерію та оцінити рівні його сформованості: високий рівень проявили 32 (25,8%) досліджуваних з експериментальних груп та 29 (26,4%) – з контрольних; базовий – 79 (63,7%) та 58 (52,7 %) осіб відповідно; елементарний – 13 (10,5%) осіб з експериментальних та 23 (20,9 %) – з контрольних груп (табл.1.4).

Таблиця 1.4

Рівні сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп

Групи	Рівні прояву	Показники							
		КР 1 (2011р.)		КР 2 (2011 р.)		КР 3 (2011 р.)		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (124 особи)	Високий	40	32,2	42	33,8	35	28,2	32	25,8
	Базовий	53	42,7	55	44,4	60	48,4	79	63,7
	Елементарний	31	25,1	27	21,8	29	23,4	13	10,5
КГ (110 осіб)	Високий	28	25,5	27	24,5	32	29,1	29	26,4
	Базовий	55	50,0	57	51,8	62	56,4	58	52,7
	Елементарний	27	24,5	26	23,7	16	14,5	23	20,9

Діагностика показників *діяльнісно-практичного критерію* готовності респондентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів здійснювалася за адаптованими методиками. Зокрема, методика діагностики рефлексії А. Карпова використовувалася для визначення рівня сформованості рефлексії у майбутніх соціальних педагогів (додаток М) [89], яку ми розуміємо як свідоме, довільне інтелектуально спрямоване виконання професійної діяльності у соціально-педагогічній сфері з метою організації освітньо-дозвілєвої діяльності. У нашому випадку – це усвідомлення соціальним педагогом цілей та структури сфери майбутньої діяльності, засобів її оптимізації, себе самого як суб'єкта освітньо-дозвілєвої діяльності (своїх особливостей, здібностей, того, як його сприймають учні, батьки, колеги, адміністрація загальноосвітнього навчального закладу). Соціально-педагогічна рефлексія формується за допомогою відповідей на запитання соціального педагога до самого себе: «Якої мети я прагну досягти?»; «Чому?»; «Якими засобами?».

Творчий потенціал особистості майбутнього соціального педагога ми діагностували за допомогою тесту «Оцінки рівня творчого потенціалу особистості» В. Андрєєва (додаток Н) [6]. Перед учасниками констатувального зрізу було поставлено завдання визначити частоту прояву перелічених у тесті особистісних якостей, які характеризують рівень розвитку творчого потенціалу особистості. Для цього було використано 9-бальну шкалу самооцінки особистісних якостей (від 1 бала – за дуже низький рівень прояву до 9 балів – за дуже високий) соціальних педагогів.

Рівень прояву комунікативних та організаторських умінь у майбутніх соціальних педагогів ми досліджували шляхом застосування опитувальника «Діагностика виявлення і оцінки комунікативних і організаторських здібностей» (за В. Синявським і Б. Федоришиним) (скорочено КОС) (додаток П) [183], який дозволив визначити рівень сформованості комунікативних та організаторських умінь, які є важливим компонентом та передумовою ефективної організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Методика дозволила визначити, чи відчують опитувані дискомфорт у спілкуванні в учнівському та професійному колективі, чи швидко орієнтуються у складних ситуаціях, чи здатні приймати самостійні рішення, відстоювати свою думку тощо. Тест-опитувальника складається із 40 питань, з яких порівну приходить для визначення кожного із умінь. Мета обробки результатів – отримання індексів комунікативних та організаторських умінь.

При визначенні *діяльнісно-практичного критерію* готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у майбутніх соціальних педагогів експериментальних і контрольних груп на констатувальному етапі виявлено, що тільки 40 (32,3 %) студентів експериментальних груп та 35 (31,8 %) – контрольних спроможні співвіднести себе та можливості власного «Я» з тим, що вимагає майбутня професійна діяльність, разом із наявними знаннями про неї, здатні до

реалізації творчого потенціалу та є готовими до професійної комунікативної та організаторської діяльності, тобто проявили високий рівень сформованості діяльнісно-практичного критерію; 47 (37,9 %) осіб експериментальних та 42 (38,2 %) – контрольних груп проявили базовий рівень, 37 (29,8 %) і 33 (30,0 %) – елементарний рівень сформованості цього критерію (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Рівні сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класіву студентів експериментальних та контрольних груп

Групи	Рівні прояву	Показники							
		Рефлексія		Творчий потенціал особистості		Комунікативні та організаторські здібності		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (124 особи)	Високий	40	32,3	42	33,9	38	30,6	40	32,3
	Базовий	46	37,1	47	37,9	48	38,7	47	37,9
	Елементарний	38	30,6	35	28,2	38	30,6	37	29,8
КГ (110 осіб)	Високий	34	30,9	38	34,5	33	30,0	35	31,8
	Базовий	41	37,3	40	36,4	45	40,9	42	38,2
	Елементарний	35	31,8	32	29,1	32	29,1	33	30,0

Отримані дані за рівнями сформованості показників критеріїв готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп (на констатувальному етапі) систематизовано, узагальнено та виведено інтегративний рівень сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів (табл. 1.6).

Таблиця 1.6

Рівні сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів (констатувальний зріз) з урахуванням основних критеріїв у студентів експериментальних та контрольних груп

Групи	Рівні прояву	Критерії							
		Мотиваційно-ціннісний		Когнітивний		Діяльнісно-практичний		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (124 особи)	Високий	39	31,5	32	25,8	40	32,3	37	29,9
	Базовий	56	45,1	79	63,7	47	37,9	60	48,9
	Елементарний	29	23,4	13	10,5	37	29,8	27	21,2
КГ (110 осіб)	Високий	34	30,9	29	26,4	35	31,8	32	29,7
	Базовий	50	45,5	58	52,7	42	38,2	50	45,5
	Елементарний	26	23,6	23	20,9	33	30,0	28	24,8

Результати констатувального зрізу, подані у таблиці 1.6, в експериментальних і контрольних групах, рівень сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» свідчить про те, що як в експериментальних, так і в контрольних групах кількість осіб, що проявили високий рівень готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, незначна (37 (29,9 %) та 33 (29,7 %) відповідно). У 61 (48,9 %) студента із експериментальних груп та у 50 (45,5 %) – контрольних груп сформований базовий рівень готовності. Насторожує той факт, що у 26 (21,2 %) та 27 (24,8 %) респондентів експериментальних та контрольних груп відповідно мають елементарний рівень готовності. Варто зазначити, що незважаючи на те, що у 37 (29,9 %) майбутніх соціальних педагогів експериментальних груп та у 33 (29,7 %) – контрольних груп сформований високий рівень готовності до організації

освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, стан їх готовності не є достатнім для ефективної професійної діяльності у цій сфері в умовах загальноосвітнього навчального закладу. Саме це зумовило необхідність здійснення цілеспрямованої та системної діяльності з метою підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів загальноосвітніх навчальних закладів. У процесі дослідно-експериментальної роботи ми вирішували це завдання за рахунок реалізації складових розробленої нами моделі (представлених у § 2.1.) та впровадження змістово-технологічного забезпечення (§ 2.2.).

Висновки до першого розділу

Аналіз опрацьованої нами наукової літератури з проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів дає можливість зробити висновки, які покладено в основу подальшої пошуково-дослідної роботи.

На основі наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених розкрито та розмежовано сутність основних понять з проблеми дослідження. Так, *освіта* трактується як процес і результат засвоєння особистістю певної системи наук, знань, практичних умінь і навичок та пов'язаного з ним того чи іншого рівня розвитку її розумово-пізнавальної і творчої діяльності, а також морально-естетичної культури, які у своїй сукупності визначають соціальне обличчя та індивідуальну своєрідність цієї особистості. *Дозвілля* охарактеризовано як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, що є специфічним, соціальним способом регенерації сил людини.

Узагальнення теоретичних підходів дозволило розглядати *освітньо-дозвіллеву діяльність* як частину загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля й вирізняється свободою вибору,

активністю, ініціативою; стимулює розвиток творчих здібностей, сприяє самоосвіті, самовихованню і саморозвитку особистості.

Виокремленої характеризує функції освітньо-дозвіллевої діяльності:

освітньо-пізнавальну, виховну, розвивальну, комунікативну, соціалізаційну, компенсаторну (рекреаційну), гедоністичну (розважальну), творчу, ціннісно-орієнтаційну та наданої змістову характеристику.

У розділі розкрито особливості підліткового віку, який розглядається як особлива соціально-психологічна демографічна група, що має свої установки, специфічні норми поведінки, які утворюють особливу підліткову субкультуру. Розкрито можливості освітньо-дозвіллевої діяльності, яка виступає вагомим засобом соціалізації, освіти і самоосвіти, особистісного та творчого розвитку, залученням до громадської діяльності, розвитку творчих здібностей, формування нових знань, світогляду та культури.

Визначено й охарактеризовано стимули, які сприяють залученню підлітків до освітньо-дозвіллевої діяльності: потреба в нових знаннях й отриманні інформації; бажання постійно бути в курсі подій; налагодження нових контактів, розширення дружніх зв'язків, можливість спілкуватися з новими людьми; вплив суспільної думки (схвалення, осуд, колективний настрій, спрямованість, престиж певних форм дозвілля); прагнення самопізнання (можливість проявити себе, порівняти з іншими, закріпити свою роль у мікросередовищі); прагнення культурно-творчого розвитку (можливість навчитися, вдосконалити улюблений вид діяльності на дозвіллі); потреба у спільних переживаннях та обміні інформацією.

Визначено, що в основу організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів покладено спрямованість на задоволення прагнення молодших підлітків до поглиблення знань, пізнання навколишньої дійсності; потреба в забезпеченні вільного вибору форм роботи відповідно до власних уподобань, інтересів, ідей і задумів; тяжіння до групових форм роботи;

прагнення участі в формах роботи з сучасними назвами, змістом, сюжетом тощо.

Розкрито зміст *функцій соціального педагога в освітньо-дозвіллевій сфері: організаторської* (менеджмент освітньо-дозвіллевої діяльності), *прогностичної* (прогнозування перспектив, результатів, передбачення наслідків освітньо-дозвіллевої діяльності), *діагностичної* (діагностування стану освітньо-дозвіллевої діяльності, вікових та індивідуальних особливостей, потреб, творчих прагнень учнів), *комунікативної* (сприяння розширенню міжособистісних та соціальних контактів учнів), *попереджувально-профілактичної* (попередження, локалізація та зменшення впливу соціальних негативів), *соціально-терапевтичної* (надання підтримки та допомоги у формах освітньо-дозвіллевої діяльності), *корекційної* (корекція змісту і форм виховних впливів), *посередницької* (координація та об'єднання зусиль педагогів, спеціалістів ЦСССДМ, інших організацій та установ), *освітньої* (сприяння створенню інтелектуально-пізнавального забезпечення освітньо-дозвіллевої діяльності), *виховної* (використання виховного потенціалу дозвіллевих форм роботи), *розвивальної* (вплив на розвиток творчих здібностей, умінь та навичок учнів), *мотиваційної* (формування прагнення залучатися до форм організації дозвілля).

Підготовку майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвіллевої діяльності визначено як процес професійного становлення, поступового формування та розвитку мотиваційно-ціннісної, когнітивної та діяльнісно-практичної готовності майбутніх соціальних педагогів до даного виду роботи.

Готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності представлено як результат підготовки, динамічне інтегративне особистісне утворення, що характеризується позитивним ставленням до соціально-педагогічної діяльності, бажанням і прагненням займатися організацією освітньо-дозвіллевої діяльності, належним рівнем володіння спеціальними знаннями і вміннями, необхідними для успішного

виконання соціально-педагогічної діяльності з організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями.

Встановлено, що готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності обумовлена сформованістю мотиваційного, теоретичного та діяльнісного компонентів. Виокремлено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний) та показники їх діагностики. Показниками *мотиваційно-ціннісного критерію* обрано: позитивну мотивацію студентів до оволодіння професією, наявність інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, сформованість загальнолюдських ціннісних орієнтацій; *когнітивного* – оволодіння системою професійних знань, технологіями організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; *діяльнісно-практичного* – рефлексію; прояв творчого потенціалу, володіння комунікативними й організаторськими вміннями.

Результати діагностики рівня готовності майбутніх соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів свідчать, що із 234 осіб, які були залучені до участі у констатувальному експерименті, високий рівень готовності проявили тільки 37 (29,9 %) та 33 (29,7 %) осіб експериментальних та контрольних груп відповідно. У 61 (48,9 %) студента із експериментальних груп та у 50 (45,5 %) – контрольних груп сформований базовий рівень готовності. Насторожує той факт, що у 26 (21,2 %) та 27 (24,8 %) респондентів експериментальних та контрольних груп відповідно наявний елементарний рівень готовності.

РОЗДІЛ 2

ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ 5-7 КЛАСІВ

2.1. Обґрунтування моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілльєвої діяльності

На основі аналізу науково-педагогічної літератури, присвяченої вивченню суті поняття «освітньо-дозвілльєва діяльність», її видів, способів ефективної організації, особливостей процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілльєвої діяльності учнів 5-7 класів; сучасних тенденцій побудови навчально-виховного процесу у закладах вищої освіти із застосуванням системного підходу нами було здійснено спробу змоделювати процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у закладах вищої освіти до організації освітньо-дозвілльєвої діяльності учнів 5-7 класів. У контексті здійснюваного дослідження ми опиралися на дослідження вітчизняних (І. Зязюн [74], О. Савченко [193] і зарубіжних (В. Давидов [42], А. Дахін [43], М. Кларін [95], В. Краєвський [102], Н. Кузьміна [104], Г. Суходольський [217], В. Штоф [185] та ін.) науковців, які займалися вивченням проблеми моделювання педагогічних систем та процесів.

Як свідчить аналіз опрацьованих нами наукових робіт «моделювання», трактується вченими як метод дослідження об'єктів на їх моделях чи аналогах; метод навчання змісту, що треба засвоїти, і, водночас, як засіб засвоєння (М. Махмутов) [119], (О. Савченко) [193, с. 358-359], послідовне створення ієрархії моделей, в яких певна реально існуюча педагогічна система (явище чи процес) моделюється в різноманітних

аспектах та різними засобами (Г. Суходольський) [217], процес ідеалізації реального об'єкта з виділенням певних характеристик з метою його вивчення (В. Штоф)[185, с.19]

Термін «модель» (від лат. *modulus* – зразок, міра, примірник, схема) трактується дослідниками як схема, що імітує будову і дію будь-якого процесу [202, с.433]; уявна або матеріально-реалізована система, котра відображає або відтворює об'єкт дослідження і здатна змінювати його так, що її вивчення дає нову інформацію стосовно цього об'єкта [57, с. 516]; абстрактне представлення найбільш загальних характеристик якого-небудь явища; сукупність об'єктів, взаємовідношення яких та взаємозалежність між якими, відповідають певним правилам [125, с.41].

Значний науковий інтерес для нас становлять дослідження В. Сластьоніна, який під «моделлю» розуміє професіограму, яка моделює очікуваний результат, що існує ідеально і дає можливість передбачити конкретні шляхи, засоби, методи, критерії професійної підготовки, необхідних для виконання професійних функцій [199]; Н. Амосова, який «модель» трактує як структуру із спрощенням і перекручуванням, що відображає оригінал, його структуру і функції [5, с.58]; В. Штофа, який «модель» розуміє як уявлювана або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження, а отже, здатна замінити його так, що її вивчення дасть нам нову інформацію про об'єкт [185, с.19].

У педагогіці під «моделлю» розуміють штучно створений об'єкт, який будучи подібним до досліджуваного об'єкта або явища, відображає і відтворює в більш простому й узагальненому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язок і відношення між елементами цього об'єкта (А. Дахин) [44, с. 22].

У процесі дослідження ми також врахували положення Є. Максимової про те, що необхідною умовою розробки моделі є аналіз професійної діяльності з урахуванням прогнозу розвитку науки, культури, економіки, соціально-культурної сфери [113, с. 94];

Для нашого дослідження вагомою є думка Р. Вайноли, яка на основі аналізу теорії соціальної освіти відзначає, що моделювання професійної підготовки соціального педагога слід розуміти як побудову проекту [23, с. 89].

У вищій школі науковий метод моделювання часто використовується з метою зближення навчального процесу домайбутньої професійної діяльності фахівця. Зазначимо, що модель є теоретично і практично організованою структурою, що відтворює певну частину дійсності в схематизованій і наочній формі. Саме тому через відображення і відтворення об'єкта дослідження модель може заміщати його, а її вивчення дає нам змогу отримати нову інформацію про досліджуваний об'єкт.

Все вищезазначене дозволяє нам зробити узагальнення про те, що «модель» є системотвірним чинником, а моделювання – моделюючою реальністю, в якій модель виступає образом цієї реальності. При цьому модель може бути образом минулої, теперішньої або майбутньої реальності.

Таке розуміння моделі дозволяє нам стверджувати, що модель є схематичним, наочним відображення педагогічної системи, її аналогом, засобом вивчення та еталоном реалізації. Розробка моделі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів дозволить не тільки забезпечити зближення студентів із сферою їхньої майбутньої діяльності, але й схематично окреслити всі педагогічні заходи, що сприятимуть оптимізації цього процесу та перевірити їх ефективність і результативність.

Побудова моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів передбачає виявлення, аналіз і характеристику об'єкта і предмета навчального процесу, мети, завдань, змісту, форм і методів організації навчального процесу, концептуальних підходів, принципів, напрямів, ресурсів, що

забезпечують ефективне функціональне втілення досліджуваного процесу на практиці [201, с. 109-115].

Об'єктом моделювання визначаємо процес підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Предмет моделювання визначаємо як систему педагогічного впливу на процес оволодіння знаннями, вміннями, навичками для здійснення професійної соціально-педагогічної діяльності в освітньо-дозвілєвій сфері.

Метою моделювання є розкриття логіки і змісту процесу формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. Реалізація поставленої мети передбачає вирішення завдань, зокрема, сформувати позитивну мотивацію у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності; забезпечити засвоєння знань з теорії і практики організації освітньо-дозвілєвої діяльності; сформувати професійні вміння і навички з організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів відображає собою єдність таких блоків: *мотиваційно-цільового*, що включає мету, завдання; *теоретико-методологічного*, що містить концептуальні підходи, принципи та соціально-педагогічні умови досліджуваного процесу; *суб'єкт-сутєктної взаємодії*, що характеризує суб'єктів досліджуваного процесу (студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», соціальних педагогів, викладачів вищих навчальних закладів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів), *процесуально-змістового*, що включає структурні компоненти, зміст, форми, методи і засоби та *діагностично-корекційного*, що характеризує критерії, показники, рівні та кінцевий результат досліджуваного процесу (готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів) (рис. 2.1).

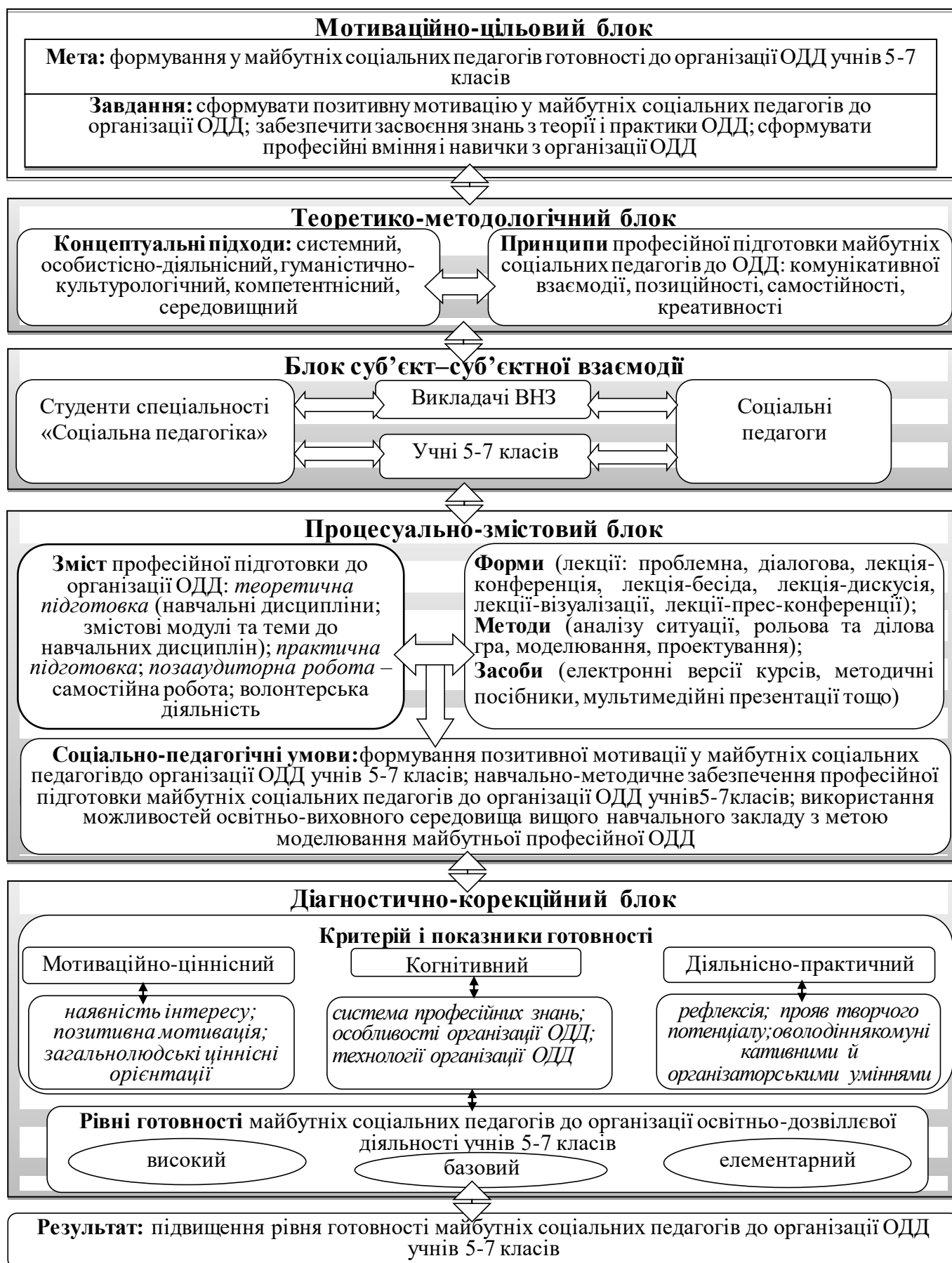

Рис. 2.1. Модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів

Аналіз суті освітньо-дозвіллевої діяльності (підрозділ 1.1), її структурних компонентів (підрозділ 1.4), стану готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів (підрозділ 1.4) свідчить про важливість обґрунтування *принципів*, якими доцільно керуватися у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів:

– *комунікативної взаємодії*, що передбачає презентацію і спільне обговорення учасниками навчального процесу створених ними продуктів і досягнутих результатів. Це дозволяє студенту активно взаємодіяти з викладачами, студентами, вільно висловлюватися, прислухатися до думок інших;

– *позиційності*, що проявляється у зміні позиції викладача і позиції студента на рівноправні позиції співпраці, співдружності, співвідповідальності задля ефективного формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів;

– *самостійності*, що передбачає необхідність і доцільність залучення майбутніх соціальних педагогів до самостійної роботи, організації різноманітних видів освітньо-дозвіллевої діяльності в позанавчальний час, що сприяє формуванню у студентів самостійності у навчально-пізнавальній, науково-дослідній та громадській роботах, що є основою готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів;

– *креативності*, що акцентує увагу на використанні наявних можливостей (змісту, форм, методів, засобів професійної підготовки, можливостей навчально-виховного потенціалу закладів вищої освіти) задля розвитку творчості у студентів у процесі підготовки до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Вважаємо за доцільне розкрити зміст концептуальних підходів у процесі обґрунтування моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів:

– *системного*, який дозволяє інтегрувати всі методологічні підходи щодо професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів в єдине ціле; забезпечує розуміння і реалізацію процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів як відкритої цілісної системи і сприяє формуванню освітньо-дозвілєвої діяльності як сфери професійної діяльності майбутнього фахівця;

– *компетентнісного*, який передбачає спрямованість процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів на оволодіння знаннями, уміннями і навичками, необхідними для формування і розвитку у студентів ключових і предметних компетентностей з організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів;

– *особистісно-діяльнісного*, який передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію усіх учасників навчально-виховного процесу, спрямованого на актуалізацію у студентів усіх психічних процесів і свідомості, а вони, як регулятори діяльності, є умовою оволодіння майбутніми фахівцями досвідом організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів;

– *гуманістично-культурологічного*, який забезпечує формування готовності майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів в контексті світової та національної культури у поєднанні із формуванням індивідуальності, самобутності студента та становлення його як особистості;

– *середовищного*, який передбачає інтеграцію змісту навчальних дисциплін, посилення зв'язків теоретичного і практичного компонентів навчального процесу та створення відповідних педагогічних умов з метою

формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Здійснюючи аналіз концептуальних підходів та базових принципів якими доцільно керуватися у процесі обґрунтування моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, варто зупинились на дослідженні центрального її аспекту – суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Під суб'єкт-суб'єктною взаємодією ми розуміємо полісуб'єктний, міжособистісний процес, ознаками якого є рівноправність, при різнозобов'язаності суб'єктів взаємодії (викладачів вищого навчального закладу, соціальних педагогів, студентів й учнів), особистісна зорієнтованість, діалогічність мовлення. Викладачі вищого навчального закладу, соціальні педагоги, студенти й учні налагоджують різні форми партнерських взаємозв'язків крівноправних суб'єктів навчально-виховного процесу. Це сприяє можливості студентам конструювати та засвоювати особистісно значущі знання, формувати практичні вміння і навички у процесі їх процесійної підготовки до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. Велику роль при втіленні у життя суб'єкт-суб'єктної взаємодії має відігравати створення відповідного середовища, сприятливого як для розвитку студентів, учнів, так і для професійної самореалізації викладачів та соціальних педагогів. Ознаками такого середовища є: гуманізація процесу професійної підготовки, за якої суб'єкти навчально-виховного процесу не втрачають своєї індивідуальності; гуманітаризація наукових методів педагогічного впливу; наближення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності до реалій життя і використання у цьому сенсі як особистого, так і колективного досвіду; взаємодопомога, взаємоповага суб'єктів взаємодії.

Обґрунтування *змісту* професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, зазначені у моделі, здійснювалося на основі освітньо-професійної програми підготовки студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

спеціальності «Соціальна педагогіка», атестаційних вимог до зазначених фахівців, вимог державного освітнього стандарту та програм навчальних дисциплін. Моделювання змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, відповідно до вимог Державного галузевого стандарту вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», передбачає оволодіння необхідною системою знань, професійних компетенцій, досягнення оптимального рівня поінформованості, самоосвіту та саморозвиток у професійній сфері, формування професійно зумовлених особистісних якостей фахівців задля формування у студентів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності [46].

Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів має бути орієнтований не тільки на озброєння глибокими знаннями у процесі теоретичної підготовки, але й на формування вмінь реалізовувати ці знання в об'єктивній дійсності; мотиваційного, ціннісного ставлення до сфери своєї майбутньої діяльності; творчості, особистісного досвіду, професійної компетентності під час проходження практики в позааудиторній та самостійній роботі.

Теоретична підготовка майбутніх соціальних педагогів у процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи здійснювалася у процесі опанування нормативних та варіативних навчальних дисциплін гуманітарного та соціально-економічного (*нормативна частина*: «Історія України», «Філософія», «Іноземна мова», «Історія української культури», «Українська мова (за професійним спрямуванням); *варіативна частина*: «Політологія», «Етика», «Культурологія», «Основи соціально-правового захисту» та ін.); математичного та природничо-наукового (*нормативна частина*: «Основи медичних знань», «Людина в сучасному соціумі», «Соціалізація особистості», «Менеджмент соціально-педагогічної роботи»; *варіативна частина*: «Основи корекційної педагогіки», «Медико-

соціальний патронаж» та ін.); професійного та практичного (*нормативна частина*: «Загальна психологія», «Педагогіка», «Вікова та педагогічна психологія», «Соціальна психологія», «Соціальна педагогіка», «Соціально-педагогічне консультування», «Технології соціально-педагогічної роботи»; «Етика соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» та ін.; *варіативна частина*: змінюється залежно від вибору вищого навчального закладу та студентів) циклів підготовки.

Співпраця з викладачами кафедр, за якими закріплено відповідні навчальні дисципліни, дозволила отримати посильну консультаційну допомогу щодо аналізу програм, характеристики змістових модулів та змісту тем. Це дало нам можливість визначити курси, які мають значний потенціал для професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. З метою вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності молодших підлітків нами було запропоновано внести зміни в структуру окремих навчальних дисциплін і наповнити їх навчальним матеріалом, що спрямований на вдосконалення професійної підготовки соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до освітньо-дозвілєвої діяльності з молодшими підлітками. Детальніше про це піде мова у параграфі 2.2.

Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів розглядається нами як важлива компонента цілісного процесу професійної підготовки фахівців. Ми погоджуємося з думкою дослідників (О. Безпалько [11], Р. Вайнола [23], Ю. Галагузова [36], А. Капська [81], Л. Міщик [128], В. Поліщук [171], Т. Равлюк [188], А. Рижанова [189], З. Фалинська [223] та ін.) про те, що практика – це процес, який передбачає оволодіння різними видами професійної діяльності, засвоєння різних професійних ролей і формування практичних умінь.

Студенти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка» вищих навчальних закладів (Дрогобицький державний педагогічний університет імені І. Франка, Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка та Хмельницький національний університет), які взяли участь у формувальному експерименті, проходять такі види практик: професійно-орієнтовану (I семестр), соціально-виховну (літню) (IV семестр), корекційно-реабілітаційну (VII семестр) та соціально-педагогічну в закладах освіти (VIII семестр). Аналіз програм практичної підготовки свідчить про необхідність вдосконалення їх змісту в контексті підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. З цією метою ми доповнили програми практик завданнями, які сприяють формуванню у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів і здійснювали контроль за їх виконанням під час формувального етапу експерименту (зміст наших пропозицій висвітлено у параграфі 2.2.).

Зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів розширює позааудиторна та самостійна робота. Позааудиторна робота сприяє створенню належних умов для реалізації студентами своїх здібностей, талантів, соціально-громадської активності, посиленню мотивації до навчання. Вона не є чітко регламентованою часом, формами і методами [50].

Позааудиторна робота, яка є невід'ємною частиною професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, передбачає розробку студентами соціально-педагогічних проектів, виконання творчих робіт, участь у конференціях, семінарах, проблемних групах, гуртках, клубах-за інтересами, розробку та проведення тематичних днів, тижнів, зустрічей, вікторин та ін.

У процесі вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів не менш важливу роль відіграє самостійна робота студентів. Вона є динамічною ієрархічною структурою, провідною формою організації самостійної навчальної діяльності студента, яка спрямована на засвоєння знань, формування професійних вмінь і здатності до саморегуляції, саморефлексії, самореалізації, самовдосконалення майбутніх фахівців [33].

Самостійна робота привчає студентів до самоосвіти, формує звички самостійно працювати з навчально-методичною, науковою літературою, Інтернет-джерелами, електронними засобами передачі інформації. У процесі самостійної роботи майбутні соціальні педагоги мають можливість не тільки опанувати необхідний матеріал, але й відтворити та засвоїти його.

У контексті здійснюваного дослідження важливу роль відіграло використання у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів традиційних та інноваційних форм і методів організації навчального процесу. На думку Р. Вайноли, «форму» організації навчального процесу доцільно розглядати як спосіб організації, побудови та проведення навчальних занять, у яких реалізується зміст навчальної роботи та дидактичні завдання [24].

Зазначимо, з метою оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів нами реалізовувалися поряд з традиційними (лекція, семінарське та практичне заняття, консультація, практика, самостійна та індивідуальна робота тощо) інноваційних форм (проблемна-лекція, лекція-конференція, діалогова лекція, лекція-бесіда, лекція-дискусія, лекції-візуалізації, лекції-прес-конференції, екскурсії, дебати, зустрічі, тренінги, прес-конференції, круглі столи, засідання експертної групи, консультування, конкурси, вікторини, акції, проекти, тематичні дні,

зустрічі, робота в проблемних групах, робота в команді, науково-дослідна робота, волонтерська діяльність та ін.) організації навчального процесу. Інноваційні форми стимулюють творчу активність, мотивацію студентів, вчать їх мислити, сприяють самоствердженню і самореалізації, роблять навчальний процес цікавим, захоплюючим, пізнавальним, допомагають реалізувати елементи теоретичного навчання на практиці.

Під методом навчання Р. Вайнола розуміє спосіб реалізації завдань навчально-виховного процесу; шлях, спосіб досягнення поставленої мети й розв'язання завдань [24]. Поділяючи наукову позицію дослідниці щодо трактування суті методів навчання, основними методами формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів були обрані як традиційні (бесіда, дискусія, доручення, есе, доповідь) так й інноваційні (метод «снігової кулі», проектів, сценаріїв, експрес-анкет, театралізації, портфоліо, рефлексивного аналізу, реклами, розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, робота з випадком, консультативні зустрічі та ін.).

З метою формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти нами передбачено використання низки методів задля посилення ефективності організації навчального процесу. Зокрема, застосування рольових та ділових ігор у навчальному процесі допомагає майбутнім соціальним педагогам задовольнити їх пізнавальні і професійні інтереси, служить засобом емоційного сприйняття і мотивації, імітації та моделювання майбутньої професійної діяльності, відтворення проблемних професійних ситуацій. Ігри допомагають студентам виробити цілісне уявлення про сферу їх майбутньої професійної діяльності, набути комунікативного і соціального досвіду як основи для ефективного процесу організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Аналіз, розбір конкретних фахових ситуацій («case-study»), як методу організації навчального процесу, сприяє розвитку у студентів дослідницьких, комунікативних і творчих навичок, навичок роботи в команді, самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою, вміння бачити соціальний світ не тільки крізь призму теоретичних положень, але й у контексті живої реальності, надають можливість перевірити теорію на практиці, активізувати свої здібності, творчо мислити і працювати.

«Розігрування ситуацій у ролях», як метод, використовувався нами з метою формування у майбутніх соціальних педагогів професійно важливих практичних умінь, визначення власного ставлення до конкретної ситуації, набуття досвіду поведінки в подібній ситуації шляхом виконання «ролі», яка є близькою до реальної професійної ситуації, моделювання реальної поведінки за певних умов.

Формуванню у студентів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів сприяє використання таких методів навчання, як ігрове проектування, моделювання. Ігрове проектування, як метод, передбачає імітацію чи відтворення процесу створення або ж удосконалення об'єкта. Таким чином, метою реалізації цього методу є розробка під керівництвом викладача та втілення творчого проекту, освітньо-дозвілєвої програми, заходу.

Метод моделювання дозволяє зблизити процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів з професійною діяльністю. Моделюючи ситуації, з якими студенти можуть стикнутися в процесі освітньо-дозвілєвої діяльності, майбутні соціальні педагоги занурюються в реальну атмосферу співробітництва, вчать будувати змістову модель освітньо-дозвілєвої діяльності.

Метод «мозкового штурму» дає змогу колективно працювати над проблемою, шляхами її вирішення, приймати рішення. «Мозковий штурм» дозволяє студентам не тільки здобувати нові знання, але й вчитися

висловлювати власну думку, аргументувати її та підтверджувати фактами, розвивати комунікативні вміння, переходити від одного до іншого типу діяльності.

Метод «Навчання в команді» або «Навчання в групі» передбачає поділ студентів на групи у кількості 4-5 осіб. Студентам викладач подає новий матеріал, а потім у групах пропонує його закріпити, розібратися, зрозуміти всі деталі. Групам дається конкретне завдання, яке поділяється на частини (кожен студент виконує свою частину) або за принципом «вертушки» (кожне подальше завдання виконує наступний студент). Таким чином, успіх групи залежить від роботи кожного її члена та їхньої взаємодії.

Формування уміння обстоювати власну позицію, доводити свої думки і переконання активізується за допомогою проблемних бесід, дискусій, диспутів, виступів, презентацій тощо.

Інноваційна перебудова процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів передбачає не тільки зміну форм і методів організації навчальної діяльності з метою проектування, моделювання сфери майбутньої професійної діяльності, але й використання різноманітних засобів для досягнення цілі.

Ми поділяємо наукову позицію дослідників стосовно того, що під засобами навчання доцільно розуміти будь-які засоби, обладнання та устаткування, яке може бути використане при передачі інформації у процесі навчання [57, с. 313]. У процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи нами запропоновано такі засоби, які допомагають структурувати знання студентів, стимулювати навчально-пізнавальну діяльність, розвинути дослідницькі вміння, сформувати практичний досвід: карти знань, плани занять, кейси, веб-сайти закладів вищої освіти, ресурсні центри, електронні версії курсів з використанням

платформи Moodle, мультимедійні презентації, мультимедійні технології, блоги, скуре, відео-чатикомп'ютерні та аудіо-візуальні тощо.

Окрім того, нами розроблено і запропоновано студентамелектронні версії навчального матеріалу, дистанційний курс «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності школярів»та методичні рекомендації «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів».

Безперечно, значну роль для формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів відіграють *соціально-педагогічні умови*, обґрунтування іреалізація яких сприяє підвищенню ефективності формування у студентів досліджуваного процесу. Під педагогічними умовами формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів ми розуміємо сукупність необхідних та сприятливих обставин, які мають позитивний вплив на формування структурних компонентів досліджуваного процесу. Беручи до уваги вимоги суспільства, загальноосвітніх навчальних закладів, соціальних служб до компетентностей соціальних педагогів як професійних фахівців, зміст, структурні компоненти освітньо-дозвіллевої діяльності студентів, мету, завдання, принципи, концептуальні підходи до реалізації досліджуваного процесу, можливості закладів вищої освіти, потреби і побажання студентів, нами обґрунтовано такі соціально-педагогічні умови:

1) формування позитивної мотивації майбутніх соціальних педагогівдо організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів;

2) навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів;

3) використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної освітньо-дозвіллевої діяльності.

У загальному розумінні феномен мотивації використовується сучасною наукою в декількох значеннях, а саме: як система чинників, що детермінують поведінку й складають мотиваційну сферу особистості (мотиви, цілі, потяги, особистісні диспозиції) (В. Асєєв [8], С. Занюк [67]); система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності; характеристика процесу, який стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні (В. Вілюнас [28], М. Магомед-Ємінов [112]).

Під поняттям «мотивація» ми розуміємо багатоконпонентне, багаторівневе, ієрархізоване динамічне утворення особистості, що містить систему мотивів, а також ситуативних чинників, що спонукають до діяльності.

В «Українському педагогічному словнику» мотивація трактується як система стимулів або мотивів, яка провокує людину до конкретних видів діяльності або поведінки [38, с. 217].

Аналіз наукової літератури свідчить, що науковці по-різному підходять до трактування поняття «мотив». Зокрема, мотиви розглядають як ціль (О. Леонт'єв) [108]; як внутрішню позицію особистості (Л. Божович [15]); як намір (К. Левін [107]); як спонукання й готовність до дії (М. Магомед-Ємінов [112]); як внутрішній стан особистості, який спрямовує її дію в конкретний момент часу (Х. Хекхаузен [230]); як спрямованість на окремі сторони діяльності (А. Маркова, Т. Матис, А. Орлов [116, 156]); як стан задоволення, який є позитивним оцінювальним відношенням (В. Асєєв [8], М. Якобсон [237]).

Формування позитивної мотивації у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів розгортається у повному обсязі лише тоді, коли навчально-виховний процес організовується і проводиться на основі педагогіки співробітництва із застосуванням технології особистісно-орієнтованого навчання та коли забезпечується позиція суб'єктності студента у навчальному процесі. У процесі формування мотиваційної зацікавленості до організації освітньо-дозвілєвої діяльності ми

намагалися сфокусувати увагу майбутніх соціальних педагогів на специфіці цього виду діяльності, особливостях її організації, дати можливість усвідомити структуру, зміст, оволодіти технологіями організації освітньо-дозвіллевих заходів, що лежить в основі готовності майбутніх фахівців до організації цього виду діяльності.

Мотиваційна складова (мотиви, потреби, ціннісні орієнтації) спільно з потенційною складовою (здібності) та когнітивною складовою (набуті знання, вміння і навички) формують структуру творчого потенціалу особистості. Освітньо-дозвіллева сфера професійної діяльності майбутнього соціального педагога вимагає специфічних особистісних і професійних якостей, передбачає реалізацію теоретичних знань та сформованості вміння творчо застосовувати їх на практиці, прояву творчості у діяльності, яка лежить в основі якісно нового бачення і підходу до професійної діяльності [67].

Для майбутнього соціального педагога прояв творчості в організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів є проявом вищого рівня готовності до цього виду діяльності. Важливим фактором формування творчої особистості майбутнього соціального педагога є розвиток самостійності і відповідальності при розв'язанні проблем професійної діяльності. Це є можливим за умови цілеспрямованого, свідомого управління навчальною діяльністю студентів з метою створення сприятливих умов, формулювання чітких педагогічних вимог для розвитку їх творчого потенціалу.

Загально визнано, що формування творчості у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів неможливо без розвитку високого рівня позитивної професійної мотивації.

Реалізація першої педагогічної умови «формування позитивної мотивації у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів», забезпечується шляхом активізації мотиваційної сфери студентів (формування професійних та суспільних

мотивів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів), ознайомлення їх із специфікою організації цієї сфери професійної діяльності, особливостями підліткового віку, особистісними та психологічними змінами, що відбуваються в їх організмі, формування позитивного професійного інтересу до діяльності в освітньо-дозвілєвій сфері. У процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи (про який мова піде нижче) мотивація студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів та прояв їх творчого потенціалу забезпечується завдяки ознайомленню студентів з особливостями реалізації цього виду діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах, співпрацю з соціальними педагогами, засвоєння різноманітних матеріалів та технологій з організації освітньо-дозвілєвої діяльності, залучення до практичної роботи з підготовки і проведення освітньо-дозвілєвих заходів. Важливе значення при цьому має осмислення теоретичних знань студентів та прояв творчого підходу. Саме тому у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності ми залучали їх до пошукової діяльності, впроваджували інноваційні форми і методи організації навчально-пізнавальної діяльності, здійснювали аналіз життєвого досвіду студентів й отриманні знань з різних навчальних дисциплін тощо.

Усвідомлення майбутніми соціальними педагогами необхідності здобуття цілісної системи науково-теоретичних знань та практичних умінь з організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, прояв творчого потенціалу студентів, формування позитивної мотивації, безумовно, сприяє формуванню у них готовності до реалізації цього виду діяльності.

Друга педагогічна умова «навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів» передбачає оптимальне поєднання теоретичної, практичної підготовки студентів та їх активної участі у позааудиторній та самостійній роботі. Зокрема, з метою оптимізації теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності

нами було розроблено та впроваджено у навчальний процес цикл тем «Соціальний педагог як організатор освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків», «Організація освітньо-дозвіллевих об'єднань», «Соціалізація підлітків у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності», «Технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків», з навчальних дисциплін «Соціальна педагогіка», «Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями», «Соціалізація особистості», «Технології соціально-педагогічної роботи» відповідно; змістовий модуль «Теоретичні основи організації освітньо-дозвіллевої діяльності» у межах навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» та змістовий модуль «Організація масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності соціального педагога в шкільному середовищі» у межах навчальної дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога»; дистанційний курс «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності школярів». При цьому значна увага приділялася вивченню майбутніми фахівцями теорії освітньо-дозвіллевої діяльності, її основних видів, форм, особливостей проведення, технології організації цього виду діяльності, ролі соціального педагога в процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності, особливостей діяльності освітньо-дозвіллевих об'єднань тощо.

У процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів значну роль відіграє практика. Саме тому нами було вдосконалено зміст та програми окремих видів практики з метою формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Розроблені нами завдання з соціально-виховної та соціально-педагогічної практик спрямовані на поглиблення та закріплення знань з теорії і практики організації освітньо-дозвіллевої діяльності з різними категоріями клієнтів, технологій організації цього виду діяльності, вивчення досвіду організації освітньо-дозвіллевої роботи педагогів-вихователів, методистів баз практики, формування практичних вмінь та навичок з розробки та реалізації індивідуальних, групових та масових форм освітньо-

дозвіллевої діяльності підлітків. Слід зазначити, що практична підготовка відіграє значну роль у формуванні позитивної мотивації у студентів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності, і дає можливість проявити творчий потенціал у роботі з молодшими підлітками з метою організації їх дозвілля. Під час практики студенти мають можливість не лише проявити свої професійні знання, але й сформувати практичні вміння та навички у процесі вирішення реальних завдань. Це дає можливість студентам творчо реагувати на виконання поставлених завдань, пов'язаних із організацією освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, збагачувати свої професійні знання та практичні вміння.

Позааудиторна робота майбутніх соціальних педагогів спрямована на формування у них готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності, власного бачення до здійснення цього процесу, пошук творчих підходів, аналіз та використання ідей прогресивного світового та вітчизняного досвіду з метою професійного зростання та вдосконалення освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків.

Волонтерська та самостійна робота є формами організації позааудиторної роботи майбутніх соціальних педагогів. Студенти мають можливість ініціювати проведення і брати активну участь у різноманітних акціях, програмах, квестах, тренінгах, роботі творчих майстерень тощо. Залучення майбутніх соціальних педагогів, як волонтерів до різноманітних традиційних та інноваційних форм освітньо-дозвіллевої діяльності, сприяє формуванню готовності до організації цього виду діяльності.

Самостійна робота студентів сприяє розвитку дослідницько-пошукових навичок роботи в мережі Інтернет, з електронними версіями книг, електронними версіями курсів тощо.

Визначаючи третю умову формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів – використання можливостей освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти з метою моделювання майбутньої професійної освітньо-

дозвіллевої діяльності – ми відштовхувались від положення Л. Виготського про те, що там, де середовище не потребує вирішення «...відповідних задач, не висуває нових вимог, не спонукає та не стимулює за допомогою нових цілей ...», там особистість не розвиває всіх закладених у ній можливостей, не досягає своїх вищих форм розвитку [32, с. 256].

Поняття «освітньо-виховне середовище» в останні десятиліття було об'єктом вивчення Л. Буєва [21], Ю. Мануйлова [115], В. Ясвіна [239] та інших науковців, які трактують освітньо-виховне середовище як систему умов формування особистості, як суб'єкта діяльності відповідно до певних суспільних ідеалів та норм.

Професіоналізація процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах починається зі створення спеціального освітньо-виховного середовища з відповідними якісними характеристиками, компонентами, складовими, яке має стати як об'єктивною умовою так і чинником формування майбутнього фахівця. Освітньо-виховне середовище є системним педагогічним об'єктом, що трансформує сукупність зовнішніх умов розвитку, навчання й виховання індивіда й передбачає цілеспрямовану педагогічну взаємодію усіх учасників освітнього-виховного процесу, їх співрозвиток з метою позитивного впливу на усіх учасників.

Успішна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів передбачає створення спеціального освітньо-виховного середовища. У такому середовищі створюється система умов організації життєдіяльності майбутніх фахівців, які спрямовуються на формування у студентів знань про освітньо-дозвіллеву діяльність, позитивного ставлення до сфери своєї майбутньої діяльності, досвіду організації освітньо-дозвіллевої діяльності та використання різноманітних форм та методів, розвиток творчого потенціалу та розуміння необхідності та особливостей реалізації такого виду діяльності з учнями 5-7 класів.

Головними складовими освітньо-виховного середовища виступають: форми і методи навчання («мозковий штурм», «метод кейсів», метод проектів, метод реферуванням визначених проблем, рольові та ділові ігри, самоаналіз діяльності студентів, розробка практичних пам'яток виходу з певних професійних чи конфліктних ситуацій, брейн-ринги, прес-конференції, виконання творчих завдань, тощо); сучасні інтегративні технології навчання, такі, як: діалог, диспут, дискусія, дебати, лекція-діалог, співлекція, суперечка, есе тощо; сучасні засоби навчання, зокрема аудіовізуальні, що мають чітку професійну спрямованість; науково-дослідна робота студентів різного рівня складності стосовно сфери майбутньої професійної діяльності.

Функціонування освітньо-виховного середовища, як умови ефективної професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності, передбачає необхідність моделювання зазначеного виду професійної діяльності. Це є можливим завдяки збагаченню студентів теоретичними знаннями з соціально-педагогічних, психолого-педагогічних та спеціально-професійних дисциплін, що стосуються сфери майбутньої професійної діяльності; актуалізації набутих теоретичних знань у процесі семінарських, практичних занять, індивідуальної, самостійної, науково-дослідної роботи; «зануренню» в активну професійну діяльність під час волонтерської роботи та проходження різних видів практик; усвідомлення студентами значущості та доцільності розвитку професійно-особистісних якостей, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; участі у виховній роботі вищого навчального закладу. Цікавим, на нашу думку, є досвід створення змістових модулів та фундаментальних навчальних дисциплін, «спроєктованих» на сферу майбутньої професійної діяльності або конструювання викладачами таких способів діяльності студентів, які б імітували майбутню професійну діяльність (діяльність на

базі вищого навчального закладу гуртків, творчих майстерень, театральних труп, волонтерських загонів, студентських служб та ін.).

Використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері передбачає створення зовнішніх відносно особистості студента штучних обставин організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Вони (обставини) виступають причиною і стимулом якісно-позитивних змін особистісного розвитку майбутнього фахівця і покликані забезпечити реалізацію таких завдань: формування особистості соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності; оволодіння системою теоретичних знань, фахових умінь і навичок їх творчо та оперативно реалізовувати у сфері майбутньої професійної діяльності; формування потреби у саморозвитку, самоактуалізації, професійному самовдосконаленні та самоосвіті задля ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Освітньо-виховне середовище вищого навчального закладу спрямоване на забезпечення максимально-ефективного розвитку суб'єктів взаємодії: викладачів і студентів; розвиток різноманітних компетенцій студентів, необхідних для ефективної організації освітньо-дозвіллевої діяльності та прояв, формування й розвиток особистого стилю професійної діяльності майбутнього соціального педагога.

Нашу думку, забезпечення реалізації комплексу визначених педагогічних умов у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів сприяє формуванню їх готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Отже, у процесі дослідження нами було розроблено модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, що передбачає взаємодію таких блоків: *мотиваційно-цільового* (що окреслює мету і завдання формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів),

теоретико-методологічного (що включає концептуальні підходи (системний, компетентнісний, особистісно-діяльнісний, гуманістично-культурологічний, середовищний) та принципи (комунікативної взаємодії, позиційності, креативності, самостійності), *суб'єкт-суб'єктної взаємодії* (студенти спеціальності «Соціальна педагогіка», соціальні педагоги, викладачі вищих навчальних закладів та учні загальноосвітніх навчальних закладів); *процесуально-змістового* (що розкриває зміст, форми і методи та соціально-педагогічні умови (формування позитивної мотивації у майбутнього соціального педагога до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; навчально-методичне забезпечення професійної підготовки студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної освітньо-дозвілєвої діяльності) досліджуваного процесу) та *діагностично-корекційного* (що характеризує критерії, показники, рівні та кінцевий результат (підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів).

2.2. Впровадження змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів

Задля ефективною реалізації запропонованої моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів при дотриманні визначених педагогічних умов було розроблено змістово-технологічне забезпечення процесу професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», яке було впроваджене у процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи у Тернопільському

національному педагогічному університеті імені В. Гнатюка, Хмельницькому національному університеті 2011-2014роках та частково у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені І. Франка.

У процесі здійснення формувального етапу дослідно-експериментальної роботи ми враховували наукову позицію Р. Вайноли стосовно того, що ефективна професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах пропорційно залежить від належного змістового та технологічного забезпечення [24, с. 206]. Саме тому у процесі розробки і реалізації моделі професійної підготовки студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів ми звернули особливу увагу на розробку та вдосконалення змістово-технологічного забезпечення навчальних дисциплін.

Перед початком впровадження змістово-технологічного забезпечення з викладачами кафедри соціальної педагогіки та корекційної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка та кафедр соціальної педагогіки та соціальної роботи Хмельницького національного університету та Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка було проведено роботу щодо його реалізації. Зокрема, здійснено контент аналіз змісту програм навчальних дисциплін і програм практик професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» з метою визначення місця і ролі у цілісному процесі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, їх змістового наповнення; обговорено та визначено доцільність використання традиційних та інноваційних форм і методів організації навчального процесу з метою забезпечення ефективної підготовки майбутніх соціальних педагогів до зазначеного виду діяльності; визначено та обговорено спроби реалізації педагогічних умов професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; обґрунтовано доцільність розробки змістово-

технологічного забезпечення (дистанційного курсу, змістових модулів, окремих тем з метою їх вивчення в рамках навчальних дисциплін, передбачених освітньо-професійною програмою професійної підготовки); передбачено удосконалення завдань практичної підготовки, які сприяють формуванню практичної готовності майбутніх фахівців до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів тощо.

Освітньо-професійною програмою підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» передбачено оволодіння майбутніми соціальними педагогами теоретичною (включає навчальні дисципліни гуманітарного, соціально-економічного, математичного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів) та практичною (включає професійно-орієнтованої, соціально-педагогічної, соціально-виховної та корекційно-реабілітаційної види практик) компонентами.

Як свідчить аналіз навчальних планів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка та Хмельницького національного університету, дозволив нам виокремити дисципліни математичного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів підготовки, вивчення яких сприяє формуванню у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Контент-аналіз програм виділених нами навчальних дисциплін дозволив визначити, наскільки їх зміст відповідає меті та завданням підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. Нами з'ясовано, що у процесі вивчення цих навчальних дисциплін майбутні соціальні педагоги мають змогу оволодіти знаннями про:

– психологічні особливості підліткового віку, особливості взаємовідносин у педагогічному колективі (*«Вікова та педагогічна психологія»*);

– основні закономірності росту і розвитку підлітків (*«Вікова фізіологія та валеологія»*);

– зміст, завдання, функції, принципи, провідні сфери соціально-педагогічної діяльності, етичні та психологічні вимоги до соціального педагога (*«Вступ до спеціальності»*);

– норми і правила поведінки соціальних педагогів, ціннісні орієнтації та цінності, професійно-необхідні якості соціального педагога (*«Етика соціально-педагогічної діяльності»*);

– основні пізнавальні процеси (пам'ять, увага, уява, мислення тощо) та їх розвиток (*«Загальна психологія»*);

– основні елементи управління та його види, менеджмент прийняття та реалізації управлінських рішень, тактику ділових взаємин, типологію організаційної культури та її вплив на управлінську діяльність соціального педагога, особливості організації соціально-педагогічної роботи (*«Менеджмент соціально-педагогічної роботи»*);

– теорію і методику соціально-виховної роботи з різними категоріями дітей та підлітків; особливості розвитку, навчання, виховання і перевиховання особистості підлітка в різних соціальних інститутах (*«Методи соціально-виховної роботи»*);

– історію, структуру дитячих та молодіжних організацій, форми і методи роботи соціального педагога з підлітками, які є членами дитячих та молодіжних організацій (*«Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями»*);

– зміст та методику сценарно-режисерської роботи, стилі та форми масових заходів, специфіку написання та реалізацію сценарного дійства, виховання творчого колективу (*«Основи сценарної роботи соціального педагога»*);

– теорію і методику виховання, особливості міжособистісних взаємовідносин (*«Педагогіка»*);

– соціалізацію, самореалізацію, самоствердження та самостійність особистості підлітка у засвоєнні навчального матеріалу і прийнятті професійних рішень (*«Соціалізація особистості»*);

– основні теоретичні положення соціально-педагогічної діяльності, гуманістичну основу соціально-педагогічної діяльності (*«Соціальна педагогіка»*);

– історію, теорію та методики дозвіллезнавства, особливості організації дозвіллевої діяльності; форми, методи організації дозвілля підлітків та молоді, роль і функції соціального педагога у сфері дозвіллевої діяльності (*«Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля»*);

– структуру, принципи роботи спеціалізованих служб, функції соціального педагога в системі соціальних служб, види соціальних послуг, категорії клієнтів (*«Спеціалізовані служби в соціальній сфері»*);

– технології соціально-педагогічної діяльності, особливості роботи з педагогічним та учнівським колективами, технології оптимального вирішення різних соціально-педагогічних проблем (*«Технології соціально-педагогічної діяльності»*);

– особливості соціально-педагогічної діяльності в зарубіжних країнах, інноваційні технології вирішення проблем клієнтів, громади, суспільства (*«Технології соціально-педагогічної роботи в зарубіжних країнах»*).

Як свідчить здійснений нами контент-аналіз навчальних програм предметів усіх циклів, їх зміст сприяє підготовці майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

З метою забезпечення формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, що певною мірою залежить від усвідомлення студентами суті «освітньо-дозвіллевої діяльності» та особливостей її організації, нами було розроблено:

– у межах нормативної дисципліни «Соціальна педагогіка» для студентів другого курсу – тему «Соціальний педагог як організатор освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків», яка передбачала засвоєння студентами знань про особливості формування професійної майстерності соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності, тобто засвоєння відповідних теоретичних знань та оволодіння практичним досвідом; розвиток професійних якостей майбутнього фахівця (організаторських, творчих, цивільних та моральних); функції та ролі соціального педагога як організатора конкретного виду освітньо-дозвіллевої діяльності;

– у межах навчальної дисципліни «Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» для студентів другого курсу – «Організація освітньо-дозвіллевих об'єднань», у процесі вивчення якої студенти ознайомилися із поняттям «освітньо-дозвіллеве об'єднання», шляхами створення освітньо-дозвіллевих об'єднань, видами, структурою, метою, завданнями та принципами, організацією діяльності освітньо-дозвіллевих об'єднань, їх управлінням, фінансуванням тощо;

– у межах навчальної дисципліни «Соціалізація особистості» для студентів третього курсу – тему «Соціалізація підлітків у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності», яка спрямована на вивчення особливостей підліткового віку та механізмів соціалізації підлітка з урахуванням можливостей використання різноманітних форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності;

– у межах вивчення навчальної дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи» для студентів третього курсу – тему «Технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків», яка передбачала оволодіння технологіями організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків, що розкривається через вивчення та апробацію інноваційних форм, методів та засобів організації зазначеного виду діяльності за умови створення належних соціально-педагогічних умов;

– у межах навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» для студентів другого курсу – змістовий модуль «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» (додаток С), зміст якого спрямований на вивчення та аналіз поняття «освітньо-дозвілєва діяльність», визначення ролі освітньо-дозвілєвої діяльності в житті людини, конкретизацію мети та завдань, виокремлення специфічних ознак, визначення основних принципів, функцій освітньо-дозвілєвої діяльності, аналіз рідних підходів до класифікації видів, форм, специфіки організації та роль особистості як суб'єкта та об'єкта реалізації освітньо-дозвілєвої діяльності;

– у межах навчальної дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога» для студентів другого курсу – змістовий модуль «Організація масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності соціального педагога в шкільному середовищі»(додаток Т) , який передбачає засвоєння майбутніми соціальними педагогами знань про сучасні форми та методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів та вироблення практичних вмінь щодо особливостей їх застосування у роботі з учнівською молоддю, виокремлення та аналіз найбільш поширених масових форм організації освітньо-дозвілєвої діяльності; підготовку і проведення масових заходів освітньо-дозвілєвого характеру в шкільному середовищі;

– дистанційний курс «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності школярів»(додаток У), для слухачів курсів підвищення кваліфікації і перекваліфікації та як спецкурс для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», метою якого є засвоєння системи знань про суть, структуру, зміст, мету, завдання, принципи, види, функції освітньо-дозвілєвої діяльності, технологічні аспекти організації освітньо-дозвілєвої діяльності; особливості роботи соціального педагога з учнями 5-7 класів з метою апробації ефективних форм, методів, засобів організації їх освітньо-дозвілєвої діяльності;

- методичні рекомендації для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», соціальних педагогів та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів»;
- тематичні есе з нормативної дисципліни «Методи соціально-виховної роботи»;
- удосконалено програму і завдання соціально-виховної та соціально-педагогічної практик (1-4 курси) задля більш ефективного процесу підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Формування мотиваційного компонента готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів відбувалося під час теоретичної та практичної підготовки, а також у процесі залучення майбутніх соціальних педагогів до позааудиторної роботи, волонтерської роботи у загальноосвітніх навчальних закладах та соціальних службах. Формування інтересу, позитивної мотивації до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів забезпечувалося шляхом ознайомлення студентів з особливостями підліткового віку; аналізу змісту, форм і методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності; залучення до організації освітньо-дозвіллевої діяльності під час проходження практик; участі у заходах освітньо-дозвіллевого характеру, організованих для дітей і підлітків соціальними службами, установами й організаціями тощо.

Формування теоретичного компонента готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів відбувалося під час вивчення ними навчальних дисциплін, передбачених освітньо-професійною програмою, а також у процесі опанування розроблених нами тем, змістових модулів та дистанційного спецкурсу. Зокрема, освітньо-професійною програмою підготовки майбутніх соціальних педагогів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» у межах вивчення навчальної дисципліни «Соціальна педагогіка» студенти другого курсу опановували розроблену нами тему «Соціальний педагог як організатор освітньо-дозвіллевої діяльності

підлітків». Семінарське заняття з цієї теми було проведено у формі «круглого столу».

Студенти, об'єднані у мікро-групи, отримали завдання підготувати повідомлення про роль і місце освітньо-дозвілльєвої діяльності у житті сучасних школярів, про особливості професійної діяльності соціальних педагогів загальноосвітніх навчальних закладів у сфері освітньо-дозвілльєвої діяльності; про місце освітньо-дозвілльєвої діяльності у загальній системі соціально-педагогічної діяльності; про оптимізацію освітньо-дозвілльєвої діяльності школярів різних вікових категорій.

На занятті студенти актуалізували знання про функції соціального педагога загальноосвітнього навчального закладу, основні напрями, форми і методи його діяльності, особливості його роботи з організації освітньо-дозвілльєвої діяльності, форми партнерської співпраці з різними закладами, установами та організаціями, які також виступають суб'єктами організації освітньо-дозвілльєвої діяльності школярів. Виступи та колективне обговорення запропонованої теми за круглим столом дозволили студентам продемонструвати рівень оволодіння теоретичним матеріалом із теми заняття, аргументувати власну точку зору, аналізувати та виокремити найбільш важливі моменти; сприяли активності, створенню атмосфери довіри, конструктивній дискусії тощо.

Під час семінарського заняття майбутні соціальні педагоги ознайомилися з особливостями роботи соціального педагога з організації освітньо-дозвілльєвої діяльності; розглянули види освітньо-дозвілльєвої діяльності, функції соціального педагога як організатора освітньо-дозвілльєвої діяльності школярів.

Лекційне заняття з теми «Організація освітньо-дозвілльєвих об'єднань» з курсу «Методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями» для студентів другого курсу було проведено у формі лекції-візуалізації. Під час її проведення майбутнім соціальним педагогам було продемонстровано декілька коротких відеофрагментів про освітньо-дозвілльєві об'єднання, які діють на

базі загальноосвітніх навчальних закладів під керівництвом досвідчених соціальних педагогів. Після демонстрації відеосюжетів ми включали студентів в обговорення та аналіз доцільності й ефективності роботи таких об'єднань. Майбутні соціальні педагоги отримали знання про види освітньо-дозвіллевих об'єднань, їх структуру, мету, завдання, принципи функціонування; визначили соціально-педагогічні засади розвитку дітей та підлітків в умовах освітньо-дозвіллевих об'єднань; отримали знання щодо планування роботи таких об'єднань з дітьми та підлітками з метою оптимізації їх діяльності.

Механізми соціалізації підлітка у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності розкривались під час вивчення теми «Соціалізація підлітків у процесі освітньо-дозвіллевої діяльності» (навчальна дисципліна «Соціалізація особистості», третій курс). У процесі опанування цієї теми студенти мають можливість з'ясувати особливості процесу соціалізації підлітків, вплив провідних чинників на цей процес та розкрити роль і місце освітньо-дозвіллевої діяльності у соціалізації підлітків. При цьому значну увагу було приділено аналізу шляхів оптимізації процесу соціалізації сучасних школярів та визначенню ефективних форм і методів реалізації цього процесу з урахуванням психологічних та фізичних особливостей. При цьому студенти дійшли висновку, що належна організація освітньо-дозвіллевої діяльності не тільки сприяє успішній соціалізації дітей та підлітків, але й попереджає виникнення різного роду поведінкових девіацій.

Формуванню готовності студентів-майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності сприяє вивчення теми «Технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів», що входить в структуру навчальної дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи» (третій курс). Метою цього заняття було не тільки актуалізувати й діагностувати володіння студентами теоретичними знаннями, але й сформувати вміння їх практичного застосування. Зокрема, під час практичного заняття студентам запропоновано розробити технологію організації освітньо-дозвіллевого заходу, приуроченого Дню сім'ї та Дню захисту дітей.

Студенти мали змогу поглибити й систематизувати теоретичні знання з основ організації освітньо-дозвіллевої діяльності під час вивчення змістового модуля «Теоретичні основи організації освітньо-дозвіллевої діяльності» у межах навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» (додаток С). Цей змістовий модуль включає три лекційних і три семінарських заняття. Перше лекційне заняття «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності учнів, як соціально-педагогічна проблема», проведене у формі лекції-бесіди і присвячене аналізу базових понять з теми, а саме: суті освітньо-дозвіллевої діяльності, її основних видів, специфіки її організації, її ролі і місця в житті людини, нормативно-правовому регулюванню освітньо-дозвіллевої діяльності. Обрана нами форма проведення лекційного заняття (лекція-бесіда) передбачає безпосередній контакт викладача з аудиторією, опори у процесі лекцій на знання особливостей слухачів при викладанні лекційного матеріалу. Під час лекції викладачі мають змогу спілкуватися із студентами через адресовані їм елементарні та проблемні запитання. Досвід свідчить, що така форма проведення лекційного заняття дає змогу активізувати увагу студентів, стимулювати їх до постійного аналізу навчального матеріалу протягом усього заняття, навчати їх обґрунтувати свою позицію та вміти її захищати. Лекторам залишалось турбуватися лише про те, щоб запитання в ході лекції-бесіди з аудиторією були повністю розкриті.

Лекцію «Генезис організації освітньо-дозвіллевої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід» проведено у формі інтерактивної лекції. Така форма лекції дала можливість висвітлити значний масив матеріалу, що не завжди є можливим під час проведення традиційної лекції. Застосування на лекції техніки зворотного зв'язку дало змогу частину матеріалу винести на самостійне опрацювання. Більш важливі і складні для розуміння студентів аспекти обраної для аналізу теми, що стосуються особливостей організації освітньо-дозвіллевої діяльності в різні історичні епохи, аналізувалися на занятті. При цьому студентам було надано усі необхідні навчально-методичні

матеріали та список літературних джерел, що значно полегшило їхню роботу при самостійному опрацюванні матеріалу.

Лекцію «Соціально-педагогічний аспект освітньо-дозвілєвої діяльності» було проведено у формі лекції із попередньо запланованими помилками. Цю форму було обрано з метою активізації вже наявного у студентів багажу знань з таких навчальних дисциплін як «Педагогіка», «Соціальна педагогіка», «Теорії та історії соціального виховання» та «Методики соціально-виховної роботи». На лекційному занятті майбутні соціальні педагоги мали можливість систематизувати знання про організацію освітньо-дозвілєвої діяльності, її основні види, різноманітні форми і методи роботи соціального педагога у цій сфері.

Студенти на початку лекційного заняття були повідомлені про ймовірність помилок, які містяться в лекційному матеріалі, і які їм необхідно виявити. Лекція із попередньо запланованими помилками розрахована на стимулювання студентів до постійного контролю за інформацією, що викладається. Наприкінці лекції було проведено діагностику знань студентів та проаналізовано зроблені помилки.

У структурі змістового модуля «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» (з навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля») ми передбачили три семінарських заняття, проведення яких дало можливість активізувати, систематизувати, поглибити і доповнити знання студентів про організацію освітньо-дозвілєвої діяльності та акцентувати увагу майбутніх соціальних педагогів на особливостях її організації з учнями 5-7 класів. Зокрема, на першому семінарському занятті «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності дітей та підлітків в сучасних умовах» студенти мали можливість ознайомитися із особливостями соціально-педагогічної роботи у освітньо-дозвілєвій сфері, поняттям «освітньо-дозвілєва діяльність», її розгалуженою системою, специфікою організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів.

Друге семінарське заняття «Зарубіжний досвід організації освітньо-дозвіллевої діяльності» проводилося у формі прес-конференції. Майбутні соціальні педагоги стали на певний час учасниками прес-конференції, під час якої вони мали можливість виступити з повідомленнями і доповідями про особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів у різних країнах світу. Наприкінці заняття студенти обговорювали та порівнювали зміст і форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів за рубежом та обрали найбільш прогресивні ідеї, які доцільно впровадити у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності зі школярами загальноосвітніх навчальних закладів, в тому числі й з учнями 5-7 класів.

Третє семінарське заняття «Форми і методи організації освітньо-дозвіллевої діяльності» носило інформативно-аналітичний характер. Викладач, використовуючи мультимедійну презентацію, ознайомив студентів з окремими форматами і методами організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Завданням студентів було проаналізувати запропонований викладачем матеріал та обґрунтувати доцільність використання того чи іншого методу чи форми при роботі соціального педагога з різними віковими групами з метою ефективної організації їхньої освітньо-дозвіллевої діяльності.

Окрім цього, у другій половині заняття студентам було запропоновано розпланувати вільний час певної категорії осіб на тиждень. Для цього студентів було поділено на мікрогрупи по 4-5 осіб у кожній. Під час планування освітньо-дозвіллевих форм роботи на тиждень студенти навчалися визначати і враховувати психологічні особливості певної вікової групи, яка їм була запропонована і, враховуючи їх, обирати найбільш оптимальні форми і методи; визначати суб'єктів та об'єктів, які потенційно можуть бути задіяні до організації освітньо-виховних заходів; визначати час, місце та поетапність проведення освітньо-дозвіллевих заходів. У процесі роботи в мікро-групах майбутні соціальні педагоги не тільки вчилися працювати в команді, але й обмінюватися думками, прислухатись один до одного, приходити до спільного

консенсусу, аналізувати, порівнювати та узагальнювати матеріал, формулювати власні думки та ідей, приймати оптимальні рішення.

Під час опанування змістового модулю «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» з курсу «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» значну увагу було приділено самостійній роботі студентів. Зокрема, майбутні соціальні педагоги виконували запропоновані їм завдання самостійної роботи, а саме: розробити зміст та макет експрес-анкети для вивчення освітньо-дозвілєвих потреб підлітків; розробити проект інтернет-клубу за інтересами або інтернет-кафе для підлітків; розробити алгоритм проведення освітньо-дозвілєвого заходу у загальноосвітньому навчальному закладі тощо. Студенти мали можливість презентувати виконані ними завдання на спеціально відведеному занятті, на яке були запрошені викладачі кафедри та студенти інших груп.

Для позааудиторної роботи студентам було запропоновано підготувати проект на одну із таких тем: «Людина-суспільство-держава», «10 кроків упевненості в собі», «Я – лідер», «Моя батьківщина – Україна», «Моє дозвілля в сімейному колі», «Сторінками історії рідного краю», «Пам'ятіне згасла свічка ...».

Змістовий модуль «Організація масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі» з навчальної дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога» (додаток Т), включає три лекційних та два практичних заняття. Перше лекційне заняття «Масові форми освітньо-дозвілєвої діяльності» було присвячено аналізу суті основних форм, структури, видів масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності, особливостей їх підготовки та проведення та методики організації масових освітньо-виховних заходів тощо. Лекція в основному носила інформативний характер. Це дало можливість актуалізувати знання студентів з обговорюваної проблеми теми та обґрунтувати їх актуальність і значущість у майбутній професійній діяльності.

Лекція «Історичний огляд проблеми становлення і розвитку масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності» була проведена у формі лекції-прес-конференції, у якій брали активну участь як викладач-лектор, так і студенти. Викладач, попередньо повідомивши план лекції, надає студентам можливість належним чином підготуватися до заняття. Вони (студенти) сформулювали запитання, на які хотіли б отримати відповіді, а також повідомлення, якими б бажали поділитися з іншими слухачами. Таким чином, лекція була насиченою новим, цікавим матеріалом. Студенти мали можливість не тільки ознайомитися з інформацією про особливості становлення і розвитку масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності в різні історичні епохи (від первісного суспільства до нашого часу), запропонованої викладачем, але й поділитися із студентами інформацією, якою оволоділи самостійно.

Мета третьої діалогової лекції «Сучасні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності» полягала в ознайомленні студентів із сучасними масовими формами організації освітньо-дозвіллевої діяльності; традиційними, такими, як: театралізація, культпохід, прогулянка, гра, екскурсія та інноваційними – скаутинг, гайдинг тощо; їх структурою, особливостями підготовки та проведення. Під час лекційного заняття студентимали змогу не тільки отримати нову інформацію, але бути залученими до обговорення доцільності та важливості використання тої чи іншої масової форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності при роботі з різними віковими категоріями школярів, в тому числі й з учнями 5-7 класів.

У структурі змістового модуля «Організація масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності соціального педагога зі школярами» передбачено проведення двох практичних заняття. Мета першого практичного заняття – «Сценарій як основа організації драматургії масової освітньо-дозвіллевої діяльності» – полягає у закріпленні теоретичних знань, формулюванні практичних вмінь розробки й реалізації сценаріїв відповідно до запропонованої тематики.

Студентам на практичному занятті було запропоновано розробити сценарій на одну із тем: «День Перемоги», «Кроки до прекрасного», «Люблю тебе, моя країно», «Чи правда те, що кажуть люди?», «Прислухайся до мене, я – підліток», «Злочин і кара», «Сім'я – ключ до щастя», «У чому полягає суть життя людини» та ін. (запропонувати ідею, скласти план, наповнити його змістом, підібрати відповідні форми і методи освітньо-дозвіллевої роботи). Варто зазначити, що така форма роботи допомагає налагодити професійну взаємодію в колективі, навчає толерантності та підтримки один одного. Розроблені сценарії студенти мали можливість поступово втілити у життя спільно загальноосвітніх навчальних закладів м. Тернополя та м. Хмельницького під час практики.

Друге практичне заняття «Інноваційні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів» присвячене аналізу інноваційних форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності, які доцільно використовувати соціальним педагогам зі школярами та їх батьками, таких, як фаундрайзинг, гайдинг, Інтернет-екскурсії, Сократівські бесіди, етичний театр, «жива газета», «філософський стіл», діалог «Два погляди на один факт», вечори запитань і відповідей, читацькі конференції, тематичні вечори, клуби за інтересами тощо.

На основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду організації освітньо-дозвіллевої діяльності та проведених занять студенти мають змогу сформувати портфоліо оригінальних масових інноваційних форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності як зі школярами, так і з іншими категоріями населення.

У процесі вивчення змістового модуля «Організація масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності соціального педагога зі школярами» значна увага приділяється організації самостійної роботи студентів. Зокрема, студенти самостійно здійснюють підготовку до практичних занять. Спільно із працівниками Методичного центру по роботі з сім'єю та молоддю за місцем проживання міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді

студенти організували діяльність клубів за інтересами. Студенти підготували та провели низку освітньо-дозвіллевих заходів з дітьми та підлітками із малозабезпечених сімей: просвітницьку бесіду про права дитини, запобігання жорсткому поводженню з дітьми та підлітками, профілактику насилля в сім'ї шляхом проведення тренінгів, лекцій, бесід в клубах за місцем проживання; організація і проведення конкурсів та виставок малюнків, творчих робіт соціального спрямування дітей та підлітків; проведення соціально-рекламних кампаній у загальноосвітніх навчальних закладах з метою пропаганди здорового способу життя та профілактики тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії тощо.

У контексті здійснюваного дослідження нами було розроблено електронну версію дистанційного курсу з використанням платформи Moodle «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності школярів» (додаток У) для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» та слухачів курсів підвищення кваліфікації та перекваліфікації. Основними завданнями дистанційного курсу є: ознайомити слухачів курсу із поняттями «дозвіллева діяльність», «культурно-дозвіллева діяльність», «освітньо-дозвіллева діяльність»; сформулювати систему знань про суть, структуру, види, технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності; розкрити суть поняття «освітньо-дозвіллевий захід» та особливості його підготовки та проведення; здійснити аналіз основних форм і методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів.

З електронною версією дистанційного курсу мали можливість ознайомитися студенти спеціальності «Соціальна педагогіка» Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Хмельницького національного університету та Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, а також соціальні педагоги загальноосвітніх навчальних закладів м. Тернополя та м. Хмельницького.

У процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків значна увага приділяється виконанню

різноманітних видів позааудиторної роботи, основними формами якої є індивідуальна, самостійна та волонтерська робота студентів. Так, наприклад, під час вивчення курсу «Соціалізація особистості» студенти працювали над реферативними індивідуальними навчально-дослідними завданнями на одну із запропонованих тем: «Проблема соціалізації особистості у сучасній школі в умовах освітньо-дозвілєвої діяльності», «Освітньо-дозвілєва діяльність учнів як простір їх соціалізації», «Вплив освітньо-дозвілєвої діяльності на процес соціалізації школярів», «Освітньо-дозвілєва діяльність як засіб гармонізації взаємовідносин у шкільному колективі», «Особливості роботи соціального педагога-аніматора з підлітками», «Співпраця соціального педагога з класними керівниками у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів», «Співпраця соціального педагога з педагогами-предметниками у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів», «Співпраця соціального педагога з батьками у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності школярів», «Освітньо-дозвілєва діяльність як провідний фактор соціалізації особистості».

Під час вивчення курсу «Теорія та історія виховання» студенти були залучені до підготовки есе на тему: «Вплив освітньо-дозвілєвої діяльності на формування ціннісних орієнтацій школярів»; у процесі опанування навчальної дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи» студентам було запропоновано підготувати повідомлення на тему: «Інноваційні форми і методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності соціального педагога в шкільному середовищі»; із навчальної дисципліни «Технології роботи соціального педагога в зарубіжних країнах» – здійснити дослідження і за його результатами підготувати повідомлення на тему «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності школярів в одній з обраних країн (Велика Британія, Канада, Китай, Німеччина, Польща, США, Франція, Японія та ін.)».

Вважаємо за доцільне підкреслити важливість виконання студентами індивідуальних пошуково-дослідних та курсових робіт, виступів на студентських науково-практичних конференціях перед студентами молодших

курсів. Зокрема, до орієнтовної тематики курсових робіт із соціально-педагогічних дисциплін нами було запропоновано внести перелік тем, пов'язаних із проблемою організації освітньо-дозвіллевої діяльності, а саме: «Теоретичні основи організації освітньо-дозвіллевої діяльності у молодіжному середовищі», «Соціально-педагогічні технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків», «Діяльність соціального педагога освітньо-дозвіллевої сфери», «Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів», «Формування ціннісних орієнтацій школярів в процесі освітньо-дозвіллевої діяльності», «Освітньо-дозвіллева діяльність підлітків як соціально-педагогічна проблема», «Освітньо-дозвіллева діяльність у шкільному середовищі», «Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків» та інші.

Важливу роль у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності відіграє їх залучення до роботи творчої майстерні студентського клубу «Студентське дозвілля», створеної за ініціативи автора дослідження та за підтримки викладачів і студентів Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Творча майстерня студентського клубу функціонує у тісній співпраці з працівниками Тернопільського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, спільно з якими бере активну участь у підготовці і проведенні освітньо-виховних заходів для дітей і молоді. Основними напрямками діяльності майстерні студентського клубу «Студентське дозвілля» є:

– *діагностично-пошуковий*, що передбачає пошук талановитих студентів, залучення їх до освітньо-дозвіллевих діяльності; діагностику доцільності і результативності проведення освітньо-дозвіллевих заходів; вдосконалення змісту освітньо-дозвіллевих заходів; пошук інноваційних форм та методів організації дозвілля студентів та учнів загальноосвітніх навчальних закладів, вивчення художньо-творчих інтересів і запитів студентів та учнів;

– *проектувальний*, спрямований на підготовку і проведення культурно-дозвіллевих та освітньо-дозвіллевих заходів, написання сценаріїв,

режисура; організацію клубів, гуртків, секцій, театральних студій; модернізацію освітньо-дозвіллевої діяльності через застосування комп'ютерних технологій та різноманітних високоякісних аудіо-візуальних засобів; популяризацію вітчизняного та зарубіжного досвіду освітньо-дозвіллевої діяльності;

– *виконавський*, що передбачає створення морально-психологічного мікроклімату та відповідних умов для повноцінного розвитку творчих та театральних здібностей молодшої людини (художньо-естетичних, акторських); формування особистої відповідальності за свої дії при виконанні доручень, підготовці та постановці заходів; проведення освітньо-дозвілевих заходів (концертів, екскурсій, виставок тощо);

– *аналітико-оцінний*, який передбачає аналіз сценаріїв та ілюстративних матеріалів, перегляд показових освітньо-дозвілевих заходів музично-естетичного, розважально-ігрового, пізнавального, пошуково-творчого, спортивно-оздоровчого спрямування з метою їх оцінки.

За ініціативою студентів, які є членами творчої майстерні, в університетах були проведені такі студентські свята, як: День першокурсника, День інституту педагогіки та психології, Український та Міжнародний день студента, День знань, День сучасної поезії, День закоханих, День захисника Вітчизни, День Конституції. Традиційними заходами студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» стали свята українського народу: Андріївські вечорниці, День святого Миколая, Різдвяні колядки, Великодень. Студенти, члени творчої майстерні, спільно із Тернопільським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді підготували і провели низку щорічних освітньо-дозвілевих заходів соціального спрямування для учнів загальноосвітніх навчальних закладів: семінарів, тренінгів, бесід з метою запобігання насилля у шкільному середовищі та сім'ї, формування здорового способу життя; конкурсів та виставок малюнків, творчих робіт, мандрівок, екскурсій, походів, вечорів-зустрічей, літературно-музичних вечорів, денних спортивно-оздоровчих таборів, перегляд кінофільмів, вистав тощо.

Цікавим є той факт, що за сприяння Тернопільського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, на базі методичного центру по роботі з сім'єю та молоддю за місцем проживання м. Тернополя, студентами-членами творчої майстерні створено клуб за інтересами для учнів 5-7 класів. Метою діяльності клубу є задоволення й змістове проведення вільного часу в колективних та індивідуальних формах роботи, а також підвищення інтелектуального рівня учнів. Робота школярів у клубах організована по секціях: *дискусійна секція*, мета якої полягає в ознайомленні школярів з основами демократичної культури суспільства, умінні дискутувати, відстоювати власні позиції; *ігрова секція* – проводити цікаві та різноманітні ігри, конкурсні програми; *театральна секція* – здійснювати підбір і пошук талановитих школярів, сценізувати п'єси, вистави; *науково-просвітницька секція* – активно залучати підлітків до відвідування музеїв, парків культури та відпочинку, відомих місць, пам'яток культури та архітектури, виставок, інтернет-мандрівок, формування естетичних смаків, поглядів, ідеалів, розвиток емоційної сфери, уяви, фантазії та творчості; *секція рукоділля* – моделювати одяг, займатися рукоділлям (вишивкою, в'язанням, плетенням тощо); *спортивна секція* – популяризувати здоровий спосіб життя, залучати до різних видів спорту.

Варто зазначити, що підготовка студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» до організації освітньо-дозвілєвої діяльності зі школярами здійснювалася також і у процесі їх залучення до волонтерської роботи. Вони не тільки планували і проводили різноманітні заходи освітньо-дозвілєвого характеру з метою організації вільного часу школярів, але й популяризували діяльність різноманітних секцій, клубів, дитячих і студентських громадських об'єднань. У результаті такої роботи студентський клуб за інтересами став центром проведення вільного часу підлітків у позаурочний час, місцем, де враховуються їх інтереси і бажання, що дозволяє їм проявити творчу активність, прагнення до пошуку нового.

Однією із форм позааудиторної роботи з підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності є самостійна робота, яка передбачає різноманітні види індивідуальної та колективної навчально-пізнавальної діяльності, що здійснюється студентами на навчальних заняттях або в позаурочний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі. У процесі формувального експерименту основними видами самостійної роботи студентів були: підготовка до лекційних, семінарських та практичних занять, написання есе, творчих, курсових робіт, виконання різноманітних завдань і вправ, робота в студентських наукових товариствах, інформаційних, ресурсних центрах, участь у роботі семінарів, конференцій, круглих столів, робота з бібліотечними та Інтернет джерелами.

Цікавим є факт започаткування автором дослідження спільно з викладачами кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка Лещук Г. В. та кафедри соціальної педагогіки Хмельницького національного університету Хмуринаською Т. О. волонтерського загону дозвіллевого спрямування «Хто, як не ми!». Особливість його діяльності полягає в організації змістовної освітньо-дозвіллевої діяльності дітей та підлітків на базі навчально-виховних та соціально-педагогічних закладів міст Тернополя і Хмельницького. Основними напрямками роботи цих волонтерських загонів є: пропаганда здорового способу життя (профілактика наркоманії, тютюнопаління, алкоголізму), змістовна організація дозвілля дітей та підлітків (екскурсій, велопробігів, організація спортивних занять і змагань, флеш-мобів, акцій просвітницько-дозвіллевого характеру, туристичних походів, організація дозвіллевої роботи з дітьми і сім'ями тимчасових внутрішніх переселенців, тощо).

Волонтерами загонів було організовано і проведено низку акцій («Милосердя», «Всі ми різні, всі ми рівні», «Толерантність у нашому житті», «Дозвілля очима молоді», «Спорт у моєму житті», «Будуй своє майбутнє

сьогодні», «Всесвітній день боротьби зі СНІДом»), тренінгових занять («Культура самовизначення», «Сходінками до здорового способу життя», «Вчимося спілкуванню», «Вчимося відпочивати», «Пізнай світ навколо тебе», «Оглянься навколо, чи ніхто не плаче поруч», «Подай руку допомоги», «Подаруй усмішку»), індивідуальних консультацій для підлітків, тематичних тижнів (заходів) («Мистецтво у нашому житті», «Поезія і Я», «Що означає бути героєм?», «Будь патріотом своєї країни», «Герої, які живуть поруч з нами», «День Європи», День права), краєзнавчих проєктів («Історія родини», «Герої, які живуть поруч»), дискусій («Що означає бути героєм?», «Яким буде майбутнє нашої країни?», «Що означає мати почуття власної гідності?»), свят (Андріївські вечорниці, свято Матері, свято захисника Вітчизни, свято Миколая, Великдень), вікторин («Розумники і розумниці», «Що? Де? Коли?», «Чи знаємо історію нашого краю»), флеш-мобів («Прапор єдності», «Вогник турботи») дискотек тощо.

Навчальними планами професійної підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка та Хмельницького національного університету передбачено проходження таких видів практики: соціально-виховної, соціально-педагогічної, професійно-орієнтованої та корекційно-реабілітаційної або діагностично-проєктувальної (за вибором).

У процесі формувального етапу дослідно-експериментальної роботи нами запропоновано вдосконалити зміст програми соціально-виховної та соціально-педагогічної практик. Метою соціально-виховної практики є створення реальних умов для формування у студентів професійних соціально-педагогічних умінь з організації виховної роботи та дозвілля з різними категоріями населення в умовах відпочинку, формування професійної мотивації та професійно-зумовлених якостей особистості майбутнього соціального педагога.

У контексті здійснюваного дослідження нами було запропоновано доповнити програму соціально-виховної практики завданнями, які сприяють формуванню готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Так, завдання № 1 – «Охарактеризувати діяльність установи, організації, що виступає базою практики» – передбачає аналіз структури, специфіки, напрямів, проблематики діяльності установи, організації; виявлення і опис ефективних технологій соціально-педагогічної роботи. Перед студентами було поставлено завдання з'ясувати, чи займаються працівники установи (базис практики) організацією дозвілля? Якщо так, то з якою категорією населення вони проводять цю роботу; у чому полягає особливість організації дозвіллевої діяльності працівниками цієї установи. Студентам належало також з'ясувати роль і місце дозвіллевої діяльності в загальній системі діяльності установ, особливості категорії клієнтів, особливості використовуваних технологій, інноваційність підходів до вирішення завдань організації діяльності освітньо-дозвіллевого характеру.

Завдання № 2. «Вивчення досвіду роботи соціального педагога», мета якого полягає в тому, щоб навчити студентів здійснювати аналіз професійної діяльності соціальних педагогів шляхом вивчення планів їхньої роботи, звітів, щоденників, методичних напрацювань, бесід, відвідування заходів і т.д. та навчитися описувати технології і результати їх діяльності було доповнено завданням: з'ясувати особливості роботи соціального педагога з підлітками та організацію їх освітньо-дозвіллевої діяльності.

Студенти-практиканти відповідно до індивідуального плану роботи зобов'язані відвідувати та аналізувати усі освітні та виховні заходи, організовані соціальними педагогами-вихователями.

Завдання № 3. «Вивчення технології організації відпочинку та дозвілля», під час виконання якого студенти-практиканти вивчають, аналізують та фіксують особливості організації дозвілля та відпочинку; вчать розробляти плани та сценарії культурно-дозвіллевих та освітньо-дозвіллевих заходів; організовують, проводять і аналізують власні заходи з організації відпочинку

та дозвілля та виконують навчальний проект на одну із запропонованих тем: «Особливості роботи аніматора у підлітковому колективі», «Врахування вікових особливостей учнів у процесі організації відпочинку», «Технологія проведення ігор у підлітковому колективі», «Технологія проведення мандрівок і подорожей з освітньою метою», «Технологія проведення конкурсів, вікторин», «Технологія проведення фольклорного свята», «Технологія проведення фізкультурно-оздоровчої роботи», «Технологія проведення спортивно-масових свят», «Технологія проведення аукціонів знань», «Технологія проведення Дня гумору», «Технологія проведення вечорів жанру», «Використання педагогічних ситуацій у процесі діяльності організатора відпочинку», «Основні шляхи вдосконалення педагогічної майстерності організатора відпочинку», «Основні шляхи розвитку творчості організатора відпочинку».

Під час проходження соціально-виховної практики студенти-практиканти використовували різноманітні форми і методи організації дозвілля і відпочинку. Серед них найбільш поширеними є: *форми* (туристичні походи, театралізовані дійства, краєзнавчі експедиції, екологічні та оздоровчі рейди, концерти, зустрічі, змагання, тренінги тощо), *методи* (ділові, сюжетно-рольові, імітаційні ігри, навчальні дискусії, бесіди, розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, робота з випадком, консультативні зустрічі, метод рефлексивного аналізу, метод проектів, моделювання, аналіз планів, схем тощо).

Соціально-педагогічну практику студенти спеціальності «Соціальна педагогіка» проходять в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах протягом 4 тижнів. Метою практики є систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студентів з дисциплін соціально-педагогічного циклу, формування та розвиток умінь і навичок професійної діяльності.

Під час соціально-педагогічної практики студенти-практиканти виконують функції помічника соціального педагога. Під керівництвом

соціального педагога-наставника вони працюють з клієнтами і виконують професійні функції. За своїм змістом соціально-педагогічна практика є активною, оскільки студенти-практиканти не просто спостерігають, аналізують навчально-виховний процес, але й активно залучаються до нього. З метою формування практичного досвіду організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів підліткового віку нами вдосконалено програму практики і запропоновано такі завдання:

Завдання № 1. «Вивчення фізіологічних та психологічних особливостей учнів 5-7 класів». Студенти мають можливість на основі підібраної методики провести діагностику розвитку особистості учня, виявити його інтереси і бажання, написати психолого-педагогічну характеристику відповідно до запропонованого плану.

Завдання № 2. «Розробити план або сценарій освітньо-дозвілєвого заходу (індивідуальної, групової, колективної форми роботи) для учнів 5-7 класів та родинної вітальні для батьків». Для виконання цього завдання студенти опрацьовували методичну, художню, науково-періодичну літературу. При цьому вони вирішують такі завдання: визначають тему і форму проведення виховного заходу, розробляють план або сценарій освітньо-дозвілєвого заходу із врахуванням особливостей учнів 5-7 класів, можливостей бази практики, побажань школярів та їх батьків. При цьому студенти опираються на знання, якими вони оволоділи у процесі вивчення навчальних дисциплін «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Методи соціально-виховної роботи» й окреслюють найбільш доцільні форми і методи освітньо-дозвілєвого заходу.

Під час проходження соціально-педагогічної практики студенти використовували різноманітні *форми* (тренінги, виступи, консультації, свята, концерти, тематичні дні, виставки, вистави тощо) та *методи* роботи (бесіда, година спілкування, інформаційні повідомлення, проблемні запитання, етюди, вправи, ігри (рухливі, спортивно-розважальні настільні, інтелектуальні, проблемно-модельючі, творчі, театралізовані, режисерські, дидактичні,

імітаційні, музичні, ігри-забави, ігри-драматизації, ігри-імпровізації, рольові діалоги), зміна рольових функцій, евристичних питань, творчі наради, аналіз ситуацій, метод сценарію тощо).

Удосконалені завдання, упроваджені у програми соціально-виховної і соціально-педагогічної практик, допомагають студентам поглибити знання про сутність освітньо-дозвілєвої діяльності та способи її організації; особливості соціально-педагогічних технологій і механізми їх використання у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності; особливості професійно-етичних взаємин соціального педагога з школярами та вміння систематизувати й інтерпретувати інформацію про їх запити і побажання; створювати і розвивати відносини, що сприяють успішній соціально-педагогічній діяльності; спостерігати й інтерпретувати поведінку клієнта; аналізувати стан освітньо-дозвілєвої діяльності бази практики; проектувати соціально-педагогічну діяльність в освітньо-дозвілєвій сфері; організовувати освітньо-дозвілєву діяльність у соціумі, педагогічно управляти і коректувати соціальну ситуацію розвитку дітей; будувати взаємини з клієнтами відповідно до професійно-етичних норм і правил; взаємодіяти з колегами задля досягнення поставленої мети і вирішення завдань освітньо-дозвілєвої діяльності; аналізувати результати своєї професійної діяльності.

Отже, змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності передбачає комплексне поєднання теоретичного (удосконалені програми навчальних дисциплін, розроблені та реалізовані теми, змістові модулі, дистанційний курс) і практичного компонентів підготовки, удосконалення позааудиторної роботи з використанням різноманітних форм: навчально-пізнавальних (проблемні, інтерактивні, діалогові, інформаційні, лекції-візуалізації, лекції-прес-конференції, лекції-бесіди, лекції із попередньо запланованими помилками, круглі столи, тренінги, консультування, клуби за місцем проживання, акції), віртуальних (Інтернет клуби за інтересами, Інтернет-кафе, Інтернет-екскурсії, конкурси, сайти, чати, форуми, блоги), комунікативно-

дискусійні (дебати, Сократівські бесіди, етичний театр, «жива газета», «філософський стіл», зустрічі, вечори, вечори запитань і відповідей, конференції, читацькі конференції, тематичні дні, клуби за інтересами), туристичні (екскурсії, експедиції, подорожі, походи, екологічні рейди), культурно-творчих (виставки, вистави, фестивалі, концерти, імпрези), розважальні (театралізовані дійства, свята, вечірки, шоу, дискотеки, ярмарки), спортивні (змагання, конкурси, турніри); методів (аналіз ситуації (case-study), рольова гра, «снігова куля», потрфолю, проекти, сценарії, бесіди, навчальні дискусії, есе, доповідь, презентації, театралізації, ігри, рефлексивний аналіз, реклами, розв'язання соціально-педагогічних ситуацій, робота з випадком, консультативні зустрічі, моделювання, експрес-анкета) та засоби (електронні версії курсів з використанням платформи Moodle, методичні й навчальні посібники, мультимедійні презентації, комп'ютерні та аудіовізуальні).

2.3. Аналіз результатів впровадження моделі та експериментального змістово-технологічного забезпечення підготовки студентів до освітньо-дозвілєвої діяльності

До участі у формульованому етапі дослідно-експериментальної роботи були задіяні студенти спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» у кількості 229 осіб. До експериментальних груп ввійшли студенти Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка та Хмельницького національного університету у кількості 121 особи. До контрольних груп – 108 студентів.

Програмою формульованого етапу дослідно-експериментальної роботи передбачено реалізацію в експериментальних групах розробленої нами моделі підготовки студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, обґрунтованої в підрозділі 2.1. нашого дослідження,

експериментальній перевірці ефективності змістово-технологічного забезпечення підготовки фахівців та виявлення рівнів сформованості готовності у студентів до даного виду діяльності (високого, базового та елементарного). Студенти контрольної групи навчалися за традиційною системою. З метою діагностики ефективності програми дослідно-експериментальної роботи нами було проведено контрольний зріз по її завершенню.

Підсумковий контрольний зріз (травень 2014 р.) було проведено за тими ж методиками діагностики готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, що й констатувальний. Ефективність запропонованої нами моделі підготовки фахівців до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів та розробленого змістово-технологічного забезпечення визначалася відповідно до змін, які відбувалися за показниками та рівнями сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до зазначеного виду діяльності згідно із визначених нами критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-практичного).

Узагальнення матеріалів дослідження про сформованість показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності студентів четвертого курсу спеціальності «Соціальна педагогіка» контрольних та експериментальних груп до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів свідчать, що значна частина студентів експериментальних груп – 76 осіб (що становить 62,8% від усіх опитаних (порівняно з 57 особами (52,8 %) у контрольних групах) проявили високий рівень сформованості стійких інтересів, позитивного мотиваційного ставлення до означеної сфери майбутньої професійної діяльності, загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентів; 33 респонденти (27,3%)(порівняно з 34 (31,5%) у контрольних групах) – проявили базовий рівень сформованості мотиваційної складової готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності. 12 (9,9 %) студентів експериментальних груп (порівняно з 17 (15,7 %) у контрольних групах) заявили, що у них немає інтересу і бажання у процесі професійної діяльності займатися організацією

освітньо-дозвіллевої діяльності. Вони проявили недостатній рівень сформованості загальнолюдських ціннісних орієнтацій (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Рівні сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класіву студентів експериментальних та контрольних груп(контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники							
		Інтереси до організації освітньо-дозвіллевої діяльності		Мотиви пізнавальної діяльності		Загально-людських ціннісних орієнтацій		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (121 особа)	Високий	81	66,9	72	59,5	75	61,9	76	62,8
	Базовий	32	26,4	37	30,6	30	24,7	33	27,3
	Елементарний	8	6,7	12	9,9	16	13,2	12	9,9
КГ (108 осіб)	Високий	60	55,6	53	49,1	58	53,7	57	52,8
	Базовий	29	26,9	37	34,3	36	33,3	34	31,5
	Елементарний	19	17,5	18	16,6	14	13,0	17	15,7

Зведені показники про динаміку зміни сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів у процесі формульовального етапу дослідно-експериментальної роботи в експериментальних та контрольних групах представлено у таблиці 2.2. Результати формульовального етапу дослідження свідчать, що чисельність студентів, які проявили високий рівень сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів в експериментальних групах, зростає з 39 (31,5 %) до 76 (62,8 %) осіб.

Таблиця 2.2

Динаміка сформованості мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класіву студентів експериментальних та контрольних групах (в абс. числах та у %)

Рівні	Етапи дослідження	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Констатувальний зріз	39	31,5	34	30,9
	Контрольний зріз	76	62,8	57	52,8
Базовий	Констатувальний зріз	56	45,1	50	45,5
	Контрольний зріз	33	27,3	34	31,5
Елементарний	Констатувальний зріз	29	23,4	26	23,6
	Контрольний зріз	12	9,9	17	15,7

Відсоток респондентів в експериментальних групах із базовим рівнем сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів зменшився з 56 (45,1 %) до 33 (27,3 %) осіб.

Зауважимо, що у контрольних групах результати досліджуваного процесу є менш вираженими. Так, кількість студентів контрольних груп, які продемонстрували високий рівень сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, збільшилася з 34 (30,9 %) до 57 (52,8 %) осіб. Дещо знизилась чисельність студентів контрольних груп, які проявили базовий рівень сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, з 50 (45,5 %) до 34 (31,5 %) осіб.

На нашу думку, позитивним результатом формувального етапу експерименту є зменшення кількості респондентів в експериментальних групах з елементарним рівнем сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої

діяльності учнів 5-7 класів: з 29 (23,4 %) до 12 (9,9 %) осіб; тоді, як у контрольних групах – з 26 (23,6 %) до 17 (15,7 %) осіб.

Динаміку зміни сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів в експериментальних та контрольних групах (у %) подано на рис. 2.2.

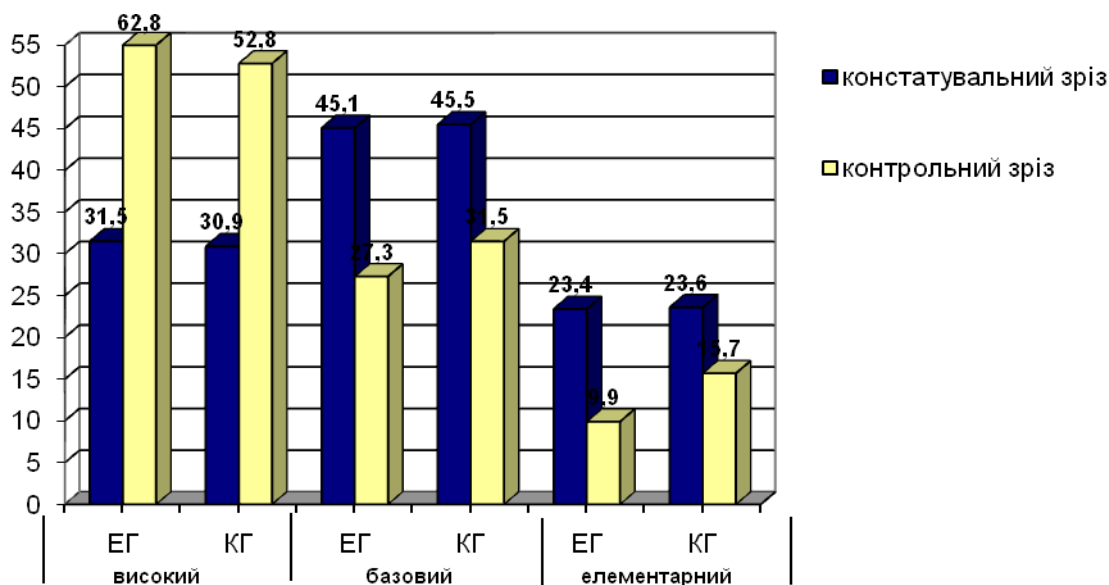

Рис. 2.2. Динаміка зміни сформованості показників мотиваційно-ціннісного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп на констатувальному та формуальному етапах дослідження (у %)

З метою визначення рівня сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», нами використана уточнена таксономія Блума (Андерсена) (додаток Л 1, Л 2, Л 3, Л 4).

Результати формуального етапу дослідження свідчать про позитивні зміни в показниках когнітивного критерію готовності до

організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів у майбутніх соціальних педагогів експериментальних та контрольних груп (табл. 2.3). Зазначимо, що кількість студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» із високим рівнем знань з соціально-педагогічних, психолого-педагогічних та спеціально-професійних дисциплін в експериментальних групах становить 75 (62,0 %) осіб (порівняно з 45 (41,7 %) в контрольних групах); відсоток респондентів, що проявили базовий рівень показників когнітивного критерію – 37 (30,6 %) (порівняно з 44 (40,7 %) – у контрольних групах); елементарний рівень продемонстрували тільки 9 (7,4 %) респондентів (порівняно з 19 (17,6 %) – у контрольних групах) (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Рівні сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів студентів експериментальних та контрольних груп(контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники							
		КР 1 (2014 р.)		КР 2 (2014 р.)		КР 3 (2014 р.)		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (121 особа)	Високий	73	60,3	78	64,5	74	61,2	75	62,0
	Базовий	40	33,1	33	27,2	38	31,4	37	30,6
	Елементарний	8	6,6	10	8,3	9	7,4	9	7,4
КГ (108 осіб)	Високий	48	44,4	42	38,9	45	41,7	45	41,7
	Базовий	40	37,0	46	42,5	46	42,5	44	40,7
	Елементарний	20	18,6	20	18,6	17	15,8	19	17,6

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного зрізів щодо рівнів сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів свідчить, що відсоток респондентів, які продемонстрували високий рівень сформованості показників когнітивного критерію в експериментальних групах зріс з 32 (25,8 %) до 75 (62,0 %) осіб. Водночас у контрольних групах

також спостерігається динаміка показників, проте менш виражено: кількість студентів контрольних груп, які продемонстрували високий рівень сформованості показників когнітивного критерію зростає з 29 (26,4 %) до 45 (41,7 %) осіб.

Позитивним, на нашу думку, є зниження кількості студентів, що проявили базовий рівень сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів: в експериментальних групах – 79 (63,7 %) до 37 (30,6 %) осіб; у контрольних групах – з 58 (57,2 %) до 44 (40,7 %). Відсоток респондентів з елементарним рівнем сформованості показників когнітивного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класі в експериментальних групах зменшився з 13 (10,5 %) до 9 (7,4 %) осіб та з 23 (20,9 %) до 19 (17,6 %) – у контрольних.

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного зрізів свідчить про зміну динаміки сформованості показників когнітивного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів в експериментальних та контрольних групах (табл. 2. 4).

Таблиця 2.4

Динаміка сформованості когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних групах (в абс. числах та у %)

Рівні	Етапи дослідження	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Констатувальний зріз	32	25,8	29	26,4
	Контрольний зріз	75	62,0	45	41,7
Базовий	Констатувальний зріз	79	63,7	58	57,2
	Контрольний зріз	37	30,6	44	40,7
Елементарний	Констатувальний зріз	13	10,5	23	20,9
	Контрольний зріз	9	7,4	19	17,6

Динаміку зміни сформованості когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів в експериментальних та контрольних групах (у %) подано на рис. 2.3.

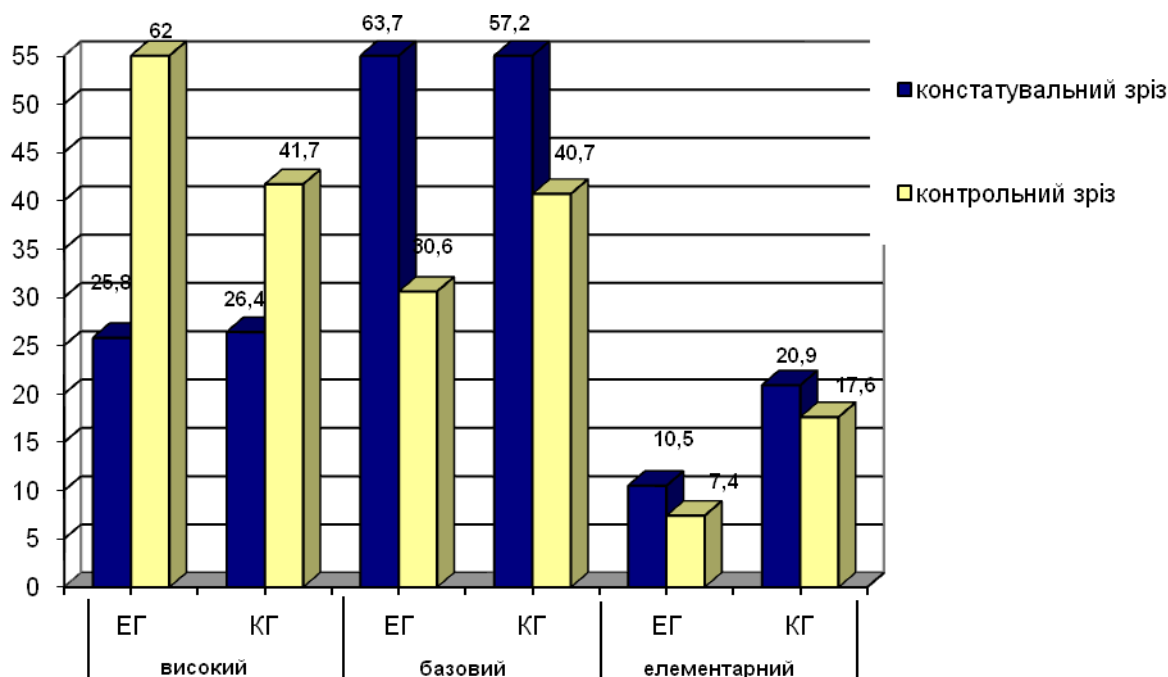

Рис. 2.3. Динаміка зміни сформованості показників когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп на констатувальному та формуальному етапах дослідження (у %)

Для визначення рівня сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів на етапі контрольного зрізу в експериментальних та контрольних групах використано ті ж методики, що й на етапі діагностичного. Інформацію про сформованість показників діяльнісно-практичного критерію майбутніх соціальних педагогів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у процесі формуального етапу дослідно-експериментальної роботи в

експериментальних та контрольних групах (в абсолютних числах і в %) відображено в таблиці 2. 5.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класіву студентів експериментальних та контрольних груп(контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Показники							
		Рефлексія		Творчий потенціал особистості		Комунікативні та організаторські вміння		Разом	
		абс.	%	абс.	%	абс.	%	абс.	%
ЕГ (121 особа)	Високий	70	57,8	81	66,9	74	61,2	75	61,9
	Базовий	41	33,9	35	28,9	39	32,2	38	31,4
	Елементарний	10	8,3	5	4,2	8	6,6	8	6,7
КГ (108 осіб)	Високий	55	50,9	59	54,6	57	52,8	57	52,8
	Базовий	40	37,0	38	35,2	36	33,3	38	35,2
	Елементарний	13	12,1	11	10,2	15	13,9	13	12,0

Як свідчать результати формувального етапу дослідно-експериментальної роботи, в показниках діяльнісно-практичного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів експериментальних груп простежуються кардинальні зміни. Варто зазначити, що відсоток респондентів, які продемонстрували здатність аналізувати способи і результати власної діяльності, вирішувати поставлені навчально-пізнавальні завдання, проявляти творчий потенціал, демонструвати комунікативні та організаційні вміння у сфері освітньо-дозвіллевої діяльності становить 75 (61,9 %) осіб (порівняно з 57 (52,8 %) – у контрольних групах); базовий рівень спостерігається у 38 (31,4 %) студентів експериментальних та 38 (35,2 %) – контрольних груп; 8 (6,7 %) респондентів мають елементарний рівень (порівняно з 13 (12,0 %) – у контрольних групах).

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного зрізів щодо визначення рівнів сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів свідчить про зростання кількості студентів експериментальних груп з високим рівнем (з 40 (32,3 %) до 75 (61,9 %) осіб), зменшилася кількість респондентів експериментальних груп із базовим рівнем (з 47 (37,9 %) до 38 (31,4 %) осіб) готовності до виконання професійних завдань у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності. Значно зменшилася кількість майбутніх соціальних педагогів в експериментальних групах, в яких показники діяльнісно-практичного критерію не сформовані зовсім (з 37 (29,8 %) до 8 (6,7 %) осіб) (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка сформованості діяльнісно-практичного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних групах (в абс. числах та у %)

Рівень сформованості критерію	Етапи дослідження	Експериментальні групи		Контрольні групи	
		К-сть осіб	У %	К-сть осіб	У %
Високий	Констатувальний зріз	40	32,3	35	31,8
	Контрольний зріз	75	61,9	57	52,8
Базовий	Констатувальний зріз	47	37,9	42	38,2
	Контрольний зріз	38	31,4	38	35,2
Елементарний	Констатувальний зріз	37	29,8	33	30,0
	Контрольний зріз	8	6,7	13	12,0

Зазначимо, що у контрольних групах динаміка мала також позитивний характер, але менш виражений. Так, зросла чисельність студентів контрольних груп, які продемонстрували високий рівень сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності до

організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів з 35 (31,8 %) до 57 (52,8 %) осіб). Відсоток студентів контрольних груп із базовим та елементарним рівнями сформованості визначених нами показників діяльнісно-практичного критерію готовності до виконання професійних завдань зменшився з 42 (38,2 %) до 38 (35,2 %) та з 33 (30,0 %) до 13 (12,0 %) осіб відповідно.

Динаміку сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у процесі формувального етапу в експериментальних та контрольних групах представлено у таблиці 2.12 та на рис. 2.4.

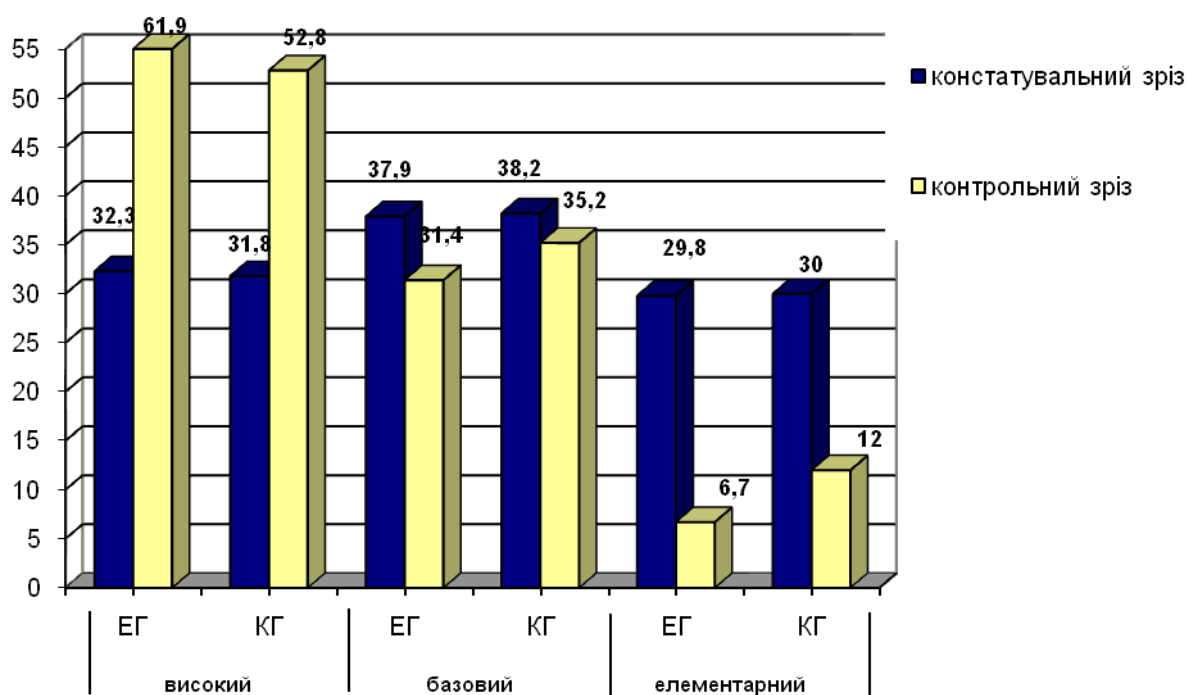

Рис. 2.4. Динаміка зміни сформованості показників діяльнісно-практичного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, у студентів експериментальних та контрольних груп на констатувальному та формувальному етапах дослідження (у %).

Результати формувального етапу дослідження дають підстави для висновку, що реалізація розробленої нами моделі, апробація змістово-технологічного забезпечення сприяють підвищенню результативності процесу формування готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. У контексті здійснюваного дослідження встановлено, що відбулися позитивні зміни за всіма показниками визначених критеріїв (мотиваційно-ціннісному, когнітивному та діяльнісно-практичному) як в експериментальних, так і в контрольних групах (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Рівні сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп (контрольний зріз)

Групи	Рівні прояву	Критерії					
		Мотиваційно-ціннісний		Когнітивний		Діяльнісно-практичний	
		Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
ЕГ (121 особа)	Високий	76	62,8	75	62,0	75	61,9
	Базовий	33	27,3	37	30,6	38	31,4
	Елементарний	12	9,9	9	7,4	8	6,7
КГ (108 осіб)	Високий	57	52,8	45	41,7	57	52,8
	Базовий	34	31,5	44	40,7	38	35,2
	Елементарний	17	15,7	19	17,6	13	12,0

Узагальнена інформація про динаміку сформованості у студентів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у контрольних та експериментальних групах на констатувальному та формувальному етапах дослідно-експериментальної роботи подано у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка сформованості рівнів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп на констатувальному та формувальному етапах дослідження, (в абс. числах та у %)

Рівні прояву	Констатувальний зріз (вересень 2011р.)		Контрольний зріз (травень 2014р.)		Різниця між показниками, (%)	
	ЕГ (124 особи)	КГ (110 осіб)	ЕГ (121 особа)	КГ (108 осіб)	ЕГ	КГ
Високий	29,9	29,7	62,2	49,1	+32,3	+19,4
Базовий	48,9	45,5	29,8	35,8	-19,1	-9,7
Елементарний	21,2	24,8	8,0	15,1	-13,2	-9,7

У контексті здійснюваного дослідження варто зазначити, що внаслідок формувального етапу дослідно-експериментальної роботи відсоток студентів експериментальних груп з високим рівнем сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів зріс на 32,3 % (з 29,9 % до 62,2%). Зафіксовано зменшення чисельності респондентів із базовим рівнем сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів на 19,1 % (48,9 % до 29,8 %). Відсоток студентів, які проявили елементарний рівень сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, зменшився на 13,2% (з 21,2 % до 8,0 %).

Закономірно, що у контрольних групах простежуються також позитивні зміни. Зокрема, на початку формувального етапу експерименту відсоток студентів з високим рівнем сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів становив 29,7%, а в кінці – 49,1%. Відсоток студентів із базовим рівнем сформованості готовності до здійснення досліджуваного виду діяльності зменшився з 45,5% до 35,8%. Відсоток студентів, які проявили

елементарний рівень сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, зменшився з 24,8 % до 15,1%.

Динаміка зміни сформованості рівнів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів в експериментальних та контрольних групах у процесі формувального етапу відображена на рис. 2.5. Як свідчать отримані результати, упровадження розробленої моделі, апробації змістово-технологічного забезпечення сприяли удосконаленню процесу формування їх готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

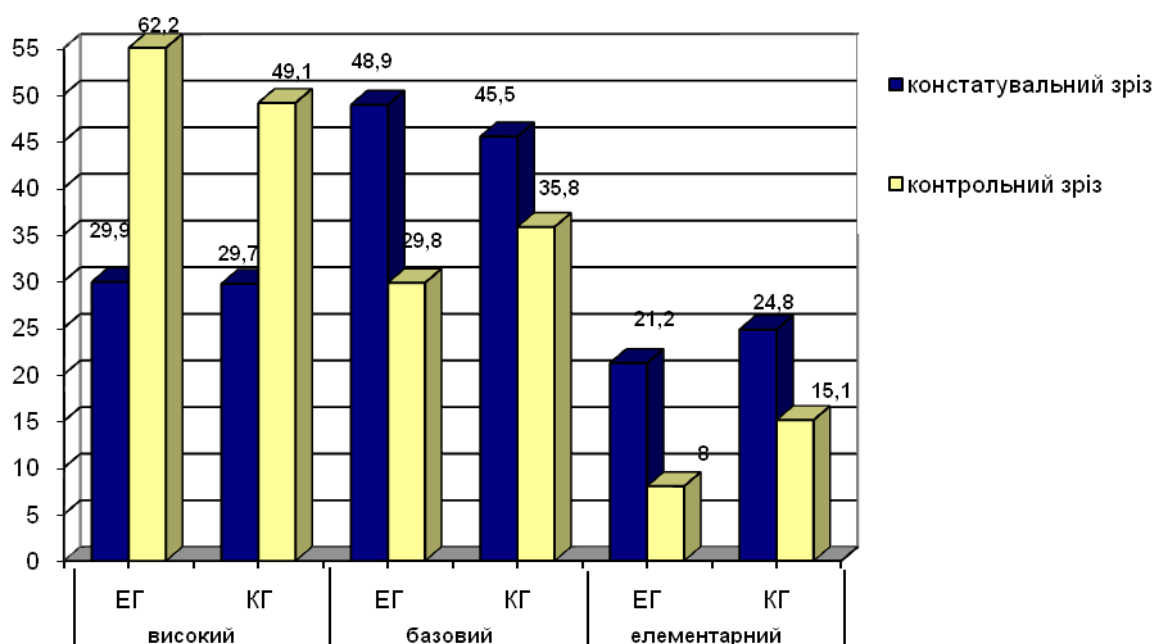

Рис. 2.5. Динаміка зміни сформованості рівнів готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у студентів експериментальних та контрольних груп на констатувальному та формувальному етапах дослідження (у %)

Отже, порівняльний аналіз констатувального та контрольного зрізів, статистична обробка отриманих даних дозволяють зробити узагальнення проте, що формування готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, у студентів зростає через впровадження у

навчальний процес розробленої нами моделі та реалізація змістово-технологічного забезпечення досліджуваного процесу.

Висновки до другого розділу

На основі аналізу Державного галузевого стандарту освіти зі спеціальності «Соціальна педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), суті освітньо-дозвіллевої діяльності та особливостей її організації зі школярами підліткового віку окреслено мету професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, яка полягає у формуванні їх готовності до означеного виду діяльності. Охарактеризовано основні завдання досліджуваного процесу: мотивація майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності; засвоєння знань з теорії і практики освітньо-дозвіллевої діяльності; формування професійних вмінь і навичок з організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

У процесі дослідження на основі системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного, гуманістично-культурологічного, середовищного підходів розроблено модель підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, що включає такі блоки: *мотиваційно-цільовий*, що визначається суттю і особливостями освітньо-дозвіллевої діяльності та станом готовності соціальних педагогів до організації зазначеного виду діяльності й окреслює мету та завдання; *теоретико-методологічний*, що зумовлюється загальнодержавними стандартами професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і передбачає: концептуальні підходи, принципи підготовки; *суб'єкт-суб'єктної взаємодії*, що характеризує співпрацю викладачів вищого навчального закладу, студентів спеціальності «Соціальна педагогіка», соціальних педагогів та учнів загальноосвітнього навчального закладу з метою організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів; *процесуально-змістовий*, що включає, зміст, форми, методи та соціально-педагогічні умови; *діагностично-*

корекційний, що характеризує критерії, показники, рівні та кінцевий результат (підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів).

Розроблено та впроваджено змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, яке передбачає комплексне поєднання теоретичної (розроблено цикл тем до різних навчальних, змістові модулі «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» та «Організація масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності соціального педагога в шкільному середовищі», дистанційний курс «Організація освітньо-дозвілєвої діяльності школярів» та методичні рекомендації) і практичної підготовки (удосконалено завдання з соціально-виховної та соціально-педагогічної практик), позааудиторної й самостійної роботи з використанням різних організаційних форм (проблемні, інтерактивні, діалогові лекції, лекції-прес-конференції, круглі столи, вікторини, екскурсії, тренінги, консультування), методів (аналізу ситуації («case-study»), рольова та ділова гра, «розігрування ролей») та засобів (електронні версії курсів з використанням платформи Moodle, методичні посібники).

Результати дослідно-експериментальної роботи засвідчили позитивну динаміку показників досліджуваного феномена. Проте, слід відзначити наявність істотних відмінностей у рівнях сформованості показників готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, студентів експериментальних і контрольних груп. Зокрема, в експериментальних групах (ЕГ) відсоток студентів, які проявили високий рівень готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, зростає на 32,3 % (з 29,9 % до 62,2%); зменшився відсоток респондентів із базовим рівнем готовності на 19,1 % (48,9 % до 29,8 %). У контрольних групах (КГ) також простежується позитивна, проте менш виражена, динаміка досліджуваного феномена, що становила: з 29,7% до

49,1% (високий рівень) і з 45,5% до 35,8% (базовий рівень). Позитивним результатом формувального етапу дослідно-експериментальної роботи вважаємо зменшення чисельності студентів із елементарним рівнем готовності: в ЕГ на 13,2% (з 21,2 % до 8,0 %); у КГ на 9,7 % (з 24,8 % до 15,1%).

Таким чином, порівняльний аналіз результатів підсумкового контрольного зрізу дослідно-експериментальної роботи та статистична обробка отриманих результатів підтвердили ефективність розробленої моделі та запропонованого змістово-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання наукової проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, що представлено в обґрунтуванні моделі та експериментальній перевірці дієвості змістово-технологічного забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких *висновків*:

1. З'ясовано й розкрито сутність поняття «освітньо-дозвіллева діяльність учнів 5-7 класів загальноосвітніх навчальних закладів», яку визначено як частину соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля й вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою; стимулює розвиток творчих здібностей, сприяє самоосвіті, самовихованню і саморозвитку особистості. При цьому виокремлено й схарактеризовано *функції* освітньо-дозвіллевої діяльності: освітньо-пізнавальну, виховну, розвивальну, комунікативну, соціалізаційну, компенсаторну, гедоністичну, творчу, ціннісно-орієнтаційну, які дозволили розкрити потенціал освітньо-дозвіллевої діяльності як засобу формування особистості учня. Визначено, що в основу організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів покладено її спрямованість на задоволення потреб, інтересів і бажань молодших підлітків до оволодіння поглибленими знаннями, пізнання навколишньої дійсності; забезпечення вільного вибору форм роботи відповідно до власних уподобань, інтересів, ідей і задумів; схильність до групових форм роботи; прагнення до участі у формах роботи з сучасними назвами, змістом, сюжетом тощо.

2. Охарактеризовано функціональне поле соціального педагога в освітньо-дозвіллевій діяльності з учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Розкрито зміст *функцій соціального педагога безпосередньо в*

організації освітньо-дозвілєвої діяльності: діагностичної (вивчення стану освітньо-дозвілєвої діяльності, вікових та індивідуальних особливостей, потреб, творчих прагнень учнів), *мотиваційної* (формування прагнення залучатися до форм організації дозвілля), *організаторської* (менеджмент освітньо-дозвілєвої діяльності), *прогностичної* (прогнозування перспектив, результатів, передбачення наслідків освітньо-дозвілєвої діяльності), *освітньої* (сприяння створенню інтелектуально-пізнавального забезпечення освітньо-дозвілєвої діяльності), *попереджувально-профілактичної* (попередження, локалізація та зменшення впливу соціальних негативів), *комунікативної* (сприяння розширенню міжособистісних та соціальних контактів учнів), *соціально-терапевтичної* (надання підтримки та допомоги у формах освітньо-дозвілєвої діяльності), *корекційної* (корекція змісту і форм виховних впливів), *посередницької* (координація та об'єднання зусиль педагогів, спеціалістів ЦСССДМ, інших організацій та установ), *виховної* (використання виховного потенціалу дозвілєвих форм роботи), *розвивальної* (вплив на розвиток творчих здібностей, умінь та навичок учнів).

3. *Готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності* представлено як результат підготовки, динамічне інтегративне особистісне утворення, що характеризується позитивним ставленням до соціально-педагогічної діяльності, бажанням і прагненням займатися організацією освітньо-дозвілєвої діяльності, належним рівнем володіння спеціальними знаннями і вміннями, необхідними для успішного виконання соціально-педагогічної роботи з організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями.

Обґрунтовано критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний) та показники діагностики готовності соціального педагога до організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Показниками *мотиваційно-ціннісного критерію* обрано: позитивну мотивацію студентів до оволодіння професією, наявність інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, сформованість загальнолюдських ціннісних

орієнтацій; *когнітивного* – оволодіння системою професійних знань, особливостями організації освітньо-дозвілєвої діяльності, технологіями організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів; *діяльнісно-практичного* – рефлексію; прояв творчого потенціалу, володіння комунікативними й організаторськими вміннями. Представлено характеристику рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів (високого, базового та елементарного). Елементарний рівень передбачає відсутність чи мінімальність проявів показників, базовий – ситуативну чи недостатню сформованість показників, а високий рівень передбачає постійний та помітний прояв усіх показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями 5-7 класів. На констатувальному етапі експерименту засвідчено переважно базовий – у 61 студента (48,9 %) із експериментальних груп та у 50 (45,5 %) – із контрольних груп та елементарний – 26 (21,2 %) та 27 (24,8 %) респондентів експериментальних та контрольних груп – рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

4. Розроблено модель підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищому навчальному закладі до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів, що представляє собою єдність та взаємообумовленість таких структурних блоків: *мотиваційно-цільового* (мета – сформованість готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності); *теоретико-методологічного* (підходи: системний, особистісно-діяльнісний, гуманістично-культурологічний, компетентнісний, середовищний; принципи – комунікативної взаємодії, позиційності, самостійності, креативності); *суб'єкт-суб'єктої взаємодії* (викладачі ВНЗ, студенти спеціальності «Соціальна педагогіка», соціальні педагоги, учні 5-7 класів); *процесуально-змістового* (зміст, форми, методи та засоби підготовки майбутніх соціальних педагогів; соціально-педагогічні умови: формування позитивної мотивації

майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів; навчально-методичне забезпечення професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів; використання можливостей освітньо-виховного середовища вищого навчального закладу з метою моделювання майбутньої професійної освітньо-дозвіллевої діяльності) та *діагностично-корекційного* блоку (критерії, показники, рівні та результат досліджуваного процесу). Змістово-технологічне забезпечення підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів представлено як теоретико-методичний комплекс змістової та технологічної складової, що слугує підґрунтям для активізації пізнавальних, мотиваційних, творчих, операційних ресурсів майбутніх соціальних педагогів та можливостей навчально-виховного процесу вищого навчального закладу з метою підвищення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до означеного виду діяльності.

5. У процесі формувального експерименту перевірено дієвість змісту, форм і методів підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів. Реалізовано *змістове забезпечення* підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів: доповнено зміст професійно-орієнтованих предметів; удосконалено програми професійно-орієнтованої практики шляхом доповнення їх завданнями, що стосуються організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів; розширено тематику індивідуальних навчально-дослідних завдань та курсових робіт; розроблено та впроваджено дистанційний курс «Організація освітньо-дозвіллевої діяльності школярів». *Технологічна складова* професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів реалізовувалась відповідно до визначених соціально-педагогічних умов та знайшла реалізацію в таких формах і методах роботи, як: творча майстерня клубу «Студентське дозвілля»; нетрадиційні лекції; практичні заняття з

використанням інтерактивних методів; самостійна робота (розробка експрес-анкет, картотек, підготовка анотацій, рецензій, фото-звітів, есе); застосування технічних засобів навчання (електронні версії курсів із використанням платформи Moodle, мультимедійні презентації, комп'ютерні та аудіовізуальні матеріали); позааудиторні форми соціально-виховної роботи (віртуальні, пізнавальні, культурно-творчі, комунікативні, анімаційні, спортивні, туристські та комплексні).

Виявлено ефективність упровадження розробленої моделі процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів та визначено дієвість запропонованого змістово-технологічного забезпечення. Констатовано значущу динаміку рівнів сформованості показників готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності в ЕГ. Загальна позитивна динаміка за високим рівнем становить в ЕГ 32,3%, що майже вдвічі більше за показники в КГ– 19,4 %.

Проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності з учнями 5-7 класів не вичерпується проведеним дисертаційним дослідженням. *Перспективними напрямками* дослідження порушеної проблеми можуть стати: визначення особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності із старшокласниками; виявлення особливостей підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності в умовах магістратури; компаративний аналіз змісту та форм підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аза Л. А. Свободное время как фактор социальной ориентации рабочей молодежи : дис ... канд. филос. наук : 09.00.11 / Л. А. Аза. – Киев, 1976. – 180 с.
2. Азарова Р. Н. Социально-педагогическая модель организации досуга учащейся молодежи : дис. ...доктора пед.наук : 13.00.05 / Р. Н. Азарова. – М., 2005. – 359 с.
3. Акимова Л. А. Социология досуга : учеб. пособие / Л. А. Акимова. – М. : МГУКИ, 2003. – 123 с.
4. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія : підручник / А. М. Алексюк. – К. : Либідь, 1998. – 560 с.
5. Амосов Н. М. Мое мировоззрение / Н. М. Амосов. – К. : Полифаст, 2000. – 731 с.
6. Андреев В. И. Проверь себя / В. И. Андреев. – М., 1994. – 64 с.
7. Андрущенко В. П. Основні методологічні принципи філософської рефлексії освіти / В. П. Андрущенко // Вища освіта України. – №. – 2007. – С. 5-8
8. Асеев В. Г. Мотивация поведения и формирование личности / В. Г. Асеев. – М. : Мысль, 1976. – 158 с.
9. Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методологічні основи: монографія / О. В. Безпалько. – К.: Науковий світ, 2006. – 363 с.
10. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка : схеми, таблиці, коментарі : навч. посіб.[для студ. вищ. навч.закл.] / О. В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
11. Безпалько О. В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді : дис... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. В. Безпалько. – Луганськ, 2007. – 537 с.

12. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
13. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с .
14. Боднар Л. В. Професійна підготовка соціальних педагогів із застосуванням електронних засобів навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Боднар. – Одеса, 2006. – 21 с.
15. Божович Л. И. Проблемы формирования личности : под ред. Д. И. Фельдштейна / Вступительная статья Д. И. Фельдштейна, 2-е изд. / Л. И. Божович. – М. : Изд-во : «Ин-т практ. психол.», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 352 с.
16. Бойчев І. І. Підготовка майбутнього вчителя до організації культурно-дозвілєвої діяльності учнів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ І. І. Бойчев. – Ізмаїл, 2004. – 218 с.
17. Бойчелюк В. Й. Дозвілєзнавство : навч. посіб. / В. Й. Бойчелюк, В. В. Бойчелюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
18. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / З. П. Бондаренко. – К., 2008. – 247 с.
19. Бочарова В. Г. Педагогика социальной работы / В. Г. Бочарова. – М. : Аргус, 1994. – 207 с.
20. Бочарова В. Г. Профессиональная социальная работа : личностно-ориентированный подход / В. Г. Бочарова. – М.: Центр социальной педагогики, 1999. – 214 с.
21. Буева Л. П. Социальная среда и личность : дисс. доктора психол. наук / Л. П. Буева. – М., 1968. – 250 с.
22. Буева Л. П. Человек : деятельность и общение / Л. П. Буева. – М., 1978. – 267 с.

23. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Р. Х. Вайнола; за ред. С. О. Сисоевої. – Запоріжжя : ХНРБЦ, 2008. – 460 с.

24. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. Х. Вайнола. – К., 2009. – 542 с.

25. Вайнола Р. Х. Педагогічні засади особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Р. Х. Вайнола. – Київ, 2009. – 46 с.

26. Василенко О. М. Соціально-педагогічні умови адаптації молодших школярів з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. М. Василенко. – Хмельницький, 2009. – 301 с.

27. Василькова Ю. В. Методика и опыт работы социального педагога / Ю. В. Василькова. – М. : Академия, 2001. – 160 с.

28. Вилюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Вилюнас. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.

29. Вишневський О. І. Система вартостей і стратегія виховання : тезовий виклад / О. І. Вишневський // Цінності освіти і виховання : наук. метод. зб. / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К. : АПНУ, 1997. – С. 35–39.

30. Вишневский Ю. Р. Студент 90-х социокультурная динамика / Ю. Р. Вишневский, В. Т. Шапко // Социол. исслед. – 2000. – № 12. – С. 34–36

31. Вишняк А. И. Культура молодежного досуга / А. И. Вишняк, В. И. Тарасенко. – К. : [Высш. шк.], 1988. – 53 с.

32. Выготский Л. С. Собрание починений : в 6 т. Т. 4: Детская психология / Л. С. Выготский; под ред. Д. Б. Ельконина. – М. : Педагогика, 1984. – 432 с.

33. Волкова Н. П. Моделювання професійної діяльності у викладанні навчальних дисциплін у вишах : монографія / Н. П. Волкова, О. Б. Тарнопольський; за заг. та наук. ред. О. Б. Тарнопольського. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля, 2013. – 228 с.
34. Воловик А. Педагогіка дозвілля : підручник / А. Воловик, В. Воловик. – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.
35. Галагузова Ю. И. Подготовка социальных педагогов : пора преодолеть противоречия / Ю. И. Галагузова // Соц. педагогика. – М., 2003. – №1. – С. 97-102.
36. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов : дис... д-ра пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. Н. Галагузова. – М., 2001. – 372 с.
37. Гоноболин Ф. Н. О некоторых психических качествах личности учителя / Ф. Н. Гоноболин // Вопросы психологии. – 1975. – №1. – С. 110-111.
38. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
39. Гура О. І. Педагогічні умови формування професійних комунікативних якостей соціального педагога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. І. Гура. – Х., 2001. – 20 с.
40. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика / М. П. Гурьянова. – Минск : Амалфея, 2000. – 448 с.
41. Гусак П. М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / П. М. Гусак. – К. 1999. – 37 с.

42. Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении : логико-психологические проблемы построения учебных предметов / В. В. Давыдов. - М. : Педагогика, 1972. – 361 с.
43. Дахин Н. А. Педагогическое моделирование : [моногр.] / А. Н. Дахин. – Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. – 230 с.
44. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование : сущность, эффективность и неопределенность / А. Н. Дахин // Педагогіка. – 2003. – № 4. – С. 21-26.
45. Державна програма соціальної політики на 1997-2000 роки, Постанова КМУ. – К : [б.в.], 1997. – 32 с.
46. Державний галузевий стандарт вищої освіти спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005.
47. Деркач А. А. Акмеология : пути достижения вершин профессионализма / А. А. Деркач, Н. В. Кузнецов. – М. : Луч, 1993. – 168 с.
48. Диба О. П. Педагогічні засади організації дозвілля дітей та молоді української діаспори : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / О. П. Диба. – Київ, 2005. – 180 с.
49. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посібник / І. М. Дичківська – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
50. Донченко М. В. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних закладах України : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. В. Донченко. – Х., 2004. – 180 с.
51. Дубасенюк О. А. Професійне становлення педагога / О. А. Дубасенюк. – Житомир : ЖДП – 106 с.
52. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. ... д-ра пед. наук / К. М. Дурай-Новакова. – М., 1983. – 32 с.

53. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда : метод социологии : [пер. с фр.] / Эмиль Дюркгейм. – М. : Наука, 1991. – 575 с. – (Социологическое наследие)
54. Дюмазедье Ж. На пути к цивилизации досуга / Ж. Дюмазедье // Вестник МГУ. Серия 12, Социально-политические исследования. – 1993. – № 1. – С. 83–88.
55. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
56. Емельянова М. А. Становление профессиональной зрелости социального педагога в образовательном процессе вуза : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / М. А. Емельянова. – Оренбург, 2004. – 37 с.
57. Енциклопедія освіти / акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
58. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа : <http://www.efremova.info/>. – Название с экрана
59. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посібник / М. М. Заброцький. – К. : МАУП, 1998. – 92 с.
60. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога : навчальний посібник для ВНЗ / Л. М. Завацька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.
61. Заверико Н. В. Соціальна педагогіка : навчальний посібник / Н. В. Заверико. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 240 с.
62. Закон України “Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
63. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» // Відомості Верховної Ради. – 2006. – № 50. – С. 501.

64. Закон України «Про оздоровлення і відпочинок дітей [Електронний ресурс] Відомості Верховної Ради України – 2008 –№ 45. – С. 313.
65. Закон України «Про освіту» від 23.03.1991р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>
66. Закон України «Про сприяння соціального становлення та розвитку молоді в Україні» // Відомості Верховної Ради. – 2004. –№ 29. – С. 370.
67. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч.посібник / С. С. Занюк – Київ : Либідь, 2002. – 304 с.
68. Збірник сценаріїв масових заходів : вид. для організації дозвілля. – Д. : ТОВ "ЕНЕМ", 2006. – 175 с.
69. Зборовський Г. Н. Досуг : действительность и иллюзия / Г. Н. Зборовський, Г. П. Орлов. – Свердловськ, 1970. – 232 с.
70. Зверєва І. Д. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю в Україні : дис... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / І. Д. Зверєва. – К., 1999. – 451 с.
71. Зеер Э. Компетентносный подход к модернизации профессионального образования // Э. Зеер, Э. Симанюк / Высшее образование в России. – 2005. – №4. – С. 23 - 30.
72. Зимняя И. А. Подготовка социального работника как многоуровневый процесс / И. А. Зимняя // Актуальные проблемы состояния и перспектив социальной работы в России. – М. : АСОПир, 1992. – С. 24-26
73. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : збірник наукових праць / за редакцією І. А. Зязюна та Н. Г. Ничкало : у 2-х двох частинах. – Ч. 1. – К., 2001. – С. 15-23.
74. Зязюн И. А. Профессиональное развитие личности в контексте культурных ценностей / И. А. Зязюн // Проблемы постсекундарного

професійного освіти / Клуб професійного освіти країн Центральної Східної Європи. – К. : Вища шк., 1998. – 236 с.

75. Іванова Л. К. Гуманістическі ціннісні основи соціально-педагогічної діяльності : учеб. посіб. / Л. К. Іванова. – Тамбов : Тамб. ун-т, 2002. – 79 с.

76. Іконнікова С. Н. Молодь : соціальний і соціально-психологічний аналіз / С. Н. Іконнікова. – Л.: ЛГУ, 1974. – 186 с.

77. Іполітова Н. В. Система професійної підготовки студентів педагогічного вузу : особистісний аспект : монографія / Н. В. Іполітова, М. А. Колесников, Е. А. Соколова. – Шадринск : Ісеть, 2006. – 236 с.

78. Казакова Е. Л. Проектування освітніх програм : методичні матеріали / Е. Л. Казакова. – Спб., 1994. – 280 с.

79. Казарепков В. И. Высшая школа : социально-педагогическое взаимодействие / В. И. Казаренков, Т. В. Казаренкова // Педагогика. – 2000. – № 5. – С. 56-58

80. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении / В. А. Кан-Калик. – М. : Просвещение, 1987. – 256 с.

81. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : підручник / [за ред. А. Й. Капської]. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – 346 с.

82. Капська А. Й. Соціальна робота : деякі аспекти роботи з дітьми та молоддю : [навч.-метод. посіб.] / А. Й. Капська. – К. : УДЦССМ, 2001. – 220 с.

83. Капська А. Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників / А. Й. Капська // Соціалізація особистості : збірник наукових праць [за заг. ред. проф. А.Й. Капської]. Том XXVIII. – К. : НПУ, 2007. – С. 3-13

84. Караковский В. А. Воспитательная система школы / В. А. Караковский. – М., 1991. – 220 с.

85. Карамян О. Педагогічні методи в соціальній роботі. Соціальна педагогіка : теорія і практика / О. Карамян. – 2005, №2. – 260 с.

86. Карпенко О. Г. Підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : дис. ... д-р пед. наук :13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. Г. Карпенко. – К., 2008. – 546 с.

87. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : автореф. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. Г. Карпенко. – К., 2008. – 48 с.

88. Карпенко О. Г. Соціальне становлення особистості підлітка в тимчасових об'єднаннях за інтересами : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. Г. Карпенко. – К., 1999. – 191 с.

89. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал – 2003 – №5. – С. 44-46

90. Киселева Т. Г. Основы социально-культурной деятельности / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М. : Академия, 1995. – 470 с.

91. Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность : учебник / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. – М.: МГУКИ, 2004. – 539 с.

92. Киселева Т. Г. Теория досуга за рубежом : лекции по курсу «Культурно-досуговая деятельность» / Т. Г. Киселева. – М. : МГУК, 1992. – 50 с.

93. Кичук Н. В. Формування творчої особистості вчителя в процесі вузівської професійної підготовки : автореф. дис...доктора пед. наук : спец.13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. В. Кичук. – К., 1993. – 30 с.

94. Кірсанова В. Социальнопедагогические проблемы организации досуга за рубежом / В. В. Кірсанов.– Х. : ХГИК, 1998. – 234 с.

95. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 224 с.
96. Коваль Л. Г. Соціальна педагогіка /Соціальна робота : [навч. посібник] /Коваль Л. Г., Зверева І. Д., Хлебик С. Р. – К. : ІЗМН, 1997. –39 с.
97. Ковчина І. М. Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності : автореф. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» /І. М. Ковчина. – К., 2007. – 42 с.
98. Ковчина І. М. Теорія та практика підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціально-правової діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» /І. М. Ковчина. – Київ, 2007. – 376 с.
99. Когут С. Я. Система професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец.13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С. Я. Когут. – Івано-Франківськ, 2005. – 22 с.
100. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л. В. Кондрашова. – К. : Вища школа, 1987. – 55 с.
101. Корсун І. В. Соціалізація старшокласників у сфері вільного часу / І. В. Корсун. – Луганськ, 1996. – 201 с.
102. Краевский В. В. Моделирование в педагогическом исследовании. Введение в научное исследование по педагогике / В. В. Краевский. – М. : Педагогика, 1988. – 187 с.
103. Кузьмин С. В. Культура свободного времени как фактор социализации личности : автореф. дис. ... канд. филос. наук /С. В. Кузьмин – Минск, 1985. – 19 с.
104. Кузьмина Н. В. Формирование педагогических способностей / Н. В. Кузьмина. – Л., 1961. – 98 с.

105. Лактионова Г. М. Теоретико-методологические основы социально-педагогической работы с женской молодёжью в условиях крупного города : дисс. ... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Социальная педагогика» / Г. М. Лактионова. – К., 1999. – 340 с.

106. Лісовець О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими та молодіжними організаціями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. В. Лісовець. – К., 2008. – 25 с.

107. Левин К. Динамическая психология : избранные труды / под общ. ред. Д. А. Леонтьева и Е. Ю. Патяевой; [сост., пер. с нем. и англ. яз. и науч. ред. Д. А. Леонтьева, Е. Ю. Патяевой]. – М. : Смысл, 2001. – 456 с.

108. Леонтьев А. А. Педагогическое общение / А. А. Леонтьев. – М. : Знание, 1979. – 48 с.

109. Лесіна Т. М. Соціально-педагогічні умови стимулювання майбутніх соціальних педагогів до анімаційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Т. М. Лесіна. – Луганськ, 2009. – 20 с.

110. Лещук Г. В. Система професійної підготовки фахівців соціальної сфери у Франції : автореф. дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. В. Лещук. – Т., 2009. – 20 с.

111. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки», 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. Ф. Линенко. – К., 1996. – 378 с.

112. Магомед-Эминов М. Ш. Мотивация и контроль за действием / М. Ш. Магомед-Эминов, И. А. Васильев. – М. : МГУ, 1991. – 144 с.

113. Максимова Е. Ю. Формирование профессионально-значимых качеств у будущих социальных педагогов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08. /Е. Ю. Максимова. – Казань, 1999. – 210 с.

114. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» /М. О. Малькова. – Луганськ, 2006. – 252 с.

115. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании / Ю. С. Манкйлов. – 2-е изд., перераб. Москва-Нижний-Новгород. : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2002. – 157 с.

116. Маркова А. К. Возрастные особенности мотивации учения и умение школьников учиться /Маркова А. К., Матис Т. А., Орлов А. Б. // Формирование мотивации учения : Книга для учителя. –М. : Просвещение, 1990. – С. 44 – 49.

117. Масленникова В. Ш. Формирование профессиональной готовности студентов среднего профессионального учебного заведения к деятельности социального педагога : дисс. ... д-ра пед. Наук : 13.00.04 «Теория професіонального образования» / В. Ш. Масленникова. – Казань, 1995. – 486 с.

118. Максютин Н. Ф. Культурно-досуговая деятельность / Н. Ф. Максютин. – Казань : Медицина, 2002. – 128 с.

119. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе : [книга для учителей] / М. И. Махмутов. - М. : Просвещение, 1997. – 240 с.

120. Машук І. О. Формування психологічної готовності учнів спеціалізованих загальноосвітніх закладів міліції до навчально-службової діяльності в системі МВС України : дис. канд. психол. наук : 19. 00. 06 [Электронный ресурс] / І. О. Машук. – 2009. – Электрон.дан. (1 файл). – Режим доступа : <http://disser.com.ua/content/352140.html>. – Назва з екрану

121. Маєвська Л. Готовність соціального педагога до професійної діяльності в етнокультурному середовищі [Електронний ресурс] /

Л. Маєвська. –Режим

доступу :http://eprints.zu.edu.ua/4321/3/соцпедагог_в_етнокультурному_середовищі.pdf

122. Медведева Г. П. Этика социальной работы : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / Г. П. Медведева. – М., 1999. –208 с.

123. Межирицький О. Я. Підготовка студентів до соціально-педагогічної діяльності в умовах сільської місцевості : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. Я. Межирицький. – Луганськ, 2003. – 20 с.

124. Методика для диагностики учебной мотивации студентов (А. А. Реан и В. Я. Якунин, модификация Н. Ц. Бадмаевой) / Н. Ц. Бадмаева // Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей : [монография]. – Улан-Удэ, 2004. – С. 151-154.

125. Методи та технології роботи соціального педагога : навчальний посібник / автори-укладачі : С. П. Архипова, Г. Я. Майборода, О. В. Тютюнник. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2011. – 496 с.

126. Мигович І. І. Соціальна робота у вищій школі / І. І. Мигович. – Ужгород, 2001. – 198 с.

127. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка : досвід та перспективи / Л. І. Міщик. – Запоріжжя, Запорізький державний ун-т.,1999. – 248 с.

128. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти : монографія / відп. ред. Л. Г. Коваль. – Запоріжжя : Промінь, 1997. – 370 с.

129. Міщик Л. І. Теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти : дис... д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Л. І. Міщик. – Запоріжжя, 1997. – 358 с.

130. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К. : Знання, 1989. – 48 с.

131. Монахова М. Педагогическое проектирование – современный инструментарий дидактических исследований / М. Монахова // Школьные технологии. – 2001. – №5 – С. 5–7.
132. Мосалев Б. Г. Досуг : методология и методика социологических исследований / Б. Г. Мосалев. – М. : МГУК, 1995. – 94 с.
133. Москалюк О. І. Формування професійної спрямованості у майбутніх соціальних педагогів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / О. І. Москалюк. – Кіровоград, 2007. – 22 с.
134. Мудрик А. В. Введение в социальную педагогику / А. В. Мудрик. – М.: Наука, 1997. – 213 с.
135. Національна доктрина розвитку освіти і педагогічна наука в Україні // Професійна освіта : педагогіка і психологія : зб. наук. пр. : пол.-укр. журн., укр.-пол. [щоріч.] / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – К.; Ченстохово, 2003. – Вип. 4. – С. 421-439.
136. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
137. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як філософська та педагогічна категорія / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта : теорія і практика : наук.-метод. журнал. – К., 2001. – Вип.1. – С. 10-21.
138. Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України : початок XXI століття / С. М. Ніколаєнко. – К.: Знання, 2006. – 253 с.
139. Обучение социальной работе :преемственность и инновации /под ред.Ш. Рамон, Р. Сарри., [перевод с англ. под ред. Ю. Б. Шапиро]. – М. : АспектПресс, 1996. – 157 с.
140. Обучение социальной работе : состояние и перспективы. Материалы Международных Конгрессов Школ социальной работы /под ред. В. Г. Бочаровой. – М., 1997. – 283 с.

141. Овчарова Р. В. Справочная книга социального педагога /Р. В. Овчарова. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – С. 40-43.

142. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка : 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова; РАН; Институт русского языка им. В. В. Виноградова. – 4. изд., доп. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.

143. Олексюк Н. С. Система соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» /Н. С. Олексюк.– Луганськ : Б. в., 2012.– 44 с.

144. Олійник Г. М. Готовність соціальних педагогів до професійної діяльності / Г. М. Олійник // Науково-методичний журнал Національного педагогічного університету. «Соціальна робота в Україні : теорія і практика»; гол. ред. С. В. Толстоухова. – Київ : НПУ, 2011. –№ 3/4 липень-грудень. – С. 175–186.

145. Олійник Г. М. Комунікативна компетентність як складова професійної компетентності соціального педагога / Г. М. Олійник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : УНУ, 2011. – Випуск 20. – С. 90–92.

146. Олійник Г. М. Освітньо-дозвілєва діяльність як педагогічний чинник виховання учнів 5-7 класів / Г. М. Олійник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. «Соціальна робота. Соціальна педагогіка : збірник наукових праць». / гол. ред. А. Й. Капська. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – Випуск 16. – С. 209–216.

147. Олийнык Г. М. Особенности организации образовательно-досуговой деятельности подростков : социально-педагогический подход / Г. М. Олийнык // Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук // Ежемесячный научный журнал. – Москва : «Литера», 2014. –№ 9

(68). – С. 315-320.

148. Олійник Г. М. Організація освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів : методичні рекомендації / Г. М. Олійник / за ред. проф. А. Й. Капської. – Тернопіль, 2014. – 114 с.

149. Олійник Г. М. Професійна підготовка соціальних педагогів : компетентнісний підхід / Г. М. Олійник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія : «Педагогіка» / гол. ред. Г. В. Терещук. – Тернопіль : ТНПУ, 2010. – Випуск 3. – С. 65–70.

150. Олійник Г. М. Проблема формування особистісних якостей у майбутніх соціальних педагогів / Г. М. Олійник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : УНУ, 2011. – Випуск 22. – С. 99–101.

151. Олійник Г. М. Соціалізація молодших підлітків у процесі дозвілєвої діяльності / Г. М. Олійник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. «Соціальна робота. Соціальна педагогіка : збірник наукових праць». / гол. ред. А. Й. Капська. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – Випуск 14. Частина III. С. 219–225.

152. Олійник Г. М. Соціально-педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів / Г. М. Олійник // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія. «Соціальна робота. Соціальна педагогіка : збірник наукових праць». / гол. ред. А. Й. Капська. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Випуск 18. – С. 51–59.

153. Олійник Г. М. Теоретичні засади професійної підготовки соціальних педагогів / Г. М. Олійник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : УНУ, 2011. – Випуск 21. – С. 128–130.

154. Олійник Г. М. Функціональне поле соціального педагога у сфері освітньо-дозвілєвої діяльності з учнями середнього віку / Г. М. Олійник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота» / гол. ред. І. В. Козубовська. – Ужгород : УНУ, 2012. – Випуск 24. – С. 115–119.

155. Ольхович О. В. Підготовка соціальних працівників до роботи з біженцями у вищих навчальних закладах США і Канади : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Ольхович. – Тернопіль, 2008. – 223 с.

156. Орлов Г. П. Свободное время и личность / Г. П. Орлов. – Свердловск : [б. и.], 1983. – 175 с.

157. Павелків Р. В. Вікова психологія : підручник / Р. В. Павелків. – К.: Кондор, 2011. – 469 с.

158. Патрушев В. Д. Использование совокупного времени общества / В. Д. Патрушев. – М. : Наука, 1978. – 216 с

159. Пащенко С. Ю. Підготовка соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнівської молоді : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С. Ю. Пащенко. – Запоріжжя, 2000. – 176 с.

160. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. Б. М. Бим-Бад. – М. : Большая российская энциклопедия, 2002. – 528 с.

161. Пенішкевич Д. І. Соціальна педагогіка : Модульна технологія навчального курсу : рек. м-вом освіти і науки України як навч. посібник для студентів. вищ. навч. закладів / Д. І. Пенішкевич, Л. І. Тимчук. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – 496 с.

162. Перебенесюк В. Соціальні конфлікти і молодь / В. Перебенесюк, І Бекешкіна. – К., 1994. – 138 с.

163. Петрова І. В. Дозвілля у зарубіжних країнах : підруч. для студ. вузів / І. В. Петрова. – К. : Кондор, 2005. – 408 с.

164. Петрочко Ж. В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : автореф. дис на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Ж. В. Петрочко. – Київ : Б.в., 2011 . – 44 с.

165. Петько Л. В. Стимулювання соціально-комунікативної активності підлітків у процесі туристсько-краєзнавчої діяльності : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / Л. В. Петько. – К., 2007. – 305 с.

166. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / [О. М. Пехота, В. Д. Будаєв, А. М. Старєва та ін.]; за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.

167. Піча В. Культура дозвілля / В. Піча. – К. : [б. в.], 1990. – 238 с.], О. Семашко [Соціологія культури : навч. посіб. / за ред. О. М. Семашка, В. М. Пічі. – К.; Львів : Каравела : Новий Світ–2000, 2002. – 334 с.

168. Пішун С. Г. Формування культури дозвілля студентів вищих навчальних закладів в умовах роботи студентського клубу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / С. Г. Пішун. – К., 2005. – 222 с.

169. Платонова О. Г. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до застосування особистісно орієнтованих виховних технологій в спеціальних установах для дітей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Г. Платонова. – Чернігів, 2010. – 20 с.

170. Пономаренко О. В. Формування професійно-етичної культури соціального педагога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. В. Пономаренко. – К., 2001. – 18 с.

171. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. А. Поліщук. – Тернопіль, 2006. – 454 с.

172. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти : монографія / за ред. Н.Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2006. – 424 с.

173. Поліщук Ю. Й. Соціально-педагогічна діяльність сучасних громадських молодіжних об'єднань в Україні : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Тернопіль : ТНПУ, 2005. – 432 с.

174. Положення про психологічну службу системи освіти України // Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 2. – с. 35-37.

175. Про вдосконалення системи організації роботи з виховання дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2003 № 1301. – Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1301-2003-%D0%BF> – Назва з екрану

176. Про вищу освіту : Закон України // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 20.

177. Про державну національну програму «Освіта (Україна XXI століття)» [Електронний ресурс]. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896 – Режим доступу :<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> – Назва з екрану

178. Про затвердження Національної програми патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 15 вересня 1999 р. № 1697. – Режим доступу :<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1697-99-%EF> – Назва з екрану

179. Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 27 квітня 1999 р. № 456 (456/99). – Режим

доступу :<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=456%2F99> – Назва з екрану

180. Про затвердження Положення про центр, палац, будинок, клуб художньої творчості дітей, юнацтва та молоді, художньо-естетичної творчості учнівської молоді, дитячої та юнацької творчості, естетичного виховання [Електронний ресурс] МОН України; Наказ, Положення від 05.11.2009 № 1010. – Режим доступу <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1152-09>– Назва з екрану

181. Про культуру [Електронний ресурс] / Закон України № 2778-VI від 14.12.2010 (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України, 2011. – № 34. – С. 164. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>

182. Пришляк О. В. Професійна підготовка соціальних педагогів у вищих навчальних закладах Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. Ю. Пришляк. – Тернопіль, 2008. – 219 с.

183. Психодіагностика в службі зайнятості : методичний посібник / за ред. Синявського В. В., Яцишина О. О. – К., 1998. – С. 34-51.

184. Психологический словарь [Электронный ресурс]. – Электрон.дан. (1 файл). – Режим доступа :<http://psihotesti.ru/gloss/tag/gotovnost/>– Название с экрана

185. Психолого-педагогический словарь для учителей и руководителей образовательных учреждений / под ред. И. П. Пидкасистого; автор-составитель В. А. Мижериков. – Ростов н/Д. : Изд-во «Феникс», 1998. – 544 с.

186. Путіловська Н.Б. Педагогічні умови удосконалення організації вільного часу сільських молодших школярів : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.06 / Н. Б. Путіловська. – К., 1994. – 176 с.

187. Рабійчук С. Р. Формування ціннісних орієнтацій старшокласників у дозвіллевій діяльності : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.07 /С. О. Рабійчук. – Тернопіль, 2012. – 209 с.

188. Равлюк Т. А. Розвиток творчого потенціалу майбутніх соціальних педагогів у процесі соціально-педагогічної практики : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. А. Равлюк. – Тернопіль, 2012. – 23 с.

189. Рижанова А. О. Розвиток соціальної педагогіки в соціокультурному контексті : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / А. О. Рижанова. – Луганськ : Б.в., 2005 . – 44 с.

190. Романовська Л. І. Структурно-функціональна модель соціально-педагогічної підтримки дитячих громадських об'єднань / Л. І. Романовська // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. : Педагогічні науки : наук. журн. – Вип. № 21(234). 2012. – Черкаси, 2012. – С. 109 – 115.

191. Российская энциклопедия социальной работы. В 2 т. – М., 1997. Т.2 – 381 с.

192. Руденко Ю. Д. Українська національна система виховання : конспект лекцій / Ю. Д. Руденко. – К. : КДП, 1991. – 49 с.

193. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підр. для студ. пед. фак. / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 1999. – 368 с.

194. Семенов О. С. Особистісне самовизначення школяра в діяльності комплексного позашкільного навчально-виховного закладу : дис... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. С. Семенов. – К., 2000. – 219 с.

195. Сидор І. П. Організаційно-педагогічні умови дозвілєвої діяльності студентів у педагогічних коледжах Великої Британії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. П. Сидор. – Тернопіль, 2010. – 313 с.

196. Сидоров В. Н. Профессиональная деятельность социального работника : ролевой поход / В. Н. Сидоров. – Винница : Глобус-пресс, 2006. – 408 с.

197. Сисоєва С. О. Теоретичні і методичні основи підготовки вчителя до формування творчої особистості учня : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. О. Сисоєва. – К., 1997. – 532 с.

198. Сластенин В. А. Педагогика : учебное пособие для студ. высш.пед.учеб.завед./ В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.

199. Сластенин В. А. Социальный педагог и социальный работник : Личность и профессия /В. А. Сластенин // Теория и практика социальной работы : Отечественный и зарубежный опыт. – М. : Тула, 1993. – Т.2. – 265 с.

200. Словарь по социальной педагогике : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / авт.-сост. Л. В. Мардахаев. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 368 с.

201. Словарь психолога [Электронный ресурс]. – Электрон.дан. (1 файл). – Режим доступа :<http://www.sesos.ru/printword.php>– Название с экрана

202. Словник іншомовних слів / за ред.. О. С. Мельничука. – К. : Гол. Ред.. УРЕ, 1977. – 775 с.

203. Слосанська Г. І. Професійна підготовка соціальних працівників у вищих навчальних закладах Австралії : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Г. І. Слосанська. – Т., 2011. – 20 с.

204. Собчак Н. М. Зміст і форми професійної підготовки соціальних працівників у системі неперервної освіти США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. М. Собчак. – Тернопіль, 2004. – 216 с.

205. Соколов Э. В. Свободное время и культура досуга /Э. В. Соколов – Л.: Лениздат, 1977. – С. 34.

206. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред.проф. І. Д. Звереві. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 336 с.

207. Соціальна педагогіка : підручник / за ред. професора А. Й. Капської. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
208. Соціальний педагог / упоряд. : Т. Шаповал, Т. Гончаренко. – К. : Вид. дім «Шкіл.світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. – 80 с.
209. Соціально-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К. : «ЕксОб», 2004. – 304 с.
210. Соціологія : терміни, поняття, персоналії : навчальний словник довідник. / за заг.ред. В. М. Пічі. – Львів : «Новий Світ – 2000». – 2004. – 408 с.
211. Спрямований пошук : Тест Дж. Холланда [Електронний ресурс]. –Режим доступу :http://krutienko.ucoz.ua/Zavuch/Profesijne_samovuznachennia.pdf (29.08.2014) – Назва з екрану
212. Стрельцов Ю. А. Культурологія досуга / Ю. А. Стрельцов. – М. : МГУК, 2002. – 183 с.
213. Стрельцов Ю. А. Соціальна педагогіка досуга : учебное пособие/ Ю. А. Стрельцов. – М. :МГУКИ, 1996. – 128 с.
214. Султанова Л. Л. Теорія і практика професійно-педагогічної підготовки соціальних педагогів в колледжі :дисс. ... канд. пед. Наук : 13.00.06 /Л. Л. Султанова. – Тольятти, 1997. – 181 с.
215. Суртаев В. Я. Соціально-педагогічні особливості молодіжного досуга : учебное пособие /В. Я. Суртаев. – Ростов-на-Дону, 1997. – 200 с.
216. Суртаев В. Я. Соціологія молодіжного досуга / В. Я. Суртаев. – Ростов н/Д : Гефест, 1998. – 224 с
217. Суходольський Г. В. Структурно-алгоритмічний аналіз і синтез діяльності / Г. В. Суходольський. – Л. : ЛГУ, 1976. – 120 с.
218. Терехова О. Заклади культури як осередки формування громадської думки / О. Терехова // Рідна школа. – 2003. –№ 5. – С. 45–47.

219. Терепиций С. О. Стандартизація вищої освіти (спроба філософського аналізу) / С. О. Терепиций. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – 56 с.

220. Титов Б. А. Социализация детей, подростков и юношества в сфере досуга / Б. А. Титов. – СПб, 1997. – 275 с.

221. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Электрон.дан. (1файл). – Режим доступа : <http://www.vedu.ru/ExpDic/6015>. – Название с экрана.

222. Трегубов Б. А. Свободное время молодежи : сущность, типология, управление / Б. А. Трегубов. – СПб. : Изд-во СПб ун-та, 1991. – 152 с.

223. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / З. З. Фалинська. – Вінниця, 2006. – 171 с.

224. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / З. З. Фалинська. – Вінниця, 2006. – 23 с.

225. Форми організації дозвілля дітей та молоді : метод. матеріали до тренінгу / за заг. ред. І. Зверєвої. – К. : Наук. світ, 2004. – 58 с.

226. Харченко С. Я. Дидактические основы подготовки студентов к социально-педагогической деятельности / С. Я. Харченко – Луганск : Альма матер, 1999. – 138 с.

227. Харченко С. Я. Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності : теорія і практика : монографія. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – 320 с.

228. Харченко С. Я. Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями : автореф. дисс.

... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / С. Я. Харченко. – М., 1993. – 32 с.

229. Хмурина Т. О. Формування соціально-професійної зрілості майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Т. О. Хмурина. – Тернопіль, 2014. – 297 с.

230. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб. : Питер; М. : Смысл, 2003. – 860 с.

231. Цимбалюк Н. М. Інституціональна модернізація культурно-дозвілєвої сфери в Україні : дис... д-ра соціол. Наук : 22.00.04 / Н. М. Цимбалюк. – Київ, 2005. – 375 с.

232. Цюлюпа С. Д. Педагогічні умови формування культури вільного часу студентів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / С. Д. Цюлюпа. – Київ, 2004. – 209 с.

233. Чернишко О. І. Організаційно-методичні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до соціокультурної діяльності зі старшокласниками : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / О. І. Чернишенко. – К., 2013. – 22 с.

234. Шевеленкова Т. Профессионально-личностное развитие социального социальных работников / Т. Шевеленкова. – М., 1992. – Вып.5. – С. 150-167.

235. Шептенко П. А. Методика и технологии работы социального педагога : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / П. А. Шептенко, Г. А. Воронина, под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.

236. Шмаков С. А. Досуг школьника / С. А. Шмаков. – Липецк : НПО Ориус, 1993. – 191 с.

237. Щербаков А. И. Формирование личности учителя советской школы в системе высшего педагогического образования /А. И. Щербаков –Л., 1967. – 266 с.

238. Яacobсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека / П. М. Яacobсон. – М.: А.С.К., 2001. – 64 с.

239. Яременко Н. В. Дозвілєзнавство : навчальний посібник / Н. В. Яременко. – Фастів : «Поліфаст», 2007. – 460 с.

240. Ясвин В. А. Образовательная среда. От моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М., 1997. – 123 с.

241. Anderson, L. W. A taxonomy for learning, teaching, and assessing : A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives / L. W. Anderson, D. R. Krathwohl. – New York : Addison Wesley Longman, 2001. – 302 p.; Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives : The classification of e educational goals : Handbook I, cognitive domain / B. S. Bloom. – New York : Longman, 1956.

242. Eichsteller Gabriel. The Art of Being a Social Pedagogue : Developing Cultural Change in Children's Homes in Essex[Web site] / Gabriel Eichsteller, Sylvia Holthoff // International Journal of Social Pedagogy, 2012. – Vol. 1. No. 1. –PP. 30-45. – Режим доступа

243. Fourastié J. Le grand espoir du XX-s siècle / J. Fourastié. – P., 1949. – 432 p.

244. Handbook of Life-span Development [ed. K. L. Fingerman, C. A. Berg, J. Smith]. – USA : Springer Publishing Company, 2011. – 905 p.

245. Heather E. Erwin. Middle School Students' Leisure Activity Engagement : Implications for Park and Recreation Administrators [Web site] / Erwin E. Heather // Journal of Park and Recreation Administration, Fall 2008. – Volume 26. – Number 3.– PP. 59-74. – Access mode :<http://extranet.nuorisuomi.fi/download/attachments/3245041/Middle+School+student+leisure+activity+engagement.pdf>

246. Kvieskienė Giedrė. Civic Education in Pre-Service Training Program for Teachers and Children Welfare Professionals[Web site] / Giedrė Kvieskienė. – Access mode :<http://www.socwork.net/sws/article/view/181/580>

247. Larson R. How children and adolescents spend time across the world : work, play and developmental opportunities / R.Larson, S.Verna // Psychological Bulletin, 1999. –№ 6 (125). – PP. 701–736.

248. Livazovic Goran. Leisure-time media and children's academic achievement / Goran Livazovic // Occasional Papers in Education & Lifelong Learning : An International Journal, 2010. – Volume 4. –№ 1–2. –PP. 111–118.

249. Martinič T. Slobodno vrijeme i suvremeno društvo (Leisure time and modern Society), 1977. – Zagreb : Informator.

250. Merriam-Webster Online : Dictionary and Thesaurus [Electronic resource]. – Режим доступа : www.merriam-webster.com

251. WhiteGraham, Socialization. –London : Longman, 1977. – 232 p.

252. WorldYouthReport 2005: YoungPeopleTodayandin 2015 /DepartmentofEconomicandSocialAffairs, UnitedNations[Website]. – New York, 2003. – 207 p. – Access mode :<http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wyr05book.pdf>

253. WylieCathy. Leisure activities and adolescent engagement in school learning [Web site] / Cathy Wylie // NZARE Conference, Dunedin (6-9 December, 2005). – Access mode :<http://www.nzcer.org.nz/pdfs/14525.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Характеристика трактувань «дозвіллева діяльність» вітчизняними
та зарубіжними дослідниками**

Автор	Джерело	Визначення дозвіллевої діяльності
1	2	3
С. Гончаренко	Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376с.	дозвіллева діяльність це – цілеспрямована активність, котра відповідає потребам і мотивам людини, що реалізується у системі культури і дозвілля
А. Воловик В. Воловик	Воловик А. Педагогіка дозвілля: підручник / А. Воловик, В.Воловик – Харків: ХДАК, 1999. – 332с.	дозвіллева діяльність – це вільна діяльність, що обирається самою особистістю. Це така діяльність, що здійснюється людиною тому, що їй так хочеться, тому, що вона продиктована особистими потребами й інтересами, а не викликана під тиском зовнішніх обставин, що змушують її до неї
Т. Киселева, Ю. Красильников	Киселева Т. Г. Соціально-культурная деятельность: учебник / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников – М.: МГУКИ, 2004. – 539 с.	дозвіллева діяльність як частина загальної соціально-культурної діяльності, що здійснюється під час дозвілля, вирізняється свободою вибору, активністю, ініціативою різних груп та індивідів, зумовлена національно-етнічними, регіональними особливостями та традиціями, характеризується різноманітною діяльністю, що базується на загальнокультурних, художніх, пізнавальних, політичних, побутових та інших інтересів дорослих, молоді, дітей

Продовження додатку А

1	2	3
В. Кремінь	Енциклопедія освіти / акад.пед наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.	дозвіллева діяльність – це багаторівнева структура, основними рівнями якої є споживання, творчість і екстеріоризація. Особливостями дозвіллевої діяльності є її різноманітність за своїм предметом, обирання цілей і змісту діяльності людиною залежно від її морального розвитку й естетичного рівня, різний характер діяльності – соціально корисний, соціально нейтральний, соціально негативний
М. Максютін	Максютин Н. Ф. Культурно-досуговая деятельность / Н. Ф. Максютин. – Казань : Медицина, 2002. – 128 с.	дозвіллева діяльність – це компонент духовного і культурного життя суспільства, в якому механічно перехрещуються соціальні інститути, які в свою чергу забезпечують творче усвідомлення та засвоєння цінностей культури, мета, що служить формуванням креативної особистості
І. Петрова	Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І. В. Петрова – К.: Кондор, 2005. – 408с.	дозвіллева діяльність здійснюється відповідно до потреб індивіда, з метою отримання задоволення
В. Суртаєва	Суртаев В. Социально-педагогические особенности молодежного досуга: учеб. пособие / В. Я. Суртаев.– Ростов н/д.: [б. и], 1997. – 200 с.	дозвіллева діяльність дає можливість людині повноцінно випробувати себе, самореалізувати власні ідеї та самоутвердитися.

*Джерело: систематизовано автором дослідження на основі вивчення літературних джерел [Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.; Воловик А. Педагогіка дозвілля: підручник / А. Воловик, В. Воловик – Харків : ХДАК, 1999. – 332 с.; Енциклопедія освіти / акад.пед наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.; Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І. В. Петрова – К.: Кондор, 2005. – 408 с.; Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность: учебник / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников – М. : МГУКИ, 2004. – 539 с.; Суртаев В. Социально-педагогические особенности молодежного досуга: учеб. пособие / В. Я. Суртаев.– Ростов н/Д.: [б. и], 1997. – 200 с.; Максютин Н. Ф. Культурно-досуговая деятельность / Н. Ф. Максютин. – Казань : Медицина, 2002. – 128 с.

Додаток Б

Характеристика трактувань «дозвілля» вітчизняними та зарубіжними дослідниками

Автор	Джерело	Визначення дозвілля
1	2	3
Л. А. Акімова	Акімова Л. А. Соціологія досуга: учеб. пособие/Л. А. Акімова – МГУКИ.: М., 2003. – 123 с.	ДОЗВІЛЛЯ розглядається, як впорядкована сукупність видів діяльності, а їх розмежування визначає сутнісну його характеристику
В. Й. Бочелюк В. В. Бочелюк	Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.	ДОЗВІЛЛЯ – це сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні і духовні потреби, в основному відновлювального характеру
В. В. Давидов	Российская педагогическая энциклопедия: в 2т./ гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – 608 с.	ДОЗВІЛЛЯ – здатність людини займатися у вільний час різноманітною діяльністю за власним бажанням. Види дозвіллевої діяльності: відпочинок, розважання, свята, самоосвіта, творчість
А. І. Кравченко	Кравченко А. И. Социология: словарь /А. И. Кравченко – М.: Логос, 1997. – 240с.	ДОЗВІЛЛЯ – як частина вільного часу (частина позаробочого часу), який, у свою чергу, виступає частиною поза виробничого часу і включає: час на домашню працю і самообслуговування, на сон і їжу, на пересування до місця роботи і вільний час, що витрачається на навчання, виховання, суспільну діяльність
В. Г. Кремінь	Енциклопедія освіти / акад.пед наук України; гол. ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.	ДОЗВІЛЛЯ – це вільний від роботи і навчання час, що залишається після вирішення різного роду обов'язкових і необхідних справ

Продовження додатку Б

1	2	3
Б. Г. Мосалев	Мосалев Б. Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: учебное пособие / Б. Г. Мосалев – М., 1995. – 92 с.	ДОЗВІЛЛЯ як сукупність різних видів занять, діяльності, що здійснюється у вільний час у результаті котрої відбувається розвиток особистісних якостей людини, задовольняються його духовні, фізичні та інші соціально-значущі потреби
В. Д. Патрушев	Патрушев В. Д. Использование совокупного времени общества / В. Д. Патрушев – М.: Наука, 1978. – 216 с.	ДОЗВІЛЛЯ – як сукупність видів діяльності, що служать для відпочинку і розвитку особистості, а вільний час – як частину часу доби, вільну від праці в суспільному господарстві і пов'язаний з ним час задоволення фізіологічних, побутових потреб і домашньої праці
І. В. Петрова	Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І. В. Петрова – К.: Кондор, 2005. – 408 с.	ДОЗВІЛЛЯ розглядає як складову часового простору, що передбачає розподіл часу людини на робочий та неробочий; як вид людської життєдіяльності, що передбачає сприйняття дозвілля як діяльності (творчої, конструктивної або ж безцінної та асоціальної); як психологічний стан людини, що розглядається як емоційне сприйняття людиною дозвіллевих занять; як ознаку цілісного способу життя, що полягає у тому, що всі сфери людського життя мають дозвіллевий потенціал
В. В. Радуга	Соціально-педагогічний словник / за ред. В. В. Радуга. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.	ДОЗВІЛЛЯ – та частина вільного часу (воно є частиною позаурочного часу), який людина має у своєму розпорядженні на свій розсуд. Основні параметри дозвілля – тривалість, місце і спосіб проведення, структура
Е. В. Соколов	Соколов Э. В. Свободное	ДОЗВІЛЛЯ проявляється у

	<p>время и культура досуга / Э. В. Соколов. – Л. : Лениздат, 1977. – 64 с.</p>	<p>повному гармонійному та усесторонньому розвитку особистості; багатоплановому підвищенні рівня культури та освіти (як результат людина бере участь у здійсненні власних духовних та матеріальних потреб).</p>
--	--	---

**Джерело:* систематизовано автором дослідження на основі вивчення літературних джерел [Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник /В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк– К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.; Енциклопедія освіти / акад..пед наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.; Соціально-педагогічний словник /за ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.; Российская педагогическая энциклопедия: В 2тт. /гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – 608 с.; Кравчеко А. И. Социология: словарь /А. И. Кравчеко – М.: Логос, 1997. – 240с.; Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник /І. В.Петрова – К.: Кондор, 2005. – 408 с.; Мосалев Б. Г. Досуг: методологія і методика соціологічних досліджень: учебно-пособие / Б. Г. Мосалев – М., 1995. – 92 с.; Акімова Л. А. Соціологія досуга: учеб. пособие/Л. А. Акімова – МГУКИ: М., 2003. – 123 с.; Патрушев В. Д. Использование совокупного времени общества /В. Д. Патрушев – М.: Наука, 1978. – 216 с.; Соколов Э. В. Свободное время и культура досуга / Э. В. Соколов. – Л. : Лениздат, 1977. – 64 с.]

Додаток В

Анкета

для вивчення стану організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітніх навчальних закладах

Шановні соціальні педагоги!

Просимо Вас взяти участь у дослідженні стану організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітньому навчальному закладі, де Ви працюєте.

Перш ніж заповнювати питання анкети, радимо уважно ознайомитися з її змістом, а вже потім відповісти на кожне із них.

Вік: _____

Стать: _____

Поштова адреса: _____

Назва загальноосвітнього навчального закладу, де Ви працюєте:

1. Скільки років Ви працюєте соціальним педагогом у загальноосвітньому навчальному закладі? _____

2. Чи відчуваєте Ви труднощі в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класі в сучасних умовах?

а) так;

б) частково;

в) ні.

3. Чи у достатній мірі Вас володієте знаннями і вміннями, технологіями, чи знаєте особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів? Потрібне підкреслити:

а) маю необхідні знання та вміння (так, ні, частково);

б) володію технологією освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів (так, ні, частково);

Продовження додатку В

в) знаю особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів(так, ні, частково);

4. З якими проблемами Ви стикаєтеся у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів?

а) недостатнє розуміння ролі і місця освітньо-дозвілєвої діяльності у життєдіяльності учнів 5-7 класів;

б) недостатнє володіння технологією організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів;

в) недостатнє вміння залучати й організовувати співпрацю педагогів, батьків та працівників позанавчальних закладів для організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів;

г) особисто у мене не було проблем в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

5. З якими проблемами зустрічаєтеся під час проведення освітньо-дозвілєвої діяльності в учнів 5-7 класів?

а) поганими матеріально-технічними умовами;

б) відсутність належного фінансування, матеріальної, організаційної, методичної та технічної підтримки;

в) зменшення кількості безкоштовних гуртків, секцій, навчально-розважальних заходів, надмірна зайнятість учнів навчанням;

г) організація освітньо-дозвілєвої діяльності без врахування вікових особливостей учасників

д) від себе особисто хочу додати _____

6. Які освітньо-дозвілєві заходи найбільше проводяться з учнями 5-7 класів у Вашій школі? _____

7. Ваші пропозиції та побажання щодо удосконалення освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів _____

Продовження додатку В

8. Як ви вважаєте, які фактори здійснюють негативний вплив на процес організації освітньо-дозвілєвої діяльності сучасних школярів?

Щиро вдячні за співпрацю!

* *Опрацювання автора дослідження*

Додаток Е 1

Методика дослідження сформованості стійкого інтересу до організації освітньо-дозвілєвої діяльності у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Опитувальник професійних переваг (адаптація тесту

Дж. Холланда «Спрямований пошук»)

Інструкція

Шановний студенте!

Опитувальник дозволить вам зіставити свої схильності, здібності, інтереси з різними конкретними професіями, допоможе точніше визначити в професійній сфері коло домагань і буде корисним у плануванні професійної кар'єри.

У випадку, якщо ви обрали вже професію або здійснюєте перекваліфікацію, то цей тест допоможе вам свідомо поставитися до вибору, аргументувати свої рішення, а також знайти інші можливі варіанти розв'язання проблем.

Заповніть анкету-опитувальник. Уважно прочитайте інструкцію та фіксуйте відповіді у бланку.

Текст опитувальника

ДІЯЛЬНОСТІ:

Вам пропонуються різні види діяльності, які відображають поширені інтереси та установки. Обведіть букву «т» у бланку відповідей, якщо вид діяльності, позначений певним номером підходить вам, подобається або ви вважаєте, що він вам підходить відповідно до ваших схильностей, здібностей та інтересів. Обведіть букву «н» у бланку відповідей, якщо якийсь вид діяльності вам не подобається, не підходить, або ви від нього не захваті.

Продовження додатку Е 1

<p>Р. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Пройти курс навчання роботи з деревом. 2.Працювати на легковому автомобілі. 3. Ремонтувати господарські будівлі. 4. Ремонтувати електроприлади. 5. Налаштовувати музичну стереосистему. 6.Майструвати вдома. 7.Працювати на дачній ділянці. 8. Навчатися на автомеханіка. 9. Самостійно ремонтувати квартиру. 10. Розв'язувати технічні проблеми. 11. Реставрувати, ремонтувати старі прилади, механічні пристрої 	<p>А. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Грати на музичному інструменті. 2. Писати замітки в журнали і газети. 3. Писати оповідання або драматичні твори. 4. Грати в ансамблі, групі, оркестрі. 5. Конструювати меблі, одяг. 6. Малювати портрети або займатися фотографією. 7. Прослухати курси дизайну. 8. Випускати журнал або газету. 9. Займатися малюнком або живописом. 10. Читати або писати поетичні твори. 11. Майструвати декоративні вироби.
<p>Д. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Працювати в науково-дослідній лабораторії.. 2. Використовувати математику для розв'язання практичних проблем. 3. Вивчати нові теорії. 4. Аналізувати інформацію для розробки нових пропозицій та рекомендацій. 5. Читати наукові книги та журнали. 6. Шукати розв'язання складних проблем. 7. Відвідувати наукові виставки, музеї. 8. Систематизувати та класифікувати дані з різних систем. 9.Прослухати курс математичної статистики. 10. Розмірковувати над науковими проблемами. 11. Оволодіти новою науковою дисципліною. 	<p>С. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Працювати у сфері соціального захисту і підтримки. 2. Вивчати психологію людських взаємин. 3. Вивчати факти порушення закону неповнолітніми. 4. Дискутувати з питань взаємовідносин в колективі. 5. Навчати інших виконувати певну роботу. 6. Читати книги із питань виховання та перевиховання. 7. Допомогати людям із фізичними вадами. 8. Допомогати із порадами в складних ситуаціях. 9. Працювати у загальноосвітніх навчальних закладах. 10. Турбуватися про дітей та допомагати людям похилого віку. 11. Навчатися на курсах аніматорів, модераторів
<p>П. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Бути керівником проекту в проведенні певного заходу. 2. Прослухати курси для керівників. 3. Читати про керівників бізнесу та держави. 4. Брати участь у політичних кампаніях. 6. Організувати власну справу і керувати нею. 7. Приймати рішення з приводу важливих та відповідальних справ. 8. Мати вплив на інших людей. 9. Брати участь в організації масових заходів. 10. Організувати та керувати роботою 	<p>К. Діяльності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Підтримувати в порядку своє робче місце та службове приміщення. 2. Працювати з мікрокалькулятором. 3. Проводити інвентаризацію. 4. Записувати свої витрати. 5. Перевіряти документацію або продукцію на предмет помилок або нестачі. 6. Робити математичні розрахунки в бухгалтерії та бізнесі. 7. Вести ділове листування. 8. Керувати оргтехнікою, обчислювальними машинами. 10. Навчатися на бухгалтерських курсах. 11. Оформляти і друкувати ділові папери.

інших. 11. Організувати та проводити виборчі кампанії.	
---	--

Продовження додатку Е 1

ЗДІБНОСТІ

Обведіть букву «т» у бланку відповідей для тих видів умінь і майстерності, якими ви володієте і можете застосовувати грамотно та комплексно. Обведіть букву «н» у бланку відповідей для тих видів умінь і майстерності, якими ви ніколи не володіли, а цю діяльність ніколи не виконували або виконували не якісно.

<p>Р. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я можу виконувати простий ремонт телевізора та радіоприймача. 2. Я можу ремонтувати меблі. 3. Я вмію користуватися електроприладами для роботи з деревом. 4. Я можу читати креслення, ескізи, схеми. 5. Я можу зробити простий електричний ремонт. 6. Я можу поміняти масло, гуму в автомобілі. 7. Я можу виконати масштабне креслення. 8. Я вмію користуватися столярними інструментами. 9. Я можу робити простий слюсарний ремонт. 10. Я можу розрахувати кількість матеріалу для проведення ремонту. 11. Я можу користуватися електровимірювальними приладами. 	<p>А. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я можу написати оповідання. 2. Я можу створити рекламний плакат. 3. Я можу малювати фарбами, аквареллю, ліпити скульптуру. 4. Я можу так описати людину, річ, що можна буде впізнати. 5. Я можу створювати сценічне втілення ідеї або сюжету. 6. Я можу написати сценарій. 7. Я можу розробити дизайн для обгортки продукту. 8. Я можу зробити декорацію робочих приміщень установи. 9. Я можу грати в п'єсі. 10. Я можу сам виготовляти прикраси. 11. Я можу виконати художній фотознімок, слайд.
<p>Д. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я можу використовувати комп'ютер для вивчення наукової проблеми. 2. Я знаю про фізичні властивості багатьох матеріалів. 3. Я можу розшифрувати прості біохімічні формули. 4. Я можу використовувати комп'ютер для наукових досліджень. 5. Я можу використовувати мікроскоп для розв'язання наукових досліджень. 6. Я можу користуватися математичною статистикою для розв'язання наукових проблем. 7. Я можу описати основні функції живого організму. 8. Я можу користуватися статистичними таблицями. 9. Я можу написати реферат з певної проблеми. 10. Я можу назвати 3 страви з високим вмістом білка. 11. Я можу стисло й чітко викласти певну наукову теорію. 	<p>С. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я вмію гарно приймати гостей. 2. Мені легко допомогти іншим приймати рішення. 3. Я беру участь у благодійних акціях. 4. Мені легко пояснювати іншим певні речі. 5. Я можу керувати групою дискусією. 6. Мені не важко створити людям гарний настрій. 7. Мені легко розмовляти з іншими людьми. 8. Мені легко вдається людям спланувати їх дозвілля. 9. Мені легко тренувати інших. 10. Мені легко навчати інших. 11. Я добре розуміюся в людях.
<p>К. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я можу обробляти кореспонденцію та інші документи. 2. Я легко можу отримати потрібну інформацію по телефону. 3. Я можу облікувати доходи та витрати. 4. Я можу використовувати комп'ютер для аналізу бізнесу. 5. Я можу досить швидко друкувати. 6. Я можу писати ділові листи. 7. Я можу скористуватися комп'ютерним редактором текстів. 8. Я можу створити умови для ділової зустрічі. 9. Я можу працювати зі сканером. 10. Я вмію швидко помічати помилки в розрахунках, 	<p>П. Здібності</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Я можу організувати працю інших. 2. Мені легко оцінити власні переваги. 3. Я легко можу зацікавити інших. 4. Я можу організувати та керувати компанією. 5. Я гарний продавець. 6. Я легко планую стратегію для досягнення мети. 7. Я гарний публічний оратор. 8. Я знаю як стати успішним лідером. 9. Я можу обстоювати власну позицію. 10. Я можу розпочати власну справу. 11. Я можу розвинути в собі бажані якості.

текстах.
11. Я можу успішно користуватися каталогами.

Продовження додатку Е 1

КАР'ЄРИ

Пропонується перелік кар'єр у бізнесі, промисловості, державних установах, різних видах науки та мистецтва, соціальній сфері. Обведіть букву «Т» у бланку відповідей для тих видів кар'єр, які вам подобаються. Обведіть букву «Н» у бланку відповідей для тих видів кар'єр, які вам не подобаються або ви не вважаєте їх цікавими.

<p>Р. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тесля. 2. Фермер. 3. Автомеханік. 4. Спеціаліст з електронної апаратури. 5. Лісник. 6. Водій. 7. Зварювальник. 8. Радіоінженер. 9. Інженер-механік. 10. Гравірувальник, майстер з виготовлення печаток, штампів. 11. Економіст – плановик виробництва. 12. Інженер-конструктор. 13. Ювелір, спеціаліст з обробки коштовного каміння. 14. Оператор енергетичної установки. 	<p>Д. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Інженер-конструктор. 2. Технік медичної лабораторії. 3. Фізик. 4. Хімік. 5. Видавець наукового або науково-популярного журналу. 6. Ботанік. 7. Хірург. 8. Антрополог. 9. Сімейний лікар. 10. Метеоролог. 11. Науковий працівник дослідницької лабораторії. 12. Автор науково-популярних книг і статей.
<p>А. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Письменник. 2. Фотограф. 3. Музикант-оранжувальник. 4. Художник. 5. Співак. 6. Автор художніх творів. 7. Музикант-вмконавець. 8. Експерт з живопису. 9. Журналіст. 10. Декоратор. 11. Видавець. 12. Актор. 13. Архітектор. 14. Дизайнер. 14. Сценарист. 	<p>С. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вчитель в загальноосвітній школі. 2. Соціальний педагог. 3. Логопед. 4. Викладач вищої школи. 5. Психолог. 6. Спеціаліст із сімейного консультування. 7. Викладач суспільних та соціальних наук. 8. Співробітних соціальних служб, організацій та установ. 9. Інструктор молодіжного табору. 10. Соціальний педагог-аніматор. 11. Соціальний працівник. 12. Інспектор у справах неповнолітніх. 13. Співробітних «Телефону довіри». 14. Священник.
<p>П. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Адміністратор фірми. 2. Адміністратор голелю. 3. Директор на радіо і телебаченні. 4. Агент з продажу нерухомості. 5. Менеджер з розпродажу. 6. Завідувач відділу маркетингу. 7. Звідувач крамницею. 8. Адвокат. 9. Директор рекламного агентства. 10. Посередник в торговельних операціях. 11. Продавець. 12. Суддя. 13. Біржовий брокер. 14. Тренер спортивної команди. 	<p>К. Кар'єри</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Економіст. 2. Спеціаліст з розрахунків. 3. Секретар-референт. 4. Банковий касир. 5. Банковий інспектор. 6. Податковий інспектор. 7. Ревізор. 8. Контролер кредитів. 9. Оператор. 10. Судовий виконавець. 11. Архіваріус. 12. Бухгалтер. 13. Нотаріус. 14. Бібліотекар.

Продовження додатку Е 2

Сума «т» з трьох знаків	Р	Д	А	С	П	К
Код						

Запропоновані професії _____

Обрані професії _____

Примітки _____

Інтерпретація результатів:

1. Більшість людей може бути віднесена до одного із шести типів: реалістичний (Р-тип), дослідницький (Д-тип), артистичний А-тип), соціальний (С-тип), підприємницький (П-тип), конвенційний (К-тип).

2. Отриманий код дозволяє також визначити доцільність вибору тої чи іншої професії для учасника опитування у залежності від інтересів, нахилів людини, або ж перевірити відповідність типу оптанта обраній професії.

3. Опитувальник дозволяє визначити неоднорідність оптантів. Якщо код містить літери, то помістивши їх у шестигранник, можна діагностувати неоднорідність оптанта за сусідством літер. Зокрема,

- перші дві літери свідчать про високу однорідність інтересів оптантів (РД, РК, ДР, ДА, АД, АС, СА, СП, ПС, ПК, КП, КР);

- перші дві літери свідчать про середню однорідність інтересів оптантів (РА, РП, ДС, ДК, АР, АП, СД, СК, ПА, ПР, КС, КД)

- перші дві літери свідчать про низьку однорідність інтересів оптантів (РС, ДП, АК, СР, ПД, КА)

Рис.1 Гексагон Холланда

*Продовження додатку Е 2***Опис типів (за Холландом)**

Реалістичному **типові** властива емоційна стабільність, орієнтація на сьогоднішнє. Представники даного типу займаються конкретними об'єктами і їх практичним використанням: речами, інструментами, машинами. Віддають перевагу заняттям, які вимагають моторних навичок, спритності, конкретності.

Професії – механік, електрик, інженер, моряк, шофер і тому подібне.

Здібності – фізична сила, психомоторні навички, механічні здібності, математичні здібності тощо.

Особисті якості і цінності – емоційна стабільність, надійність, практичність, бережливість, упертість, скромність, природність, консервативність, ригідність тощо.

Інтереси – природа, сільська місцевість, найменша взаємодія з людьми, ситуації, які вимагають зручного одягу.

Хобі – реставрація старих меблів, будівництво, фермерство, мисливство, риболовля, теризм.

Дослідницький тип орієнтований на розумову працю. Він раціональний, незалежний, оригінальний. Переважають теоретичні і, в деякій мірі, естетичні цінності. Віддає перевагу роздумам про проблему ніж заняттям по реалізації рішень. Йому подобається вирішувати завдання, що вимагають абстрактного мислення.

Професії в першу чергу наукові – математик, фізик, астроном і так далі.

Здібності – математичні, аналітичні, наукові здібності, ерудованість, раціональність тощо.

Особистісні якості та цінності – незалежність, самостійність, схильність до аналізу, раціональність, інтелектуальність, оригінальність, креативність, упевненість в собі.

Інтереси – слабо організовані організації, організації, орієнтовані на досягнення, дослідницькі лабораторії, фірми, університети, вибіркоче спілкування.

Хобі – складні види діяльності, які вимагають засвоєння багатьох фактів, деталей, принципів, комп'ютери, читання наукової літератури.

Продовження додатку Е 2

Артистичному типу властиве відсторонення від виразно структурованих проблем і видів діяльності, що передбачають велику фізичну силу. У спілкуванні з оточуючими спираються на свої безпосередні відчуття, емоції, інтуїцію і уяву. Йому властивий складний погляд на життя, гнучкість, незалежність думок, оригінальність.

Професії– музика, заняття живописом, літературна творчість, фотографія, театр та ін.

Здібності – уява, креативність, музичні здібності, акторські здібності, вербально-лінгвістичні.

Особистісні якості та цінності – незалежність, самостійність, емоційність, чуттєвість, імпульсивність, непрактичність, неорганізованість, інтуїтивність, оригінальність, відкритість.

Інтереси – неструктуровані гнучкі організації (акторські студії, театри, концертні зали), музичні школи, інститути мистецтв.

Хобі – фотографія, малювання, живопис, відвідування танцювальних і музичних концертів, театрів, музеїв, створення поем, оповідань, гра на музичних інструментах.

Соціальний тип ставить перед собою такі цілі та завдання, які дозволяють йому встановити тісний контакт з оточуючим середовищем. Володіє гарно розвиненими соціальними навиками, потребує соціальних контактів. Такі люди прагнуть повчати, виховувати інших. Гуманістично спрямовані, здатні пристосуватися до любых умов. Прагнуть триматися осторонь від інтелектуальних проблем. Вони активні та вирішують проблеми, спираючись головним чином на емоції, почуття, вміння спілкуватися.

Професії – лікар, вчитель, психолог, соціальний працівник і тому подібне.

Здібності – вербальні, взаємодії з людьми, ораторські, викладацькі, уміння слухати.

Особистісні якості та цінності – гуманність, етичність, відповідальність, моральність, неоперативність, тактовність, життєрадісність, оптимізм.

Інтереси – соціальні організації, школи, установи з відбору персоналу, соціальні служби, організації, установи, агентства соціального захисту.

Хобі – організація дозвілля, участь у зборах громадськості, заходах, виконання благодійної та соціальної роботи.

Продовження додатку Е 2

Підприємницький тип обирає цілі, цінності і завдання, що дозволяють йому проявити енергію, ентузіазм, імпульсивність, домінантність, реалізувати любов до пригодництва, організаторські та ділові навички. Йому не до душі заняття, пов'язані з ручною працею, а також такі що вимагають великої концентрації уваги і інтелектуальних зусиль. Віддає перевагу керівним ролям в яких може задовольняти свої потреби в домінантності і визнанні. Активний, заповзятливий.

Професії – директор, журналіст, адміністратор, підприємець та ін.

Здібності – організаторські, ораторські, керівні та лідерські, соціальні навички, схильність до підприємницької діяльності.

Особистісні якості та цінності – прагнення до влади, позиції лідера, амбіційність, азартність, конкуренція, авантюризм, комунікабельність, енергійність.

Інтерес – посади в державних та політичних організаціях, промислові фірми брокерські фірми.

Хобі – членство в клубах, організаціях, політична діяльність, розваги.

Конвенціональний тип віддає перевагу чітко структурованій діяльності. Він обирає цілі, завдання і цінності, що виникають із звичаїв і обумовлені станом суспільства. Йому характерні серйозність, наполегливість, консерватизм, старанність. Відповідно до цього його підхід до проблем носить стереотипний, практичний і конкретний характер.

Професії – машинопис, бухгалтерія, програмування та ін.

Здібності – математичні, канцелярські, тонка моторика рук.

Особистісні якості та цінності – упертість, практичність, чесність, свідомість, самоконтроль, консерватизм.

Інтерес – великі організації, фінансові організації, відділи контролю, архіви, картотеки.

Хобі – колекціонування, побудова моделей, проекти, участь в громадських організаціях.

*Джерело: Спрямований пошук : Тест Дж. Холланда [Електронний ресурс]. –
Режим
доступу :http://krutienko.ucoz.ua/Zavuch/Profesijne_samovyznachennia.pdf
(29.08.2014)

Додаток 3

**Методика дослідження мотивації студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»
(модифікована методика А. А. Реана и В. А. Якунина)**

Інструкція

Шановний студенте!

Оцініть за 5-бальною системою наведені мотиви навчальної діяльності за значимістю для Вас: 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, 5 балів-максимальною.

Текст опитувальника

1. Вчуся, тому що мені подобається обрана професія.
2. Щоб забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності в освітньо-дозвіллевій сфері.
3. Хочу стати фахівцем (в освітньо-дозвіллевій сфері).
4. Щоб дати відповіді на актуальні питання, що відносяться до сфери майбутньої професійної діяльності.
5. Хочу повною мірою використовувати наявні у мене задатки, здібності і схильності до обраної професії.
6. Щоб не відставати від друзів.
7. Щоб працювати з людьми, треба мати глибокі і всебічні знання.
8. Тому що хочу бути в числі кращих студентів.
9. Тому що хочу, щоб наша навчальна група стала кращою в університеті/інституті.
10. Щоб заводити знайомства і спілкуватися з цікавими людьми.
11. Тому що отримані знання дозволять мені добитися всього необхідного.
12. Необхідно закінчити університет/інститут, щоб у знайомих не змінилася думка про мене, як здатному, перспективному людині.
13. Щоб уникнути осуду і покарання за погане навчання.
14. Хочу бути шанованою людиною навчального колективу.

Продовження додатку 3

15. Не хочу відставати від однокурсників, не бажаю опинитися серед відстаючих.
16. Тому що від успіхів в навчанні залежить рівень моєї матеріальної забезпеченості в майбутньому.
17. Успішно вчитися, складати іспити на «4» і «5».
18. Просто подобається вчитися.
19. Потрапивши в інститут, вимушений вчитися, щоб закінчити його.
20. Бути постійно готовим до чергових занять.
21. Успішно продовжити навчання на подальших курсах, щоб дати відповіді на конкретні навчальні питання.
22. Щоб придбати глибокі і міцні знання.
23. Тому що в майбутньому думаю зайнятися науковою діяльністю за фахом.

Ключі до тесту:

- Шкала1.Комунікативні мотиви: 7, 10, 14, 32.
- Шкала2.Мотивиуникнення: 6, 12, 13, 15, 19.
- Шкала3.Мотивипрестижу: 8, 9, 29, 30, 34.
- Шкала4. Професійнімотиви: 1, 2, 3, 4, 5, 26.
- Шкала5.Мотивитворчоїсамореалізації: 27, 28.
- Шкала6.Навчально-пізнавальні мотиви: 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24.
- Шкала7.Соціальнімотиви: 11, 16, 25, 31, 33.

*Джерело: Методика для діагностики учебной мотивации студентов (А. А. Реан и В. Я. Якунин, модификация Н. Ц. Бадмаевой) / Н. Ц. Бадмаева // Влияние мотивационного фактора на развитие умственных способностей : [монография]. – Улан-Удэ, 2004. – С. 151-154.

Додаток К 1

Методика дослідження загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Інструкція

Шановний студенте!

У цій анкеті Вам пропонується виразити своє відношення до загальнолюдських ціннісних орієнтацій. Будь ласка, зазначте для кожного запитання більш прийнятний для Вас варіант відповіді, що відповідає Вашим переконанням.

Текст опитувальника

1. Любов (абсолютні, вічні цінності):

Запитання 1.1. Чи усвідомлюєте Ви значення любові і добра у своєму житті?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 1.2. Чи відчуєте Ви задоволення допомагаючи знедоленим і бідним людям?

а) так; б) ні; с) інколи.

Запитання 1.3. Ви готові працювати на благо дітей та підлітків з метою організації їх вільного часу?

а) так; б) ні; с) не знаю.

2. Відповідальність (національні цінності):

Запитання 2.1. Чи готові Ви нести персональну відповідальність за результати своєї роботи з дітьми та підлітками?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 2.2. Чи будете Ви допомагати дітям і підліткам не отримуючи за це винагороди?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 2.3. Чи належним чином Ви будете реалізувати наявні ресурси задля організації освітньо-дозвілєвої діяльності дітей та підлітків?

а) так; б) ні; с) інколи.

3. Моральність (громадянські цінності):

Запитання 3.1. Чи задоволені Ви морально, коли перебуваєте в колективі дітей та підлітків?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Продовження додатку К 1

Запитання 3.2. Чи отримуєте Ви задоволення від роботи з дітьми та підлітками?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 3.3. Чи вважаєте Ви, що організація вільного часу дітей та підлітків в позаурочний час не входить в обов'язки соціального педагога?

а) так; б) ні; с) не знаю.

4. Добробут (цінності сімейного життя):

Запитання 4.1. Чи бажаєте Ви отримувати додаткову винагороду за роботу з дітьми і підлітками з метою організації їзх дозвілля?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 4.2. Чи отримуєте Ви задоволення від корисної суспільству, проте малооплачуваної роботи?

а) так; б) ні; с) інколи.

Запитання 4.3. Чи погоджуєтеся з твердженням «Треба працювати так, як нам платять»?

а) так; б) ні; с) інколи.

5. Активність (валео-екологічні цінності):

Запитання 5.1. Ви усвідомлюєте значення поняття «дозвіллева діяльність»?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 5.2. Щоб володіти інноваційними технологіями організації дозвілля дітей та підлітків Ви готові працювати над собою?

а) так; б) ні; с) інколи.

Запитання 5.3. Чи готові Ви витратити свій особистий час задля організації корисного та активного відпочинку дітей та підлітків під час канікул?

а) так; б) ні; с) інколи.

6. Професійна майстерність (цінності життєспрямованості та життєдіяльності):

Запитання 6.1. Чи відомі Вам інноваційні способи організації дозвілля дітей та підлітків у загальноосвітніх навчальних закладах?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Запитання 6.2. Чи працюєте Ви над собою з метою вдосконалення своїх професійних вмінь і навичок?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Продовження додатку К 1

Запитання 6.3. Ви прагнете реалізувати себе в роботі дітьми та підлітками з метою організації їх дозвілля?

а) так; б) ні; с) не знаю.

Щиро вдячні Вам за відповіді!

** Опрацювання автора дослідження*

Додаток К 2

Таблиця результатів сформованості загальнолюдських ціннісних орієнтацій студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Номер питання	Варіант вибраної відповіді та відповідний бал за відповідь		
	a	b	c
1.1	3	0	1
1.2	2	0	1
1.3	3	0	1
2.1	3	0	1
2.2	2	0	1
2.3	3	0	1
3.1	3	0	1
3.2	2	0	1
3.3	3	0	1
4.1	3	0	1
4.2	2	0	1
4.3	3	0	1
5.1	3	0	1
5.2	2	0	1
5.3	3	0	1
6.1	3	0	1
6.2	2	0	1
6.3	3	0	1

Ступінь сформованості ціннісних орієнтацій студентів розраховується в залежності від суми набраних за методикою балів:

- менше 30 балів – незадовільний рівень сформованості ціннісних орієнтацій особистості;
- 31–38 балів – достатній рівень сформованості ціннісних орієнтацій особистості;
- 39–48 балів – високий рівень сформованості ціннісних орієнтацій особистості.

* *Опрацювання автора дослідження*

Додаток Л 1

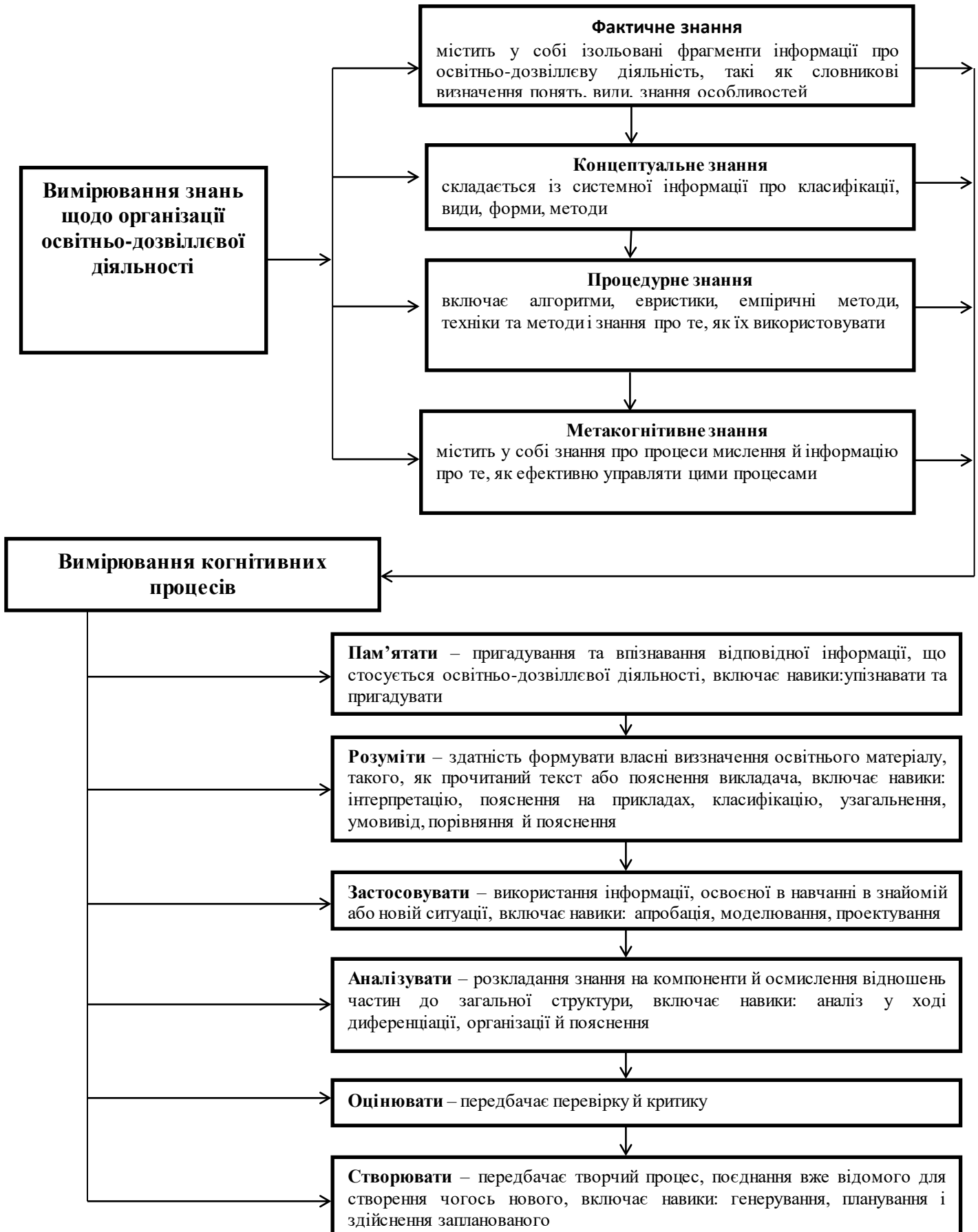
**Методика діагностики показників когнітивного критерію
готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів**

5-7 класів

Таксономія освітніх цілей у пізнавальній сфері (Б. Блум, Л. Андерсен)

Таксономія освітніх цілей Б. Блума

№ з/п	Категорія	Визначення	Конкретні дії, що свідчать про досягнення даного рівня	Ключові слова
1	Знання	Запам'ятовування та пригадування, відтворення інформації (вивченого матеріалу) – від конкретних фактів до цілісної теорії.	- трактування понять, визначення особливостей, форм, методів і процедур та принципів.	Визначати, описувати, називати, маркувати, дізнаватися, відтворювати, впливати.
2	Розуміння	Розуміння суті, змісту, уміння перефразувати та подавати основну думку, ідею, інтерпретація матеріалу та перетворення з однієї форми вираження в іншу, припущення про подальший розвиток явищ, подій, процесів.	- пояснення суті, змісту фактів, правил, принципів; - перетворення словесного матеріалу в дії, принципи, поняття; - приблизний опис майбутніх результатів, що впливають із наявних даних.	Узагальнювати, синтезувати, перетворювати, перефразувати, інтерпретувати, наводити приклади.
3	Застосування	Уміння використовувати наявну інформацію, концепцію, ідею (вивчений матеріал) у конкретних умовах і нових ситуаціях.	- застосування форм, методів, застосування засобів індивідуально, залежно від конкретних практичних ситуацій; - використання понять і принципів у нових ситуаціях.	Вибудовувати, підбирати, конструювати, моделювати, проєктувати, прогнозувати, організовувати.
4	Аналіз	Уміння синтезувати, розділяти, виділяти необхідну інформацію, ідею, концепцію (матеріал) на складові частини так, щоб ясно виступала структура і з можливістю подальшого застосування його частин.	- виділення частини цілого; - виявлення взаємозв'язків між ними; - визначення принципів організації цілого; - знаходження помилок у логіці міркування; - знаходження розходжень між фактами і наслідками; - оцінювання значимості даних.	Зрівнювати, протиставляти, розбивати, синтезувати, виділяти, відбирати, розмежовувати.
5	Синтез	Уміння комбінувати, по'єднувати деталі, елементи, ідеї для створення єдиного цілого, яке має новизну (заходу, сценарію).	- написання виступу, доповіді, сценарію, заходу; - пропонування плану його проведення, презентації організації; - складання схеми.	Групувати, узагальнювати, реконструювати, організовувати.
6	Оцінка	Уміння робити судження щодо цінності того або іншого наявного матеріалу.	- оцінювання логіки побудови заходу; - оцінювання відповідності висновків меті та отриманим даним; - оцінювання значимості того або іншого продукту діяльності.	Оцінювати, критикувати, судити, виправдувати, заперечувати, підтримувати.

* Джерело: Anderson, L. W. A taxonomy for learning, teaching, and assessing : A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives / L. W. Anderson, D. R. Krathwohl. – New York : Addison Wesley Longman, 2001. – 302 p.; Bloom B. S. Taxonomy of educational objectives : The classification of e educational goals : Handbook I, cognitive domain / B. S. Bloom. – New York : Longman, 1956.

Додаток Л 2

Вимірювання когнітивних процесів готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів (на основі застосування уточненої таксономії Б. Блума Л. Андерсена)

Когнітивний процес	Навички	Приклад
Пам'ятати – видобувати необхідну інформацію з пам'яті	Упізнавання	- упізнати різновиди освітньо-дозвілєвої діяльності; - відповісти на будь-яке питання, яке має відношення до процесу організації освітньо-дозвілєвої діяльності.
	Пригадування	- визначення поняття «освітньо-дозвілєва діяльність»; - записати по пам'яті найбільш розповсюджені види освітньо-дозвілєвої діяльності на сучасному етапі.
Розуміти – створювати значення на базі навчальних матеріалів або досвіду	Інтерпретація	- визначити особливості освітньо-дозвілєвої діяльності; - побудувати та відобразити концептуальну схему реалізації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі; - визначити роль соціального педагога як організатора освітньо-дозвілєвої діяльності.
	Наведення прикладів	- навести приклад освітньо-дозвілєвого заходу; - назвати основні форми та методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності.
	Класифікація	- співвіднести дозвілєву та освітню діяльності з освітньо-дозвілєвою; - назвати основні види освітньо-дозвілєвої діяльності.
	Узагальнення	- придумати назву освітньо-дозвілєвого заходу для учнів-підлітків та спробувати презентувати свою ідею.
	Умовивід	- здогадатися про значення невідомого поняття з контексту; - прийняти рішення та знайти вихід із ситуації, що склалася.
	Порівняння	- описати та порівняти досвід організації освітньо-дозвілєвої діяльності за кордоном та у Україні.
	Пояснення	- пояснити різницю між «формою» і «методом»; - пояснити доцільність застосування того чи іншого методу в організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.
Застосувати – використовувати процедуру	Виконання	- створити сценарій відповідно до наявного запиту; - з'ясуйте, що доцільно враховувати особливості підліткового віку в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності з такою категорією населення.
	Застосування	- підібрати форму/метод організації освітньо-дозвілєвої діяльності, відповідно до ситуації що пропонується; відредувати сценарій освітньо-дозвілєвого заходу.

Продовження додатку Л 2

Когнітивний процес	Навички	Приклад
Аналізувати – вичленувати із поняття кілька частин й описувати те, як частини співвідносяться із цілим.	Диференціація	- вичленувати істотні характеристики підліткового віку, які треба враховувати в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності; - скласти орієнтовний тижневий план роботи соціального педагога загальноосвітнього закладу, враховуючи вікові особливості школярів.
	Організація	- відсортувати файли каталогу за типами; - намалювати схему, яка дозволить залучити наявні та потенційні ресурси до організації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі; - намалювати схему об'єктів предметної області та пояснити, як вони пов'язані між собою, які мають властивості, яке відношення до організації освітньо-дозвілєвої діяльності.
	Співвіднесення	- визначити доцільність проведення того чи іншого освітньо-дозвілєвого заходу на основі врахування інтересів, бажань учнів; - ознайомитися з вмістом діяльності запропонованої громадської організації та визначити доцільність її залучення до організації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі.
Оцінювати – робити судження, засновані на критеріях і стандартах	Перевірка	- брати участь у роботі групи, оцінити аргументацію ідей і логіку аргументації колег; - проаналізувати план проекту освітньо-дозвілєвого заходу на предмет доцільності його проведення в загальноосвітньому навчальному закладі з учнів ми 5-7 класів.
	Критика	- після розробки критеріїв оцінки проекту освітньо-дозвілєвого заходу, проаналізувати, наскільки добре проект відповідає визначеним критеріям; - аргументувати доцільність використання того чи іншого методу освітньо-дозвілєвої діяльності при роботі з учнями 5-7 класів; - оцінити переконливість аргументів «за» і «проти»
Створити – з'єднати частини, щоб з'явилося щось нове й визначити компоненти нової структури	Генерація	- запропонувати шляхи поліпшення процесу організації освітньо-дозвілєвої діяльності в загальноосвітньому навчальному закладі; - запропонувати набір альтернатив технологій, які дозволять вирішити ряд питань з організації освітньо-дозвілєвої діяльності; - визначити кілька альтернативних гіпотез, заснованих на звказаних критеріях.
	Планування	- розробити план проведення освітньо-дозвілєвого заходу для учнів 5-7 класів. – розробити алгоритм технології організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.
	Виробництво	- створити та опублікувати на Інтернет-сайті організації; - створити власний блог певної тематики.

* Опрацювання автора дослідження

Додаток Л 3

**Вимірювання рівня знань студентів до організації освітньо-
дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів**

(на основі застосування уточненої таксономії Б. Блума

Л. Андерсена)

№ з/п	Рівень знань	Визначення	Приклад
1	Фактичне знання – базова інформація	Знання термінології	Словникові поняття, глосарій, особливостей освітньо-дозвіллевої діяльності
		Знання специфічних деталей та елементів	Логічна побудова освітньо-дозвіллевого заходу
2	Концептуальне знання – відношення між частинами великої структури	Знання класифікації і категорій	Види освітньо-дозвіллевої діяльності, види технологій, етапи побудови технологій, різновиди форм та методів, засобів
		Знання принципів і способів узагальнень	Принципи роботи соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності
		Знання теорій, моделей і структур	Знання особливостей реалізації технологій, створення освітньо-дозвіллевих заходів
3	Процедурне знання – як робити що-небудь	Володіння специфічними навичками й алгоритмами	Послідовність дій при організації освітньо-дозвіллевого заходу, підбір форм і методів залежно від вікових особливостей об'єктів освітньо-дозвіллевої діяльності, уміння з підготовки та проведення освітньо-дозвіллевих заходів
		Володіння специфічними техніками та методами	Вміння залучати наявні та необхідні ресурси при організації та проведенні освітньо-дозвіллевих заходів;
		Знання того, коли варто застосовувати відповідні процедури	Знаходити спільну мову з об'єктами та суб'єктами реалізації освітньо-дозвіллевої діяльності.
			Доцільність реалізації технологій у роботі з учніми 5-7 класів з метою організації їх освітньо-дозвіллевої діяльності.
4	Метакогнітивне знання – знання мислення в цілому й власного мислення зокрема	Стратегічне знання	Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності закордоном
		Знання про когнітивні завдання, включаючи відповідне контекстне й умовне значення	Різні вимоги, які ставляться до процесу організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітньому навчальному закладі
		Самопізнання	Необхідність використання діаграм і схем для кращого розуміння та засвоєння необхідної інформації з метою налагодження ефективного процесу організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів

* Опрацювання автора дослідження

Додаток Л 4

Співвідношення між рівнями знань та когнітивних процесів готовності студентів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності (на основі застосування уточненої таксономії Б. Блума Л. Андерсена) для визначення рівнів сформованості когнітивного критерію готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів

Рівень сформованості когнітивного критерію	Рівень знань	Рівень когнітивного процесу
Низький	<i>1. Фактичне знання</i> – знання ізольованих фрагментів інформації (словникові визначення, специфічні деталі).	<i>1. Памя'тати</i> – здатність пригадувати та упізнавати відповідну інформацію, що стосується освітньо-дозвілєвої діяльності.
Середній	<i>2. Концептуальне знання</i> – знання співвідношень між частинами структури, завдяки яким вона діє як одне ціле (поняття, класифікації, види, способи узагальнень, моделі, структури). <i>3. Процедурне знання</i> – знання специфічних технологій, алгоритмів, евристик, форм, методів, засобів організації освітньо-дозвілєвої діяльності знання про те, коли та як їх використовувати.	<i>2. Розуміти</i> – здатність формувати власні значення з навчального матеріалу або досвіду шляхом здійснення інтерпретації, наведення прикладів, класифікації, узагальнення, умовиводу, порівняння, пояснення. <i>3. Застосовувати</i> – здатність використання процедури, освоєної в навчанні в знайомій або новій ситуації. <i>4. Аналізувати</i> – здатність розкласти знання на компоненти й описувати відношення частин до загальної структури (виділення частин цілого, порівняння, протиставлення, співвіднесення, розмежування, диференціація істотного і неістотного, виявлення взаємозв'язків, принципів організації).
Високий	<i>4. Метакогнітивне знання</i> – знання особливостей організації освітньо-дозвілєвої діяльності із врахуванням вікових особливостей об'єктів, про ефективне управління цими процесами.	<i>5. Оцінювати</i> – здатність робити судження про цінність, засновані на критеріях і стандартах (перевіряти, критикувати, судити, виправдовувати, заперечувати, підтримувати). <i>6. Створювати</i> – здатність комбінувати, з'єднувати компоненти, ідеї для створення цілого, яке не має новизни (групування, узагальнення, реконструкція, генерація, планування, виробництво).

* Опрацювання автора дослідження

Додаток М

Методика дослідження рефлексії у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

(модифікована методика А. В. Карпова)

Інструкція

Шановний студенте!

Вам належить дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей, навпроти номера питання проставте, будь ласка, цифру, відповідну варіанту Вашої відповіді:

1. - абсолютно невірно;
2. - невірно;
3. - скоріше невірно;
4. - не знаю;
5. - скоріше вірно;
6. - вірно;
7. - абсолютно вірно.

Текст опитувальника

1. Прочитавши хороший сценарій, п'єсу, я завжди потім довго думаю про неї; хочеться її з ким-небудь обговорити.

2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують про особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності, я можу відповісти перше, що спало мені на думку.

3. Перш, ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.

4. Здійснивши якийсь промах у свої діяльності, я довго потім не можу відволіктися від думок про нього.

5. Коли я розмірковую над сценарієм або розмовляю про доцільність реалізації того чи іншого методу організації освітньо-дозвілєвої діяльності з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.

Продовження додатку М

6. Приступаючи до планування і організації освітньо-дозвіллевого заходу, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.
7. Головні деталі – представити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.
8. Буває, щось не можу зрозуміти, чому хтось не задоволений мною, моїми вчинками.
9. Я часто ставлю себе на місце іншої людини.
10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої роботи, план освітньо-дозвіллевого заходу.
11. Мені було б важко скласти серйозний сценарій, екскурсію тощо, якби я заздалегідь не склав план.
12. Я віддаю перевагу діям, а не розмірковую над причинами своїх невдач.
13. Я досить легко приймаю рішення щодо підбору форм, методів, пошуку засобів та ресурсів у процесі планування і організації освітньо-дозвіллевого заходу.
14. Як правило, щось задумавши, я покручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти (щодо реалізації освітньо-дозвіллевого заходу).
15. Я турбуюся про своє майбутнє.
16. Думаю, що задля досягнення позитивного результату, в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності, в безлічі ситуацій треба діяти швидко, керуючись першою думкою, що прийшов на голову.
17. Часом я приймаю необдумані рішення в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності.
18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, наводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.
19. Якщо відбувається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто винен, я впершу чергу, починаю з себе.

Продовження додатку М

20. Перш, ніж прийняти рішення щодо організації освітньо-дозвілєвої діяльності, я завжди намагаюся все ретельно обдумати і зважити.

21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу вгадати, якої поведінки від мене чекають оточуючі.

22. Буває, що обдумуючи розмови з іншою людиною, я як би подумки веду з ним діалог.

23. Я намагаюся не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людях мої слова і вчинки в результаті організації освітньо-дозвілєвого заходу.

24. Перш, ніж зробити зауваження іншій людині, я обов'язково подумаю, якими словами це краще зробити, щоб його не образити.

25. Вирішуючи важкі завдання при організації освітньо-дозвілєвої діяльності, я думаю над ними навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

26. Якщо я з кимось сварюся, то в більшості випадків не вважаю себе винуватим.

27. Рідко буває так, що я шкодую про зроблене в процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Обробка результатів:

Підсумуйте поставлені бали за запитання № 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25, і додайте суму інверсірованих балів.

Бали по шкалі 2, 6, 7, 8, 12, 13, 16, 17, 21, 23, 26, 27 необхідно інверсірувати:

Проставлений бал	7	6	5	4	3	2	1
Інверсірований бал	1	2	3	4	5	6	7

Продовження додатку М

Ступінь сформованості рефлексії у студентів розраховується в залежності від суми набраних за методикою балів:

– менше 122 балів – низький рівень прояву рефлексії (студент не розуміє власних мотивів, не має бажання, не бачить доцільності в майбутньому працювати в освітньо-дозвілєвій сфері, має низьку самооцінку в галузі професійної підготовки до організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Студент не проявляє самостійності внавчально-пізнавальній та практичній діяльності, не має прагнення до аналізу, не бажає планувати перспективу професійного саморозвитку, ініціативності тощо).

– від 123 до 139 балів – середній рівень прояву рефлексії (студент епізодично оцінює власні мотиви, проявляє часткове бажання, розуміє доцільність в майбутньому працювати в освітньо-дозвілєвій сфері, проводить аналіз прогалин в знаннях, уміннях, особистісних якостях, прагне до аналізу, оцінювання і планування перспектив професійного саморозвитку в освітньо-дозвілєвій сфері);

– від 140 і вище – достатній (творчий) рівень прояву рефлексії (студент вміє критично оцінювати власні мотиви, має бажання, бачить доцільність в майбутньому працювати в освітньо-дозвілєвій сфері. Має високий рівень рефлексії самостійності в пізнавальній діяльності, розвинене прагнення до аналізу та планування перспектив професійного саморозвитку, професійної самореалізації).

*Джерело: Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психологический журнал.— 2003.— Т. 24.— № 5.— С. 45-57

Додаток Н

Методика дослідження творчого потенціалу у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

Тест «Оцінка рівня творчого потенціалу особистості» В. Андрєєва

Інструкція

Шановний студенте!

У тесті використовується 9-бальна шкала самооцінки особистісних якостей або частоти їх прояву, які характеризують рівень розвитку творчого потенціалу особистості.

Однак слід пам'ятати, що всі оцінки відносні. При самооцінці подумки уявіть собі вищий (9-й) рівень розвитку відповідної якості і нижчий (1-й) рівень і знайдіть собі місце на дев'ятибальною шкалою.

Текст опитувальника

1. Як часто розпочату справу Вам вдається довести до логічного кінця?
2. Якщо всіх людей подумки розділити на логіків та евристів, тобто генераторів ідей, то в якій мірі Ви-генератор ідей?
3. В якій мірі Ви відносите себе до людей рішучим?
4. В якій мірі Ваш кінцевий «продукт», Ваше творіння найчастіше відрізняється від вихідного проекту, задуму?
5. Наскільки Ви здатні проявити вимогливість і наполегливість, щоб люди, які обіцяли Вам щось, виконали свою обіцянку?
6. Як часто Вам доводиться виступати з критичними судженнями на адресу когось-небудь?
7. Як часто вирішення проблем, що виникають, залежить від Вашої енергії та наполегливості?
8. Який відсоток людей у Вашому колективі найчастіше епідримують Вас, Ваші ініціативи та пропозиції?
9. Як часто у Вас буває оптимістичний і веселий настрій?
10. Якщо всі проблеми, які доводилося Вам вирішувати за останній рік, умовно розділити на теоретичні та практичні, то яка серед них питома вага практичних проблем?

Продовження додатку Н

11. Як часто Вам доводиться відстоювати свої принципи, переконання?

12. Якою мірою Ваша товариськість, комунікабельність сприяє вирішенню життєво важливих для Вас проблем?

13. Як часто у Вас виникають ситуації, коли головну відповідальність за вирішення найбільш складних проблем і справ в колективі Вам доводиться брати на себе?

14. Як часто і в якій мірі Ваші ідеї, проекти вдається втілити в життя?

15. Як часто Вам вдається, проявивши винахідливість і навіть підприємливість, хоч в чомусь випередити своїх суперників в роботі чи навчанні?

16. Чи є багато людей серед Ваших друзів і близьких, які вважають Вас людиною вихованою і інтелігентною?

17. Як часто Вам доводилося вживати щось таке, що було прийнято навіть Вашими друзями як несподіванка, як принципова нова справа?

18. Як часто Вам доводилося докорінно реформувати своє життя або знаходити принципово нові підходи у вирішенні старих проблем?

За результатами самооцінки Ви можете далі побудувати свій профіль творчих якостей і визначити, до якого типу творчої особистості Ви відноситься (за найвищим рівнем розвитку відповідної якості) (див. рис. І)

Крім того,

Ви можете визначити рівень Вашого творчого потенціалу на основі суммарного числа набраних Вами балів.

Сума балів	Рівень творчого потенціалу особистості
18-54	1 – низький
55-84	2 – середній
85-129	3 – високий
130-162	4 – творчий

* Джерело: Андреев В. И. Проверь себя / В. И. Андреев – М., 1994. – 64 с.

Додаток П

Методика дослідження комунікативних та організаційних здібностей у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»

(модифікована методика КОС-1 для виявлення та оцінка комунікативних та організаційних здібностей В. В. Синявського та В. А. Федоришина).

Інструкція

Шановний студенте!

Запропонований вам тест містить 40 питань. Прочитайте їх та дайте відповіді на всі питання за допомогою бланка. На бланку надруковані номери питань. Якщо ваша відповідь на питання позитивна, тобто ви погоджуєтесь з тим, про що запитують у питанні, то на бланку відповідний номер обведіть кружечком. Якщо ваша відповідь негативна, тобто ви не погоджуєтесь, то відповідний номер закресліть. Слідкуйте, щоб номер питання і номер у бланку для відповідей співпадали. Майте на увазі, що питання носять загальний характер і не можуть містити всіх необхідних подробиць. Тому уявіть собі типові ситуації і не задумуйтесь над деталями. Не слід витратити багато часу на роздуми, відповідайте швидко. Можливо, на деякі питання вам буде важко відповісти. Тоді намагайтесь дати ту відповідь, якій ви надаєте перевагу. При відповіді на будь-яке з цих питань звертайте увагу на його перші слова та узгоджуйте свої відповіді з ними. Відповідаючи на питання, не прагніть створити заздалегідь приємне враження. Важлива ваша відвертість при відповіді.

Текст опитувальника

1. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
2. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашого рішення?

Продовження додатку П

3. Чи довго вас турбує почуття образи, завданої вам кимось з ваших товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації?
5. Чи є у вас прагнення до встановлення нових знайомств з різними людьми?
6. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
7. Чи правда, що вам приємніше і простіше проводити час з книгою або за яким-небудь іншим заняттям, ніж з людьми?
8. Якщо виникли деякі перешкоди у здійсненні ваших намірів, то чи легко ви відступаєте від них?
9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за вас за віком?
10. Чи любите організовувати і придумувати зі своїми товаришами різні ігри та розваги?
11. Чи важко вам включатися в нові для вас компанії?
12. Чи часто вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви домогтися, щоб ваші товариші діяли відповідно з вашою думкою?
15. Чи важко вам освоюватися в новому колективі?
16. Чи правда, що у вас не буває конфліктів з вашими товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви при нагоді познайомитися і поговорити з новою людиною?
18. Чи часто у вирішенні справ ви приймаєте ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі люди і чи хочеться вам побути на самоті?
20. Чи правда, що ви зазвичай погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно знаходитися серед людей?
22. Чи виникає у вас роздратування, якщо вам не вдається закінчити розпочату справу?

Продовження додатку П

23. Чи відчуваєте ви почуття утруднення, незручності, якщо доводиться проявити ініціативу, щоб познайомитися з новою людиною?
24. Чи правда, що ви втомлюєтеся від частого спілкування з товаришами?
25. Чи любите ви брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу при вирішенні питань, які зачіпають інтереси ваших товаришів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед малознайомих вам людей?
28. Чи правда, що ви рідко прагнете до доказу своєї правоти?
29. Чи вважаєте ви, що вам не представляє особливої праці внести пожвавлення в малознайому для вас компанію?
30. Чи приймали ви участь у громадській роботі в школі, класі, групі?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих невеликою кількістю людей?
32. Чи правда, що ви не прагнете відстоювати свою думку або рішення, якщо воно не було відразу прийняте вашими товаришами?
33. Чи відчуваєте ви себе невимушено, потрапивши в незнайому для вас компанію?
34. Чи охоче ви приступаєте до організації різних заходів для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви не відчуваєте себе досить упевненим і спокійним, коли доводиться говорити що-небудь великій групі людей?
36. Чи часто ви запізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. Чи правда, що у вас багато друзів?
38. Чи часто ви опиняєтеся в центрі уваги у своїх друзів?
39. Чи часто ви стривожились відчуваєте незручність при спілкуванні з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваєте себе в оточенні великої групи людей?

Обробка даних:

Обробка матеріалів випробування вкрай проста і проводиться в такий спосіб. Мета обробки результатів – отримання індексів комунікативних та організаторських здібностей. Для цього відповіді досліджуваного зіставляють із дешифратором і підраховують кількість збігів окремо за комунікативними та організаторськими схильностями. У дешифраторі враховується за рядками розташування номерів питань у бланку для відповідей.

Таблиця 1.

Лист відповідей

1	5	9	13	17	21	25	29	33	37
2	6	10	14	18	22	26	30	34	38
3	7	11	15	19	23	27	31	35	39
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40

Таблиця 2

Схильності	Відповіді	
	позитивні	негативні
Комунікативні	номера питань 1-го рядка	номера питань 2-го рядка
Організаторські	номера питань 3-го рядка	номера питань 4-го рядка

$$K_k = \frac{K_x}{20}; \quad K_o = \frac{O_x}{20}, \text{ де}$$

K_k – коефіцієнт комунікативних схильностей;

K_o – коефіцієнт організаційних схильностей;

Щоб визначити рівень комунікативних та рівень організаторських здібностей, потрібно порахувати їх коефіцієнти. Коефіцієнти являють собою відношення кількості збігів відповідей тієї чи іншої схильності до максимально можливої кількості збігів, у даному випадку – до 20. Формули для підрахунку такі:

Продовження додатку П

K_x та O_x – кількість співпадаючих з дешифратором відповідей, відповідно до комунікативних та організаційних схильностей.

Аналіз результатів:

У ході аналізу результатів спочатку дають оцінку рівня комунікативних та організаторських схильностей досліджуваного. Для цього користуються шкалою оцінок.

*Таблиця 3***Шкала оцінок комунікативних схильностей**

"К"	Оцінка	Рівень прояву комунікативних схильностей
0,10-0,35	1	низький
0,36-0,75	2	середній
0,76-1,00	3	високий

*Таблиця 4***Шкала оцінок організаторських схильностей "К"**

"К"	Оцінка	Рівень прояву комунікативних схильностей
0, 20-0,65	1	низький
0,66-0,80	2	середній
0,81-1,00	3	дуже високий

Рівень розвитку комунікативних та організаторських схильностей характеризується за допомогою оцінок за шкалою наступним чином. Досліджувані, що отримали оцінку 1, – це люди з низьким рівнем прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії, колективі, надають перевагу проводити час наодинці, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів з людьми і у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку,

Продовження додатку П

важко переживають образи. Вони намагаються уникати прояву самостійних рішень та ініціативи у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Для досліджуваних з оцінкою 2 характерний середній рівень прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони прагнуть до контактів з людьми, не обмежують коло своїх знайомств, відстоюють свою думку, планують свою роботу, однак потенціал їх схильностей не відрізняється високою стійкістю. Ця група досліджуваних потребує подальшої серйозної та планомірної виховної роботи по формуванню та розвитку комунікативних та організаторських схильностей з метою налагодження фективного процесу організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Досліджувані, що отримали оцінку 3, відносяться до групи з високим рівнем прояву комунікативних та організаторських схильностей. Вони відчувають потребу у комунікативній та організаторській діяльності і активно прагнуть до неї, швидко орієнтуються у складних ситуаціях, невимусно поводять себе у новому колективі, це ініціативні люди, які віддають перевагу у важливих справах або у складній ситуації приймати самостійні рішення, відстоюють свою думку та досягають, щоб її сприймали інші. Вони можуть внести пожвавлення у незнайому компанію, люблять організовувати різні ігри, заходи, настійливі у діяльності, яка їх приваблює, і самі шукають такі справи, які б задовольняли їх потребу у комунікації та організаційній діяльності.

Комунікативні та організаторські схильності являють собою важливий компонент та передумови розвитку здібностей в організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів. Бажання займатись організацією освітньо-дозвілєвої діяльністю та спілкуватись з людьми залежить і від змісту відповідних форм активності, і від типологічних особливостей самої особистості. В основному вони визначаються суб'єктивною цінністю та

Продовження додатку П

значущістю для людини майбутніх результатів її активності та ставлення і відношення до осіб, з якими вона взаємодіє. Це слід врахувати, складаючи рекомендації для осіб з низьким рівнем розвитку досліджуваних схильностей. Достатньо часто схильності з'являються у ході таких видів діяльності і спілкування, які спочатку людині байдужі, але по мірі включення в них стають значущими. Тут важливі власні зусилля та подолання комунікативних бар'єрів, які можливі, якщо людина ставить собі свідому мету саморозвитку.

*Джерело: Психодіагностика в службі зайнятості : Методичний посібник / За ред. Синявського В. В., Яцишина О. О. – К., 1998. – С. 34-51.

ДодатокР

Анкета для самостійного визначення рівня сформованості у студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів

Шановний студенте!

Просимо Вас самостійно оцінити рівень сформованості готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності

Запитання	Варіанти відповідей		
	Так	Не можу відповісти	Ні
Блок I			
Чи існує проблема організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітніх навчальних закладах?			
Чи хотіли б ви займатися організацією освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітніх навчальних закладах?			
Чи Ви розглядаєте у майбутньому можливість своєї професійної діяльності пов'язаної з організацією освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів у загальноосвітніх навчальних закладах?			
Блок II			
Чи зможете Ви дати визначення поняття «освітньо-дозвілєва діяльність»?			
Чи може Ви назвати види та форми освітньо-дозвілєвої діяльності?			
Чи можете Ви підібрати оптимальні форми організації освітньо-дозвілєвої діяльності для учнів 5-7 класів			
Блок III			
Чи доводилось Вам працювати з учнями 5-7 класів і чи можете Ви знайти з ними спільну мову?			
Чи доводилося Вам застосовувати теоретичні знання з фаху на практиці?			
Чи маєте Ви практичний досвід роботи в освітньо-дозвілєвій сфері?			

Додаток С

Характеристика авторського змістового модуля «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля»

Змістовий модуль III. Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності

Тема 1. Організація освітньо-дозвілєвої діяльності учнів як соціально-педагогічна потреба.

Понятійно-термінологічний апарат. Суб'єкт, об'єкт, предмет, мета та завдання освітньо-дозвілєвої діяльності. Функції та принципи освітньо-дозвілєвої діяльності. Специфіка освітньо-дозвілєвої діяльності. Взаємозв'язок між освітньою, дозвілєвою видами діяльності та освітньо-дозвілєвою діяльністю. Роль освітньо-дозвілєвої діяльності в житті людини. Регламентація освітньо-дозвілєвої діяльності у закладах освіти.

Тема 2. Генезис організації освітньо-дозвілєвої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід.

Освітньо-дозвілєва діяльність в найдавніші часи. Освітньо-дозвілєва діяльність в епоху Античності Релігійно-церковне спрямування освітньо-дозвілєвої діяльності в епоху середньовіччя. Освітньо-дозвілєва діяльність в епоху Відродження та Нового часу.

Сучасний досвід країн Європи (Великої Британії, Німеччини, Польщі, Франції тощо) та США з організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Розвиток освітньо-дозвілєвої діяльності в Україні. Особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності з молодшими підлітками в Україні та за кордоном. Специфіка підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності в Україні та за кордоном.

Тема 3. Соціально-педагогічний аспект освітньо-дозвілєвої діяльності.

Організація освітньо-дозвілєвої діяльності як система. Види освітньо-дозвілєвої діяльності. Традиційні та інноваційні форми і методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль III. Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності						
Тема 1. Організація освітньо-дозвілєвої діяльності учнів як соціально-педагогічна потреба	14	2	2		6	4
Тема 2. Генезис організації освітньо-дозвілєвої діяльності: вітчизняний та зарубіжний досвід	14	2	2		6	4
Тема 3. Соціально-педагогічний аспект освітньо-дозвілєвої діяльності	14	2	2		6	4
Разом за змістовим модулем 1	42	6	6		18	12

Продовження додатку С

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організація освітньо-дозвілєвої діяльності дітей та підлітків в сучасних умовах	2
2	Тема 2. Зарубіжний досвід організації освітньо-дозвілєвої діяльності	2
3	Тема 3. Форми і методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності	2

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Охарактеризувати особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності з різними категоріями населення.	1
2	Розробити алгоритм проведення свята у загальноосвітньому навчальному закладі.	1
3	Розробити проект інтернет-клубу за інтересами або інтернет-кафе для дітей та підлітків	1
4	Запропонувати власні приклади організаційних форм освітньо-дозвілєвої діяльності.	1
5	Розробити освітньо-дозвілєвий захід для певної категорії населення (за вибором)	2
6	Розробити методику проведення «вогнику знайомств» та організаційних зборів для колективів різного віку.	1
7	Розробити зміст діяльності соціального педагога – організатора акції «Посмішка дитини».	1
8	Розробити структуру та зміст щоденника творчого саморозвитку для дитини.	1
9	Розробити зміст та структуру роботи волонтерської школи.	1
10	Розробити план-конспект заняття с волонтерами в умовах роботи волонтерської школи.	1
11	Розробити зміст та макет експрес-анкети для вивчення освітньо-дозвілєвих потреб підлітків..	1
	Разом	12

* Опрацювання автора дослідження

*Продовження додатку С***Індивідуальні завдання**

Індивідуальне навчально-дослідне завдання із змістового модуля «Теоретичні основи організації освітньо-дозвілєвої діяльності» навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» полягає у розробленні есе. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання спрямоване на розвиток професійних компетенцій та компетентностей соціального педагога – організатора освітньо-дозвілєвої діяльності. Обсяг індивідуального навчально-дослідного завдання – необмежений, із представленням його за допомогою мультимедійної презентації. Подається за один тиждень до завершення вивчення курсу.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Освітньо-дозвілєва діяльність як вид професійної діяльності майбутнього соціального педагога.
2. Проблеми освітньо-дозвілєвої діяльності.
3. . Освітньо-дозвілєва діяльність як особистий вибір особистістю занять у вільний час.
4. Історія організації та становлення діяльності освітньо-дозвілєвої діяльності..
5. Історико-культурний аналіз дозвілля та освітньо-дозвілєвої діяльності.
6. Сучасні концепції організації освітньо-дозвілєвої діяльності.
7. Соціально-психологічні особливості дослідження освітньо-дозвілєвої діяльності підлітків.
8. Освітньо-дозвілєва діяльність як цілісний комплекс послуг.
9. Соціально-психологічні особливості освітньо-дозвілєвої діяльності.
10. Різноманітність форм та методів проведення освітньо-дозвілєвої діяльності.

11. Механізми впливу суб'єктивних і об'єктивних факторів на освітньо-дозвіллевої діяльності

Продовження додатку С

12. Масові, групові та індивідуальні форм освітньо-дозвіллевої діяльності.

13. Охарактеризуйте форми освітньо-дозвіллеву діяльність у зарубіжних країнах.

14. Роль і місце освітньо-дозвіллевої діяльності в загальній системі освітньо-виховної роботи.

15. Зміст, форми, види та значення освітньо-дозвіллевої діяльності в реалізації мети освітньо-виховної діяльності.

Методи навчання

лекції, семінарські та практичні заняття; дискусії, методики евристичного навчання, методики групової та колективної роботи, вирішення проблемних ситуацій; виконання домашніх і практичних творчих завдань, завдань для самостійної роботи; виконання тестів для самоперевірки, контрольних тестів і робіт; робота над навчальним проектом.

Методи контролю

поточний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (в тому числі: оцінювання домашньої, самостійної роботи, контрольних робіт і тестів), модульний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тести); підсумковий контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тестування); оцінка за навчальний проект.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3			

--	--	--	--	--	--

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів;

Продовження додатку С

Методичне забезпечення

мультимедійні презентації з тем, таблиці, схеми, навчально-методична література, електронні версії хрестоматійних матеріалів, Інтернет-ресурси.

Основна література

1. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підруч. Для студ.вищ. навч.закл / І. В. Петрова. – К.:Кондор, 2005. – 406 с.
2. Комплексна модель дослідження дозвілля: сутність і шляхи побудови / В. Кірсанов// Вісн.Кн. палати. – 2006. – №7. – С. 40-43.
3. Любар О. О., Стельмахович М. Т., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки // Навч. посібник для студентів педагог, навч. закладів. – К., 1999.–335 с.
4. Педагогіка дозвілля: Підручн. / А. Ф Воловик, В. А. Воловик. – Х, 1999. – 332 с.
5. Словник-довідник для соціальних педагогів та працівників /За заг. ред. А. Й. Капської.– К.: УДЦССМ, 2000.
6. .Формування дозвіллевої культури молодших школярів в умовах дозвілля: Автореф. дис..канд.пед.н./ Т. І. Гончар. – К., 2003. – 21 с.
7. Тищенко С. П. Професійна компетентність педагога як складова професійного успіху // Педагогіка і психологія, 2001. – № 3-4. – С. 81-89.
8. Законодавство України про соціальне забезпечення / Упоряд.: В.С. Ковальський Л. П. Ляшко. – К.: Хрінком Інтер, 2004. – 432 с.
9. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» 3 станом на 10 березня 2005 р. / Верховна Рада

- України. – Офіц. Вид. – К.: Парлам. Вид-во, 2005. – 68 с.
10. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверєва, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко ті ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова література

1. Austin D. R. Teaching over television: Indiana university's distance learning program // Parks and Recreation. – 1997. – № 6.
2. Barber A. etd. Associations abroad: A sample of missions and means // Parks and Recreation. – 1989. – № 4.
3. Christopher R. Edginton, Ph.D. and Lezli J. Luneckas. Creating Magic at Camp Adventure // Parks and Recreation. – Arlington. – 1993. – October.
4. Бойко А., Грига І. Особливість практичного навчання у соціальній роботі // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 4.
5. Взаимосвязь социальной работы и социальной политики // Под ред. Ш. Рамон; Пер. с англ. Под ред. Б. Ю. Шапиро. – М.: Аспект Пресс, 1997.
6. Доэл М., Шадлоу С. Практика социальной работы: Упражнения и методические разработки для обучения повышения квалификации социальных работников. – К., 1998.
7. Манди С. Образование и профессиональная подготовка // Культурная политика в Европе: выбор стратегии и ориентиры. Сб. материалов. Составители: Е. И. Кузьмин, В. Р. Фирсов. – М.: «Издательство Либерея», 2002.
8. Некоторые аспекты организации социально-культурной деятельности во Франции // Культура и искусство за рубежом. Сер. Культурно-просветительная работа. Самодеятельное творчество: Экспресс-информ. - М., 1988. – Вып. 4.
9. Обучение практике социальной работы: Международный опыт и перспективы / Под ред. М. Доэла и С. Шадлоу; Пер. с англ. под ред. Б. Ю. Шапиро. – М.: Аспект Пресс, 1997.

10. Реймонд Дж. Відкрите навчання в підготовці соціальних працівників // Соціальна політика і соціальна робота. – 2000. – № 3-4.

** Опрацювання автора дослідження*

ДодатокТ

Характеристика авторського змістового модуля «Організація масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності соціального педагога зі школярами» навчальної дисципліни «Основи сценарної роботи соціального педагога»

Змістовий модуль III. Організація масових форм освітньо- дозвілєвої діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі

Тема 1. Масові форми освітньо-дозвілєвої діяльності.

Форми організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Поняття «масова форма освітньо-дозвілєвої діяльності». Структура, види масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності. Підготовка і проведення масових форм організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Особливості роботи соціального педагога з організації масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності з підлітками у загальноосвітньому навчальному закладі. Методика підготовки і проведення масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності з підлітками у загальноосвітньому навчальному закладі. Освітньо-дозвілєві заходи. Алгоритм підготовки і проведення масових форм освітньо-дозвілєвих заходів.

Тема 2. Історичний огляд проблеми становлення і розвитку масових форм освітньо-дозвілєвої діяльності.

Масові форми освітньо-дозвілєва діяльність в найдавніші часи. Масові форми освітньо-дозвілєвої діяльності епохи Античності (організація свят, урочистостей, наповнених піснями, танцями, видовищами, симпозіони, театралізовані дійства, змагання), Середньовіччя (маскаради, карнавали, релігійні вистави – містерії, спектаклі), Відродження та Нового часу.

Діяльність освітньо-дозвілєвих об'єднань різні історичні епохи в Україні та за кордоном.

Тема 3. Сучасні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

Системний характер освітньо-дозвіллевої діяльності в Україні та закордоном. Сучасні масові форми освітньо-дозвіллевої діяльності. Інфраструктура, матеріально-технічне та кадрове забезпечення освітньо-дозвіллевої діяльності. Напрями реалізації сучасних масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності: паркова, клубна культура, скаутинг, гайдинг. Гра у структурі освітньо-дозвіллевої діяльності. Екскурсія як масова форма організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Змістовий модуль III. Організація масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі						
Тема 1. Масові форми освітньо-дозвіллевої діяльності.	14	2	2		6	6
Тема 2. Історичний огляд проблеми становлення і розвитку масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності	12	2			6	4
Тема 3. Сучасні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності	14	2	2		6	6
Разом за змістовим модулем 1	40	6	4		18	12

*Продовження додатку Т***Теми практичних занять**

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1.Сценарій як основа організації драматургії масової освітньо-дозвіллевої діяльності	2
2	Тема 2. Інноваційні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності школярів	2

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Провести (спільно з соціальними педагогами методичного центру) просвітницьку роботу щодо дотримання прав дитини	2
2	Розробити тренінг щодо запобігання жорсткому поводженню з дітьми та підлітками у загальноосвітньому навчальному закладі .	2
3	Розробити лекцію щодо профілактики насилля в сім'ї для дітей та підлітків	2
4	Запропонувати власні приклади організації і проведення конкурсів на тему (за вибором)	2
5	Розробити освітньо-дозвіллевий захід для певної категорії населення (за вибором)	2
6	Розробити та провести соціально-рекламну кампанію у загальноосвітніх навчальних закладах з метою пропаганди здорового способу життя .	2
7	Розробити зміст діяльності соціального педагога – організатора акції «Посмішка дитини».	2
8	Розробити структуру та зміст заняття щодо профілактики тютюнопаління, алкоголізму, наркоманії	2
	Разом	16

*Продовження додатку Т***Індивідуальні завдання**

Індивідуальне навчально-дослідне завдання із змістового модуля «Теоретичні основи організації освітньо-дозвіллевої діяльності» навчальної дисципліни «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля» полягає у розробленні есе. Виконання індивідуального навчально-дослідного завдання спрямоване на розвиток професійних компетенцій та компетентностей соціального педагога – організатора освітньо-дозвіллевої діяльності. Обсяг індивідуального навчально-дослідного завдання – необмежений, із представленням його за допомогою мультимедійної презентації. Подається за один тиждень до завершення вивчення курсу.

Тематика індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Сценарій як форма організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.
2. Інноваційні форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
3. Інноваційні масові форми організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
4. Історія становлення та розвитку масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
5. Історико-культурний аналіз масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
6. Сучасні концепції організації масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності.
7. Роль соціального педагога в організації масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
8. Досвід країн Європи з організації масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності.
9. Вплив масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності на формування громадської думки.
10. Гра у структурі масових форм організації освітньо-дозвіллевої діяльності.
11. Організаційні особливості масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності.
12. Роль громади в організації масових форм освітньо-дозвіллевої діяльності.

*Продовження додатку Т***Методи навчання**

лекції, семінарські та практичні заняття; дискусії, методики евристичного навчання, методики групової та колективної роботи, вирішення проблемних ситуацій; виконання домашніх і практичних творчих завдань, завдань для самостійної роботи; виконання тестів для самоперевірки, контрольних тестів і робіт; робота над навчальним проектом.

Методи контролю

поточний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (в тому числі: оцінювання домашньої, самостійної роботи, контрольних робіт і тестів), модульний контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тести); підсумковий контроль і оцінювання навчальної діяльності студентів (тестування); оцінка за навчальний проект.

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			ІНДЗ	Підсумковий тест (залік)	Сума
Змістовий модуль 3					
T1	T2	T3			

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів;

Методичне забезпечення

мультимедійні презентації з тем, таблиці, схеми, навчально-методична література, електронні версії хрестоматійних матеріалів, Інтернет-ресурси.

Основна література

11. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підруч. Для студ.вищ. навч.закл / І. В. Петрова. – К.:Кондор, 2005. – 406 с.
12. Комплексна модель дослідження дозвілля: сутність і шляхи побудови / В. Кірсанов// Вісн.Кн. палати. – 2006. – №7. – С. 40-43.

Продовження додатку Т

13. Любар О. О., Стельмахович М. Т., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки // Навч. посібник для студентів педагог, навч. закладів. – К., 1999.– 335 с.
14. Педагогіка дозвілля: Підручн. / А. Ф Воловик, В .А. Воловик. – Х, 1999. – 332 с.
15. Словник-довідник для соціальних педагогів та працівників /За заг. ред. А .Й. Капської.– К.: УДЦССМ, 2000.
16. .Формування дозвіллевої культури молодших школярів в умовах дозвілля: Автореф. дис..канд.пед.н./ Т. І. Гончар. – К., 2003. – 21 с.
17. Тищенко С. П. Професійна компетентність педагога як складова професійного успіху // Педагогіка і психологія, 2001. – № 3-4. – С. 81-89.
18. Законодавство України про соціальне забезпечення / Упоряд.: В. С. Ковальський, Л. П. Ляшко. – К.: Хрінком Інтер, 2004. – 432 с.
19. Конституція України. Закон України «Про внесення змін до Конституції України» 3 станом на 10 березня 2005 р. / Верховна Рада України. – Офіц. Вид. – К.: Парлам. Вид-во, 2005. – 68 с.
20. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І. Д. Зверева, О. В. Безпалько, С. Я. Марченко ті ін. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 256 с.

Додаткова література

1. BurtM. Overtheedge: thegrowthofbomelessnessinthe 1980s. – NewYork: RussellSagefoundation, 1992.
2. Dail P. A psychosocial portrait ofhomeless women with children: Program and policy implications. Cbild Welfare, 69. – 1990.
3. Knowles M. S. The Modern Practice ofAdult Education. From Pedagogy to Andragogy. – Chicago, 1980.
4. Kunstler R. Serving the Homeless Through Recreation Programs // Parks and Recreation. – 1993. – August.

5. Todmann F. Freizeitsport und Verein. – Frankfurt/Main, 1982.
6. Torkildsen G. Leisure and Recreation Management. London- New York, 1983., XX.
7. Андрагогвоткрытомобществе: (Материалырос.-пол. семинара) / Под ред.: Е. А. Соколовская, Т. В. Шадрина. – Спб.: Б.и., 2000.
8. Башарина Л. А., Бродянская Л. В., Вершловский С. Г., Виноградов В. Н., Королева Е. Г. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: В 4 т. / Российская академия образования; Институт образования взрослых / В.И. Подобед (науч.ред.). – СПб.: Издательство ИОВ РАО, 2000.: Т. 2, кн. 1: Социологические и культурологические аспекты развития образования взрослых. Социологические проблемы образования взрослых.
9. Волынская Л. Б. Престижность возраста // Социс. – 2000.–№ 7.
10. Змеев С. И. Андрагогика: становление и пути развития // Педагогика. – 1995. – №2.
11. Исторический экскурс. Образование взрослых в ФРГ /http://www.znanie.Org/obrazovanie/book_netmet/1/theor.html.
12. Ключко Ю. Проблеми праці та відпочинку у цивілізованих країнах Заходу // Посвіт. — 2000. – №1.
13. Крэйг Г. Психология развития. – СПб.: Изд-во “Питер”, 2000.
14. Лебедева С. С., Тоскина Н. А. Образование взрослых на рубеже веков: вопросы методологии, теории и практики: В 4 т. / Российская академия образования; Институт образования взрослых / В.И. Подобед (науч.ред.). – СПб.: Издательство ИОВ РАО, 2000: Т.4, кн. 3: Технологии обучения взрослых в различных образовательных системах (т.4); Развитие систем образования социально незащищенных групп взрослого населения (кн.3).
15. Лесохина Л. Н. К образу образованных людей. (Теория и практика образования взрослых). – Спб., 1998.

16. Нефедова В. И. Непрерывное образование как фактор самореализации взрослого человека // Проблемы организации развивающей среды в постдипломном образовании. – СПб., 2001.

17. Образование взрослых и досуг в современной Европе. – Прага: “Орбис”, 1966.

18. Организация спортивного досуга населения ФРГ // Культура и искусство за рубежом. Сер. Культурно-просветительная работа. Самодеятельное творчество. Экспресс-информ. 1988. Вып. 1.

19. Михайлов А. Быстрее, выше, сильнее // Япония сегодня. – 2002, октябрь.

** Опрацювання автора дослідження*

ДодатокУ

Програма інтегративного дистанційного курсу для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» спеціальності «Соціальна педагогіка»

«Організація освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів»

Пояснювальна записка

Інтенсивність суспільних змін, переміщення центру ваги з виробництва матеріальних засобів на задоволення духовних потреб ставить перед суспільством нові вимоги – зробити людину щасливою. Що не є можливим внаслідок слабкої освітньої підготовки дітей та молоді в соціально-виховній сфері; відсутністю взаємодії між освітньою та дозвілєвою сферами, між теорією і можливістю її практичного застосування; суспільством та загальноосвітнім навчальним закладам. Ці питання частково можуть вирішити соціальні педагоги, які мають відповідати вимогам часу, рішуче реагувати на зміни та виклики, що відбуваються в суспільстві, володіти високим творчим потенціалом, вміти приймати рішення у складних життєвих ситуаціях. Завдання соціально-педагогічної діяльності полягає у створенні оптимальних умов для саморозвитку, активної життєдіяльності, реалізації особистого потенціалу кожного громадянина країни. Особливої актуальності набуває проблема професійної підготовки соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності, яка є зв'язковою ланкою між навчально-виховною діяльністю у загальноосвітнім навчальним закладом та суспільством.

Зміст дистанційного курсу спрямований на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Дистанційний курс передбачає поділ навчального матеріалу на теоретичний і практичні модулі. Специфіка теоретичного модуля полягає в оволодінні знаннями феноменології освітньо-дозвілєвої діяльності та особливостей її формування; специфіки організації із врахуванням вікових

Продовження додатку У

особливостей школярів. Практична частина курсу спрямована на засвоєння теоретичних та практичних знань щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності із врахуванням вікових особливостей школярів.

Мета – формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Завдання курсу:

1. Ознайомити майбутніх соціальних педагогів з поняттям освітньо-дозвіллевої діяльності.
2. Сформувати у студентів систему соціально-педагогічних знань про: теорію формування освітньо-дозвіллевої діяльності, суть, структуру, види та функції; особливості її формування.
3. Сформувати у майбутніх соціальних педагогів теоретичні знання та практичні вміння щодо організації освітньо-дозвіллевої діяльності із врахуванням вікових особливостей школярів.

У результаті проходження курсу майбутні соціальні педагоги мають **набути знань:**

- науково-теоретичних основ формування освітньо-дозвіллевої діяльності;
- структури, видів освітньо-дозвіллевої діяльності;
- особливостей організації освітньо-дозвіллевої діяльності;
- врахування індивідуальних особливостей школярів у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

У результаті проходження курсу у студентів мають бути сформовані **вміння:**

- досконалого володіння механізмом формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності;
- наукового аналізу суті освітньо-дозвіллевої діяльності;
- діагностики показників освітньо-дозвіллевої діяльності;
- оволодіння технологіями організації освітньо-дозвіллевої діяльності;

Продовження додатку У

– здійснення самоаналізу щодо сформованості показників готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності, прогнозувати перспективи використання власного досвіду у навчально-виховного процесі з метою організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Тривалість курсу: 72 години

Аудиторних занять – 32 години (лекції – 12 годин; інтернет-семінари – 20 годин);

Самостійна робота – 40 годин (з яких 6 годин – творчий проект).

Вимоги до рівня підготовки слухачів:

– вміння працювати у мережі Інтернет, у модульному електронному середовищі;

– вміння працювати з системою Windows.

Методи навчання: лекції, семінари, самостійна робота; робота над творчим проектом.

Методи оцінювання: поточне і підсумкове тестування, оцінка за творчий проект.

Методичне забезпечення: опорні конспекти лекцій, ілюстративні матеріали.

ПРОГРАМА

**освітньої діяльності студентів спеціальності «Соціальна педагогіка»
освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за дистанційною формою
навчання**

I. Інформаційний блок

Пояснювальна записка

II. Змістовий блок

Модуль I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 1. *Трактування суті освітньо-дозвіллевої діяльності, теоретичні засади її формування. Актуальність та стан дослідженості проблеми у сучасній соціально-педагогічній науці*

Трактування поняття «освітньо-дозвіллева діяльність» у соціально-педагогічній літературі. Визначення основних характеристик освітньо-дозвіллевої діяльності. Сутність та різноманіття понять «діяльність», «дозвілля», «дозвіллева діяльність», «освітня діяльність». Характеристика «дозвіллевої діяльності», «освітньої діяльності» як змістових характеристик освітньо-дозвіллевої діяльності.

Тема 2. *Формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності у вищих навчальних закладах.*

Зумовленість ефективності формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності від якості навчально-виховного процесу майбутніх соціальних педагогів.

Аналіз процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах. Поняття «готовність майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності». Змістові характеристики, передумови, фактори ефективного формування готовності

Продовження додатку У

майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності у вищих навчальних закладах. Компоненти, критерії та показники діагностики сформованості даного інтегративного утворення особистості. Рівні оцінювання сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності у процесі підготовки у вищих навчальних закладах.

Тема 3. *Функціональне поле діяльності соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності.*

Дослідження змісту роботи соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності у науково-педагогічній літературі. Особливості роботи соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності. Напрями роботи соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності. Функціональне поле діяльності соціального педагога як організатора освітньо-дозвіллевої діяльності.

МОДУЛЬ II. ЗМІСТ, ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-ДОЗВІЛЛЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Тема 1. *Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності.*

Види освітньо-дозвіллевої діяльності. Напрями, принципи організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності з різними категоріями населення. Суб'єкти та об'єкти освітньо-дозвіллевої діяльності. Особливості організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів соціальним педагогом у загальноосвітніх навчальних закладах.

Тема 2. *Особливості використання форм і методів у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.*

Визначення традиційних форм і методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Концерти, світа, вікторини, збори, змагання, акції, екскурсії, вистави та інші традиційні форми і методи організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Встановлення позитивних та негативних сторін їх використання, аспектів, що потребують переглядута

Продовження додатку У

удосконалення. Підвищення практичності даних форм і методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Шляхи використання інноваційних форм і методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів: портфоліо, Інтернет-екскурсії, Інтернет-клуби, Інтернет-кафе, форуми, блоги, чати організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Алгоритм підготовки технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Педагогічні умови реалізації технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів.

Тема 3. *Удосконалення змістової складової професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах з метою покращення ефективності процесу формування готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності.*

Обґрунтування необхідності удосконалення теоретичної підготовки майбутніх соціальних педагогів з метою формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності: удосконалення програм навчальних дисциплін; спеціальна розробка тем, змістових модулів до навчальних дисциплін. Актуалізація практичної підготовки у процесі формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності; позааудиторної роботи, самостійної і волонтерської роботи.

III. Контрольно-узагальнюючий блок

Перелік питань для самостійної роботи

Пояснення щодо виконання творчого проекту

Додаткова література

Продовження додатку У

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

№ заняття	Тема заняття	Розподіл часу				
		Опрацювання Лекцій	Інтернет- семінари	Самостійна робота	Загальна кількість годин	
Модуль I. Теоретичний аналіз проблеми організації освітньо-дозвілєвої діяльності						
1.	<i>Тема 1. Тракткування суті освітньо-дозвілєвої діяльності, теоретичні засади її формування. Актуальність та стан дослідженості проблеми у сучасній соціально-педагогічній науці</i>	2	2	3	7	
2.	<i>Тема 2. Формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвілєвої діяльності у вищих навчальних закладах.</i>	2	2	3	7	
3	<i>Тема 3. Функціональне поле діяльності соціального педагога як організатора освітньо-дозвілєвої діяльності.</i>	2	2	3	7	
Модуль II. Зміст, форми та методи організації освітньо-дозвілєвої діяльності соціального педагога.						
4.	<i>Тема 1. Особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності.</i>	2	2	3	7	
5.	<i>Тема 2. Особливості використання форм і методів у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.</i>	2	2	3	7	
6.	<i>Тема 3. Удосконалення змістової складової професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах з метою покращення ефективності процесу формування готовності до організації освітньо-дозвілєвої діяльності.</i>	2	6	2	10	
7.	Підсумкове тестування.		2	2	4	
Творчий проект				2	6	8
Всього:		12	20	40	72	

**Теми інтернет-семінарів відповідають темам лекційних занять, носять дискусійний характер і є основою для виконання слухачем завдань для самостійної роботи з кожної пройденної теми.*

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**Модуль I.**

Тема 1. Проаналізуйте трактування поняття «освітньо-дозвілєва діяльність» вітчизняними та зарубіжними вченими. Встановіть, чи є суттєві відмінності у трактуванні цього поняття українськими та зарубіжними науковцями. Якщо є, то які саме? На основі аналізу основних підходів до визначення зазначеного поняття сформулюйте власне визначення поняття «освітньо-дозвілєва діяльність», яке, на вашу думку, є найбільш повним.

Тема 2. Схематично зобразіть структуру освітньо-дозвілєвої діяльності. Визначте аспекти взаємозалежності між «дозвілєвою діяльністю», «освітньою діяльністю» та їх вплив на результативність процесу формування освітньо-дозвілєвої діяльності.

Тема 3. Здійсніть детальний аналіз основних підходів до визначення поняття «освітньо-дозвілєва діяльність» у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі. Визначте, на основі опрацьованої літератури, функції соціального педагога як організатора освітньо-дозвілєвої діяльності. Обґрунтуйте наскільки рівень професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах впливає на їх спроможність ефективної організації освітньо-дозвілєвої діяльності.

Модуль II.

Тема 1. Проаналізуйте особливості організації освітньо-дозвілєвої діяльності з представниками підліткового віку. З'ясуйте, чи потрібно враховувати особливості підліткового віку у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності. Якщо так, то яким чином? Охарактеризуйте домінуючу роль загальноосвітнього навчального закладу та шкільного середовища у процесі організації освітньо-дозвілєвої діяльності учнів 5-7 класів.

Продовження додатку У

Тема 2. Здійсніть аналіз видів, форм та методів організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Порівняйте їх. Які суттєві відмінності ви можете виділити? Яким формам і методам організації освітньо-дозвіллевої діяльності, на вашу думку, можна віддати перевагу у процесі організації освітньо-дозвіллевої діяльності. Учні 5-7 класів? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 3. Здійсніть аналіз особливостей процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності. На основі отриманих даних спробуйте побудувати можливий алгоритм професійної підготовки соціальних педагогів у вищих навчальних закладах у контексті формування у них готовності до організації освітньо-дозвіллевої діяльності.

ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ

Творчий проект передбачає спрямованість діяльності соціального педагога на організацію освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Проект є складовою курсу, спрямованого на формування готовності у майбутніх соціальних педагогів до організації освітньо-дозвіллевої діяльності у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Творчий проект «Програма організації освітньо-дозвіллевої діяльності підлітків» полягає у розробці соціальними педагогами власної місячної програми організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів. Програма має мати чітку структуру: мета – завдання – етапи – форми/методи. Кожне заняття соціально-педагогічної програми повинно складатися з мети, завдань, етапів, а також логічно побудованих та підібраних форм і методів, вправ, прийомів, технік тощо.

Виконання творчого проекту сприяє закріпленню та поглибленню знань студентів з практики організації освітньо-дозвіллевої діяльності учнів 5-7 класів, а також формує вміння аналізувати особливості підліткового віку та їх впливу на організацію зазначеного виду діяльності, ефективно підбирати форми і методи, здійснювати пошук необхідних ресурсів,

Продовження додатку У

розробляти вправи для побудови та реалізації технології організації освітньо-дозвіллевої діяльності залежно від вікових особливостей різних категорії населення. Виконання творчого проекту дає змогу студентам-майбутнім соціальним педагогам реалізувати їх творчий потенціал. Розроблену програму студенти мають презентувати у вигляді проекту в системі Moodle

МАТРИЦЯ ОЦІНЮВАННЯ ТВОРЧИХ ПРОЕКТІВ

№	Критерії оцінки проектів	Автори проектів		
		ПІБ	ПІБ	ПІБ
		Назва проектів		
1.	Наявність чіткої структури (мета, завдання, етапи, заняття) програми.			
2.	Логічність побудови тренінгової програми			
3.	Доцільність використаних у програмі вправ, прийомів та технік досягнення мети.			
Загальна кількість балів				

ЛІТЕРАТУРА:

1. Акімова Л. А. Соціологія досуга: учеб. пособие / Л. А. Акімова – МГУ КИ.: М., 2003. – 123 с.
2. Бойчелюк В. Й. Дозвіллезнавство. Навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.
3. Воловик А. Педагогіка дозвілля: підручник / А. Воловик, В. Воловик – Харків: ХДАК, 1999. – 332 с.; Енциклопедія освіти / акад.пед наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.

Продовження додатку У

5. Енциклопедія освіти / акад..пед наук України; головний ред. В. Г. Кремін. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Киселева Т. Г. Социально-культурная деятельность: учебник / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников – М. : МГУКИ, 2004. – 539 с.
7. Максютин Н. Ф. Культурно-досуговая деятельность / Н. Ф. Максютин. – Казань : Медицина, 2002. – 128 с.
8. Мосалев Б. Г. Досуг: методология и методика социологических исследований: учебное пособие / Б. Г. Мосалев – М., 1995. – 92 с.
9. Петрова І. В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник / І. В. Петрова – К.: Кондор, 2005. – 408 с.
10. Патрушев В. Д. Использование совокупного времени общества / В. Д. Патрушев – М.: Наука, 1978. – 216 с.;
11. Российская педагогическая энциклопедия: В 2тт. /гл. ред. В. В. Давыдов. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1993. – 608 с.
12. Соколов Э. В. Свободное время и культура досуга / Э. В. Соколов. – Л. : Лениздат, 1977. – 64 с.
13. Соціально-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – К.: «ЕксОб», 2004. – 304 с.
14. Суртаев В. Социально-педагогические особенности молодежного досуга: учеб. пособие / В. Я. Суртаев.– Ростов н/Д.: [б. и], 1997. – 200 с.
15. Фурман А. В. Вступ до теорії освітньої діяльності: курс лекцій / А. В. Фурман – Тернопіль, 2006. – 86 с.

** Опрацювання автора дослідження*